

Emira Mešanović-Meša

Trojezičnost u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu

BIBLIOTEKA BOSNIKA | MONOGRAFIJE

B

KNJIGA 29

EMIRA MEŠANOVIĆ-MEŠA

Trojezičnost u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu

BIBLIOTEKA BOSNIKA | **MONOGRAFIJE**

B

KNJIGA 29

EMIRA MEŠANOVIĆ-MEŠA

TROJEZIČNOST U BOSANSKOHERCEGOVAČKOM ZAKONODAVSTVU

© Slavistički komitet i Emira Mešanović-Meša; prvo izdanje, 2025.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije se umnožavati na bilo koji način ili javno reproducirati bez prethodnog dopuštenja izdavača.

Izdavač

Slavistički komitet, Sarajevo

Filozofski fakultet u Sarajevu, F. Račkog 1, Sarajevo, BiH

tel. (+387) 33 253 170; e-mail info@slavistickikomiteet.ba

www.slavistickikomiteet.ba

Izdavački savjet Biblioteke *Bosnistika – Lingvistika*

Josip Baotić, Elma Durmišević, Senahid Halilović, Jagoda Jurić-Kappel, Mehmed Kardaš, Amela Ljevo-Ovčina, Emira Mešanović-Meša, Ivo Pranjković, Branko Tošović

Urednik

Mehmed Kardaš

Recenzenti

Josip Baotić

Mehmed Kardaš

Elektronsko izdanje

ISBN 978-9958-648-40-3

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 64583942

Emira Mešanović-Meša

Trojezičnost u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu

Sarajevo, 2025.

B

KNJIGA 29

Sadržaj

I.	UVOD	11
1.	O administrativnom funkcionalnom stilu i njegovim osobenostima	13
2.	O modelu trojezičke službene upotrebe u zakonodavno-pravnim dokumentima	15
II.	JEZIČKE ODLIKE ODLUKE (2021) I NJENIH TRIJU VERZIJA..	17
1.	O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku	17
2.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski	18
2.1.	Pokretni vokal <i>a</i>	20
2.2.	Glagolski pridjev trpni <i>izdat/izdan</i>	20
2.3.	Prilog <i>razmjerno/srazmjerno</i>	21
2.4.	Prijedložni izraz <i>u skladu sa / prijedlog sukladno</i>	22
2.5.	Prijedlog <i>sukladno / prijedlog shodno</i>	22
2.6.	Lekseme <i>indirektan/neizravan</i>	22
2.7.	Lekseme <i>sistem/sustav</i>	23
2.8.	Lekseme <i>period/razdoblje</i>	24
2.9.	Nazivi mjeseci (<i>januar/siječanj, juni/lipanj, juli/srpanj, novembar/studen</i> i)	25
2.10.	Lekseme <i>lice/osoba</i>	25
2.11.	Lekseme <i>kopija/preslika</i>	25
3.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski	26
3.1.	Glagolski pridjev trpni <i>iskorišten/iskorišćen</i>	27
3.2.	Pridjev <i>daljnji/dalji</i>	27
4.	O jednakostima u sve tri verzije	28
4.1.	Infinitivna i prezentska dopuna u predikatu	29
4.2.	Leksema <i>organ</i>	29
5.	Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta	30

5.1.	Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta	30
5.2.	Normativna (ne)opravdanost razlika	31
5.3.	Druga rješenja	32
III. JEZIČKE ODLIKE PRAVILNIKA (2022) I NJEGOVIH TRIJU VERZIJA.		
1.	O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku	34
2.	Razlike među jezičkim verzijama – bosanski, srpski : hrvatski	35
2.1.	Lik <i>opšti/opći</i>	37
2.2.	Lik <i>takođe/također</i>	37
2.3.	Imenica <i>dužina/duljina</i>	38
2.4.	Prijedložni izraz <i>na osnovu</i> / prijedlog <i>temeljem</i>	38
2.5.	Glagoli <i>zavisiti/ovisiti</i>	39
2.6.	Lekseme <i>čuvanje/pohranjivanje, pohrana</i> i <i>čuvati/pohranjivati</i>	39
2.7.	Lekseme <i>direktor/ravnatelj</i>	41
2.8.	Lekseme <i>uputstvo/uputa/naputak</i>	42
3.	Razlike među jezičkim verzijama – bosanski, hrvatski : srpski	43
3.1.	Likovi <i>ovlašten/ovlašćen</i>	44
3.2.	Lekseme <i>osiguravati/obezbjediti</i>	44
4.	O jednakostima u sve tri verzije	45
4.1.	Prijedlog <i>s/sa</i>	45
4.2.	Pisanje imenica čiji je prvi dio <i>video</i> -.	46
4.3.	Pisanje složenih skraćenica uz imenicu.	47
4.4.	Lekseme <i>lice</i> i <i>osoba</i>	47
4.5.	O još ponekim odlikama verzije na hrvatskome	49
4.5.1.	Lik <i>obaveza</i> u hrvatskome	50
4.5.2.	Lik <i>usaglašavati se</i> u hrvatskome	50
4.5.3.	Lik <i>podaci</i> u hrvatskome	51
4.5.4.	Likovi <i>izvan</i> i <i>van</i> u hrvatskome.	51
4.5.5.	Leksema <i>datum</i> u hrvatskome	52
4.5.6.	Leksema <i>interni</i> u hrvatskome	52
4.5.7.	Leksema <i>kopija</i> u hrvatskome.	53
4.5.8.	Leksema <i>rezervni</i> u hrvatskome	53
5.	Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta	53
5.1.	Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta	53
5.2.	Normativna (ne)opravdanost razlika	54
5.3.	Druga rješenja	55
5.4.	Normativna (ne)opravdanost jednakosti.	55

IV.	JEZIČKE ODLIKE PRAVILNIKA (2023) I NJEGOVIH TRIJU VERZIJA	56
1.	O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku	56
2.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski ..	56
2.1.	Lik <i>saradnja/suradnja</i>	59
2.2.	Pridjev <i>unutrašnji/unutarnji</i>	60
2.3.	Lekseme <i>list/tisak</i>	61
2.4.	Lekseme <i>nivo/razina</i>	62
2.5.	Lekseme <i>oblast/područje</i>	62
2.6.	Lekseme <i>prijem/primitak</i>	63
2.7.	Lekseme <i>razvoj/razvitak</i>	64
2.8.	Lekseme <i>upotreba/uporaba</i>	65
2.9.	Lekseme <i>van/izvan</i>	65
2.10.	Skraćenice s. r. / v. r.	66
2.11.	Veze dviju imenica ili veze pridjev i imenica (<i>internet stranica / internetska stranica</i>)	67
3.	Razlike među jezičkim verzijama – bosanski, hrvatski : srpski	69
3.1.	Likovi <i>ministrica/ministarka</i>	70
3.2.	Lekseme <i>vijeće/savjet</i>	71
3.3.	Pisanje pridjeva nastalih slaganjem (<i>zlatno-žut/zlatnožut</i>) ..	71
3.4.	Pisanje skraćenica <i>dr./dr</i>	72
4.	Razlike među jezičkim verzijama – bosanski : hrvatski : srpski	73
4.1.	Pisanje pridjeva nastalih od veza dviju riječi (<i>naučno-istraživački / znanstveno-istraživački</i> <i>/ naučnoistraživački</i>)	73
4.2.	Oblici jednine ili množine	75
5.	O jednakostima u sve tri verzije	75
5.1.	Pridjev <i>nadležan</i>	76
5.2.	Imenica <i>osnov/osnova</i>	76
5.3.	Imenica <i>original</i>	77
5.4.	Lik <i>podaci</i>	77
5.5.	Imenica <i>radnik</i>	77
6.	Zaključna razmatranja	78
6.1.	Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta	78
6.2.	Normativna (ne)opravdanost razlika	78
6.3.	Druga rješenja	79
6.4.	Normativna (ne)opravdanost jednakosti	80
V.	JEZIČKE ODLIKE PRAVILNIKA (2024A) I NJEGOVIH TRIJU VERZIJA	81
1.	O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku	81

2.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski	82
2.1.	Lik <i>prelazan/prijelazan</i>	84
2.2.	Lekseme <i>dokument/isprava</i>	85
2.3.	Lekseme <i>probni/pokusni</i>	86
2.4.	Lekseme <i>tablica/pločica</i>	87
3.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski	88
4.	O jednakostima u svim verzijama dokumenta	89
4.1.	Lik <i>korištenje</i>	90
4.2.	Prijedlog <i>s/sa</i>	90
4.3.	Lik <i>podaci</i>	90
4.4.	Skraćenica čl.	91
4.5.	Pridjev <i>daljnji</i>	91
4.6.	Prezentska/infinitivna dopuna u sastavu predikata.	91
4.7.	Pridjev <i>nadležan</i> i imenica <i>nadležnost</i>	91
4.8.	<i>Oldtimer vozilo</i> i <i>stiker – naljepnica</i>	92
4.9.	<i>Diplomatsko-konzularno predstavništvo</i>	92
4.10.	30% i 70%	93
5.	Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta	93
5.1.	Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta	93
5.2.	Normativna (ne)opravdanost razlika	93
5.3.	Druga rješenja	94
5.4.	Normativna (ne)opravdanost jednakosti	94
VI.	JEZIČKE ODLIKE PRAVILNIKA (2024B) I NJEGOVIH TRIJU VERZIJA	96
1.	O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku	96
2.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski	97
2.1.	Imenica <i>ispravka/ispravak</i>	99
2.2.	Imenica <i>obavještenje/obavijest</i>	99
2.3.	Pridjev <i>elektronski/elektronički</i>	100
2.4.	Lekseme <i>forma/oblik</i>	101
2.5.	Lekseme <i>horizontalan/vodoravan</i>	102
3.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski	103
4.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski	104
5.	Jednakosti u svim verzijama dokumenta	105
5.1.	Lik <i>prijenosni</i>	105

5.2.	Lik <i>redosljed</i>	106
5.3.	Lik <i>podaci</i>	106
5.4.	Pokretni vokal <i>a</i>	107
5.5.	Lik <i>daljnji</i>	107
5.6.	Lik <i>izdan</i>	107
5.7.	Glagol <i>sadržati</i>	107
5.8.	Infinitivna dopuna u predikatu.	108
5.9.	Leksema <i>datum</i>	108
5.10.	Leksema <i>kopija</i>	109
5.11.	Leksema <i>neposredno</i>	109
5.12.	Leksema <i>pogreška</i>	109
5.13.	Leksema <i>pohrana</i>	110
5.14.	Veze dviju imenica (<i>kontakt telefon</i>).	110
6.	Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta	111
6.1.	Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta	112
6.2.	Normativna (ne)opravdanost razlika	112
6.3.	Druga rješenja	112
6.4.	Normativna (ne)opravdanost jednakosti	113
VII.	JEZIČKE ODLIKE <i>INSTRUKCIJE</i> (2024) I NJENIH TRIJU VERZIJA.	114
1.	O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku	114
2.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski	115
2.1.	Lik imenice <i>izvještaj/izvješće</i>	118
2.2.	Lik glagola <i>poštovati/poštivati</i>	118
2.3.	Lekseme <i>grupa/skupina</i>	119
2.4.	Lekseme <i>kolona/stupac</i>	120
2.5.	Lekseme <i>red/redak</i>	121
2.6.	Lekseme <i>red/redosljed</i>	121
2.7.	Lekseme <i>učestvovati/sudjelovati</i>	122
2.8.	Lekseme <i>tabela/tablica</i>	123
2.9.	Lekseme <i>zbir/zbroj</i>	123
2.10.	Pisanje ili izostavljanje tačke iza rednoga broja kada slijedi drugi interpunkcijski znak (i obilježavanje uspravnog nabiranja)	124
3.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski	128
3.1.	Prijedlog <i>s/sa</i>	131
3.2.	Lik imenice <i>kriterij/kriterijum</i>	131
3.3.	Lekseme <i>kontinuirano/neprekidno</i>	132

3.4.	Leksema <i>udio/učešće</i>	132
3.5.	Veze dviju imenica ili veze pridjeva i imenice (<i>internet-stranica, web-stranica / internetska stranica</i>) . .	133
3.6.	Pisanje rednoga broja napisanoga brojkom.	134
3.7.	Pisanje datuma.	135
3.8.	Anglizam <i>trailer/trejler</i>	137
4.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski . .	139
4.1.	Pridjev <i>audiovizuelan/audiovizualan/audio-vizuelan</i> . .	140
4.2.	Glagol <i>poštovati/poštivati</i> kao infinitivna ili prezentska dopuna u predikatu.	141
4.3.	Pisanje složenih skraćenica uz imenicu (<i>TV-stanica/TV-postaja/TV stanica</i>).	141
4.4.	Još ponešto o pisanju datuma	142
5.	Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski, srpski . .	143
6.	Jednakosti u svim verzijama	144
6.1.	Lik <i>minuta</i>	144
6.2.	Lik <i>daljnji</i>	144
6.3.	Infinitivna dopuna predikatu	145
6.4.	Leksema <i>datum</i>	145
6.5.	Leksema <i>direktor</i>	145
6.6.	Leksema <i>forma</i>	145
6.7.	Veze pridjeva i imenice (<i>marketinške kampanje, testni signal</i>)	146
7.	Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta	146
7.1.	Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta	146
7.2.	Normativna (ne)opravdanost razlika	147
7.3.	Druga rješenja	148
7.4.	Normativna (ne)opravdanost jednakosti	148
VIII.	ZAKLJUČAK.	150
	SAŽETAK	159
	SUMMARY	161
	PEŽIOME	163
	LITERATURA	165
	IMENSKI INDEKS.	177
	PREDMETNI INDEKS	179
	O AUTORICI	181

I. Uvod

Krajem prošlog stoljeća Bosna i Hercegovina doživjela je velike promjene u državno-pravnom poretku, ali i promjene u političkom, društvenom, kulturnom pa i jezičkom pogledu. Nakon raspada Jugoslavije i osamostaljenja Bosne i Hercegovine trebalo je utemeljiti državno-pravni i društveno-ekonomski sistem na kojem počiva jedna moderna državna tvorevina. Pored uspostave državnih entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Distrikta Brčko, njihovih tijela upravljanja i nadležnosti, ekonomskih i društvenih međusobnih odnosa, valjalo je riješiti i pitanje jezika. U Bosni i Hercegovini, jednoj od republika s izrazito multinacionalnim društvom koje su činile Jugoslaviju, jezičko pitanje bilo je riješeno uspostavljanjem *bosanskohercegovačkog književnojezičkog izraza*, koji je trebao zadovoljavati potrebe svih pripadnika takve sredine. Nakon nestanka države Jugoslavije i jezika srpskohrvatskog/hrvatskosrpskog, njegovih varijanata, istočne i zapadne, te izraza, bosanskohercegovačkog i crnogorskog, u Bosni i Hercegovini morao se riješiti i složeni problem vezan za naziv i upotrebu službenog jezika – druge države, dotada sastavnice Jugoslavije u kojima je funkcionirao ovaj zajednički jezik, riješile su ga prosto – one su službenim jezikom proglasile jezik dominantne nacionalne zajednice: hrvatski, srpski ili crnogorski jezik. U Bosni i Hercegovini, državi s tri konstitutivna naroda, da bi se zadovoljili njihovi nacionalni interesi, proglašena su i tri službena jezika – *bosanski*, *hrvatski* i *srpski*. Ni sam proces toga proglašenja ni imenovanja nije tekao jednostavno¹, a njihovo funkcioniranje predstavlja izrazito kompliciran i nepraktičan način pisane komunikacije, bar kada je riječ o njihovoj službenoj upotrebi. Naime, bilo koji dokument na državnoj ili entitetskoj razini mora se pripremiti i objaviti na sva tri službena jezika. Svakako da je takav način pripreme dokumenata neekonomičan, kompliciran i posve trom u modernom vremenu digitalizacije, informatičkog napretka i vještačke inteligencije. Dok napredna društva i države jure ka učinkovitijim rješenjima u svim sferama djelatnosti, težeći da što prije i informacije i dokumenti postanu dostupni i upotrebljivi, već gotovo tri decenije bosanskohercegovački pravni sistem opterećen

¹ O tome detaljnije u Mešanović-Meša (2019: 12–16).

je obavezom da se svaki dokument pripremi najprije u tri primjerka, na tri srodna i vrlo slična jezika, te usklade s tri standardnojezičke norme, a pritom plan sadržaja ostane nepromijenjen, pa tek onda objelodane. Kao rezultat opsežnih istraživanja o tome kako službena trojezičnost u Bosni i Hercegovini funkcionira na primjerima zakonodavno-pravnih tekstova objavljene su dvije monografije (Mešanović-Meša 2011, 2019), a dokumenti analizirani u tim monografijama objavljeni su u službenim glasilima do 2010. (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine* i *Službeni glasnik Republike Srpske*): izdvojene su pojave na fonološkom, morfološko-tvorbenom, sintaksičkom i leksičkom planu koje su poslužile kao razlike među jezičkim verzijama dokumenata, potvrđeno prisustvo određenog lika ili konstatirana dominantna upotreba pojedinih likova i konstrukcija na jednom jeziku, te utvrđen njihov normativni status u svakom od jezičkih standarda; manjkavosti i nedostaci ovakvog načina pripreme tekstova posebno su isticali. S obzirom na to da se nalazimo na kraju gotovo treće decenije funkcioniranja triju jezika u službenoj upotrebi, da je u međuvremenu svaka norma pretrpjela određene promjene i dopune objavljivanjem novih normativnih priručnika i savjetnika ili pak pojavom novijih i izmijenjenih izdanja već postojećih, te da je informatički napredak u obliku različitih alata trebao i u ovom segmentu ostaviti traga, pojavila se potreba da sagledamo još jedanput način realiziranja službene trojezičnosti u bosanskohercegovačkom pravnom sistemu na primjerima skorašnjih tekstova. Stoga smo za izvore ovog istraživanja odabrali zakonodavno-pravne tekstove objavljene u *Službenom glasniku Bosne i Hercegovine* od 2021. do 2024. No, ovaj put dokumente ćemo istraživati uz nešto drugačiji pristup: svaki dokument u svoje tri verzije bit će analiziran zasebno – izdvojiti ćemo razlike među verzijama na svim jezičkim nivoima, utvrditi o kojem se broju pojava i njihovoga ponavljanja radi, navesti njihov normativni status u svakom standardu i opravdanost takvog izbora, izdvojiti jednakosti uočene u svim verzijama opet provjeravajući njihovu normativnu opravdanost ili neopravdanost, i na kraju, sumirati rezultate kako bismo dobili tačne brojčane podatke o načinjenim razlikama i o tome da li se razlike i njihov broj mogu umanjiti korištenjem likova koji su jednako valjani u svim normama ili pak upotrebom drugih jezičkih sredstava na njihovom mjestu. Tako ćemo dobiti jasnu sliku o broju prikazanih razlika u okviru jednoga dokumenta i o njihovom naravi (da li su one zbilja proizašle iz normativnih uputa ili ne), potom o eventualnom pomaku glede primjene standardnojezičkih normi u pripremi tekstova u odnosu na dosadašnje analize i istraživanja, kao i o načinu pripreme tekstova (da li se

i dalje radi po istom principu lektoriranja svake pojedinačne verzije dokumenta ili je u primjeni neki digitalni alat osmišljen za ove potrebe), a time će se i svaki dokument sa svoje tri verzije moći uporediti s drugima iz ostalih analiza u istim segmentima čime će se dobiti i sveobuhvatniji pogled na cjelokupan postupak priprema jednoga dokumenta na tri verzije (da li postoje ustaljene jezičke odlike svih verzija na svakom jeziku posebice ili su one promjenjive od jednoga do drugoga dokumenta, odnosno da li se u svakom dokumentu s tri verzije mogu izdvojiti jezičke odlike po kojima se verzije i ne moraju razlikovati).

1. O administrativnom funkcionalnom stilu i njegovim osobenostima

Iz temeljne odrednice da je standardni jezik polivalentan, što znači da služi čovjeku u različitim sferama njegovoga djelovanja, proizlazi da se jezik ostvaruje u svojim funkcionalnim stilovima. Jedan od njih je i *administrativni funkcionalni stil*, uz čiji se ovaj češći naziv (Tošović 2002; Katnić-Bakaršić 2001; Pranjković 1996; Mihaljević 2002; Mihaljević – Kovačević 2006; *Coca-Colin priručnik* 2011; Blagus Bartolec 2017) koristi i naziv *administrativno-poslovni stil* (Silić – Pranjković 2005; Silić 2006; Jahić – Halilović – Palić 2000). Njega određuju kao stil koji “pokriva (a) pravnu i zakonodavnu djelatnost i (b) pisanu komunikaciju pojedinca, tijela, organa i ustanova državnih i društvenih subjekata” (Tošović 2002: 355), odnosno koji “služi za zvaničnu komunikaciju između pojedinaca i ustanova, između ustanova, između država i državnika, pojedinaca i državnih organa” (Katnić-Bakaršić 2001: 88), i koji “obuhvaća govor ureda, govor industrije, govor trgovine, govor politike, govor vojske i govor reklame” (Silić – Pranjković 2005: 379), a “svojstven je jeziku državne uprave, dakle u najširem smislu obuhvaća široko područje zakonodavstva i prava” (Blagus Bartolec 2017: 286). Upotrebljava se u raznim službenim dopisima, dokumentima, aktima, zakonima, molbama, žalbama, zahtjevima, potvrđama, izvještajima, računima (Jahić – Halilović – Palić 2000: 72), a njegove tekstove obilježava: jednostavnost, jasnoća, potpunost, ujednačenost, eksplisitnost, ekonomičnost, analitičnost, konkretnost, objektivnost, kratkoća (lakonizam), određenost (determiniranost), terminologičnost, neemociionalnost, imperativnost, klišeiziranost i jezični parazitizam (Silić 2006: 66), preciznost, tačnost, faktografija (Katnić-Bakaršić 2001: 88), institucionalnost, činjeničnost, zakonodavnost i preskriptivnost (Blagus Bartolec 2017: 289). Administrativni stil ujednačuje gramatičke oblike i ne trpi stilsku

obilježnost (Silić – Pranjković 2005: 381), u njemu prevladavaju imenske konstrukcije, stoga se smatra apstraktnim stilom, a apstraktnim stilovima² svojstvena je subordinacija, sindetizam i konektori (Pranjković 1996); frazemi u užem smislu ne bi se nikada trebali pojavljivati, a frazemi pak u širem smislu (npr. *donijeti zaključak, poduzeti potrebne mjere, pustiti u promet, dovesti u pitanje...*) ili administrativizmi (npr. *izvršiti uplatu*) mogu se naći vrlo često u administrativnom stilu³ (Mihaljević – Kovačević 2006: 3). U ovom stilu ne treba upotrebljavati lokalizme, regionalizme, dijalektizme, historizme, arhaizme, žargone, riječi u prenesenom značenju, stilske figure, umanjenice, uvećanice, hipokoristike, vulgarizme, stilske obilježne istoznačnice (Frančić – Hudeček – Mihaljević 2005: 255), a kao poželjne odlike ovog stila ističu se i ustaljena struktura, jednostavnost, sažetost, preglednost te potpuna usklađenost s normama standardnog jezika (zabilježene u pravopisu, gramatici, rječniku i savjetnicima) (*Coca-Colin priručnik* 2011: 11). Potpuna usklađenost s pravopisnom, gramatičkom i leksičkom normom standardnog jezika posebno je važna u administrativnom stilu te “uz znanstveni stil drugi je stil koji bi se trebao temeljiti na primjeni standardnojezične norme” (Blagus Bartolec 2017: 286), stoga vrijedi da ovaj stil ima *strog ili stroži odnos prema normi* (Mihaljević 2002: 326; *Coca-Colin priručnik* 2011: 11). Dakle, poštivanje normi u tekstovima administrativnog stila vrlo je važna njegova odrednica, jer je njegov utjecaj na druge stilove snažan i agresivan, te se svaka nepravilnost iz administrativnog stila vrlo brzo širi i prihvata u drugima kao pravilnost, jer “većina govornika, zbog strogosti i ustaljenosti, administrativni jezik prihvaća kao pravilan, tj. kao obrazac pravilne jezične upotrebe te time kao pravilnima prihvaćaju i odstupanja od standardnojezične norme” (Blagus Bartolec 2017: 286–287). Dakle, uprkos obavezi poštivanja norme, ni administrativni stil ne može zadovoljiti taj zahtjev u potpunosti, te se u praksi javljaju odstupanja od norme (npr. upotreba dekomponiranoga predikata namjesto punoznačnoga glagola, nezgrapne formulacije, gomilanje riječi istog ili srodnog značenja, ponavljanje riječi *isti*, upotreba parazitizama i pleonazama itd.). No, kako u svakom drugom stilu, tako i u administrativnome, valja razlikovati: a) značajke koje se u funkcionalnom stilu često pojavljuju, ali ih treba izbjegavati ako se želi da funkcionalni stil pripada standardu (npr. nerazlikovanje *koji/kojeg* u administrativnom stilu), b) značajke koje su dopustive u određenom funkcionalnom stilu standardnog jezika (npr. sklanjanje

² Apstraktni su stilovi znanstveni, administrativni i publicistički, konkretni su razgovorni i beletristički.

³ Kao i u znanstvenome.

pridjeva i zamjenica po određenoj sklonidbi i odbacivanje navezaka u administrativnom funkcionalnom stilu), i c) poželjne značajke u određenom funkcionalnom stilu (npr. leksička i terminološka unifikacija u administrativnom i znanstvenom funkcionalnom stilu) (Mihaljević 2002: 328).

2. O modelu trojezičke službene upotrebe u zakonodavno-pravnim dokumentima

Zakonodavno-pravni dokumenti koji se objavljuju u bosanskohercegovačkim službenim glasilima, dakle, imaju tri verzije – na bosanskome, na hrvatskome i na srpskome. Osim državnika, političara, pravnika, službenika i svih onih koji su svojom profesionalnom djelatnošću vezani za pripremu, tumačenje ili primjenu ovih dokumenata, i ostali govornici čitaju i koriste ove spise. “Dok prosječan govornik hrvatskoga jezika uistinu ne mora znati napisati ni novinsku vijest ni stručni/naučni članak, a kamoli pjesmu, pisanje molbe ili žalbe proizlazi izravno iz njegovih društvenih interesa. Štoviše i razumijevanje je teksta nekog pravilnika, statuta ili zakona nerijetko potreba koju ne može mimoći” (Kovačević – Badurina 2001, prema Blagus Bartolec 2017: 286). Primjenjujući sve rečeno u prethodnom dijelu o strogom odnosu administrativnog stila kao i njegovih žanrova prema normi, proizlazi da kada prosječan govornik s našega područja čita zakon, pravilnik, odluku ili kakvo rješenje, on prihvata, s jedne strane, njegove jezičke odlike kao strogo pravilne, u potpunosti usklađene s normom jezika na kojem je napisan i neupitno tačne (to isto vrijedi i za sve one koji nemaju visoku jezičku naobrazbu, a koji se njima služe), a kako se pred njim nalazi model trojezičke službene upotrebe – tekst na bosanskome, tekst na hrvatskome i tekst na srpskome – čitalac prihvata, s druge strane, i to da su razlike predstavljene među verzijama dokumenta zaista odlike po kojima se jezički standardi međusobno razlikuju: bosanski od hrvatskoga, hrvatski od srpskoga ili bosanski od srpskoga. Da oprimjerimo: ako se, recimo, u verziji na bosanskome koristi *obzirom na*, prosječan govornik zbog uvjerenja da je tekst sigurno potpuno pravilno napisan i usklađen s normom i da je tekst odraz državnog (što znači i ozbiljnog, neupitnog, institucionalnog) odnosa i prema jeziku, razumijevat će da je *obzirom na* korektno u normi bosanskog jezika, a ako, recimo, u tekstovima na hrvatskome i srpskome na istom mjestu pronalazi *s obzirom na*⁴, shvatit će da se norma bosanskoga razlikuje od norme hrvatskoga i srpskoga upotrebom konstrukcije *obzirom*

⁴ Ovakvi i slični primjeri mogu se pronaći u Mešanović-Meša (2011: 126).

na namjesto *s obzirom na*. Takva uvjerenja, naravno, iako izvedena korektno, proizvod su potpuno netačnih i krivo predstavljenih odnosa normi u jezicima. Sličnih primjera može se navesti mnogo, a vrlo često i višestrukosti prihvaćene u normi ili normama pogoduju ovakvom načinu shvatanja jezičkih razlika: lik *korištenje*, naprimjer, upotrebljava se u verzijama na bosanskome i hrvatskome, dok je lik *korišćenje* u verzijama na srpskome⁵, i shvatanje o grupama *št* i *šč* u normama posve je predvidivo, dok je pravo stanje sasvim drugačije – u normi bosanskoga to su dubletni likovi s jednakim statusom, u normi srpskoga prihvaćen je običniji *šč*-oblik, premda ni *št*-oblik nije potpuno odbačen, a samo se norma hrvatskoga opredijelila za jedan oblik. Često upotreba oblika ili konstrukcija u određenoj jezičkoj verziji zavisi zapravo od proizvoljnog odabira lektora koji od dozvoljenih dvostrukosti bira jedan njegov član, što može dovesti, i bez ikakve namjere jer se jedan lik mora odabrati i upotrijebiti, do ovakvih zabuna. Ako se tome dodaju još i odlike administrativnog stila koje treba izbjegavati, odlike koje su dopustive i odlike poželjne u sva tri jezika (a koje pojedine norme tek trebaju odrediti i svrstati u te kategorije), dobija se složena situacija vrlo pogodna za (ne)namjernu zabluđu o odnosima među ovim jezicima. Stoga ovakvom modelu trojezičke službene upotrebe treba pristupati ozbiljnije i savjesnije tragajući stalno za boljim, jednostavnijim, pa i praktičnijim rješenjima kojima će se bar izbjeći situacije pogrešnoga tumačenja i daljeg širenja netačnih i neispravnih tvrdnji, a istraživanje koje slijedi podupire takve ideje i nastojanja.

⁵ Primjeri s ovakom raspodjelom prikazani su u Mešanović-Meša (2011: 54).

II. Jezičke odlike *Odluke* (2021) i njenih triju verzija

Odluka o utvrđivanju specifične i minimalne akcize na cigarete i iznosa akcize na duhan za pušenje za 2022. godinu (bosanski jezik)

Odluka o utvrđivanju specifične i minimalne trošarine na cigarete i iznosa trošarine na duhan za pušenje za 2022. godinu (hrvatski jezik)

Odluka o utvrđivanju specifične i minimalne akcize na cigarete i iznosa akcize na duvan za pušenje za 2022. godinu (srpski jezik)

1. O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku

Za prvo istraživanje u nizu poslužila je ova odluka objavljena u *Službenom glasniku Bosne i Hercegovine* (2021, godina XXV, br. 67) u svoje tri verzije: na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku. Verzija na bosanskome ima 971 riječ, na hrvatskome 964 riječi, a na srpskome 970 riječi.¹ Verzija na srpskome ima jednu riječ manje od verzije na bosanskome zbog sastavljenog načina pisanja futura I, a verzija na hrvatskome broji manje riječi od obje verzije koristeći prijedloge umjesto prijedložnih izraza. Tekst na bosanskome i hrvatskome pisan je latinicom, tekst na srpskome ćirilicom.

Nakon analize verzija na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku ovog dokumenta izdvojene su razlike načinjene među tri jezičke verzije: prvu grupu razlika čine jezičke pojave koje odvajaju hrvatsku od bosanske i srpske verzije, drugu razlike koje verziju na srpskome čine drugačijom od verzija na bosanskome i hrvatskome. Prva grupa ima veći broj jezičkih pojava iskorištenih da se načini razlika među jezičkim verzijama (22), te i veći broj ukupno ponovljenih razlika (147) od druge grupe (9 pojava – 39 ponavljanja), što govori da je u prvoj grupi dvostruko više pojava i gotovo četiri puta više njihovih ponavljanja.

¹ Brojevi riječi preuzeti su iz opcije automatskoga brojanja riječi dokumenta, te svaku eventualnu netačnost podataka pripisujemo ovoj opciji.

2. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski

U ovoj grupi izdvojene su 22 jezičke pojave koje se ukupno ponavljaju sto četrdeset sedam puta kao razlike između bosanske i srpske jezičke verzije, s jedne, i hrvatske verzije, s druge strane.

Tabela 1. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta*
– bosanski, srpski : hrvatski

	bosanski, srpski	hrvatski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	tačka	točka	4	–
2.	ovog člana	ovoga članka	9	(ovoga) 1
3.	izdat (<i>prid.</i>)	izdan (<i>prid.</i>)	3	–
4.	član	članak	28	–
5.	stav	stavak	21	–
6.	srazmjerno (broju)	razmjerno (broju)	2	–
7.	predsjedavajući	predsjedatelj	1	–
8.	na osnovu (člana)	temeljem (članka)	1	–
9.	u skladu sa (članom)	sukladno (članku)	3	–
10.	akciza	trošarina	28	–
11.	akcizni	trošarinski	5	–
12.	decembar	prosinac	5	–
13.	indirektni	neizravni	4	–
14.	januar	siječanj	16	–
15.	juli	srpanj	1	–
16.	juni	lipanj	1	–
17.	kopija	preslika	2	–
18.	lice	osoba	5	–
19.	novembar	studen	2	–
20.	period	razdoblje	2	–
21.	shodno (članu, ovoj odluci, stavu)	sukladno (članku, ovoj odluci, stavku)	3	–
22.	sistem	sustav	1	–
ukupno			147	

Dvije su pojave fonetske prirode (13 ponovljenih razlika):

- vokalska alternacija *a/o* u primjeru *tačka/točka*,
- pokretno *a* u primjeru *ovog člana* ili *ovoga članka*.

Pet je pojava koje bi se mogle posmatrati s morfološko-tvorbenog stajališta (56 ponovljenih razlika):

- popridjevljeni lik glagolskoga pridjeva trpnog *izdat/izdan*,
- lik imenice *član/članak*,
- lik imenice *stav/stavak*,
- lik priloga *srazmjerno/razmjerno*,
- poimeničeni glagolski prilog sadašnji *predsjedavajući* nasuprot imeničke tvorenice *predsjedatelj*.

Dvije su pojave uočene vezane za upotrebu (4 ponovljene razlike):

- imeničkoga prijedložnog izraza *na osnovu* i prijedloga *temeljem*,
- prijedložnog izraza *u skladu sa* i prijedloga *sukladno*.

Na leksičkom planu najviše je ostvarenih razlika, njih 13 (75 ponovljenih razlika):

- *akciza/trošarina*,
- *akcizni/trošarinski*,
- *decembar/prosinac*,
- *indirektni/neizravni*,
- *januar/siječanj*,
- *juli/srpanj*,
- *juni/lipanj*,
- *kopija/preslika*,
- *lice/osoba*,
- *novembar/studeni*,
- *period/razdoblje*,
- *shodno/sukladno*,
- *sistem/sustav*.

Na koncu, više je razlika ostvarenih na leksičkom negoli gramatičkom planu (13 pojava i ukupno 75 ponavljanja nasuprot 9 pojava i ukupno 72 ponavljanja).

S obzirom na to da sada želimo propitati i normativnu opravdanost upotrijebljenih razlika te ispitati da li se teži prikazivanju što većega broja razlika među tekstovima i ondje gdje nije nužno i gdje se mogu uskladiti

norme sva tri standarda upotrebom istog lika ili konstrukcije, pozabavit ćemo se pojedinim pitanjima za koja smatramo da su vrijedna pažnje.

2.1. Pokretni vokal *a*

Upotreba pokretnih vokala, u ovom slučaju vokala *a* u G jd. zamjeničke promjene muškog roda – *ovog člana* ili *ovoga članka* – nije pitanje samo gramatičkih normi ovih jezika koje, svakako, poznaju pokretne vokale *a*, *e*, *u* i njihovu upotrebu i u zamjeničkoj i pridjevskoj promjeni (GA jd., DL jd., DIL mn.) muškog i srednjeg roda (Jahić – Halilović – Palić 2000: 142; Čedić 2001a: 103, 112–114; Stanojčić – Popović 2008: 59; Barić i dr. 1997: 81; Babić i dr. 2007: 269; Težak – Babić 2005: 64), nego i pitanje stilske norme koja s obzirom na stil u kojem se upotrebljava ocjenjuje njihovu upotrebu, a ovdje je riječ o administrativnom stilu koji je stilski neutralan i poznat po ujednačavanju gramatičkih oblika, pa i ovih, kako bi bio što jednostavniji u izrazu (Silić – Pranjković 2005: 381). Dakle, sve tri norme poznaju upotrebu pokretnog vokala *a* u ovom primjeru, ali izostavljanju pokretnog *a* ne bi se protivila niti jedna norma. U prilog ovome ide i podatak da smo u svim verzijama pored ovih 9 slučajeva kada se na bosanskome i srpskome koristi *ovog člana*, na hrvatskome *ovoga članka*, pronašli i deseti slučaj potpuno izjednačene upotrebe s pokretnim vokalom: *ovoga člana* i *ovoga članka*, te još jedan slučaj izjednačene upotrebe u izrazu *osmoga dana* u sve tri jezičke verzije (doduše, kako su se ovdje našla u neposrednoj blizini dva eksplozivna suglasnika i kako gramatička literatura preporučuje razdvajanje i ublažavanje dvaju eksplozivnih suglasnika, ovaj slučaj možemo i izuzeti iz ovoga konteksta, ali prepoznati ujednačenu upotrebu, svakako, hoćemo). Iz ovoga proizlazi pitanje – ukoliko je u jednom slučaju upotrijebljen pokretni vokal *a* u izrazu *ovoga člana* ili *ovoga članka* u sve tri verzije, zašto je napravljena razlika u ostalih 9? Sve navedeno nam daje potpuno pravo da damo potvrđan odgovor na pitanje – da u sve tri verzije može biti opravdana upotreba pokretnog vokala u svih 10 slučajeva ili da u svih 10 slučajeva može biti opravdano izostavljanje pokretnog vokala *a*.

2.2. Glagolski pridjev trpni *izdat/izdan*

Glagolski pridjev trpni glagola *izdati* u normativnoj literaturi srpskog jezika prihvaćen je kao dubletna forma (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 196, 215; Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 295, 327)²; u normi bosanskog

² *Rječnik* ovoga pravopisnoga priručnika ima uvršten glagol *dati* te likove *dan* i *dat*, uz napomenu da je isto i kod drugih slož. glagola kao *dodati*, a posebno uvršteni glagol *izdati* upućuje na gl. *dati*.

jezika najprije je bio prihvaćen dublet *izdan/izdat*³ (Halilović 1996: 272), no kasnije je standardiziran samo lik *izdan* od glagola *izdati* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 429; Halilović 2017: 336); status lika *izdan* u hrvatskom jeziku nije upitan (Barić i dr. 1997: 246; Babić i dr. 2007: 547; Težak – Babić 2005: 151). U verziji na bosanskome upotrebljava se lik *izdat*, koji čak i nije u saglasnosti s promjenama u normi, a kako je i u srpskom jeziku ponuđeno dubletno rješenje, u ovom slučaju lik popridjevljenoga glagolskoga pridjeva trpnog *izdan* mogao bi zadovoljiti normativne uzuse sva tri standarda (u bosanskome, svakako, i bolje od lika koji se upotrebljava).

2.3. Prilog *razmjerno/srazmjerno*

U Hrvatskom pravopisu upisana je imenica *srazmjer* i upućena na bolju riječ *razmjer*, *omjer* (Babić – Finka – Moguš 2004: 414), kao i u Hrvatskom pravopisu (2013), gdje je pridjev *razmjeran* preporučljiv u odnosu na *srazmjeran* (Jozić i dr. 2013: 423), a i drugim normativnim savjetnicima ukazano je na jedino valjanu upotrebu likova *razmjer*, *razmjerno*, *razmjeran* i sl. naspram rusizama *srazmjer*, *srazmjerno*, *srazmjeran* itd. (Blagus Bartolec i dr. 2016: 135), tj. neprihvatljiv status lika *srazmjeran* u hrvatskom standardu⁴. Oba lika priloga *razmjerno* i *srazmjerno* uneseni su u Rečniku srpskoga jezika kao posebne odrednice (Vujanić i dr. 2007: 1121, 1259), a u Pravopisu srpskoga jezika ubilježena su oba lika imenice *razmjer* i *razmjera* (ek. *razmer* i *razmera*), te *srazmjer* i *srazmjera* (ek. *srazmer* i *srazmera*) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 433, 458); oba izdanja Pravopisa bosanskoga jezika također bilježe oba lika priloga (Halilović 1996: 482, 518; Halilović 2017: 615, 660), a u Rječniku bosanskoga jezika čak je upisan samo prilog u liku *razmjerno*, uz koji ni u opisu značenja nije naveden lik *srazmjerno*⁵ (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1128), premda i imenica i pridjev imaju oba lika navedena kao posebne odrednice – *razmjer* i *razmjeran*, *srazmjer* i *srazmjeran* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1128, 1238), uz koje su navedeni drugi likovi kao sinonimni, te razliku među jezičkim verzijama načinjenu tako da se lik *srazmjerno* upotrebljava u srpskoj i bosanskoj (gdje, čini se, lik priloga *razmjerno*, ipak, ima više opravdanja u normi), a lik *razmjerno* u hrvatskoj verziji, opet možemo problematizirati i ponuditi jedan lik koji je normativno opravdan za sve tri verzije – *razmjerno*.

³ Kao i od glagola *dati* (Jahić – Halilović – Palić 2000: 283; Čedić 2001a: 136; Halilović 2017: 240).

⁴ <https://rjecnik.hr/search.php?q=srazmjeran>; pristup 10. 4. 2022.

⁵ 1. u skladu s čim, skladno, proporcionalno, 2. s obzirom na okolnosti, relativno.

2.4. Prijedložni izraz *u skladu sa* / prijedlog *sukladno*

Sljedeća pojava koju ćemo razmotriti jeste upotreba prijedložnoga izraza *u skladu sa* u bosanskoj i srpskoj te prijedloga *sukladno* u hrvatskoj verziji. S obzirom na to da je riječ o prijedložnom izrazu koji se općenito vrlo rijetko mogu naći pribilježeni u normativnoj literaturi i ako zanemarimo da se i izraz *u skladu s(a)* smatra prihvaćenim i u hrvatskom jeziku, obratit ćemo pažnju na prijedlog *sukladno*: u *Rečniku srpskoga jezika* upisan je, pored pridjeva *sukladan* i imenice *sukladnost*, prilog *sukladno* (Vujačić i dr. 2007: 1286), kao i u *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* (Anić 2006: 1499), a u *Rječniku bosanskoga jezika* pridjev *sukladan* i prijedlog *sukladno* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1265). Dakle, samo *Rječnik bosanskoga jezika* ima upisan prijedlog *sukladno*, dok preostala dva rječnika imaju prilog, ali ne i prijedlog *sukladno*. Naravno, ne možemo suditi o normativnom statusu prijedložnog izraza niti prijedloga na osnovu samo ovih rječnika, ali možemo promatrati i tražiti opravdanje za upotrebu iste forme u sve tri verzije – ili prijedložnog izraza *u skladu s(a)* ili prijedloga *sukladno*⁶.

2.5. Prijedlog *sukladno* / prijedlog *shodno*

U drugom slučaju isti prijedlog *sukladno* upotrijebljen je kao leksička opreka prijedlogu *shodno* i opet je *sukladno* vezano samo za hrvatsku verziju, *shodno* za bosansku i srpsku. Prijedlog *shodno* bilježi *Rječnik bosanskoga jezika* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1188) i *Rečnik srpskoga jezika* (Vujačić i dr. 2007: 1296), *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* prilog *shodno* (Anić 2006: 1394)⁷, no *Hrvatski pravopis* pridjev *shodan* upućuje na bolji izbor – *primjeren, u skladu s, prema* (Babić – Finka – Moguš 2004: 402). To nas vraća na početni izbor prijedložnog izraza *u skladu s(a)*, za koji postoji i normativno uporište i u hrvatskom standardu.

2.6. Lekseme *indirektan/neizravan*

Pridjev *izravan* pronalazimo kao samostalnu odrednicu u *Rečniku srpskoga jezika* (Vujačić i dr. 2007: 464)⁸ i *Rječniku bosanskoga jezika*, gdje se može naći i *neizravan* i *indirektan* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 444,

⁶ Ovako postavljenu razliku među jezičkim verzijama nalazimo i u drugim dokumentima ovog stila, te je to jedna od prepoznatljivih odlika verzija na bosanskome i srpskome te hrvatskome (Mešanović-Meša 2011: 125).

⁷ U značenju je navedeno: *prema čemu, u skladu s čime* i primjer: *shodno pravilima ponašanja*, što zapravo odgovara prijedložnom, a ne priložnom značenju.

⁸ *Neposredan, direktan*: ~ veza, ~ dokaz, ~ potvrda.

742, 387), te u *Pravopisu bosanskoga jezika – izravan i neizravan* (Halilović 1996: 276, 356; Halilović 2017: 342, 452). S druge strane, pridjev *direktan* pribilježen je u *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* (Anić 2006: 219), no kako je ovaj pridjev latinskoga porijekla i kako norma hrvatskog daje prednost riječima domaćega porijekla nad stranima⁹, u hrvatskoj verziji odabran je pridjev *neizravan*. Ipak, moramo konstatirati da je i u verzijama na bosanskome i srpskome jednako dobro mogao funkcionirati i pridjev *neizravan*, jer norme ni bosanskog ni srpskog jezika ne daju posebnu prednost riječima stranoga porijekla nad domaćima¹⁰. Međutim, u analiziranim tekstovima pridjevi *indirektan* i *neizravan* upotrijebljeni su kao sastavni dio naziva *Zakon o sistemu indirektnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini*, koji je u toj formi usvojen na bosanskom i srpskom, tj. *Zakon o sustavu neizravnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini* na hrvatskom jeziku, te naziva *Uprava za indirektno oporezivanje* ili *Uprava za neizravno oporezivanje*. Stoga, bez obzira što iz normativnog aspekta možemo i ovdje očekivati likove koji se ne moraju razlikovati niti u jednoj od tri jezičke verzije, ove primjere ne možemo posmatrati kao pojavu koja je proizvoljno poslužila za razlikovanje jezičkih verzija ovoga dokumenta, nego je vezana za ranije usvojene naslove koji se moraju koristiti u toj formi, ali je jasno da normativni okviri triju jezika nisu različiti ni u pogledu statusa pridjeva *izravan* i *neizravan*.

2.7. Lekseme *sistem/sustav*

U istom nazivu zakona o kojem smo upravo govorili upotrijebljena je dobro poznata leksička opreka *sistem – sustav* i, rekosmo, ne želimo ovdje problematizirati već usvojene naslove dokumenta, ali napomenimo da *Rečnik srpskoga jezika* nudi odrednice i *sistem* i *sustav* (Vujanić i dr. 2007: 1224, 1293)¹¹, koji su u biti značenjski podudarni i zamjenjivi u kontekstu koji je naveden – *sistem* ili *sustav indirektnog/neizravnog oporezivanja*; napomenimo i da je prvo izdanje *Pravopisa bosanskoga jezika* također nudilo u *Pravopisnom rječniku* i *sustav* (Halilović 1996: 531), istina, u drugom

⁹ Pridjev *direktan* upućuje se na normativno bolju riječ *izravan*, *neposredan* u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* (<http://rjecnik.hr/search/?q=direktan>, pristup 7. 4. 2022).

¹⁰ O odnosu prema riječima stranoga porijekla u bosanskom standardu vidjeti u Halilović (1999), u srpskom u Ristić (2006), Ivić i dr. (1991), Brborić (2001b).

¹¹ *Sistem* ima šire opisano značenje (6 zasebnih značenja) od *sustava*, koji je tumačen kao *celokupnost delova (stvari, pojmova i sl.) koji obrazuju kakvu celinu, sastav; kompozicija struktura, sklop: ~ materije, ~ teksta, te način organizovanja, oblik organizacije: federalni ~*.

izdanju je izostavljen (Halilović 2017), u *Rječniku bosanskoga jezika* status lekseme *sustav* ocijenjen je kao “nije prihvatljiv” (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1195, 1270), ali je dubletno *sustav/sistem* u drugom rječniku – *Rječniku bosanskog jezika* (Čedić i dr. 2007: 1090); s druge strane, leksema *sistem* ima svoje mjesto i u *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* (Anić 2006: 1406)¹², a kako je stranoga porijekla i kako su drugi normativni rječnici jasni glede njenog statusa¹³, opet je prednost bila na strani leksičke jedinice *sustav* u verziji na hrvatskome.

2.8. Lekseme *period/razdoblje*

I još jedna dobro poznata leksička razlika našla se u ovim verzijama: *period* – *razdoblje*. Rječnici sva tri jezika nude jednako značenje za *razdoblje* – *dio, odsječak, odsjek vremena, doba, period, era* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1121; Vujanić i dr. 2007: 1116; Anić 2006: 1301), te za *period* – *vremenski odsječak, razdoblje, doba; faza u razvoju, razvojna faza, razvitak, vrijeme*¹⁴, bez iznesenog suda o boljem ili običnijem izboru kada je riječ o ovim leksičkim jedinicama; no, *Školski rječnik hrvatskoga jezika* umjesto *period* u značenju *vremenski odsječak u kojemu se što zbiva, koji je čime obilježen* preporučuje *razdoblje*¹⁵. Presudno je, naravno, grčko porijeklo lekseme *period* što se nije našla u verziji na hrvatskome, ali sudeći po rječnicima, i *period* i *razdoblje* mogli su se naći u sve tri jezičke verzije, ili makar *razdoblje*, uzimajući u obzir naklonjenost norme hrvatskog jezika prema riječima domaćega porijekla, jer kontekst u kojem su upotrijebljene ove jedinice podrazumijeva isto značenje ovih jedinica – *dio, odsječak vremena*¹⁶.

¹² Porijekla je grčkoga.

¹³ U *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* imenica *sistem* označena je kao normativno neprihvatljiva riječ, normativno prihvaćeno je *sustav* (<https://rjecnik.hr/search.php?q=sistem>; pristup 7. 4. 2022).

¹⁴ Anićev *Rječnik* donosi još i značenje vezano za fiziku, a Matice srpske i za hemiju.

¹⁵ Dakle, oznakom *vidi* u ovom značenju *period* (<https://rjecnik.hr/search.php?q=period>; pristup 7. 4. 2022) upućeno je na *razdoblje* (<https://rjecnik.hr/search.php?q=razdoblje>; pristup 7. 4. 2022), ali oznaka *vidi* označava normativno bolju riječ, ne i neprihvatljivu (<https://rjecnik.hr/o-rjecniku.php>; pristup 7. 4. 2022).

¹⁶ ...u periodu od 1. jula 2020. godine do 30. juna 2021. godine... ili ...u razdoblju od 1. srpnja 2020. godine do 30. lipnja 2021. godine te ...u periodu do 31. decembra 2021. godine... ili ...u razdoblju do 31. prosinca 2021. godine...

2.9. Nazivi mjeseci (*januar/siječanj, juni/lipanj, juli/srpanj, novembar/studeni*)

U verzijama na bosanskome i srpskome upotrebljavaju se internacionalni nazivi mjeseci, u verziji na hrvatskome nazivi slavenskoga porijekla. U *Rječniku bosanskoga jezika* oba naziva jednako su prihvaćena, npr. i *januar* i *siječanj* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 456, 1075), u *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* također, npr. i *januar* i *siječanj* (Anić 2006: 509, 1396), samo je u *Rečniku srpskoga jezika* internacionalnim nazivima data prednost u odnosu na nazive domaćega porijekla, npr. naziv *februar* u odnosu na *veljača*¹⁷ (Vujanić i dr. 2007: 138, 1434). Dakle, nazivi koji vode porijeklo iz latinskog jezika imaju uporište u rječničkoj literaturi ovih jezika, no jasan je odabir domaćih naziva u hrvatskom jeziku.

2.10. Leksema *lice/osoba*

U verzijama na bosanskome i srpskome upotrijebljena je leksema *lice*, u verziji na hrvatskome leksema *osoba*. Uspoređujući ponuđena značenja u odrednicama *lice* i *osoba* u sva tri rječnika te kontekst u kojima se pojavljuju u ovom dokumentu (npr. *porezni /poreski/ obveznici i druga lica /osobe/ koja se bave prometom cigareta* i sl.), nameće se mišljenje da se još jedanput u sve tri verzije mogla upotrijebiti leksema standardizirana u sva tri jezika – *osoba* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 845¹⁸; Vujanić i dr. 2007: 892¹⁹; Anić 2006: 963).

2.11. Leksema *kopija/preslika*

Riječ latinskoga porijekla *kopija* koristila se u verzijama na bosanskom i srpskom jeziku naprema riječi *preslika* u hrvatskoj verziji. S obzirom na to da je Anić protumačio značenje *preslika* sinonimom *fotokopija* (Anić 2006: 1172), da je *fotokopija* upisano u *Hrvatski pravopis* bez ikakve normativne odrednice (Jozić i dr. 2013: 219) i da je i u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* sinonimno *fotokopija* i *preslika*²⁰, postavlja se pitanje i da li

¹⁷ Uzeli smo ovaj primjer zbog azbučnoga poretka i jasnijega tumačenja o statusu nekih riječi (vidjeti *Predgovor*, str. 7).

¹⁸ *Čovjek kao jedinka*. Uz primjere za ustaljene spojeve riječi *fizičko lice* i *pravno lice* navedeni su sinonimi *fizička osoba* i *pravna osoba* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 592).

¹⁹ Uz značenje *čovjek kao pojedinac, ljudsko biće*, osobom označava i *takvo biće kao nosilac kakvih prava, ovlaštenja, položaja* itd.: *službena osoba*.

²⁰ Uz *fotokopija* navedeno je *tekst izvornika umnožen rukom ili fotokopiran* (~ *domovnice*); *sin. kopija razg., preslika* (<https://rjecnik.hr/search.php?q=fotokopija>; pristup 7. 4. 2022), uz *preslika* isto značenje sa sinonimima *fotokopija*, *kopija razg.* (<https://rjecnik>).

je *fotokopija*, bez obzira na strano porijeklo, mogla funkcionirati, ipak, u svim verzijama.

3. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski

Sljedeća grupa primjera izjednačava verzije na bosanskome i hrvatskome, te time verziju na srpskome odvađa od njih. Kako smo već rekli, riječ je o znatno manjem broju pojavu nego u prethodnoj grupi (sada ih je 9 s 39 ponavljanja).

Tabela 2. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski*

	bosanski, hrvatski	srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	duhan	duvan	12	–
2.	duhanski	duvanski	3	–
3.	(ne)iskorišten	(ne)iskorišćen	2	–
4.	daljnji	dalji	3	–
5.	porezni	poreski	6	–
6.	pakiranje	pakovanje	9	–
7.	ponderiran	ponderisan	2	–
8.	prodavat će se (futur I)	prodavaće se	1	–
9.	uvjet	uslov	1	–
ukupno			39	–

Tri su razlike fonetske prirode (17 ponavljanja):

- pisanje glasa *h* ili njegove zamjene *v* u primjerima *duhan/duvan* i *duhanski/duvanski*,
- refleksi jotovane grupe *st*, koja glasi *št* ili *šč* u primjeru *(ne)iskorišten/(ne)iskorišćen*.

Pet je pojava morfološko-tvorbene prirode (21 ponavljanje):

- lik pridjeva *daljnji/dalji*,

hr/search.php?q=preslika; pristup 7. 4. 2022), te je *kopija* u ovom značenju označena kao odlika razgovornog jezika s normativno boljim *fotokopija*, *preslika* (<https://rjecnik.hr/search.php?q=kopija>; pristup 7. 4. 2022), što znači da su i *fotokopija* i *preslika* u ovom značenju odlika hrvatskog jezičkog standarda, a da je samo u ovom značenju *kopija* odlika razgovornog stila.

- lik pridjeva *porezni/poreski*,
- izvedenice od glagola na *-irati* ili *-ovati/-isati* kao *pakiranje/pakovanje*, *ponderiran/ponderisan*,
- sastavljeno ili rastavljeno pisanje futura I u primjeru *prodavat će se* / *prodavaće se*.

Jedanput se verzije na bosanskome i hrvatskome razlikuju u upotrebi lekseme *uvjet*, na čijem mjestu se na srpskome koristi *uslov*.

Dakle, u ovoj skupini omjer gramatičkih i leksičkih razlika među verzijama znatno je drugačiji – gramatičke mnogo više prednjače (8 pojava i 38 ponavljanja) naspram leksičkih (1 pojava jedanput upotrijebljena).

3.1. Glagolski pridjev trpni *iskorišten/iskorišćen*

Glagolski pridjev trpni (i njegova popridjevljena forma) od glagola *iskoristiti* u srpskom jezičkom standardu prihvaćen je u liku *iskorišćen*, a lik *iskorišten* kao i slični likovi “nisu izvan norme, ali su po pravilu manje obični” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 48–49), pa “i oni su na izboru piscima” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 91), ali je rjeđi u odnosu na lik s grupom *šč* (Klajn 2011: 101); norma bosanskog jezika prihvatila je oba lika s jednakom vrijednošću: *iskorišćen/iskorišten* (Halilović 1996: 266; Halilović 2017: 327; Čedić i dr. 2007: 225), tj. *iskorišten/iskorišćen* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 404). U ovom slučaju, uz dobro poznati stav o prihvatanju samo lika sa *št* u hrvatskoj normi (Babić i dr. 2007: 546; Babić – Finka – Moguš 2004: 245), lik s grupom *št*, iako rjeđi u srpskom jeziku, ne bi narušio normativna načela niti jednog standarda, s tim što je upotreba lika sa *šč* u normativnoj literaturi srpskog jezika ocijenjena kao češća i običnija.

3.2. Pridjev *daljnji/dalji*

U izvorima ovog istraživanja upotrijebljen je primjer *u daljem tekstu* u verziji na srpskome ili *u daljnjem tekstu* u verzijama na bosanskome i hrvatskome. Pridjevi *daljni* i *daljnji* navedeni su i u *Pravopisu srpskoga jezika* s napomenom da se radi o posebnim pridjevima, a da komparativ od *dalek* glasi *dalji* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 195; Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 295); Klajn također navodi oba lika, *daljni* i *daljnji*, uz ponavljanje savjeta iz pravopisnih izdanja da je “bolje *do daljeg* nego *do daljnjeg*” (Klajn 2011: 53); tumačeći njihova značenja u *Rečniku srpskoga jezika*, oba lika ili, bolje reći, sva tri lika (Vujanić i dr. 2007: 242, 243)²¹ mogu se

²¹ Komp. *dalji* – koji se nastavlja na nešto, koji sledi nečemu, sledeći, naredni: u daljem tekstu, dalji pregovori, dalja istraživanja (Vujanić i dr. 2007: 242); *daljni* i *daljnji* – koji

upotrijebiti u verziji na srpskom jeziku. Prvo izdanje *Pravopisa bosanskoga jezika* također je nudilo sva tri oblika: *dalek* – *komp. dalji, daljni/daljnji* (prid.) (Halilović 1996: 198), drugo izdanje nema lika *daljni* (Halilović 2017: 240), kao ni *Rječnik bosanskoga jezika*, a na osnovu opisa značenja pridjeva *dalji*²² i *daljnji*²³ (Halilović – Palić – Šehović 2010: 156, 157), oba se mogu upotrijebiti u verziji na bosanskome. Kako uz pridjev *daljnji* nalazimo u *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* (Anić 2006: 187) samo sinonim *dalji* u opisu značenja, a uz pridjev *dalji* nije naveden niti sinonim *daljnji* niti je značenje podudarno značenju pridjeva *daljnji*, te kako je i u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* unesen samo lik *daljnji* u značenju koje odgovara ovom kontekstu²⁴, smatrat ćemo upotrebu pridjeva *daljnji* u verziji na hrvatskom jeziku najboljim rješenjem, a kako norme i bosanskoga i srpskoga prihvataju i ovaj pridjev, opet ćemo ukazati na to da bi ovaj lik mogao nesmetano funkcionirati u svim verzijama.

4. O jednakostima u sve tri verzije

Osim već izdvojenih razlika u upotrebi određenih likova, prijedložnih izraza ili leksema nisu načinjene druge razlike među jezičkim verzijama. Među njima nema razlika pravopisne prirode: jednako je pisanje velikoga i maloga početnog slova, kao i upotreba svih interpunkcijskih znakova (odjeljivanje jedinica u nabranju koje se nižu jedne ispod drugih obilježeno je na isti način; zarezi su potpuno jednako upotrijebljeni u sve tri verzije, čak su izostali u sve tri verzije na istom mjestu u prepoziciji glagolskoga priloga s dodacima: *Primjenjujući metodologiju iz stava (2) ovog člana utvrđuje se...* /bos., srp./, *Primjenjujući metodologiju iz stavka (2) ovoga članka utvrđuje se...* /hrv./, premda sve tri norme propisuju redovno odvajanje zarezom skupova riječi s glagolskim priložima na početku rečenice – Halilović 1996: 74; Halilović 2017: 66; Babić – Finka – Moguš 2004: 100; Jozić i dr. 2013: 94; Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 128; Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 103), pa je i red riječi jednak u svim verzijama.

nastaje u narednom periodu, koji sledi, dalji, budući: omogućiti ~ razvitak, prozreti čije daljne namere, ~ tok događaja, ~ istraga (Vujanić i dr. 2007: 243).

²² Koji dolazi iza čega, koji slijedi; *daljnji*: u ~em tekstu.

²³ Koji dolazi iza čega, koji slijedi; *dalji*, *sljedeći*: u ~em razmatranju.

²⁴ Koji dolazi, slijedi za čim (*daljnji događaji*); sin. *iduci*, *sljedeći* (<http://xn--rjenik-k2a.hr/search/?q=daljnji>; pristup 9. 4. 2022).

4.1. Infinitivna i prezentska dopuna u predikatu

Ono što ćemo posebno izdvojiti kao primjere koji izjednačavaju sve verzije jeste dopuna u obliku infinitiva ili konstrukcije *da* + prezent modalnim i faznim glagolima (u sastavu složenoga glagolskoga predikata ili usloženjenog imenskoga predikata), te usloženjenoga glagolskoga predikata s pridjevom *dužan*).

Tabela 3. *Primjeri jednake dopune u predikatu u svim verzijama dokumenta*

	bosanski, hrvatski, srpski	broj ponovljenih jednakosti
1.	dužni su popisati i dostaviti	3
2.	dužni su obračunati i uplatiti	1
3.	dužni su dostaviti	1
4.	treba da sadrže	2
5.	moraju biti istaknute	1
6.	prestaje da važi	1
	ukupno	9

Dakle, u sve tri verzije koristi se i infinitiv i veznička konstrukcija s prezen-
tom bez razlike među verzijama: 6 je primjera s infinitivnom, s prezen-
skom 3. U normi srpskoga obje dopune su prihvaćene (Stanojčić – Popović
2008: 267), u normi bosanskoga uobičajena je dopuna u infinitivu (Jahić –
Halilović – Palić 2000: 365), no za normu hrvatskoga jedina je dopuna in-
finitivna (Barić i dr. 1997: 575; Silić – Pranjković 2005: 289; Katičić 2002:
495), što znači da se jednakosti s prezentskom dopunom nisu smjele nači-
niti u primjeru s faznim glagolom, jer za njih nema opravdanja u norma-
tivnim načelima hrvatskoga, pa ni bosanskoga, ali za infinitivnu ima u sva
tri standarda (u primjeru *treba da sadrže* glagol *trebati* upotrijebljen je be-
zlično te nisu ispunjeni uvjeti za infinitivizaciju – i u zavisnoj rečenici gla-
gol mora biti bezličan, a to ovdje nije slučaj; Barić i dr. 1997: 576).

4.2. Leksema *organ*

Obratit ćemo pažnju na još jedan primjer jednake upotrebe u svim verzija-
ma: *nadležni carinski organ* i leksemu *organ*.

Tabela 4. *Primjer jednake upotrebe lekseme organ u svim verzijama dokumenta*

	bosanski, hrvatski, srpski	broj ponovljenih jednakosti
1.	organ	1

Opet, sva tri rječnika sadrže ovu leksičku jedinicu i značenje adekvatno ovoj upotrebi²⁵ (Halilović – Palić – Šehović 2010: 953; Vujanić i dr. 2007: 885; Anić 2006: 953), a u *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* upisano je i porijeklo: *njem., lat. ← grč.* Dakle, u ovom primjeru nije se poštovalo temeljno normativno načelo hrvatskog jezika da se riječi stranoga porijekla zamijene domaćima, kao što je to bio slučaj u dosadašnjim primjerima koje smo posmatrali. Dalje, podsjetit ćemo se i na tvrdnju da je jedna od mijena hrvatskoga pravnog nazivlja upotreba naziva *tijelo* u odnosu na “jugoslavenski” naziv *organ* (Mamić 2004: 78–79) i upotrebu leksema *tijelo* u ranijim zakonodavno-pravnim tekstovima na hrvatskom jeziku (Mešanović-Meša 2011: 135–136; Mešanović-Meša 2019: 250)²⁶. No, u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* pravno značenje²⁷ sadrži samo leksema *organ*, ne i *tijelo*. Stoga se pitamo – da li je, zbilja, presudan za ovu upotrebu u hrvatskoj verziji bio sud iznesen u ovom rječniku, a ne savjeti iz pravne struke, ili je ovo pak samo puka slučajnost jednake upotrebe u sve tri verzije kao i drugih pojava?

5. Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta

Nakon što smo izdvojili određene jezičke pojave na osnovu kojih se verzije na bosanskom, hrvatskom i srpskom međusobno razlikuju, sagledali njihov normativni status u svakom standardu, te izrekli sud o opravdanosti ili pak neopravdanosti činjenja razlika među jezičkim verzijama takvom upotrebom, razmotrit ćemo još poneko pitanje.

5.1. Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta

Saberemo li jezičke pojave i njihova ponavljanja po kojima se verzije dokumenta međusobno razlikuju iz obje grupe (bosanski, srpski : hrvatski; bosanski, hrvatski : srpski), dobit ćemo sljedeće: 22 pojave sa 147 ponovljenih primjera iz prve grupe i 9 pojava s 39 ponovljenih primjera iz druge grupe čine ukupno 31 pojavu i 186 primjera. Dakle, ove tri verzije međusobno

²⁵ Ustanova, tijelo, organizacija koja ima zadatke na planu društvenog, javnog ili političkog života.

²⁶ Negdje se činila razlika naspram tekstova na bosanskome i srpskome gdje se koristila leksema *organ*, a negdje je zabilježena jednaka upotreba u sve tri verzije upotrebom ili leksema *tijelo* ili leksema *organ*.

²⁷ Javna osoba ili ustanova koja obavlja određenu društvenu ili političku funkciju (organi javnoga reda, pravosudni organi) (<https://rjecnik.hr/search.php?q=organ>; pristup 10. 4. 2022).

se razlikuju na osnovu 31 jezičke pojave i 186 primjera, od čega je 17 pojava gramatičke prirode sa 110 ponavljanja te 14 leksičke prirode sa 76 ponavljanja. S obzirom na to da broj riječi u verzijama nije jednak (971, 970, 964), reći ćemo u približnoj vrijednosti sljedeće: petina teksta (riječi) ovog dokumenta podvrgnuta je intervencijama i ima različita rješenja u verzijama (jedna verzija razlikuje se od preostale dvije).

5.2. Normativna (ne)opravdanost razlika

Kako smo i vidjeli, razmatrajući normativni status određenih pojava, utvrđeno je da sve tri norme u određenom broju pojava nude makar po jedan lik ili leksemu koja je prihvaćena u svim standardima i koja može funkcionirati ne kao razlika nego kao jednaka normativno usklađena sličnost:

- pokretni vokal *a* može se i ne mora upotrijebiti niti u jednoj verziji (9 ponovljenih primjera);
- *izdan* je lik prihvaćen u svim standardima (3 ponovljena primjera);
- lik *razmjerno* može funkcionirati u svim verzijama (2 ponovljena primjera);
- prijedložni izraz *u skladu s(a)* i prijedlog *sukladno* prihvaćeni su u sve tri norme (3 ponovljena primjera);
- *sukladno* opet može ispuniti normativne uzuse sva tri jezika (3 ponovljena primjera);
- lekseme *izravan*, *razdoblje*, *osoba* i *fotokopija* također mogu poslužiti kao pojave koje približavaju verzije, a ne udaljavaju (13 ponovljenih primjera);
- lik *iskorišten* ima normativno opravdanu vrijednost u svim standardima (2 ponovljena primjera);
- kao i lik *daljnji* (3 ponovljena primjera).

Samo iz normativnog aspekta triju standarda ovo su valjana rješenja koja bi smanjila broj pojava za 11 (broj 31 smanjio bi se na 20, što predstavlja jednu trećinu), a broj ponovljenih razlika za 38 (broj 186 umanjio bi se na 148). Dakle, trećina iskorištenih pojava po kojima se tri jezičke verzije razlikuju ne moraju se upotrijebiti kao razlike – jednaka rješenja su također normativno valjana. Rješenja jednaka za sve tri verzije i normativno opravdana u svim jezicima mogu se pronaći i koristiti ukoliko se teži ka ideji ujednačavanja verzija, a ako se želi likovima prepoznatljivim i obilježenim za određeni jezik načiniti i opravdati razlika među verzijama, onda se iskorištavaju ovakvi primjeri.

5.3. Druga rješenja

Ako bi se u ovom razmatranju među verzijama dokumenta išlo i dalje ka promišljanju koje pojave ne moraju biti nužno razlike i čiji izbor jednako može dobro funkcionirati u svim verzijama bez straha od toga da neće zadovoljiti normativnu ocjenu pojedinog standarda, a da će pri tome odgovoriti i zahtjevima administrativnog stila, izdvojiti ćemo i sljedeće:

- **pisanjem datuma brojkama**, bez naziva mjeseci, umanjilo bi još 5 ovih pojava i 25 ponavljanja (da podsjetimo, u svim slučajevima u kojima se upotrebljavaju nazivi mjeseci radi se o bilježenju datuma, s upisanim punim nazivom mjeseca, npr. *Od 1. januara 2022. godine...*, *...do 7. januara 2022. godine* ili *Od 1. siječnja 2022. godine...*, *...do 7. siječnja 2022. godine*; datumi se uobičajeno obilježavaju brojkama, a u pravnim i administrativnim dokumentima takav način bilježenja je i poželjan zbog ekonomičnosti i jednostavnosti, čak je po jedanput i potvrđen u svim verzijama na samom početku (... , na 54. sjednici održanoj dana 02.11.2021. godine,...); dakle, u tekstovima je već ponuđeno rješenje da se bez ikakve potrebe ne čini razlika među verzijama;
- **korištenjem skraćenica** za riječi *tačka/točka*, *stav/stavak* i *član/članak* za još 3 pojave umanjio se broj i znatan broj ponavljanja, čak 53; naime, skraćenice su jedinice koje imaju značajnu ulogu u administrativnom stilu i prepoznatljiva su odlika većine njegovih žanrova, te se i u zakonodavno-pravnim dokumentima zapaža njihova neizostavna uloga, no upravo bi upotreba skraćenica koje su jednake u sva tri standarda za riječi *član/članak*, *stav/stavak* i *tačka/točka* olakšala pripremanje verzija ovakvoga dokumenta i oslobodila ih velikoga broja razlika (Mešanović-Meša 2024);
- **pisanjem futura I** tako što će enklitika pomjeriti prema početku rečenice te neće biti potrebno birati između sastavljenog ili rastavljenog načina pisanja ovoga glagolskoga oblika i ova pravopisno-gramatička pojava ne bi se morala tretirati kao razlika (1 pojava i jedno ponavljanje).

Primjenom i ovih savjeta broj pojava bi se sveo na 11, a ponovljeni primjeri na 69. Uzevši u obzir početne brojeve (31 pojava i 186 ponavljanja), ovo nije zanemariv podatak – petina teksta zahvaćenog intervencija postaje četrnaestina.

Dalje, ne više s ciljem da brojimo i umanjujemo razlike, nego da ukažemo na druga rješenja po kojima se verzije ne bi razjednačavale, iznosimo i sljedeće:

- kako bismo riješili sve probleme i dileme vezane za upotrebu prijedložnog izraza *u skladu s(a)*, prijedloga *sukladno* i *shodno*, ponudit ćemo prijedlog *prema*, koji u svim navedenim kontekstima može funkcionirati bez dileme o normativnom statusu u bilo kojem jezičkom standardu: npr. umjesto *na osnovicu utvrđenu u skladu sa članom 15.* ili *na osnovicu utvrđenu sukladno članku 15.* može *na osnovicu utvrđenu prema članu 15.* ili *na osnovicu utvrđenu prema članku 15;* umjesto *obračunati akcizu shodno članu 2.* ili *obračunati trošarinu sukladno članku 2.* može *obračunati akcizu prema članu 2.* ili *obračunati trošarinu prema članku 2;*
- namjesto različitih likova u verzijama *iskorišten/iskorišćen* jednostavno rješenje koje će zadovoljiti sva tri standarda jeste *upotrijebljen*, pa umjesto npr. ...*koje nisu iskorištene za obilježavanje cigareta...* može ...*koje nisu upotrijebljene za obilježavanje cigareta;*
- umjesto različitih likova pridjeva *dalji/daljnji* u izrazu *u daljem tekstu* ili *u daljnjem tekstu* može *u nastavku teksta.*

Na koncu da istaknemo, ovdje su samo komentari nekih pojava upotrijebljenih da se među verzijama načine razlike, ne tvrdimo da preostale pojave ne zavređuju pažnju i propitkivanje normativne opravdanosti ili pak mogućnosti jednake upotrebe u svim verzijama. U narednim poglavljima naći će se iste ili slične pojave što će nam pružiti priliku ne samo za sličan komentar nego i paralelni prikaz upotrebe određenih pojava u više dokumenata.

Izvori

1. Odluka o utvrđivanju specifične i minimalne akcize na cigarete i iznosa akcize na duhan za pušenje za 2022. godinu, Službeni glasnik BiH, godina XXV, br. 67, 5. novembra/studenog 2021. godine (bosanski)
2. Odluka o utvrđivanju specifične i minimalne trošarine na cigarete i iznosa trošarine na duhan za pušenje za 2022. godinu, Službeni glasnik BiH, godina XXV, br. 67, 5. novembra/studenog 2021. godine (hrvatski)
3. Odluka o utvrđivanju specifične i minimalne akcize na cigarete i iznosa akcize na duvan za pušenje za 2022. godinu, Službeni glasnik BiH, godina XXV, br. 67, 5. novembra 2021. godine (srpski)

III. Jezičke odlike *Pravilnika* (2022) i njegovih triju verzija

Pravilnik o postupanju sa govornim, video-zapisima i zapisima podataka u jedinicama za pružanje usluga u zračnom prometu (ATS jedinicama) (bosanski jezik)

Pravilnik o postupanju sa govornim, video-zapisima i zapisima podataka u jedinicama za pružanje usluga u zračnom prometu (ATS jedinicama) (hrvatski jezik)

Pravilnik o postupanju sa govornim videozapisima i zapisima podataka u jedinicama za pružanje usluga u vazdušnom saobraćaju (ATS jedinicama) (srpski jezik)

1. O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku

Kao izvor za drugu analizu upotrijebili smo ovaj pravilnik objavljen u *Službenom glasniku Bosne i Hercegovine* (2022, godina XXVI, br. 1), također objavljen u tri verzije: na bosanskome i hrvatskome (latinicom) te srpskome (ćirilicom). Verzije na bosanskome i srpskome imaju po 1219 riječi, na hrvatskome jednu riječ manje (1218) zbog upotrebe prijedloga umjesto prijedloznog izraza (isti je razlog kao u prethodnoj analizi)¹.

Analizirajući sve jezičke verzije, uočene su opet dvije grupe razlika koje su načinjene među verzijama dokumenta: prvu grupu razlika čine odlike po kojima se razlikuju verzije na bosanskom i srpskom od verzije na hrvatskom jeziku, a drugu verzije na bosanskom i hrvatskom od verzije na srpskom jeziku. Prva grupa brojnija je i na osnovu jezičkih pojava (24) i po ukupnom broju njihovih ponavljanja (63) od druge, u kojoj se 13 pojava iskoristilo kao razlika među verzijama s ukupno 44 ponavljanja.

¹ Brojevi riječi preuzeti su iz opcije automatskoga brojanja riječi dokumenta, te svaku eventualnu netačnost podataka pripisujemo ovoj opciji.

2. Razlike među jezičkim verzijama – bosanski, srpski : hrvatski

Ovdje su izdvojene, dakle, 24 pojave koje u 63 slučaja odvajaju verzije na bosanskome i srpskome od verzije na hrvatskome.

Tabela 1. *Primjeri razlika među verzijama – bosanski, srpski : hrvatski*

	bosanski, srpski	hrvatski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	tačan	točan	2	–
2.	tokom	tijekom	1	–
3.	opšti	opći	1	–
4.	ovog pravilnika	ovoga pravilnika	6	ovog pravilnika ² 1
5.	ovog člana	ovoga članka	1	–
6.	osmog dana	osmoga dana	1	–
7.	takođe	također	1	–
8.	član	članak	14	–
9.	stav	stavak	3	–
10.	rukovodilac	rukovoditelj	1	–
11.	dužina	duljina	1	–
12.	objavljivanje	objava	1	–
13.	vanredni	izvanredni	1	–
14.	na osnovu	temeljem	1	–
15.	zavisi	ovisi	1	–
16.	čuvanje	pohranjivanje	5	–
17.	čuvanje	pohrana	2	–
18.	čuvati	pohranjivati	3	–
19.	decembar	prosinac	1	–
20.	direktor	ravnatelj	2	–
21.	sistem	sustav	10	–
22.	skraćenice	kratice	2	–
23.	uputstvo	uputa	1	–
24.	uputstvo	naputak	1	–
ukupno			63	

² Usporediti i s primjerima u tabeli br. 5 *Dodatni primjeri iz verzije na hrvatskome.*

Razlike između verzija na bosanskome, srpskome i verzije na hrvatskome načinjene su na svim nivoima.

Pet je pojava na fonetskom nivou (13 ponovljenih razlika):

- vokalska alternacija *a/o* u primjeru *tačka/točka*,
- prijevoj vokala u primjeru *tokom/tijekom*,
- jotovane grupe *opšt-/opć-* u primjeru *opšti/opći*,
- pokretni vokal *a* u primjerima *ovog pravilnika / ovoga pravilnika*,
ovog člana / ovoga članka, *osmog dana / osmoga dana*,
- lik *takođe/također*.

Na morfološko-tvorbenom nivou šest je uočenih pojava (21 ponovljena razlika):

- lik imenice *član/članak*,
- lik imenice *stav/stavak*,
- lik imenice *rukovodilac/rukovoditelj*,
- lik imenice *dužina/duljina*,
- lik imenice *objavljivanje/objava*,
- lik pridjeva *vanredni/izvanredni*.

Sintaksički nivo broji jednu pojavu (1 ponovljena razlika) pri upotrebi prijedložne konstrukcije *na osnovu* i prijedloga *temeljem*.

I opet leksički nivo ima najviše pojava i ponovljenih razlika, njih 10 (28 ponovljenih razlika):

- *čuvanje/pohranjivanje*,
- *čuvanje/pohrana*,
- *čuvati/pohranjivati*,
- *decembar/prosinac*,
- *direktor/ravnatelj*,
- *sistem/sustav*,
- *skraćenice/kratice*,
- *uputstvo/uputa*,
- *uputstvo/naputak*,
- *zavisi/ovisi*.

Omjer razlika između gramatičkih i leksičkih razlika iznosi 12 pojava s 35 ponovljenih razlika naprema 10 pojava s 28 ponovljenih razlika, što znači da su gramatičke razlike nešto brojnije negoli leksičke.

U prvom redu, upotreba određenog lika u pojedinim verzijama mora biti usklađena s pravilima određenog standarda te normativni status ne

smije biti upitan niti za jedan upotrijebljeni lik, bez obzira u kojoj se verziji nalazio, a u drugom redu, sagledat ćemo da li je opet činjenje razlika među verzijama bio primarni cilj, odnosno da li norme ne isključuju jednaku upotrebu u svim verzijama.

2.1. Lik *opšti/opći*

Lik *opšti* odlika je savremenog srpskog standarda (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 400), a lik *opći* hrvatskoga (Babić – Finka – Moguš 2004: 317; Babić – Moguš 2011: 285; Jozić i dr. 2013: 339). U verziji na bosanskom upotrijebljen je lik *opšti*: lik s grupom *opšt-* nije bio prihvaćen u normi bosanskog jezika (Halilović 1996: 383; Halilović – Palić – Šehović 2010: 828, 835), ali je u drugom izdanju *Pravopisa bosanskoga jezika* dubletan liku *opći* (Halilović 2017: 485, 487). Lik *opšti* nalazi se uz lik *opći* u *Rječniku bosanskog jezika* (Čedić i dr. 2007: 542). Sporadična javljanja ovog lika u ranijim administrativnim dokumentima (Mešanović-Meša 2019: 68–69) promjenom normativnog statusa postaju normativno opravdana pojava i odlika tekstova na bosanskome.

2.2. Lik *takođe/također*

Lik *također* prihvaćen je u hrvatskoj normi (Babić – Finka – Moguš 2004: 432; Babić – Moguš 2011: 398; Jozić i dr. 2013: 438). U pravopisnim priručnicima srpskoga jezika oba se lika nalaze upisana, s tim što je lik s krajnjim *r* u zagradi: *takođe (također)* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 303; Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 465), a to znači da varijante u zagradi “nisu normativno osporene (kao pogrešne ili neknjiževne)”, te se varijante kad “nisu negativno okvalifikovane” – u ovom slučaju je to tako – “mogu se uzeti kao stilska i sinonimska zaliha, i ne izlaze iz okvirne norme slobodnijeg izraza prema nahodanju pisca teksta” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 6), a na jednak način ih nalazimo upisane i u *Rečniku srpskoga jezika* (Vujančić i dr. 2007: 1299). U bosanskom jeziku prihvaćen je samo lik *također* (Halilović 1996: 545; Halilović – Palić – Šehović 2010: 1314), nije bilo promjene u normativnom statusu i zadržan je kao jedino valjan lik *također* i u drugom izdanju *Pravopisa bosanskoga jezika* (Halilović 2017: 692), što znači da upotreba ovog lika nije u skladu s normom bosanskoga, te bi se ova pojava, glede ove norme, morala naći ili u drugoj grupi razlika među jezičkim verzijama (bosanski, hrvatski : srpski) ili bi se pak mogao upotrijebiti jednak lik *također* u svim verzijama, koji u srpskome ima status stilске zamjene, ali nikako pogrešnog, neknjiževnog ili osporenog lika.

2.3. Imenica *dužina/duljina*

Likovi imenice *dužina/duljina* jednakovrijedni su dubleti u normi bosanskoga (Halilović 1996: 218; Halilović – Palić – Šehović 2010: 125; Halilović 2017: 262³), kao i u normi hrvatskoga (Babić 2002: 261; Babić – Finka – Moguš 2004: 212, 213; Babić – Moguš 2011: 183⁴; *Školski rječnik hrvatskoga jezika*⁵). U srpskom jeziku likovi *dulji, duljina, duljiti* manje su obični od *duži, dužina, dužiti* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 203; Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 307); *duljiti* spada u sloj kroatizama koji se povremeno upotrebljavaju, ali su svi zabilježeni u beogradskoj štampi, u tekstovima srpskih autora, u razmaku od pet godina (Ivić i dr. 2011: 168). Na osnovu ovih normativnih propisa lik *dužina* može zadovoljiti sva tri standarda, pa čak i lik *duljina*, koji bi bio ocijenjen manje običnim u srpskome, ali nikako nepravilnim, tako da upotrebu navedenih likova svakako smatramo valjanom, ali odabir načinjen da se verzije razlikuju bez normativnog zahtjeva – ne.

2.4. Prijedložni izraz *na osnovu* / *prijedlog temeljem*

U bosanskom jeziku prihvaćena je i u muškom i u ženskom rodu imenica *osnov/osnova* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 845⁶), te imenica *temelj* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1323), dok prijedlog *temeljem* nije unesen u ovaj rječnik. I u srpskom jeziku oba roda jednako su valjana: *osnov* i *osnova*, *na osnovu* i *na osnovi* (nečega) (Klajn 2011: 182; Ivić i dr. 2011: 280; Vujanić i dr. 2007: 892), potom imenica *temelj* (Vujanić i dr. 2007: 1310), no za prijedlog *temeljem* ne nalazimo potvrdu ni u ovim priručnicima. Imenica u ženskom rodu *osnova* normirana je u hrvatskome, a uz izraz *na*

³ U drugom izdanju *Pravopisa bosanskoga jezika* nalaze se samo likovi komparativa pridjeva *dug – dulji/duži*, ne i likovi imenice, no na osnovu lika komparativa izvodimo zaključak vezan i za likove imenica, jer je polazna riječ pri tvorbi ove imenice komparativ pridjeva.

⁴ U Pravopisnom rječniku *Hrvatskoga pravopisa* (2004, 2011) uneseni su likovi *duljinomjer* i *dužinomjer*, te je zaključak izveden na osnovu toga.

⁵ *Dužina* – 1. udaljenost između dviju krajnjih točaka (~ *ceste*), sin. *duljina*; 2. trajanje vremenskoga odsječka u kojem se što događa (~ *kazališne predstave*), sin. *duljina* (<https://rjecnik.hr/search.php?q=du%C5%BEina>; pristup 2. 4. 2024); *duljina* – 1. udaljenost između dviju krajnjih točaka (~ *ceste*), sin. *dužina*; 2. trajanje vremenskoga odsječka u kojem se što događa (~ *kazališne predstave*), sin. *dužina* (<https://rjecnik.hr/search.php?q=duljina>, pristup 2. 4. 2024).

⁶ *Osnov* m. (*osnova* ž.) – 1. a. ono na čemu šta stoji ili na šta se oslanja; temelj, baza: *nemati dobar ~ za gradnju* b. ono na čemu se šta zasniva, temelji: *umjetnički ~ 2. razlog, opravdanje: imati ~a za ljubomoru* 3. (mn.) početna znanja neke nauke ili vještine: *~i logike*.

osnovi ponuđeno je sinonimno *temeljem*, *na temelju* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*⁷) i obrnuto – izrazu *na temelju* sinonimno je *temeljem*, *na osnovi* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*⁸). Dakle, na temelju onoga što normativni priručnici sva tri jezika propisuju nije nužna razlika koja se čini i u ovom, u prethodnom, ali i u velikom broju ostalih zakonodavno-pravnih dokumenata (Mešanović-Meša 2011: 62–63; Mešanović-Meša 2019: 117–119) kada izrazi *na osnovi* ili *na temelju* mogu bez normativnih zapreka funkcionirati u svim verzijama.

2.5. Glagoli *zavisiti/ovisiti*

Glagole *zavisiti* (od koga, od čega) i *ovisiti* (o kome, o čemu) prihvatio je kao sinonime bosanski (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1512, 861) i hrvatski standard (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*⁹), s jasnom naznakom o njihovim dopunama: “Kao dopunu glagolu *ovisiti* valja upotrebljavati prijedlog *o* s lokativom, a uz glagol *zavisiti* prijedlog *od* s genitivom. Pravilno je, dakle, *ovisi o komu* ili *ovisiti o čemu* i *zavisiti od koga* ili *zavisiti od čega*, a nepravilno *ovisiti od koga* ili *ovisiti od čega* i *zavisiti o komu* ili *zavisiti o čemu*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 107). Dakle, u hrvatskoj verziji mogao se upotrijebiti i jedan i drugi glagol, pa se bez valjanog razloga vezanog za normativni status ovih glagola u hrvatskome ova verzija odvojila od verzija na bosanskome i srpskome. Premda se u *Rečniku srpskoga jezika* nalazi samo glagol *zavisiti* (Vujanić i dr. 2007: 384), dubletna rješenja iz bosanskoga i hrvatskoga ostavljaju mogućnost upotrebe istog oblika – *zavisiti*.

2.6. Lekseme *čuvanje/pohranjivanje, pohrana* i *čuvati/pohranjivati*

Glagol *čuvati* i imenica *čuvanje* upotrijebljeni su u verzijama na bosanskom i srpskome namjesto glagola *pohranjivati* i imenica *pohranjivanje* i *pohrana* na hrvatskome. Naravno, rječnici sva tri jezika sadrže odrednicu *čuvati* (brinuti se da ko ili šta bude u dobrom stanju, da ne bude uništeno, oštećeno, povrijeđeno, da se ne izgubi, ne nestane, nadzirati /Halilović – Palić – Šehović 2010: 146/; imati pod nadzorom koga ili što /*Školski rječnik hrvatskoga jezika*¹⁰; brinuti se da nešto ne bude uništeno, oštećeno; nadgledati, nadzirati; motreći, stražareći, starati se da nešto ne bude

⁷ <https://rjecnik.hr/search.php?q=osnova>; pristup 2. 4. 2024.

⁸ <https://rjecnik.hr/search.php?q=temelj>; pristup 2. 4. 2024.

⁹ <https://rjecnik.hr/search.php?q=zavisiti>; <https://rjecnik.hr/search.php?q=ovisiti>; pristup 2. 4. 2024.

¹⁰ <https://rjecnik.hr/search.php?q=%C4%8Duvati>; pristup 2. 4. 2024.

napadnuto, ugroženo; držati pod stražom, nadzorom, kontrolom /Vujanić i dr. 2007: 1521/) i odrednice *pohrana*, *pohraniti*, *pohranjivati* (*pohrana* – ostavljanje, pohranjivanje na sigurno mjesto radi čuvanja; *pohraniti* – ostaviti šta na sigurno mjesto kako bi se sačuvalo; spremi: ~ *umjetnine u sef*, ~ *novac u banku* /Halilović – Palić – Šehović 2010: 935/; *pohrana* – čuvanje, staranje, briga: *Zastava je predata muzeju na pohranu*; *pohraniti* – ostaviti, predati nekome nešto na čuvanje, sačuvati nešto od propadanja: *Kod rođaka smo pohranili dokumente. Žena je pohranila moja pisma.* /Vujanić i dr. 2007: 991/), odnosno *pohraniti*, *pohranjivati* (*pohraniti* – spremi što na kakvo mjesto kako bi ostalo sačuvano za kasniju uporabu: ~ *dokumente u arhiv*, ~ *novac u sef*, ~ *pisma* /Školski rječnik hrvatskoga jezika¹¹/), te niti u jednom jeziku nije upitan status niti jedne od ovih leksema. Uzmemo li u obzir i njihovo značenje koje je gotovo jednako opisano u svim rječnicima, ostaje pitanje zašto se pravila uopće razlikuju u njihovoj upotrebi i da li je ta razlika možda više naškodila negoli koristila.

Pogledat ćemo primjere iz verzija:

(B) *Predmet ovog pravilnika je definiranje zahtjeva i postupaka označavanja, čuvanja, izuzimanja, vraćanja operativnih zapisa koje čine zrak-zemlja i zemlja-zemlja operativne govorne komunikacije, radarski podaci i zapisi operativnog video-nadzora u ATS jedinicama na medijima koji u bilo kojem obliku mogu biti pogodni za skladištenje i čuvanje.*

POSTUPCI PRI ČUVANJU OPERATIVNIH ZAPISA Član 5. (Čuvanje operativnih zapisa) (1) Najkraći vremenski rok za čuvanje svih vrsta operativnih zapisa je najmanje 30 dana. (2) Vremenski rok za čuvanje izuzetih zapisa za potrebe istrage zrakoplovnih nesreća ili incidenata zavisi od dužine trajanja istrage. Takvi zapisi se čuvaju sve dokle bude bilo sigurno da više nisu potrebni.

Svaki sistem/uređaj koji vrši operativni zapis ima posebnu Evidencijsku listu, koja se čuva zajedno sa operativnim zapisima,...

Kontrola i evidencija operativnih zapisa obavlja se tokom svakog preuzimanja radnih smjena zaposlenih na poslovima čuvanja i kontrole operativnih zapisa.

Obrazac o izuzimanju operativnog zapisa se popunjava u dva primjerka od kojih original ostaje i čuva se kao prilog Evidencijskoj listi operativnog zapisa,...

¹¹ <https://rjecnik.hr/search.php?q=pohraniti>; <https://rjecnik.hr/search.php?q=pohranjivati>; pristup 2. 4. 2024.

(H) Predmet ovoga pravilnika je definiranje zahtjeva i postupaka označavanja, pohranjivanja, izuzimanja, vraćanja operativnih zapisa koje čine zrak-zemlja i zemlja-zemlja operativne govorne komunikacije, radarski podaci i zapisi operativnog video-nadzora u ATS jedinicama na medijima koji u bilo kojem obliku mogu biti pogodni za skladištenje i pohranu.

POSTUPCI PRI POHRANI OPERATIVNIH ZAPISA Članak 5. (Pohranjivanje operativnih zapisa) (1) Najkraći vremenski rok za pohranjivanje svih vrsta operativnih zapisa je najmanje 30 dana. (2) Vremenski rok za pohranjivanje izuzetih zapisa za potrebe istraga zrakoplovnih nesreća ili incidenata ovisi o duljini trajanja istrage. Takvi zapisi se pohranjuju sve dokle bude bilo sigurno da više nisu potrebni.

Svaki sustav/uređaj koji vrši operativni zapis ima posebnu Evidencijsku listu, koja se pohranjuje zajedno sa operativnim zapisima,...

Kontrola i evidencija operativnih zapisa obavlja se tijekom svakog preuzimanja radnih smjena zaposlenih na poslovima pohranjivanja i kontrole operativnih zapisa.

Obrazac o izuzimanju operativnog zapisa se popunjava u dva primjerka od kojih original ostaje i pohranjuje se kao prilog Evidencijskoj listi operativnog zapisa,...

Kako pohraniti znači čuvati na sigurnom mjestu, odnosno pohranjivati, pohrana podrazumijeva, uključuje čuvanje, tako je u ovim primjerima i moguća supstitucija ovih leksema, koja upotrebom različitih jedinica nije donijela promjenu u tumačenju tekstova te nije mnogo naškodila značenju. No, za bilo kakve intervencije ove vrste u tekstovima kako bi se samo načinila razlika među verzijama zaista ne bi trebalo biti mjesta, te dovoditi u opreku lekseme koje imaju svoje mjesto u svim standardima s istim značenjima nije niti opravdan niti potreban postupak. Pitanje koje bi bilo suvislo zapravo jeste: koju leksemu odabrati u datim primjerima za sve verzije?

2.7. Lekseme *direktor/ravnatelj*

U Rečniku srpskoga jezika odrednica *ravnatelj* ima opis značenja: *starešina neke institucije, direktor, upravitelj, rukovodilac* (Vujanić i dr. 2007: 1100), dok je u Rječniku bosanskoga jezika unesena s etiketom *ekspr. direktor, upravitelj* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1118). No, u Školskom rječniku hrvatskoga jezika natuknica *direktor* ima sljedeće značenje¹²: 1. osoba

¹² <https://rjecnik.hr/search.php?q=direktor>; pristup 3. 4. 2024.

koja u radnoj, činovničkoj hijerarhiji upravlja ustanovom, poduzećem ili važnom jedinicom u organizaciji rada ili djelatnosti (*generalni* ~; *tehnički* ~) 2. v. *ravnatelj*; *ravnatelj* je osoba koja upravlja kakvom ustanovom: ~ *instituta*, ~ *škole*, sin. (*direktor*)¹³. To znači da u hrvatskome *direktor* ima svoju upotrebnu vrijednost u navedenom značenju pod br. 1 i tada mu nije sinonimno *ravnatelj*, a da u značenju pod br. 2 *direktor* nije normativno preporučljivo nego *ravnatelj*. U verzijama ovoga dokumenta upotrijebljeno je *generalni direktor* na bosanskome i srpskome, te *generalni ravnatelj* na hrvatskome. Primjenjujući i prateći navedena značenja i upute iz *Školskog rječnika hrvatskoga jezika*, i u verziji na hrvatskome trebala se upotrijebiti leksema *direktor*, a ne *ravnatelj*, pa bi se primjer *generalni direktor* našao u sve tri verzije – jednako normativno valjan za svaki jezik (ali i jedini).

2.8. Lekseme *uputstvo/uputa/naputak*

Lekseme *uputa* i *uputstvo* u značenju *pisano objašnjenje o načinu na koji se šta upotrebljava* imaju jednak status u bosanskome (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1390), dok leksema *naputak* nema jednak status – ona je prihvaćena, ali je data prednost leksičkom dubletu *uputa*, odnosno *uputstvo* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 718). Leksema *uputstvo* u odnosu na lekseme *uput* i *uputa* ima prednost u srpskome (Vujanić i dr. 2007: 1407). U hrvatskome su *uputa* i *naputak* sinonimi (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*¹⁴), dok je *uputstvo* normativno neprihvatljivo (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*¹⁵) i ne pripada hrvatskom standardnom jeziku, umjesto te riječi treba upotrebljavati riječ *upute* (Blagus Bartolec i dr. 2016: 150). U ovom slučaju razlike među verzijama s pravom su načinjene, jer od ove tri lekseme niti jedna istovremeno ne zadovoljava normativne standarde sva tri jezika.

3. Razlike među jezičkim verzijama – bosanski, hrvatski : srpski

Na osnovu 13 pojava i 44 ponavljanja verzija na srpskome razlikuje se od verzija na bosanskome i hrvatskome. Kako smo vidjeli, ova grupa razlika je malobrojnija od prethodne.

¹³ <https://rjecnik.hr/search.php?q=ravnatelj>; pristup 3. 4. 2024.

¹⁴ <https://rjecnik.hr/search.php?q=uputa>; <https://rjecnik.hr/search.php?q=naputak>; pristup 3. 4. 2024.

¹⁵ <https://rjecnik.hr/search.php?q=uputstvo>; pristup 3. 4. 2024.

Tabela 2. *Primjeri razlika među verzijama – bosanski, hrvatski : srpski*

	bosanski, hrvatski	srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	ovlašten	ovlašćen	8	–
2.	prijelazne	prelazne	1	–
3.	definiranje	definisanje	1	–
4.	podnositelj	podnosilac	2	–
5.	evidencijski	evidencioni	10	–
6.	osiguravati	obezbjeđivati	1	–
7.	promet	saobraćaj	6	–
8.	uvjet	uslov	2	–
9.	zračni	vazdušni	6	–
10.	zrak	vazduh	2	–
11.	zrakoplov	vazduhoplov	1	–
12.	zrakoplovni	vazduhoplovnih	2	–
13.	zrakoplovstvo	vazduhoplovstvo	2	–
	ukupno		44	

Razlike između verzija na bosanskome, hrvatskome i verzije na srpskome nisu prikazane samo na sintaksičkom planu.

Dvije su pojave na fonetskom planu (ukupno 9 ponovljenih razlika):

- jotovane grupe *-št/-šč-* u primjeru *ovlašten/ovlašćen*,
- dvosložna i jednosložna zamjena jata kod izvedenica od glagola s prefiksom *pre-* u primjeru *prijelazni/prelazni*.

Tri pojave javljaju se na morfološko-tvorbenom planu (ukupno 13 ponovljenih razlika):

- imenice izvedene od glagola sa sufiksima *-irati/-isati* u primjeru *definiranje/definisanje*,
- imenice sa sufiksom *-telj/-lac* u primjeru *podnositelj/podnosilac*,
- pridjevi na *-ski/-ioni* u primjeru *evidencijski/evidencioni*.

I još jednom je najviše pojava na leksičkom planu, njih 8 (ukupno 22 ponovljene razlike):

- *osiguravati/obezbjeđivati*,
- *promet/saobraćaj*,
- *uvjet/uslov*,

- zračni/vazdušni,
- zrak/vazduh,
- zrakoplov/vazduhoplov,
- zrakoplovni/vazduhoplovni,
- zrakoplovstvo/vazduhoplovstvo.

Omjer u ovoj skupini nije na strani gramatičke različitosti kao u prvoj skupini – 5 je gramatičkih i 8 leksičkih pojava, dok su ponavljanja ujednačena (po 22).

3.1. Likovi *ovlašten/ovlašćen*

Glagolski pridjev trpni od glagola *ovlastiti* u bosanskome ima dubletne likove: *ovlašten/ovlašćen* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 862; Halilović 2017: 499). Odnos srpskog jezičkog standarda prema grupama *šč* i *št* od glagola na *-stiti* zavisi od izbora glagola, te je od *ovlastiti*, *ovlašćen* (ovlašten), *ovlašćenje* (ovlaštenje), *ovlašćivati*, a primjeri u zagradi “nisu izvan norme, ali su po pravilu manje obični” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 48, 49). U hrvatskome je samo lik sa *št* normiran (Babić – Finka – Moguš 2004: 324; *Školski rječnik hrvatskoga jezika*¹⁶). Pravopisna norma srpskoga, dakle, ne odriče se likova sa *št*, samo ih smatra manje običnim, premda u drugim priručnicima nema ni takvih komentara o običnijim ili neobičnijim, nego su likovi i sa *šč* i sa *št* jednako preporučeni (*ovlastiti*: *ovlašćen* i *ovlašten*; *ovlašćenje* i *ovlaštenje* /Klajn 2011: 173/), pa nam sve to daje za pravo da i lik *ovlašten* ponudimo kao lik prihvaćen u sva tri standarda. Likovi sa *št* nisu rijetki u zakonodavno-pravnim spisima, što su pokazala i ranija istraživanja (Mešanović-Meša 2019: 70–71), te upotreba ovog lika u izvorima na srpskome nije neobična.

3.2. Lekseme *osiguravati/obezbjediti*

Dobro poznata razlika koja se tako često isticala kao razlika među našim jezicima poslužiti će još jedanput za kratak osvrt uvidom u različite rječnike. *Rječnik bosanskoga jezika* sadrži odrednice *obezbjediti*, *obezbjedjenje*, *osigurati*, *osiguravati* (s jednakim značenjem: učiniti koga sigurnim zaštitivši ga od opasnosti; zaštititi; učiniti sigurnim /Halilović – Palić – Šehović 2010: 783, 841/), kao i *Rečnik srpskoga jezika*: *obezbjediti*, *obezbjediti*, *osigurati*, *osiguravati* (Vujanić i dr. 2007: 845, 890), no *Školski rječnik*

¹⁶ <https://rjecnik.hr/search.php?q=ovla%C5%A1ten>; pristup 3. 4. 2024.

hrvatskoga jezika samo *osigurati*¹⁷ i *osiguravati*¹⁸. Dakle, na osnovu rječni-
ka i njihove građe u svim verzijama opet može funkcionirati jedno rješenje
– *osigurati/osiguravati*.

4. O jednakostima u sve tri verzije

Osim navedenih razlika sve druge odlike verzija jednake su (upotreba ve-
likoga i maloga početnog slova, interpunkcijskih znakova, sastavljeno i ra-
stavljeno pisanje riječi, red riječi u rečenici, ostale leksičke jedinice). No, na
neke ćemo skrenuti pažnju, a pojedine komentirati.

Tabela 3. Izdvojeni primjeri jednake upotrebe u sve tri verzije

	bosanski, hrvatski, srpski	broj ponovljenih pojava
1.	lako	1
2.	sa govornim, sa operativnim, sa medijima, sa preporukama, sa ispravnim, sa evidencijskom, sa brojem	9 ¹⁹
3.	video-zapis	2
4.	video-nadzor	1
5.	ATS jedinica	9
6.	DVD medij	1

4.1. Prijedlog *s/sa*

Odnos normi bosanskoga i srpskoga prema kraćem i dužem liku prijed-
loga *s/sa* poprilično je ujednačen: izuzevši primjere kada je obavezan duži
lik (*sa mnom* ili kada riječ koja slijedi počinje strujnim suglasnikom), na-
poredna je upotreba ovih likova i ostavlja se kao slobodan izbor piscima
(Jahić – Halilović – Palić 2000: 139; Stanojčić – Popović 2008: 57; Peši-
kan – Jerković – Pižurica 2018: 53). Normativci srpskoga pred velikim ši-
renjem dužeg lika morali su odbraniti i opravdati upotrebu i kraćeg lika:
kraća forma prijedloga redovna je u ustaljenim izrazima kao *s druge stra-
ne, s ruke na ruku, s mukom, s jeseni, s ruke*, a nije opravdana težnja da se
kraći oblik potpuno istisne, oni su ponekad stilski prihvatljiviji (Pešikan

¹⁷ <https://rjecnik.hr/search.php?q=osigurati>; pristup 3. 4. 2024.

¹⁸ <https://rjecnik.hr/search.php?q=osiguravati>; pristup 3. 4. 2024.

¹⁹ Primjer *sa medijima* javlja se po dva puta, kao i *sa operativnim*.

– Jerković – Pižurica 2018: 53), odnosno “danas se znatno proširila upotreba oblika *sa*, ali se ipak preporučuju s gde god je to moguće, dakle s *prijateljem*, s *decom*, s *gostima*, s *interesom*, s *omladinom* itd. (bolje nego *sa prijateljima* itd.) Poneki autori, zbog blagozvučnosti, radije upotrebljavaju oblik *sa* ispred vokala, naročito ako ovome sledi još jedno *s* (*sa istinom*, *sa osam nogu* zvuči lepše nego *s istinom*, *s osam nogu*)” (Klajn 2011: 225). S druge strane, norma hrvatskoga duži lik dozvoljava isključivo uz oblik *mnom*, kada riječ koja slijedi počinje istim ili sličnim suglasnikom, ili kada slijedi suglasnički skup gdje je drugi suglasnik *s*, *z*, *š*, *ž*, te kada iza slijedi nepromjenjiva riječ (Barić i dr. 1997: 280; Težak – Babić 2005: 162; Silić – Pranjković 2005: 31). U verziji na hrvatskome koristio se samo duži lik prijedloga u svim slučajevima (naravno, primjer *sa zapisima* ne uzimamo u obzir) te izdvojeni primjeri *sa govornim*, *sa operativnim*, *sa medijima*, *sa preporukama*, *sa ispravnim*, *sa evidencijskom*, *sa brojem* nisu usklađeni s normom ovog jezika. U ovim primjerima morao se upotrijebiti kraći lik prijedloga, a ove slučajeve jednake upotrebe u svim verzijama izdvajamo kao neusklađene s normom hrvatskoga. Kako smo i vidjeli, norme bosanskoga i srpskoga ovdje nude izbor autorima, čak ističu bolji izbor kraćeg lika, što opet omogućava jednaku upotrebu u sve tri verzije jednog lika – lika *s*, a nikako *sa*.

4.2. Pisanje imenica čiji je prvi dio *video-*

Pravopisno pravilo koje regulira pisanje imenica čiji je prvi dio nepromjenjivi i nesamostalni morfem stranoga porijekla koji se završava na samoglasnik *o*, od kojih je jedan i *video-*, jednako je – pišu se sastavljeno u bosanskome (*videokaseta*, *videoklub*, *videoteka*, *videokamera*, *videorekorder*, *videoigra*, *videonadzor*, *videospot*, *videozapis* /Halilović 1996: 38, 587; Halilović 2017: 31, 741/) i hrvatskome (*videokaseta*, *videoklub*, *videoprogram*, *videorekorder* /Babić – Finka – Moguš 2004: 69, 465/; *videoprojekcija*, *videoalbum*, *videonadzor*, *videosignal*, *videozapis* /Jozić i dr. 2013: 48, 461/). U srpskom standardu došlo je do izmjena kada je riječ o ovom pravilu: *Pravopis srpskoga jezika* (2005) pri pisanju formanta *video* pravio je razliku s obzirom na to da li se spaja s drugom nesamostalnom sastavnicom kada ih valja pisati spojeno (*videoteka*, *videografija*), dok u ostalim spojevima može ili odvojeno ili s crticom (*video-rikorder* i *video rikorder*, *video projekcija* i *video-projekcija*) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 49, 186), ali se u kasnijem izdanju za ostale spojeve opredijelilo samo za pisanje s crticom (*video-rikorder*, *video-signal*, *video-zapis*, *video-kamera*, *video-kaseta*, *video-oglas*i, *video-igra*, *video-snimak*, *video-spot*...) (Pešikan – Jerković

– Pižurica 2018: 79–80). U verziji na srpskome jedanput je napisano *video-zapisi*, a dva puta *video-zapisi*, na bosanskome i hrvatskome u svim primjerima *video-* je odvojeno crticom od drugoga dijela, a to znači da niti u jednoj verziji nisu svi primjeri usklađeni s normama (nije valjano *videozapis* u srpskome, *video-zapis* i *video-nadzor* u bosanskome i hrvatskome). A na koncu, ni jednak način pisanja ovih imenica ne može se ostvariti niti biti opravdan, jer pravopisna načela koja reguliraju pisanje ovih imenica nisu podudarna u svim standardima.

4.3. Pisanje složenih skraćenica uz imenicu

Starija izdanja pravopisnih priručnika i bosanskoga i srpskoga prihvatala su oba načina pisanja imenica kada ispred nje dolazi složena skraćenica kao nepromjenjivi dio: vezuju se crticom ili pišu odvojeno: *RTV-program* / *RTV program*, *TV-antena* / *TV antena*, *VKV-stolar* / *VKV stolar*... (Halilović 1996: 39), *TV emisija* / *TV-emisija*, *TV program* / *TV-program* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 48, 303). Norma bosanskoga opredijelila se kasnije za jedan način – da se složene skraćenice vezuju crticom uz imenicu (*RTV-program*, *TV-kaseta*, *VKV-stolar*) (Halilović 2017: 32), a srpskoga za drugi – odvojeno pisanje (*TV program*, *RTV program*, *TA peč*, *UKT frekvencija*, *SMS poruka*) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 83). Hrvatski pravopisi nisu mijenjali pravilo o odvojenom pisanju: ne smatraju se polusloženicama “kratica koja se osjeća kao pridjev, a napisana je velikim slovima, kao *HT usluge*, *TV pretplata*, *VKV djelatnik*, *KV radnik*...” (Babić – Finka – Moguš 2004: 71), tj. “Pokrata i imenica pišu se kao dvije riječi: *ACI marina*, *GM proizvod*, *LED žarulja*, *PET ambalaža*, *PR agencija*, *PVC stolarija*, *SF film*, *UV zrake*, *WTA lista*” (Jozić i dr. 2013: 80). Dakle, ni u ovom slučaju jednakost za sve tri verzije ne dozvoljavaju pravopisna načela koja su različito ustanovljena u tri standarda – u verziji na bosanskome primjeri *ATS jedinice* i *DVD medij* nisu u skladu sa svojom normom.

4.4. Lekseme *lice* i *osoba*

Sljedeća tabela prikazuje primjere upotrebe leksema *osoba* i *lice* u verzijama dokumenta. Premda smo o tome već govorili u prethodnoj analizi, još ćemo ponešto dodati o ovom leksičkom paru s obzirom na kontekst iz ovoga dokumenta.

Tabela 4. *Primjeri jednake upotrebe leksema osoba i lice u sve tri verzije*

	bosanski, hrvatski, srpski	broj ponovljenih pojava
1.	(ovlaštena/ovlašćena) osoba	5
	(nadležna) osoba	2
2.	(ovlašteno/ovlašćeno) lice	3
	(ime i prezime) lica	2
	(potpis) lica	2
	lice	1

U sve tri verzije po sedam puta upotrijebljena je leksema *osoba* i po osam puta leksema *lice*: najprije pet puta *osoba* u čl. 6²⁰ i čl. 7²¹, zatim dva puta *lice* u istom čl. 7²², potom dva puta *osoba* u čl. 8²³ i šest puta *lice* u nastavku čl. 8²⁴. Poznato nastojanje da se leksema *lice* u savremenom hrvatskom jeziku zamijeni leksemom *osoba* (osim u značenju glagolske kategorije)²⁵ urodilo je sljedeće rezultate: *lice* znači 1. prednja strana glave od brade do obrva (*duguljasto* ~, *trokutasto* ~), 2. *pren.* a. izraz čijega raspoloženja koji se očituje mimikom na istoimenoj prednjoj strani glave (*ljutito* ~, *veselo* ~), b. prednja, vidljiva strana čega, 3. *gram.* kategorija koja označuje govornika, sugovornika ili onoga o kojemu se govori ili ono o čemu se govori, a izraz *službeno lice* upućeno je na bolji *službena osoba* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*²⁶), a osoba je 1. ljudsko biće kao zasebna jedinka, 2. *gram.* kategorija koja označuje govornika, sugovornika ili onoga o kojemu se govori ili ono o čemu se govori, a izrazi su *fizička* ~, *podvojena* ~, *pravna* ~, *službena* ~ (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*²⁷). S druge strane, osoba je a. čovjek kao pojedinac, lice, ljudsko biće, b. takvo biće kao nosilac određenih prava, ovlašćenja, položaja, odnosno ličnih kvaliteta, kvalifikacija, vrednosti i

²⁰ *ime i prezime ovlaštene osobe* (B, H), *ime i prezime ovlašćene osobe* (S); *potpis ovlaštene osobe* (B, H), *potpis ovlašćene osobe* (S); *ime i prezime ovlaštene osobe* (B, H), *ime i prezime ovlašćene osobe* (S); *potpis ovlaštene osobe* (B, H), *potpis ovlašćene osobe* (S)

²¹ *ili druge za to ovlaštene osobe* (B, H), *ili druge za to ovlašćene osobe* (S)

²² *zadržava ovlašteno lice* (B, H), *zadržava ovlašćeno lice* (S); *vrši ovlašteno lice* (B, H), *vrši ovlašćeno lice* (S)

²³ *ime i prezime nadležne osobe* (B, H, S); *potpis lica* (B, H, S)

²⁴ *ime i prezime lica* (B, H, S); *potpis lica* (B, H, S); *ime i prezime lica* (B, H, S); *potpis lica* (B, H, S); *popunjiva lice* (B, H, S); *pregledava ovlašteno lice* (B, H), *pregledava ovlašćeno lice* (S)

²⁵ Tafra (2000, 2003a)

²⁶ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=lice>; pristup 7. 4. 2024.

²⁷ <https://rjecnik.hr/search.php?q=osoba>; pristup 7. 4. 2024.

sl.: *službena* ~, *moralna* ~, v. ljudsko biće kao figura, oblik: *visoka* ~, *razvijena* ~ (Vujanić i dr. 2007: 892). I na kraju, *osoba* je čovjek kao jedinka, a *lice* je 1. *anat.* prednja strana glave u čovjeka, 2. *pren.* a. izraz raspoloženja, b. narav, priroda, karakter, 3. *meton.* osoba: *sumnjiva* ~, 4. *knjiž.* uloga u dramskom djelu, 5. vanjska ili prednja strana čega, 6. *pren.* oblik pojavnosti čega, 7. *gram.* kategorija kojom se označuju govornici u govornom činu, a ustaljeni su spojevi riječi *fizičko lice*, *pravno lice* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 845, 592²⁸). Na kraju valja ocijeniti upotrebu u verzijama na osnovu ovih priručnika: u verziji na hrvatskome i bosanskome primjeri *ime i prezime lica*, *potpis lica* svakako bi valjalo zamijeniti s *ime i prezime osobe*, *potpis osobe*; na osnovu izraza *službena osoba* primjere *ovlaštena*, *nadležna osoba* bolje je upotrijebiti na hrvatskome negoli *ovlašteno lice*, a na bosanskome je bolje *lice* negoli *osoba* u ovim primjerima. U verziji na srpskome mogu se upotrijebiti obje lekseme.

4.5. O još ponekim odlikama verzije na hrvatskome

U narednoj tabeli donosimo još neke primjere iz verzije na hrvatskome koji zavređuju malo pozornosti.

Tabela 5. *Dodatni primjeri iz verzije na hrvatskome*

	hrvatski	broj ponovljenih pojava
1.	obavezno	2
2.	usaglašavati se	1
3.	podaci	13
4.	svakog preuzimanja ²⁹	1
5.	zračnog prometa	4

²⁸ U opisu se na posljednjem mjestu nalazi i *fizička osoba*, *pravna osoba*, no uz odrednicu *osoba* nalazi se samo opis značenja, bez ustaljenih izraza (Halilović – Palić – Šehović 2010: 844).

²⁹ U primjerima navedenim u ovoj tabeli koji se tiču zamjeničko-pridjevske promjene nije upotrijebljen pokretni vokal *a*, čak ni kada za to ima razloga u izgovoru i blagozvučju, tj. kada iza slijedi riječ koja počinje glasovima *g*, *k*, *h*: *svakog preuzimanja*, *zračnog prometa*, *izvanrednog događaja*, *ovog pravilnika*, *operativnog zapisa*, *operativnog radnog mjesta*; no, to ne bismo posebno isticali da nije primjera koje smo već izdvojili u kojima su upotrijebljeni pokretni vokali da bi se načinila razlika između verzija na bosanskome, srpskome i verzije na hrvatskome: *ovog pravilnika* / *ovoga pravilnika*, *ovog člana* / *ovoga članka*, *osmog dana* / *osmoga dana*. Dakle, u verziji na hrvatskome zabilježena je nedosljedna upotreba pokretnog vokala *a* u pridjevsko-zamjeničkoj promjeni, pa je 8 primjera

	hrvatski	broj ponovljenih pojava
6.	izvanrednog događaja	1
7.	operativnog zapisa	9
8.	operativnog radnog mjesta	3
9.	ovog pravilnika	1
10.	u zračnom prometu	2
11.	na vidnom mjestu	1
12.	datum	22
13.	interni	2
14.	kopija	2
15.	rezervni	2
16.	van snage	1
17.	izvan službenih prostorija	1

4.5.1. Lik *obaveza* u hrvatskome

Samo likovi bez nepostojanog *a* u primjerima *obaveza*, *obvezatan*, *obavezati*, *obveznica*, *obveznički*, *obveznik* nalaze se upisani u *Hrvatskom pravopisu* (Babić – Finka – Moguš 2004: 309; Babić – Moguš 2011: 277), kao i *obvezničin*, *obveznički*, *obveznik* (Jozić i dr. 2013: 331). No, u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* natuknica *obaveza*³⁰ upućena je na normativno bolju riječ *obveza*³¹, ali moramo naglasiti i ne normativno neprihvatljivu³². Stoga nam ovaj status iz normativnog rječnika ne dopušta u potpunosti da ovu upotrebu lika *obaveza* u verziji na hrvatskome označimo kao upotrebu neprihvatljivu u normi hrvatskoga nego tek kao nepreporučljivu.

4.5.2. Lik *usaglašavati se* u hrvatskome

Likove *suglašavati se* i *suglašivati se* sadrži *Hrvatski pravopis* (Babić – Finka – Moguš 2004: 422; Babić – Moguš 2011: 388), a *Školski rječnik hrvatskoga*

gdje je upotrijebljen pokretni vokal i 19 primjera gdje je izostao (čak u istom primjeru šest puta bilježimo pokretni vokal /ovoga pravilnika/ i jedanput bez nj /ovog pravilnika/); ostali pokretni vokali nisu zabilježeni (u zračnom prometu, na vidnom mjestu).

³⁰ <https://rjecnik.hr/search.php?q=obaveza>; pristup 6. 4. 2024.

³¹ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=obveza>; pristup 6. 4. 2024.

³² Uz natuknicu *obaveza* upisana je normativna odrednica *v. uputnica na normativno bolju riječ*, te je *obaveza* upisano u zagradi uz *obveza* (sinonim koji nije normativno preporučljiv), ali nije strelica koja označava *uputnica s normativno neprihvatljive riječi na normativno dobru riječ*.

jezika umjesto *usuglašavati*³³ preporučuje normativno bolje *usklađivati*³⁴. Dakle, lik *usaglašavati* nije prihvatljiv u hrvatskome standardu, dok je i umjesto lika *usuglašavati* ipak bolje upotrijebiti *usklađivati*.

4.5.3. Lik *podaci* u hrvatskome

Dentali *d* i *t* ispred afrikata u imenicama na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac* osim u imenicama *otac*, *sudac* i *svetac* mogu ostati ili se izgubiti: *dobitci/dobici*, *dohodci/dohoci*, *gubitci/gubici*, *iscjedci/iscjeci*, *paštici/paštici*, *početci/počeci*, *zadatci/zadaci*... Ali je zbog jasnoće bolje pisati *d*, *t* (Babić – Finka – Moguš 2004: XI). Šumnik *d* ispred *c* gubi se u riječi *otac*, u ostalim imenicama na otvornik + *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak* i *-tka* ostaju *d* i *t* (Babić – Moguš 2011: 37). Tako je uz imenicu *podatak* upisan samo jedan lik nominativa množine i to *podatci* u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika*³⁵. Međutim, u *Hrvatskom pravopisu* množinski lik *podatci* preporučen je, a lik *podaci* dopušten (Jozić i dr. 2013: 358, 150). Gramatičko stajalište je sljedeće: gube se *d* i *t* ispred *c*, *č*, i *ć* u *sudac* – *sudca*, *sudče*, *sudčev* > *suca*, *suče*, *sučev*, *otac* – *otca*, *otče*, *otčev* > *oca*, *oče*, *očev*, s jasnom naznakom da je ovo pravopisno pitanje te na pisanje ovakvih riječi utječu promjene u pravopisu; no, “ne gube se *d* i *t* u sklonidbi dvosložnih imenica na *-(a)c*, *-(a)k* radi izbjegavanja dvoznačnosti: *mladac* – *mladci*, *mlatac* – *mlatci*, *redak* – *redci*, *metak* – *metci*” (Babić i dr. 2007: 274–275). Imenica *podatak* pak nije dvosložna, te kako jedan pravopisni priručnik upotrebu lika *podaci* smatra dopuštenom, nama valja istaći da ovo nije lik koji većina priručnika smatra normativnim, ali da ih ima koji ga i dopuštaju priznajući da ima drugi preporučljiviji lik.

4.5.4. Likovi *izvan* i *van* u hrvatskome

Školski rječnik hrvatskoga jezika sadrži prijedlog u liku *izvan*, koji dolazi s genitivom (označuje da se tko ili što ne nalazi u granicama čega /*živjeti ~ grada*/, ant. *u*)³⁶, a priloge u liku *van* (u vanjski prostor kao cilj kretanja ili radnje /*Idemo van.*, *Gledamo van.*/; ant. *unutra*)³⁷ i *vani* (u vanjskome prostoru kao mjestu radnje, stanja ili zbivanja /*Vani smo.*/; ant. *unutra*)³⁸. “Kad označujemo cilj ili smjer kretanja, pravilno je upotrijebiti prilog *van*, a kad označujemo mjesto na kojemu se tko ili što nalazi, pravilno je upotrijebiti

³³ <https://rjecnik.hr/search.php?q=usugla%C5%A1avati>; pristup 6. 4. 2024.

³⁴ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=uskla%C4%91ivati>; pristup 6. 4. 2024.

³⁵ <https://rjecnik.hr/search.php?q=podatak>; pristup 7. 4. 2024.

³⁶ <https://rjecnik.hr/search.php?q=izvan>; pristup 7. 4. 2024.

³⁷ <https://rjecnik.hr/search.php?q=van>; pristup 7. 4. 2024.

³⁸ <https://rjecnik.hr/search.php?q=vani>; pristup 7. 4. 2024.

prilog *vani*. Na pitanje *Gdje si?* odgovorit ćemo *Vani.*, a na pitanje *Kamo ideš?* treba odgovoriti *Van.*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 151). Kada se radi o prefiksnoj ili prefiksno-sufiksnoj tvorbi pridjeva i primjerima kao *vanbračni*, *vanmaternični*, *vanparnični*, *vanpartijski*, “Prefiks *van-* u hrvatskome je književnom jeziku izvan normativne upotrebe. Umjesto njega treba upotrebljavati prefikse *izvan-*, *ne-*” (Babić 2002: 446). Dok pravopisni priručnici u ovom slučaju imaju blaži stav i preporučuju bolju riječ, npr. *van-* > *izvan-* (Babić – Finka – Moguš 2004: 462), *vanbraćan*, *vanbračni* > *izvanbraćan*, *vanpartijski* > *izvanpartijski*, *vanredan* > *izvanredan*, *vanstranački* > *izvanstranački*, *nestranački* (Babić – Moguš 2011: 423) ili normativno preporučljivu inačicu koju je bolje upotrijebiti u neutralnome stilu standardnoga jezika *vanbračni* > *izvanbračni* (Jozić i dr. 2013: 459), normativni rječnik status pridjeva *vanbračni* ocjenjuje kao normativno neprihvatljiv i upućuje na normativno dobru riječ *izvanbračni* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*³⁹). Dakle, kada je riječ o prijedlogu, u hrvatskom standardu normiran je prijedlog u liku *izvan*, dok su prilozi u likovima *van* i *vani* s različitim značenjima, a pridjevi s prefiksom *van-* nisu normativno preporučljivi ili su neprihvatljivi. Usporede li se ove normativne upute s primjerima iz verzije na hrvatskome, upotreba primjera s pridjevom *izvanredni događaj* normativno je opravdana i jedino prihvatljiva, kao i primjera s prijedlogom *izvan službenih prostorija*, dok s prijedlogom *van snage*, koji se nalazi u neposrednoj blizini prethodnoga, izlazi iz normativnih okvira.

4.5.5. Leksema *datum* u hrvatskome

Premda je *datum* stranoga porijekla, ovaj latinizam ima jednak normativni status kao domaća riječ *nadnevak* – stav je normativnog rječnika hrvatskoga (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*⁴⁰), što ovu upotrebu u verziji na hrvatskome potpuno opravdava. U ovom slučaju zajedničko valjano rješenje za sva tri jezika iskorišteno je u svim verzijama kako se verzije ne bi razlikovale, dakle, nimalo stran ni rijedak postupak.

4.5.6. Leksema *interni* u hrvatskome

Pridjev latinskoga porijekla *interni* nije uvršten u normativnom rječniku hrvatskog jezika, no nalazi se u *Velikom Aniću*: koji pripada nutrini, unutarnji; koji je za unutrašnju upotrebu, unutrašnji (2006: 451). Stoga nam

³⁹ <https://rjecnik.hr/search.php?q=vanbra%C4%8Dni>; pristup 7. 4. 2024.

⁴⁰ <https://rjecnik.hr/search.php?q=datum>; <https://rjecnik.hr/search.php?q=nadnevak>; pristup 11. 4. 2024.

preostaje da prihvatimo ove primjere (*interne potrebe*, *interne istrage*) i u verziji na hrvatskome kao potvrdu da se koristila riječ stranoga porijekla umjesto domaćega.

4.5.7. Leksema *kopija* u hrvatskome

O statusu leksema *preslika*, *fotokopija* i *kopija* bilo je govora u prethodnoj analizi⁴¹, te valja naglasiti da za značenje u ovom dokumentu (*kopija zapisa*) leksema *kopija* nije prihvatljiva (odlika je razgovorne, ne standardne upotrebe), prihvatljive su *fotokopija* i *preslika*, od čega je, kako smo vidjeli, *fotokopija* opet prihvaćena u sva tri standarda, pa bi *fotokopija* i u ovom dokumentu bilo jednako dobro rješenje za sve verzije.

4.5.8. Leksema *rezervni* u hrvatskome

Još jedna leksema iz latinskoga našla se u verziji na hrvatskome – pridjev *rezervni*. *Školski rječnik hrvatskoga jezika* sadrži ovaj pridjev, no on nije jednakovrijedan kao pridjev *pričuvni*: *rezervni*⁴² je upućen na normativno bolju riječ *pričuvni*⁴³, no ova upotreba ne izlazi iz normativnih okvira, jer pridjev *rezervni* nije označen neprihvatljivim. Ovo je tek jedan od primjera u nizu kada jedna jedinica, premda ima normativno preporučljiviju inačicu u nekom standardu, ipak posluži u svim verzijama kao jednak izbor.

5. Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta

Izdvojivši razlike po kojima se verzije na bosanskome, hrvatskome i srpskome međusobno razlikuju, sagledavši njihov normativni status u svakom standardu i ocijenivši ih s obzirom na svaki pojedinačni standard, analizirali smo i jednakosti iz svih verzija, tj. one jednakosti koje su nam iz određenog razloga privukle pozornost.

5.1. Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta

Razlike iz obje grupe primjera među verzijama dokumenta (bosanski, srpski : hrvatski; bosanski, hrvatski : srpski) zajedno broje 37 pojava i 107 njihovih ponavljanja: prva grupa ima 24 pojave i 63 ponavljanja, druga 13 pojava i 44 ponavljanja. Dakle, ove tri verzije dokumenta međusobno se razlikuju na osnovu 37 pojava i 107 ponovljena primjera, od čega je 17

⁴¹ Vidjeti dio Leksema *kopija/preslika*.

⁴² <https://rjecnik.hr/search.php?q=rezervni>; pristup 12. 4. 2024.

⁴³ <https://rjecnik.hr/search.php?q=pri%C4%8Duvni>; pristup 12. 4. 2024.

gramatičkih pojava i 57 ponavljanja te 18 leksičkih pojava i 50 ponavljanja. S obzirom na broj riječi u verzijama (1218, 1219), izvodimo sljedeće: tek je danaestina teksta (riječi) podvrgnuta je lektorskim intervencijama i ima različita rješenja u verzijama (jedna verzija razlikuje se od preostale dvije).

5.2. Normativna (ne)opravdanost razlika

Nakon što smo sagledali normativni status pojava koje su poslužile da se verzije međusobno razlikuju, opet izdvajamo određeni broj po kojima se verzije nisu morale razlikovati nego su mogle sadržavati isti lik normativno prihvaćen u svim standardima (premda su neki označeni kao manje obični u određenom standardu, ipak nisu normativno neprihvatljivi):

- lik čestice *također* može funkcionirati u svim verzijama (1 primjer);
- i *dužina* i *duljina* mogu se upotrijebiti u sve tri verzije (1 primjer);
- prijedložni izrazi *na osnovi* ili *na temelju* valjani su u svim normama (1 primjer);
- glagol *zavisiti* normativno je prihvaćen u svim jezicima (1 primjer);
- i *čuvati*, *čuvanje* i *pohraniti*, *pohrana*, *pohranjivanje* leksema su koje se u sve tri verzije mogu koristiti u jednakim kontekstima (10 ponovljenih primjera);
- leksema *direktor* u primjeru *generalni direktor* mora se upotrijebiti u sve tri verzije (1 primjer);
- lik *ovlašten* opet može poslužiti u svim verzijama (8 ponovljenih primjera);
- leksema *osigurati/osiguravati* prihvaćene su u svim standardima (1 primjer).

Normativni status (bilo jednakovrijedan, bilo manje običan, preporučljiviji, ali nikako neprihvatljiv) razlika smanjuje broj 37 na 27 pojava i 107 ponovljenih primjera na 83. Dakle, gotovo četvrtina pojava iskorištenih da se verzije međusobno razlikuju zapravo ne mora biti razlika, jer normativni priručnici nude bar po jedan lik kao jednako dobro rješenje za sva tri jezika (a vidjeli smo da su i oba lika moguća kao jednakost).

Dalje, sada ćemo pridružiti i onu pojavu koju smo komentirali u prvoj analizi i ustanovili da su ista rješenja jednako valjana: pokretni vokal *a* u zamjeničko-pridjevskoj promjeni nije normativno obavezujući niti za jednu verziju (8 ponovljenih primjera), a kao dodatnu potporu ovome nalazimo i izdvojene primjere ove promjene bez pokretnog vokala.

Sada je riječ o 26 pojava i 75 ponavljanja po kojima se verzije međusobno razlikuju.

5.3. Druga rješenja

I ovdje se može uvođenjem pisanja skraćenica namjesto punih riječi umanjiti broj intervencija:

- **pisanjem skraćenica** čl. i st. broj razlika znatno se umanjuje (17 primjera);
- **pisanje datuma brojkama** neutralizirat će različitu upotrebu naziva mjeseci (1 primjer).

U konačnici bi broj pojava iznosio 23 s 57 ponavljanja što iznosi gotovo upola manje ponovljenih primjera (107 bio je početni broj).

5.4. Normativna (ne)opravdanost jednakosti

Koliko god govorili o razlikama i ocjenjivali njihovo prikazivanje u verzijama, toliko ne smijemo zanemariti i pojave koje nisu mogle biti jednako-sti nego upravo razlike. Stoga smo u ovom dokumentu izdvojili pravopisna pitanja koja su s obzirom na različit status u tri standarda morala biti među razlikama: pisanje imenica s prvim dijelom *video-* (3 ponavljanja), te pisanje veze imenice sa složenom skraćenicom ispred nje (10 ponavljanja). No, valja se prisjetiti i da verzija na hrvatskom sadrži nekoliko likova koji ne zadovoljavaju normativna pravila ovog jezika: *usaglašavati se* (1 primjer), *van snage* (1 primjer) i *kopija* (2 primjera). Dakle, broj razlika trebao bi ipak biti nešto viši.

Izvori

1. *Pravilnik o postupanju sa govornim, video-zapisima i zapisima podataka u jedinicama za pružanje usluga u zračnom prometu (ATS jedinicama)*, Službeni glasnik BiH, godina XXVI, br. 1, 7. januara/siječnja 2022. godine (bosanski)
2. *Pravilnik o postupanju sa govornim, video-zapisima i zapisima podataka u jedinicama za pružanje usluga u zračnom prometu (ATS jedinicama)*, Službeni glasnik BiH, godina XXVI, br. 1, 7. januara/siječnja 2022. godine (hrvatski)
3. *Pravilnik o postupanju sa govornim, videozapisima i zapisima podataka u jedinicama za pružanje usluga u vazdušnom saobraćaju (ATS jedinicama)*, Službeni glasnik BiH, godina XXVI, br. 1, 7. januara 2022. godine (srpski)

IV. Jezičke odlike *Pravilnika* (2023) i njegovih triju verzija

*Pravilnik o nagradi u oblasti nauke u Bosni i Hercegovini
za uspjehe na međunarodnom planu* (bosanski jezik)

*Pravilnik o nagradi u području znanosti u Bosni i Hercegovini
za uspjehe na međunarodnom planu* (hrvatski jezik)

*Pravilnik o nagradi u oblasti nauke u Bosni i Hercegovini
za uspjehe na međunarodnom planu* (srpski jezik)

1. O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku

Ovaj pravilnik, objavljen u *Službenom glasniku Bosne i Hercegovine* (2023, godina XXVII, br. 75) u svoje tri jezičke verzije – na bosanskome, na hrvatskome i na srpskome, poslužio je za treću analizu. Verzija na bosanskome broji 882 riječi, na hrvatskome 875 riječi, na srpskome 881 riječ.¹ Tekst na bosanskome i hrvatskome pisan je latinicom, na srpskome ćirilicom.

Nakon analize izdvojene su skupine primjera po kojima se verzije na bosanskome i srpskome razlikuju od verzije na hrvatskome, verzije na bosanskome i hrvatskome od verzije na srpskome, te primjeri po kojima se svaka verzija razlikuje od ostalih. Prva skupina je najbrojnija, potonja najmalobrojnija. Važno je napomenuti da načinjene razlike nisu zabilježene i kao jednaka upotreba, odnosno primjeri po kojima se verzije razlikuju dosljedno su upotrijebljeni kao razlike, nikada jednako u svim verzijama.

2. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski

Najbrojnija skupina primjera po kojima se jezičke verzije međusobno razlikuju broji 34 pojave, koje se ponavljaju osamdeset tri puta.

¹ Brojevi riječi preuzeti su iz opcije brojanja riječi dokumenta, te svaku eventualnu netačnost podataka pripisujemo ovoj opciji.

Tabela 1. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski*

	bosanski, srpski	hrvatski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	tačka	točka	1	–
2.	saradnja	suradnja	1	–
3.	plata	plaća	1	–
4.	član	članak	16	–
5.	stav	stavak	3	–
6.	unutrašnji	unutarjni	1	–
7.	dalji	daljnji	7	–
8.	promovisanje	promoviranje	1	–
9.	definisati	definirati	1	–
10.	može da dostavi	može dostaviti	1	–
11.	prestaje da važi	prestaje važiti	1	–
12.	u skladu sa	sukladno	2	–
13.	biografija	životopis	1	–
14.	budžet	proračun	1	–
15.	juni (G juna)	lipanj	1	–
16.	konkurs	natječaj	9	–
17.	kopija	preslika	1	–
18.	list	tisak	1	–
19.	nauka	znanost	43	–
20.	naučni	znanstveni	6	–
21.	naučno	znanstveno	1	–
22.	nivo	razina	1	–
23.	oblast	područje	4	–
24.	oktobar	listopad	1	–
25.	(na) osnovu	(na) temelju	2	–
26.	prijem	primitak	1	–
27.	razvoj	razvitak	1	–
28.	univerzitet	sveučilište	1	–
29.	upotreba	uporaba	1	–
30.	uputstvo	naputak	1	–
31.	uslov	uvjet	1	–
32.	van (snage)	izvan (snage)	1	–
33.	s. r.	v. r.	1	–
34.	internet stranica (stranice)	internetska stranica	3	–
ukupno			83	

Na svim jezičkim nivoima načinjene su razlike između verzija na bosanskom, srpskom i verzije na hrvatskom.

Tri pojave su fonetske prirode (3 ponovljene razlike):

- vokalska alternacija *a/o* u primjeru *tačka/točka*,
- vokalska alternacija *a/u* u primjeru *saradnja/suradnja*,
- konsonantska alternacija *t/ć* u primjeru *plata/plaća*.

Na morfološko-tvorbenom nivou izdvojeno je 6 pojava (29 ponovljenih razlika):

- lik imenice *član/članak*,
- lik imenice *stav/stavak*,
- lik pridjeva *unutrašnji/unutarnji*,
- lik pridjeva *dalji/daljnji*,
- lik imenice *promovisanje/promoviranje*,
- lik glagola *definisati/definirati*.

Sintaksičke su 3 pojave (4 ponovljene razlike):

- prezentska/infinitivna dopuna modalnom glagolu,
- prezentska/infinitivna dopuna faznom glagolu,
- prijedložni izraz *u skladu sa* i prijedlog *sukladno*.

Leksički nivo i ovdje potvrđuje da je najviše pojava ove prirode, sada ih je 20 (36 ponovljenih razlika):

- *budžet/proračun*,
- *juni/lipanj*,
- *konkurs/natječaj*,
- *kopija/preslika*,
- *list/tisak*,
- *nauka/znanost*,
- *naučni/znanstveni*,
- *naučno/znanstveno*,
- *nivo/razina*,
- *oblast/područje*,
- *oktobar/listopad*,
- *osnov/temelj*,
- *prijem/primitak*,
- *razvoj/razvitak*,
- *univerzitet/sveučilište*,
- *upotreba/uporaba*,

- *uputstvo/naputak*,
- *uslov/uvjet*,
- *van/izvan*.

U ovoj grupi i pravopisna pitanja su iskorištena kao razlike između ovih verzija: upotreba različitih skraćenica, te veze dviju imenica namjesto veze pridjeva i imenice (4 ponovljene razlike).

Dakle, gramatičkih je 12 pojava (36 primjera), a leksičkih 20 (79 primjera) – dvostruko je više primjera iz leksike negoli gramatike.

2.1. Lik *saradnja/suradnja*

Imenice s prefiksom *sa-* i *su-* u značenju socijativnosti u bosanskome su naporedni likovi: *sapatnik/supatnik*, *saradnik/suradnik* (Jahić – Halilović – Palić 2000: 310), *saradnja/suradnja*, *saradnik/suradnik* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1176; Halilović 2017: 633), ali i neke druge riječi s ovim prefiksima: *saradnički/suradnički*, *sarađivati/surađivati* i sl. (Halilović 2017: 633), *saglasan* i *suglasan*, *saglasno* i *suglasno* i sl. (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1165, 1167). Standardnojezička norma hrvatskoga o ovome je složna: prefiks *su-* jedini je za izražavanje zajedništva, istovremene zajednice s kime u poslu, zvanju, stanju, mjestu (*suborac*, *supatnik*, *suputnik*, *suradnik*), zajedničkog stanja (*sukrivnja*, *supatnja*, *suradnja*), zajedničkog vlasništva (*suposjed*), zajedničkog mjesta (i funkcije) (*sukut*, *sumeda*, *supotpis*) (Babić 2002: 380), što potvrđuje i pravopisna literatura (Babić – Finka – Moguš 2004: 422, 423, 424; Babić – Moguš 2011: 389; Jozić i dr. 2013: 429), te normativni rječnik (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*²). Detaljnije ćemo sagledati stavove u priručnicima srpskoga. I u starijem i novijem izdanju *Pravopisa srpskoga jezika* stoje gotovo ista tumačenja: *sa-* (predmetak u značenju pridruženosti ili predmetak za tvorbu riječi koje znače zajednicu, istovremenost ili istovrsnost s osnovnom riječi): *sabrat*, *saborac*, *saveznik*, *savremen*, *sagovornik*, *sadejstvo*, *sadrug*, *saigrač*, *saodgovoran*, *sapatnik*, *saputnik*, *saradnja*, *saučesnik* itd.; kao naporedni, alternativni ili kao jedini javlja se i predmetak *su-*: *suborac*, *suvlasnik*, *sugrađanin*, *sudionik*, *suigrač*, *sukrivac*, *sunarodnik*, *sunasljednik*, *suodgovoran*, *sustanar* i sl. (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 289; Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 441). Iz ovih uputa iz *Pravopisa srpskoga jezika* može se tumačiti da su i *saradnja* i *suradnja* naporedni, alternativni likovi (u nastavku pravopisnog rječnika nema posebno uvedeno ni *saradnja* ni *suradnja* kako bi se to i potvrdilo ili opovrglo). Dalje, i *Srpski jezički priručnik* u svom rječniku nudi

² <https://rjecnik.hr/search.php?q=suradnja>; pristup 14. 4. 2024.

oba lika, npr. *savremen*, *savremenik*, *savremenost* i *suvremen* itd.; *saglasan*, *saglasnost*, *saglasiti se* i *suglasan* itd.; *sagovornik* i *sugovornik*; *saodgovoran*, *saodgovornost* i *suodgovoran*, *suodgovornost*; *saplemenik* i *suplemenik*; *sarađivati*, *saradnja*, *saradnik* i *suradivati* itd.; *saurednik* i *suurednik*; *saučestvovati*, *saučešće*, *saučesnik*, *saučesništvo* i *suučestvovati* itd. (Ivić i dr. 2011: 297, 298). Klajn također ističe ravnopravnost prefiksa *su-* i *sa-* (*saborac* = *suborac*, *saigrač* = *suigrač*, *savremen* = *suvremen*, *saosjećati* = *suosjećati* itd.), s napomenom da je *sa-* običnije u Srbiji, *su-* u Hrvatskoj, ali “neke reči imaju samo *sa-* u obe varijante (*sažaljevati*) a neke samo *su-* (*sugrađanin*)” (2011: 247).³ Dakle, u normativnoj literaturi srpskoga prefiksi *sa-* i *su-* označeni su kao ravnopravni, alternativni, s jednom naznakom o običnijem liku s obzirom na geografsko područje (a i običnije jeste ravnopravno u normi). I opet se na kraju lik *suradnja* može izdvojiti kao lik prihvaćen u sve tri norme.

2.2. Pridjev *unutrašnji/unutarnji*

Sva tri standarda pridjeve *unutrašnji* i *unutarnji* proglasili su dubletnima – i pravopisna (Halilović 2017: 720) i leksička norma bosanskoga (1. koji je unutar čega, koji se odnosi na nutrinu ili unutrašnjost čega; *~e krvarenje*; 2. koji se obavlja u granicama neke države: *~a trgovina* /Halilović – Palić – Šehović 2010: 1384/), i pravopisna (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 478) i leksička norma srpskoga (1. a. koji se odnosi na ono što je unutra: *~sekcija*, b. koji je u prirodi, biti koga ili čega: *~nit problema*; 2. koji se obavlja u granicama zemlje, države: *~trgovina*, *~politika* /Vujančić i dr. 2007: 1401/), te pravopisna (Babić – Finka – Moguš 2004: 452) i leksička norma hrvatskoga (koji je unutar čega, koji je u unutrašnjosti čega: *~organi* /Školski rječnik hrvatskoga jezika⁴/). I u drugim priručnicima ovih jezika nalazimo potvrde za njihov jednak status, npr. tvorbom od priloga za mjesto sufiksom *-nji* nastaje odnosni pridjev *unutarnji*, odnosni pridjev *unutrašnji* izveden je od priloga za mjesto koji završava na *-a* sufiksom *-šnji*, a pri tom nije izrečen sud o boljoj upotrebnoj vrijednosti (Babić 2002: 441, 443), *unutrašnji* i *unutarnji* (Ivić i dr. 2011: 312), a samo u jednom savjetniku nalazimo istaknutu značenjsku nijansiranost: *unutrašnji* i *unutarnji* jednako su pravilni oblici, obično se prvi upotrebljava u materijalnom, a drugi

³ Ovim prefiksima Klajn je posvetio pažnju i u knjizi *Ispeci pa reci* u poglavlju *Suludi prefiksi*, no kako je više riječ o popularnom i duhovitom predstavljanju problema, potrebe za isticanjem ponovnog stava nema.

⁴ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=unutarnji>; <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=unutra%C5%A1nji>; pristup 13. 4. 2024.

u duhovnom značenju (*unutarnji život*) (Klajn 2011: 267). Kako je u našem primjeru riječ o *unutrašnjoj*, tj. *unutarnjoj saradnji*, ovaj savjet ne mijenja ništa niti za verziju na srpskome niti štogod drugo. Na koncu valja istaći da se oba pridjeva mogu upotrijebiti u sve tri verzije, jer su to istoznačnice normativno jednake vrijednosti.

2.3. Lekseme *list/tisak*

Rječnik bosanskoga jezika sadrži odrednicu *list*, koja ima, između ostalih, i značenje novine, časopis (ob. neuvezani): *đački* ~ (Halilović – Palić – Šehović 2010: 597), potom odrednicu *novine* sa značenjem, ovdje relevantnim, štampana publikacija dnevnoga ili sedmičnoga karaktera u kojoj se objavljuju vijesti, komentari, oglasi i sl. (Halilović – Palić – Šehović 2010: 776), a *tisak* i *štampa* nisu jednako stabilizirani dubleti, premda je i *tisak* prihvaćeno, no prednost je na strani lekseme *štampa* – zajednički naziv za sve dnevne i periodične novine; *tisak* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1302, 1332). U *Rečniku srpskoga jezika* uz *list* nije uvedena napomena da je to obično uvezano ili neuvezano izdanje, to je dnevna ili periodična publikacija, javno glasilo, novine: *večernji* ~, *dnevni* ~, *ženski* ~, *ilustrovani* ~, *književni* ~... (Vujanić i dr. 2007: 646), a i *novine* su dnevno ili periodično glasilo s određenim imenom i izgledom, sastavljeno od štampanih listova (obično većeg formata), u kojem se objavljuju vesti, komentari aktuelnih zbivanja; *list*: *dnevne* ~, *večernje* ~, *nedeljne* ~ (Vujanić i dr. 2007: 837); *tisak* je štampa, štampanje (Vujanić i dr. 2007: 1320), a *štampa* tehnika umnožavanja tekstova i slika pomoću livenih, olovnih slova i klišeja, *tisak*, te povremene publikacije, dnevni i periodični listovi, novine i časopisi kao sredstva masovne komunikacije: *periodična* ~, *partijska* ~, *omladinska* ~ (Vujanić i dr. 2007: 1552). I u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* natuknice *list* i *novine*⁵ sinonimne su i jednako vrijedne sa značenjem redovito tiskano glasilo: *dnevni* ~, *ilustrirani* ~, *tjedni* ~, tj. *dnevne* ~, *ilustrirane* ~, *tjedne* ~; *štampa* nije normativno prihvatljiva⁶, a *tisak* je i ono što se tiska radi obavještanja javnosti ili većega broja ljudi: *dnevni* ~, *sloboda tiska*⁷. S obzirom na to da u ovom dokumentu primjer glasi *najmanje tri dnevna lista / najmanje tri dnevna tiska*, i govorimo samo o ovom istaknutom značenju. U svim verzijama može se upotrijebiti *list* bez ikakve dileme o normativnoj valjanosti ove lekseme (a i drugo rješenje je moguće i prihvatljivo – *novine*).

⁵ <https://rjecnik.hr/search.php?q=list>; <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=novine>; pristup 21. 4. 2024.

⁶ <https://rjecnik.hr/search.php?q=%C5%A1tampa>, pristup 21. 4. 2024.

⁷ <https://rjecnik.hr/search.php?q=tisak>; pristup 21. 4. 2024.

2.4. Lekseme *nivo/razina*

I ovaj leksički par sagledat ćemo poređenjem njihovog statusa i značenja u jezičkim standardima sa značenjem relevantnim za kontekst upotrijebljen u primjeru dokumenta i njihovih verzija: *mentorstvo* (*na međunarodnom nivou*) / *mentorstvo* (*na međunarodnoj razni*). Rječnik bosanskoga jezika pripisuje jednak status i leksemi francuskoga porijekla *nivo* i leksemi *razina*, uz opise značenja (nama relevantnih za ovaj kontekst): *nivo* – *pren.* stepen na kojem se šta nalazi (u smislu kvaliteta čega): *nizak* ~ *kulture*; *razina* – stepen razvijenosti (kulturne, ekonomske itd.) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 770, 1124). I *Rečnik srpskoga jezika* ovim leksemama potvrđuje jednak status u srpskome: *nivo* – *fig.* stepen visine, veličine, kvaliteta nečega: ~ *kulture*, ~ *svesti*, ~ *nastave*; *razina* – stepen, stupanj razvijenosti (kulturne, privredne i sl.) (Vujanić i dr. 2007: 834, 1117); u *Srpskom jezičkom priručniku* leksema *razina* ubraja se u sloj kroatizama povremeno upotrijebljenih, ali ipak zabilježenih u beogradskoj štampi, u tekstovima srpskih autora, u razmaku od pet godina, što pokazuje da je leksičko prožimanje bilo duboko i da je ostavilo traga u srpskoj sredini (Ivić i dr. 2011: 168). U *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* natuknica *nivo*⁸ upućena je na normativno bolju riječ *razina*⁹ – stupanj razvijenosti čega: ~ *znanja*. Dakle, u bosanskome su jednaki dubleti, a kako se niti srpski niti hrvatski standard nisu u potpunosti odrekli drugog člana ovog leksičkoga para, niti su ga proglasili neprihvatljivim (nepreporučljivim da, ali ne neprihvatljivim), ostaje da se i u ovom slučaju može upotrijebiti jedno rješenje za sve verzije. No, vratimo s primjeru iz verzija dokumenta: *mentorstvo* (*na međunarodnom nivou*) / *mentorstvo* (*na međunarodnoj razni*). Bez obzira na normativni status leksema *nivo* i *razina* u pojedinim standardima, u ovom primjeru *nivo/razina* nisu najbolji izbor glede njihovog značenja, a nije ni slučajno što se leksema *plan* u ostalih šest primjera upotrebljava namjesto njih, pa i u naslovu dokumenta (*na međunarodnom planu*) i to bez ikakve razlike među verzijama. Tako ovaj primjer možemo iz ovih razloga smatrati neadekvatnim, ne iz normativnih.

2.5. Lekseme *oblast/područje*

Na osnovu opisa značenja odrednice *oblast* i odrednice *područje*, mogu se izdvojiti značenja u kojima su međusobno potpuno zamjenjive u bosanskomme, a ovdje će opet primjeri usmjeriti našu pažnju na određena značenja,

⁸ <https://rjecnik.hr/search.php?q=nivo>; pristup 23. 4. 2024.

⁹ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=razina>; pristup 23. 4. 2024.

pa su tako primjeri *nagrada u oblasti nauke* i *rad u oblasti nauke* precizirali značenja našeg interesiranja, pa je *oblast* – a. područje naučnog istraživanja: ~ *lingvistike*, b. polje rada; djelokrug, domen, sfera: ~ *socijalne zaštite*, a *područje* – *pren.* općenito, oblast kakve djelatnosti, ono što ona zahvata, na šta se prostire, sfera, polje: *istraživanja u ~u genetskog inženjeringa* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 786, 926). S obzirom na to da je u opisu njihovih značenja upravo drugi član ovog leksičkoga para, smatrat ćemo ih istoznačnicama s jednakim statusom u bosanskome. U *Rečniku srpskoga jezika* uz tumačenje bilo kojeg značenja odrednice *oblast* nema niti u značenju niti kao sinonim ponuđeno *područje*, pa ni ovog nama važnog značenja – *oblast* je grana nauke, umetnosti ili delatnosti uopšte; delokrug, polje rada, no uz *područje* je redovno u opisu značenja *oblast* – *područje* je oblast neke delatnosti, interesovanja (u nauci, privredi, sportu itd.): ~ *organizacije rada*, ~ *atletike* (Vujanić i dr. 2007: 847, 953). Stoga ćemo i u srpskome prihvatiti njihovu zamjenjivost u ovom kontekstu. I u *Srpskom jezičkom priručniku* nalazimo ponešto o njima, ne o njihovom međusobnom odnosu, nego o pojedinačnoj upotrebi; tako pišući o purizmu i naglašavajući da napore treba usmjeravati ka njegovanju dobrih domaćih riječi koje se nezasluženo izostavljaju i zaboravljaju pored internacionalizama, navodi se i riječ *područje* kao domaći sinonim za pozajmljenicu *teritorija*, a govoreći o kalkovima iz ruskog i češkog bez kojih bi današnji jezik bio u potpunosti osiromašen, ističe se i *oblast* (Ivić i dr. 2011: 175, 182). U hrvatskome je *oblast* normativno neprihvatljiva, na njenom mjestu treba upotrebljavati normativno valjanu riječ *područje*, osim kada *oblast* označava granu znanosti (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*¹⁰), a *područje* je, izdvajamo za našu analizu, polje kakva djelovanja ili zanimanja: ~ *književnosti, sportsko* ~. Na osnovu svega izdvojenoga slijedi da bi i *područje* bilo jednako dobro rješenje za sve tri verzije.

2.6. Lekseme *prijem/primitak*

I u *Rječniku bosanskoga jezika* i *Rečniku srpskoga jezika* nalaze se obje lekseme, bez statusnih razlika, te izdvajamo opise adekvatnog značenje primjeru iz dokumenta (*od dana prijema prijedloga za nagradu*), koji su u potpunosti jednaki – *prijem* označava primanje, preuzimanje čega od koga, prihvati: ~ *robe*, *primitak* je primanje čega poslanoga, prijem (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1038, 1043), odnosno *prijem* je dobijanje,

¹⁰ <https://rjecnik.hr/search.php?q=oblast>; <https://rjecnik.hr/search.php?q=podru%C4%8Dje>; pristup 25. 4. 2024.

primanje, preuzimanje čega od koga: ~ *vašeg pisma*, *primitak* je prijem, primanje onoga što se daje, šalje: ~ *novca* (Vujanić i dr. 2007: 1040, 1044). U normativnom rječniku hrvatskoga *prijem*¹¹ nije prihvatljivo, *prijam*¹² je lik koji je normativno opravdan u značenju primanja signala (radijskog), dok je normativno preporučljivije *primanje*¹³ u ostalim značenjima, pa i prihvaćanje čega komu upućenoga, poslanoga ili namijenjenoga, a *primitak*¹⁴ je primanje onoga što je komu poslano: ~ *pošiljke*. Da *prijem* nije odlika standardnog hrvatskog jezika, ističe se i u savjetniku, to je posuđenica iz ruskoga, treba je zamijeniti hrvatskim riječima *prijam* ili *primanje*, a to vrijedi i za izvedenice (*prijamnik*, *prijamni ispit*) – nešto je drugačije mišljenje glede upotrebne vrijednosti *prijam* i *primanje* negoli u normativnom rječniku (Blagus Bartolec i dr. 2016: 119). Uzevši u obzir pojašnjenja iz rječnika, potvrđena je valjana upotreba ovih leksema u verzijama dokumenta, ali i činjenica da je leksema *primitak* prihvaćena u svim jezicima u jednakom značenju te se može upotrijebiti u svim verzijama u navedenom primjeru: *od dana primitka prijedloga za nagradu*. No, i leksema *primanje*, kako smo vidjeli, može poslužiti u svim verzijama: *od dana primanja prijedloga za nagradu*.

2.7. Lekseme *razvoj/razvitak*

U verzijama na bosanskome i srpskome upotrijebljena je leksema *razvoj*, a na hrvatskome *razvitak* u sljedećem primjeru: *doprinos razvoju i popularizaciji nauke / doprinos razvitku i popularizaciji znanosti*. U bosanskome je i *razvoj* i *razvitak* jednako prihvaćeno: *razvitak* je neprestano napredovanje (društva, kulture itd.), *razvoj* je postepeno i stalno napredovanje (društva, kulture itd.), *razvitak* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1133), što potvrđuje njihovu moguću supstituciju, kao i u srpskome: *razvitak* je postepeno i neprekidno menjanje ili tok nekog procesa, postepeni prelaz iz jednog stanja u drugo, iz niže faze u višu, *razvoj*, evolucija, napredovanje: ~ *društva*, ~ *kulture*, ~ *istorije*, ~ *privrede*, ~ *zametka*, ~ *biljke*, ~ *čoveka*; *razvoj* je postepena promena, preobražaj u više, složenije oblike, u savršenije stanje, *razvitak*, evolucija; uopšte tok događaja, procesa: *telesni* ~, *duševni* ~, ~ *privrede*, ~ *ustanka*, ~ *situacije* (Vujanić i dr. 2007: 1110–1111). U *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* leksema *razvitak*¹⁵ jeste prihvaćena, ali

¹¹ <https://rjecnik.hr/search.php?q=prijem>; pristup 25. 4. 2024.

¹² <https://rjecnik.hr/search.php?q=prijam>; pristup 25. 4. 2024.

¹³ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=primanje>; pristup 25. 4. 2024.

¹⁴ <https://rjecnik.hr/search.php?q=primitak>; pristup 25. 4. 2024.

¹⁵ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=razvitak>; pristup 25. 4. 2024.

nije preporučljiva, normativno je bolja *razvoj*¹⁶: postupni rast ili napredak (*zemlje u razvoju; gospodarski ~*). Stoga upotrebu lekseme *razvitak* u verziji na hrvatskome valja izdvojiti kao nepreporučljivu, te istaći da bi leksema *razvoj* u sve tri verzije, svakako, bila valjano rješenje.

2.8. Lekseme *upotreba/uporaba*

Upotreba i *uporaba* jednakog su statusa u hrvatskome sudeći po procjeni Školskog rječnika hrvatskoga jezika, pa je *upotreba*¹⁷ – korištenje čime u određene svrhe: *Auto je izvan upotrebe., pravilna ~ jezika, sredstvo za osobnu upotrebu*; uz sinonim *uporaba*¹⁸ s istim značenjem i primjerima (usto je *poraba* zastarjelo). Samo se *upotreba* može naći u rječnicima bosanskoga (primjenjivanje čega, služenje za šta; primjena, upotrebljavanje: *jednokratna ~* /Halilović – Palić – Šehović 2010: 1388/) i srpskoga (namena, primena; upotrebljavanje /Vujanić i dr. 2007: 1405/), te se opet može izdvojiti jednako rješenje za sve tri verzije – *upotreba*.

2.9. Lekseme *van/izvan*

O prijedlogu *izvan*, priložima *van* i *vani* te prefiksu *izvan-* u hrvatskom jezičkom standardu bilo je govora već ranije (druga analiza)¹⁹. U ovom slučaju izdvojiti ćemo primjer *stavljanje van snage / stavljanje izvan snage*, te sagledati normativni status u ostalim standardima i prijedloga i priloga. U bosanskome su standardizirani prijedlozi i *izvan* (pokazuje odsutnost čega u granicama onoga što označava imenica uz koju stoji /prostorno ili vremenski/; *van: ~ zgrade, ~ vremena*) i *van* (izriče da se ko ili šta ne nalazi u/ na kome ili čemu; *izvan: bili su ~ dvorišta; knjige su ~ stola*) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 446, 1421), prilozi i *van*²⁰ (u/na vanjski prostor; *naizvan, napolje: idemo ~, ~ odavde!*) i *vani* (izvan kakva zatvorena prostora; *van, naizvan, napolje, napolju /supr. unutra/: izići ~, boraviti ~, ~ je vrlo hladno*) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1421), kao i likovi pridjeva i drugih izvedenica s prefiksima *izvan-* i *van-* (*izvanbračni, izvanmaterični, izvanparnični, izvanredan, izvanredno, izvanserijski, izvansezonski, izvanstranački, izvanvremenski, izvanzemaljac*, te *vanbračni, vanmaterični, vanparnični, vanredan, vanredno, vanserijski, vansezonski, vanstranački, vansudski*,

¹⁶ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=razvoj>; pristup 25. 4. 2024.

¹⁷ <https://rjecnik.hr/search.php?q=uporaba>; pristup 28. 4. 2024.

¹⁸ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=upotreba>; pristup 28. 4. 2024.

¹⁹ Vidjeti dio Likovi *izvan* i *van* u hrvatskome.

²⁰ U odredničku riječ upisana je i akcenatska inačica s dugosilaznim akcentom, kao i lik *vani*, što znači da nije napravljena značenjska razlika kao u hrvatskome.

vanvremenski, vanzakonski, vanzemaljac, vanzemaljski) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 446–447, 1421). Na sljedeći način ih tretira i norma srpskoga: prijedlozi su i *van* (izvan /granica, okvira nečega/: *izaći ~ grada, roditi dete ~ braka*) i *izvan* (a. ne u granicama, ne u okviru, van u prostornom i vremenskom smislu: *~ grada, ~ kuće; ~ vremena, ~ doručka*), prilozi *van* (/uz glagole koji označavaju kretanje/ *izvan granica određenog prostora, napolje /izvan kuće, u polje, na ulicu, na otvoreni prostor/: izaći ~, pogledati ~; b. izvan sredine u kojoj se neko nalazi, gde radi i sl.: izbaciti ~ /iz partije, škole i sl./*), *vani* (/obično uz glagole koji označavaju mirovanje/ *napolju, izvan kuće, na ulici, na otvorenom prostoru: Vani je padala kiša.*), te *van-* (prvi deo pridevskih složenica koji označava nešto van, izvan onoga što znači pridev: *vanarmijski, vanzemaljski, vanpartijski, vansezonski* itd.) i *izvan-* (kao prvi deo tvorenica pokazuje da je nešto van onoga što znači osnovna reč: *izvanvremenski, izvanzemaljac, izvaninstitucionalan, izvanpansionski, izvansezonski, izvanserijski, izvanstvarnosni, izvanstranački* i dr.) (Vujančić i dr. 2007: 128, 449). To je potvrđeno i u *Srpskom jezičkom priručniku*: *vannastavni* i *izvannastavni*, *vannaučni* i *izvannaučni* (Ivić i dr. 2011: 233), i u *Rečniku jezičkih nedoumica*: *vannastavni*, *vannaučni*, *vannacionalan* (i *izvannastavni*, itd.) (Klajn 2011: 32). Da sumiramo, međusobno su zamjenjivi i jednakog statusa likovi *van* i *izvan* u bosanskome i srpskome, bilo kao prijedlozi bilo kao kakve druge riječi s ovim likovima kao prefiksom, dok je u hrvatskome samo prijedlog u liku *izvan*, a likovi s *van* u prvom dijelu izvedenica nisu preporučljivi ili nisu prihvatljivi. U *Rječniku bosanskoga jezika* nije pravljen razlika između priloga *van* i *vani* u značenju, dok u hrvatskoj i srpskoj literaturi jeste. Kako se u ovom dokumentu radi o prijedlogu, možemo ustanoviti da su upotrijebljeni likovi u skladu s normativnim zahtjevima, ali opet istaći i jednu formu prihvatljivu u svim verzijama: *stavljanje izvan snage*.

2.10. Skraćenice s. r. / v. r.

Sudeći po pravopisnim priručnicima ovih triju standarda kada je riječ o skraćenicama s. r. i v. r., u bosanskome su obje skraćenice valjane: i s. r. (svojom rukom, svojeručno) i v. r. (vlastitom rukom, vlastoručno) (Halilović 2017: 108, 109; Bulić 2022: 425, 428), u hrvatskome v. r. (Anić – Silić 2001: 969; Babić – Muguš 2011: 71; Jozić i dr. 2013: 77), u srpskome s. r. (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 446)²¹. Izbor napravljen upotrebom

²¹ Ova skraćenica upisana je u *rečniku uz pravopis* uz punu riječ *svojeručno*, dok riječi *vlastoručno* nema u ovom popisu. Da se samoj riječi *svojeručno* daje prednost u odnosu

različitih skraćenica u verzijama, dakle, ima svoje normativno uporište (s tim da se u verziji na bosanskome može upotrijebiti i druga skraćenica).

2.11. Veze dviju imenica ili veze pridjev i imenica (*internet stranica* / *internetska stranica*)

Pravopisna literatura bosanskoga i hrvatskoga jednakog je stajališta kada je riječ o pisanju imeničke polusloženice *internet-stranica*: ako veze dviju riječi označavaju jedan pojam, ako je prvi član odredbeni i ostaje bez promjene, imaju odlike imeničkih polusloženica i pišu se s crticom, npr. *internet-stranica* (Halilović 2017: 32), odnosno sa spojnicom se pišu dvije sastavnice od kojih se prva ne sklanja, označuju jedan pojam, a svaka sastavnica ima svoj naglasak, npr. *internet-stranica* (Jozić i dr. 2013: 49, 141). *Pravopis srpskoga jezika* pak ovakve dvočlane spojeve kod kojih se prva riječ, koja određuje drugu, ne mijenja mada su inače promjenjive nalaže da se pišu odvojeno, odnosno kada prvi član ima opštiju, samostalnu upotrebu, npr. *internet adresa*, *internet stranica* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 81). Prema navodima iz *Pravopisa bosanskoga jezika* (1996²², 2017), pisanje ove veze riječi bez crtice u verziji na bosanskome nije pravilno ni prihvatljivo, te bi se verzija na bosanskome morala razlikovati od verzije na srpskome. Ako bi se u sve tri verzije upotrebljavala ova veza riječi, onda bi morale biti ujednačene verzije na bosanskom i hrvatskom, te bi se pisalo *internet-stranica*, na srpskome *internet stranica*, a nikako način koji je predstavljen u ovom dokumentu – *internet stranica* na bosanskome i srpskome.

Dalje, s obzirom na to da se u verziji na hrvatskome nije upotrijebio spoj dviju imenicu nego pridjeva i imenica, razmotrit ćemo i tu upotrebu. Istina je da u svakom pravopisnom priručniku hrvatskog jezika stoji savjet da je uvijek “bolje zamijeniti prvu imenicu pridjevom (ako pridjev postoji), npr. *mobitelni imenik* umjesto *mobitel-imenik*, *čarterni let*, *lakmu-sni papir*, *matna pozicija*, *pausni papir*, *ruletna kuglica* i sl.” (Babić – Finka – Moguš 2004: 70; Babić – Moguš 2011: 58) ili sveze kao *internet-stranica*, *tartar-umak*, *dizel-lokomotiva*, *taksi-vozač*, *ton-film* treba “zamijeniti svezama imenice i pridjeva ili dviju imenica: *internetska stranica* > mrežna stranica, *tartarski umak*, *dizelska lokomotiva*, *vozač taksija*, *taksist*, *tonski film*. Ako takve sveze sadržavaju stranu riječ, treba je zamijeniti hrvatskom riječju: *šoping-centar* > *trgovački centar*, *web-stranica* > *mrežna stranica*,

na *vlastoručno*, jasno je poretком ovih odrednica u *Rečniku srpskoga jezika*, u kojem se *vlastoručno* upućuje na *svojeručno* (azbučni poredak) (Vujančić i dr. 2007: 158, 1206).

²² I u prvom izdanju propisano je pisanje s crticom ovakvih veza riječi (str. 39).

top-model > vrhunski model...” (Jozić i dr. 2013: 141); sveze s riječju *internet* treba pisati kao polusloženice, jer se riječ *internet* u njima ne sklanja, npr. *internet-kafić*, *internet-projekt*, *internet-veza*, *internet-zabava*, ali se u hrvatskom standardu, kad god je to moguće, zamjenjuju svezom pridjeva i imenice, pa je bolje upotrebljavati izraze *internetski kafić*, *internetski projekt*, *internetska veza*, *internetska zabava* (Blagus Bartolec i dr. 2016: 70). Stoga je primjer *internetska stranica* u verziji na hrvatskome u skladu s preporukama iz normativne literature. Istina jeste i da su u pravopisnim priručnicima bosanskoga i srpskoga ovakve upute, procjene ili savjeti izostali, no to ne znači da ova upotreba nije valjana i u ovim standardima i da bi upotreba veze pridjeva i imenice značila ogrešenje o norme. U svakom je priručniku reguliran način pisanja kada se prvi član, koji je inače promjenjiv, ne mijenja, ali to ne podrazumijeva da se uvijek mora upotrijebiti na ovaj način – veze pridjeva i imenica u našim jezicima su sasvim obične, česte (sigurno i češće nego dviju imenica) i uobičajene. Pojašnjavajući sprege dviju riječi, njihovo porijeklo i razloge njihovoga postojanja, Fekete ističe: “Ova jezička pojava – da se imenicom (nekad i drugom vrstom reči iskazuje svojstvo, osobina kakvog (drugog) imeničkog pojma unekoliko je netipična za srpski jezički sistem, jer je za atributsku determinaciju imenice po pravilu predodređena – pridevska reč. Međutim, ovaj manir popridevljavanja imenice sve se više širi i u našem jeziku i to, s jedne strane, pod uticajem drugih jezika (nemačkog, engleskog, kojima je to regularno svojstvo), ali jednako tako i u vezi s domaćim rečima i potrebama” (2008b: 73). On dalje tumači sprege s riječima stranoga (npr. *šou* + *biznis*, *žiro* + *račun*) i domaćega porijekla (npr. *kupus* + *salata*, *krompir* + *pire*) opravdavajući ih nepostojanjem odgovarajućih pridjeva (za *šou*, *žiro*) ili sistemski izvedenih, ali neuobičajenih pridjeva (*kupusna* *salata*, *krompirov* *pire*), potom pojašnjava modele ovakvih sprega i pravopisna rješenja uvijek navodeći pridjevsku vrijednost prve imenice: *klima uređaj* (npr. u sprezi “*klima uređaj*” *klima* znači *klimatski*) (2008b: 74–75). Sve nam ovo daje za pravo da tvrdimo da se imenička sprega *internet stranica* može preinačiti u pridjevsko-imeničku vezu *internetska stranica* i u srpskom standardu. Kako je u *Rječniku bosanskoga jezika* unesena i imenica *internet* i pridjev *internetski*, koji nakon opisa značenja ima upravo primjer *internetska stranica* i *internetska adresa* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 359), iznosimo jednaku tvrdnju i za bosanski standard. Tako bi opet jednako valjano rješenje za sve tri verzije bilo *internetska stranica*, sigurno bolje negoli ogrešenja o normu koja su načinjena izborom pisanja *internet stranica*, bez crtice, u verziji na bosanskome, a nećemo zanemariti ni praktičniju stranu ovih

veza (*internetska stranica* pravilno je u svim standardima, dok su za pisanje crtice ili njeno izostajanje, vidjeli smo, potrebna dodatna usaglašavanja s pravopisnom literaturom, a crtica u polusloženicama uvijek podrazumijeva korekturne intervencije nakon prijeloma teksta ako se drugi dio polusloženice prenosi u novi red).

3. Razlike među jezičkim verzijama – bosanski, hrvatski : srpski

Druga grupa po brojnosti pojava i njihovoga ponavljanja odvaja verziju na srpskome od verzija na bosanskome i hrvatskome; riječ je o 5 pojava koje se sedamnaest puta ponavljaju.

Tabela 2. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski*

	bosanski, hrvatski	srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	ministrica	ministarka	6	–
2.	osiguran	obezbijeđen	1	–
3.	vijeće	savjet	8	–
4.	zlatno-žutom	zlatnožutom	1	–
5.	dr.	dr	1	–
ukupno			17	

Razlike među verzijama dokumenta nisu načinjene na fonetskom niti na sintaksičkom planu.

Jedna je pojava morfološke-tvorbene prirode, i to pri tvorbi ženskog mocijskog parnjaka (*ministrica/ministarka*), koja se ponavlja šest puta.

Dvije su pojave leksičke prirode (9 ponovljenih razlika):

- *osiguran/obezbijeđen*,
- *vijeće/savjet*.

I dva pravopisna primjera izdvojena su u ovoj grupi:

- pisanje pridjeva koji označavaju nijansu boje (*zlatno-žut/zlatnožut*),
- pisanje skraćenice od riječi *doktor* (*dr./dr*).

3.1. Likovi *ministra/ministarka*

Ženski mocijski parnjak od imenice latinskoga porijekla *ministar* u bosanskom standardu jeste *ministra*, dok je *ministarka*, koja se i u razgovornom jeziku upotrebljava u značenju supruga ministra, rijetko u upotrebi (Halić – Palić – Šehović 2010: 653). U srpskome je *ministarka* ženska osoba ministar, a označava i ministrovu ženu (Vujanić i dr. 2007: 712); Fekete je, iznoseći stanje u jezičkoj praksi, naznačio da se od imenica muškog roda na *-ar* (*sekretar, mandatar, kancelar, pekar, mlekar, stanar, mornar, krmar, kalemar, ćilimar* i dr.) grade imenice ženskog roda nastavkom *-ica* (*mlekarica, sekretarica*) ili (samo) nastavkom *-ka* (*mlekarka, stanarka, ministarka, sekretarka, kancelarka*) (s određenim distinktivnim značenjem prema oblicima na *-ica*) (Fekete 2008b: 50). S druge strane, hrvatski standard prihvata samo imenicu ženskog roda na *-ica*: *ministra* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*²³); sufiks *-ica* najplodniji je sufiks pri tvorbi imenica za žensku osobu motivirane imenicom za mušku osobu i dolazi, između ostalih, na imenice sa završetkom *-(a)r* (G *-ra*), te je *ministar – ministra*; sufiks *-ka* dolazi na osnove koje završavaju na *j, l, lj, m, n, r, v*, a pravila za osnove imenica na *r* posebna su: “Sufiks *-ka* dobivaju imenice na *-ār* (G *-ara* i *-ára*)...” (Barić i dr. 1997: 310, 311), što ne obuhvata imenicu *ministar* po deklinacijskom tipu. Sve izdvojeno opravdava bez dvojbe kao jedino valjanu upotrebu u verzijama: *ministra* na bosanskome i hrvatskome, *ministarka* na srpskome. No, ono na što ćemo posebno ukazati pažnju jeste da se u dokumentu i njihovim verzijama ova imenica koristi uvijek u ženskom rodu, dva puta kada se odnosi na žensku osobu koja trenutno obavlja ovu funkciju, što je i jedino opravdano, i četiri puta u tekstu pravilnika kada osoba i ne mora biti isključivo ženskog spola (u narednom periodu funkciju može obavljati osoba i muškog i ženskog spola). U tekstovima i stoji čl. 2, koji regulira upotrebu roda: (*Upotreba izraza u muškom ili ženskom rodu*) *Riječi koje su radi preglednosti navedene u jednom rodu, bez diskriminacije se odnose i na muški i na ženski rod*. Valja istaći da se doskora uglavnom koristio muški mocijski parnjak za imenice koje označavaju zanimanja podrazumijevajući ženski rod, pa je ovo novina da se imenice za žensku osobu “odnose” i na imenice za muške osobe. No, druge imenice upotrijebljene su u muškom rodu, npr. *kandidat*, a ne *kandidatkinja*, ili *radnik*, a ne *radnica*: (B) *predlaganje naučnog radnika za Nagradu za nauku* (u daljem tekstu: *kandidat*), (H) *predlaganje znanstvenog radnika za Nagradu za znanost* (u daljnjem tekstu: *kandidat*), (S) *predlaganje naučnog radnika za Nagradu za*

²³ <https://rjecnik.hr/search.php?q=ministrica>; pristup 28. 4. 2024.

nauku (u daljem tekstu: kandidat). Ovo ćemo, ipak, ostaviti za istraživanja drugog cilja.

3.2. Lekseme *vijeće/savjet*

Norma bosanskoga i hrvatskoga članovima ovog leksičkog para, u značenju tijela, skupa ljudi koji razmatraju neko pitanje i daju savjet, mišljenje, odluku o njegovom rješenju, ne pripisuju istu vrijednost i nisu naklonjeni leksemi *savjet*: dok je u bosanskome *vijeće/savjet* leksički dublet, čiji članovi nisu podjednako stabilizirani ni poznati nego se članu *vijeće* daje prednost, ali se prihvata i *savjet* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1179, 1433), u hrvatskome je *savjet* normativno neprihvatljivo²⁴. U *Rečniku srpskoga jezika* nalaze se obje ove lekseme i označavaju (navodimo značenja relevantna za ovaj kontekst): *veće* jek. *vijeće* – skup izabranih lica koja većaju i odlučuju o nečemu (o javnim, državnim, privrednim i dr. poslovima): *sindikalno* ~, *sudsko* ~, *školsko* ~; *savet* jek. *savjet* skup lica koja se savetuju, većaju i donose odluku, savetovanje: *sazvati* ~ *umnih ljudi*, *porodični* ~, naziv raznih viših kolegijalnih organa (po ustanovama, preduzećima, organizacijama) koji imaju savetodavni, ponekad i izvršni karakter, *veće*: ~ *bezbednosti*, *izdavački* ~, *stručni* ~, *prosvetni* ~ (Vujanić i dr. 2007: 143, 1182). *Pravopis srpskoga jezika* regulirajući pisanje malog i velikog početnog slova imena institucija i njihovih dijelova, organizacija, udruženja i sl. navodi i *Savet Evrope*, ali i *vijeće*, tj. *zaključak V(ij)eća* (kad se skraćuje ime) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 66, 279). Prema tome, i *vijeće* je u srpskom standardu normativno prihvaćeno, te se može i ovdje govoriti o jednom rješenju za sve tri verzije. No, s obzirom na to da je u ovom slučaju riječ o tijelu koje već u svojim nazivima ima različit izbor leksičkih jedinica, nazivi takvih tijela ne bi smjeli podlijegati nikakvim intervencijama, pa ni lektorskim, te ćemo ovaj primjer i prihvatiti kao opravdan iz navedenog razloga.

3.3. Pisanje pridjeva nastalih slaganjem (*zlatno-žut/zlatnožut*)

Svi pravopisni priručnici, bez obzira na jezik, propisuju sastavljeno pisanje pridjeva nastalih čistim slaganjem u naporednom odnosu, kao npr. nijanse jedne boje: *tamnoplav*, *uljanoplav*, *otvorenozelen*, *zagasitožut*, *svijetlocrven* (Halilović 1996: 44, Halilović 2017: 37), *jasnožut*, *svijetlosiv*, *tamnomodar*, *zagasitocrven*, *otvorenozelen*, *bljedoplav*, *bjelozelen* (Babić – Finka – Moguš 2004: 73, Babić – Moguš 2011: 61), *bljedožut*, *jasnožut*, *sivoplav*, *svijetlozelen*, *tamnomodar*, *zagasitocrven* (Jozić i dr. 2013: 51), *mrkožut*, *crvenosmeđ*,

²⁴ <https://rjecnik.hr/search.php?q=vije%C4%87e>; pristup 2. 5. 2024.

zelenkastoplav, plavozelen, tamnozelen, sv(j)etlocrven, crnob(ij)eli film, crnob(ij)ela tehnika (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 87), s tim da hrvatski priručnici ostavljaju mogućnost odvojenoga pisanja zbog isticanja (Babić – Finka – Moguš 2004: 73; Babić – Moguš 2011: 61; Jozić i dr. 2013: 51), a pisanje crtice među pridjevima označava ravnopravni odnos, kombinaciju različitih boja, npr. *crno-bijela* ploča, *zeleno-žuto-crvena* zastava (Halilović 2017: 36), *crno-bijela* šahovska ploča, *bijelo-crveni* grb, *crveno-plava* kravata (Babić – Finka – Moguš 2004: 74; Babić – Moguš 2011: 619), *crno-bijeli, crveno-plavi* (Jović i dr. 2013: 52), *plavo-b(ij)ela* zastava, *plavo-zelena* kombinacija, *crveno-b(ij)eli* i *crno-b(ij)eli* dresovi (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 87). Gledajući način pisanja pridjeva iz verzije na bosanskome i hrvatskome, *zlatno-žut* označava naporednost ovih pridjeva, a *zlatnožut* na srpskome nijansu jedne boje. Zbog toga ćemo uzeti u obzir i širi kontekst kako bismo odredili adekvatno značenje primjera iz verzija dokumenta: (B) *Na koricama omota utisnut je grb Bosne i Hercegovine i natpis Nagrada za nauku Bosne i Hercegovine, ispisan na službenim jezicima u Bosni Hercegovini, ćirilicom i latinicom, zlatno-žutom bojom.* (H) *Na koricama omota utisnut je grb Bosne i Hercegovine i natpis Nagrada za znanost Bosne i Hercegovine, ispisan na službenim jezicima u Bosni Hercegovini, ćirilicom i latinicom, zlatno-žutom bojom.* Posve je jasno da se ovdje govori o nijansi jedne boje i u ovim verzijama morao se naći isti način pisanja pridjeva kao u srpskome – *zlatnožut*. Pravopisne norme sva tri jezika u ovom slučaju imaju jednaka pravila reguliranja pisanja pridjeva i njihova pravila ne dozvoljavaju načinjenu razliku u verzijama.

3.4. Pisanje skraćenica dr./dr

Skraćenica od riječi *doktor* tvori se tako što se uzima prvo i posljednje slovo riječi, ali se u ovom slučaju jezičke norme razlikuju: u bosanskome i hrvatskome piše se tačka na kraju skraćenice – dr. (Halilović 2017: 95; Bulić 2022: 400; Anić – Silić 2001: 115; Babić – Moguš 2011: 72; Jozić i dr. 2013: 76), a u srpskome tačka izostaje – dr (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 145). Na osnovu ovih pravopisnih načela, pisanje skraćenica na način koji je ostvaren u verzijama sasvim je opravdan i jedino prihvatljiv – dr. na bosanskome i hrvatskome, dr na srpskome.

4. Razlike među jezičkim verzijama – bosanski : hrvatski : srpski

U ovoj analizi izdvojili smo i grupu primjera po kojima se svaka verzija razlikuje od preostalih. Ovo je najmalobrojnija grupa, 2 pojave koje se četiri puta ponavljaju.

Tabela 3. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski*

	bosanski	hrvatski	srpski	broj razlika
1.	naučno-istraživački	znanstveno-istraživački	naučnoistraživački	3
2.	Vrednovanje naučnog rezultata kandidata	Vrednovanje znanstvenog rezultata kandidata	Vrednovanje naučnih rezultata kandidata	1
ukupno				4

Jedna pojava tiče se pravopisnih načela pisanja pridjeva kao polusloženica ili složenica, uz leksičku razliku u prvome dijelu, a druga je upotreba oblika jednine ili množine uz leksičku razliku.

4.1. Pisanje pridjeva nastalih od veza dviju riječi (*naučno-istraživački / znanstveno-istraživački / naučnoistraživački*)

Pravopisno načelo koje utvrđuje pisanje pridjeva koji se izvode od dvije riječi (prva određuje drugu), a koje označavaju jedan pojam u svim standardima je – jednako. Kako se u našem slučaju radi o primjeru *naučno-istraživački / znanstveno-istraživački / naučnoistraživački (instituti)*, pojasnit ćemo načelo na ovom primjeru. Pridjev *naučnoistraživački* izveden je od veze riječi *naučno istraživanje* i piše se kao složenica (Halilović 2018: 37); pridjev *znanstvenoistraživački* jeste jednorječnica, povezana spojnikom -o- i ima jedan naglasak (Jozić i dr. 2013: 50); pridjev *naučno-istraživački* nastao je izvođenjem iz dvočlanih sintagmi, značenjski objedinjenih, pri čemu prva riječ bliže određuje drugu (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 86, 384). Dalje, svi ovi pravopisni priručnici navode i da se zavisno od ishodišne veze riječi pridjevi mogu pisati kao polusloženice iako imaju spojnik o, tada svaki njegov član zadržava svoje posebno značenje, te je npr. *književno-jezički* izveden od veze *književnost i jezik*, i označava *i književni i jezički*, dok je *književnojezički* u vezi s *književni jezik* (Halilović 2018: 36–37); *fizičkokemijski* odnosi se na fizičku kemiju, a *fizičko-kemijski*

na fiziku i kemiju, *političkoekonomski* na političku ekonomiju, a *političkoekonomski* na politiku i ekonomiju (Jozić i dr. 2013: 50), *znanstvenoistraživački* izveden je od skupine *znanstveno istraživanje* i znači “koji se odnosi na znanstveno istraživanje”, a *znanstveno-istraživački* izveden je od dviju imenica, *znanost* i *istraživanje*, i znači “koji se odnosi na znanost i na istraživanje” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 160–161); *književnoistorijska literatura* (koja se odnosi na književnu istoriju) prema *književno-istorijski spisi* (i književni i istorijski), *književnojezički problemi* (koji se odnose na književni jezik) prema *književno-jezički ods(j)ek* (i književni i jezički), *istorijskogeografski* (koji se odnosi na istorijsku geografiju) prema *istorijsko-geografske studije* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 88). Sve izneseno znači sljedeće: značenje određuje pisanje pridjeva kao složenice ili polusloženice u svim pravopisnim normama, sva su načela jednaka i na jednak način određuju pisanje pridjeva u skladu s određenim značenjem. Razlika koja je načinjena u pisanju ovih pridjeva u verzijama dokumenta, dakle, zadiru u značenje pridjeva, ne u pravopisni problem, što dovodi do različitoga tumačenja teksta ovog dokumenta zavisno od verzije: (B) *Pravo da podnesu prijedlog za nagradu imaju: akademije nauka i umjetnosti, univerziteti, naučno-istraživački instituti, pojedinci...* (H) *Pravo da podnesu prijedlog za nagradu imaju: akademije znanosti i umjetnosti, sveučilišta, znanstveno-istraživački instituti, pojedinci...* (S) *Pravo da podnesu prijedlog za nagradu imaju: akademije nauka i umjetnosti, univerziteti, naučnoistraživački instituti, pojedinci...* Na osnovu verzije na bosanskome i hrvatskome i pridjeva *naučno-istraživački/znanstveno-istraživački*, podnijeti prijedlog mogu instituti koji se bave i naukom/znanošću i istraživanjem, a na osnovu verzije na srpskome i pridjeva *naučnoistraživački*, to mogu učiniti instituti koji se bave naučnim istraživanjem. Ovakvi primjeri pokazuju koliko je važno da verzije budu značenjski jednake, a niti jedna lektorska intervencija ne smije dovesti do promjene značenja tekstova verzija kao što je ovdje učinjeno. Druga dva primjera nalaze se u nazivu zakona koji je ranije usvojen i zbog toga ih ne bi valjalo mijenjati i lektorski intervenirati, no sve već rečeno vrijedi i u ovim primjerima: (B) *Okvirni zakon o osnovama naučno-istraživačke djelatnosti i koordinaciji unutrašnje i međunarodne naučno-istraživačke saradnje Bosne i Hercegovine*; (H) *Okvirni zakon o osnovama znanstveno-istraživačke djelatnosti i koordinaciji unutarnje i međunarodne znanstveno-istraživačke suradnje Bosne i Hercegovine*; (S) *Okvirni zakon o osnovama naučnoistraživačke djelatnosti i koordinaciji unutrašnje i međunarodne naučnoistraživačke saradnje Bosne i Hercegovine*. Pažnju privlači

jednak način pisanja u svim primjerima i raspodjela tih oblika bez obzira što nije usaglašen s pravopisnim normama bosanskoga i hrvatskoga.

4.2. Oblici jednine ili množine

Ovaj primjer ne tiče se ni gramatičke ni pravopisne norme (tiče se dije-lom samo leksičke), nego izbora u verzijama oblika jednine ili množine u složenoj sintagmi, što opet može samo ugroziti komunikaciju promje-nom njenog značenja. *Vrednovanje naučnog rezultata kandidata / Vredno-vanje znanstvenog rezultata kandidata*, kako nosi naziv čl. 6 u verzijama na bosanskome i hrvatskome, i *Vrednovanje naučnih rezultata kandidata*, na srpskome, mogu se tumačiti dvojako: ako se vrednuje samo jedan na-učni rezultat jednoga kandidata, onda je precizno označeno u verzijama na bosanskome i hrvatskome, a ako se vrednuju svi naučni rezultati jedno-ga kandidata, onda verzija na srpskome ima bolji izbor množinskog obli-ka; ako se u verziji na srpskome imenica *kandidat* u službi nekongruentnog atributa izgovori i shvati kao genitiv množine (množina nije označena postakcenatskom dužinom), onda se i može protumačiti u istom značenju kao u verziji na bosanskome i srpskome (na konkurs pristižu prijave veće-ga broja kandidata, pa se vrednuje svaka prijava). Međutim, u ovakvim tek-stovima različita tumačenja nastala iz ovih razloga ne bi smjela postojati, a ova razlika sasvim je izlišna.

5. O jednakostima u sve tri verzije

Od jednakosti koje su ostvarene u svim verzijama izdvajamo opet tek poneku koja nam pobuđuje interes i koju ćemo komentirati ili nam je po-trebna da potvrdimo stanje iz prethodnih analiza.

Tabela 4. Izdvojeni primjeri jednake upotrebe u sve tri verzije

	bosanski, hrvatski, srpski	broj ponovljenih pojava
1.	nadležan	3
2.	osnova	1
3.	original	1
4.	podaci	1
5.	radnik	2

5.1. Pridjev *nadležan*

Pridjev *nadležan* upotrijebljen je u svim verzijama ovoga dokumenta. Ova jednaka upotreba zabilježena je i u ranijim istraživanjima, ali i raspodjela pridjeva (i imenica) tako da se u verzijama na hrvatskome umjesto njega koristio pridjev *mjerodavan* (i imenica *mjerodavnost* ili *djelokrug* ili *ovlast*) (Mešanović-Meša 2011: 132–133; Mešanović-Meša 2019: 256–257). Pridjev *nadležan* nije normativno prihvatljiv u hrvatskome standardu, mjesto njega treba koristiti normativno dobru riječ *mjerodavan* – koji ima ovlasti ili pravo što učiniti, a sinonim mu je *ovlašten* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*²⁵). Česta je upotreba pridjeva *nadležan* i imenice *nadležnost* u administrativnom funkcionalnom stilu, ali ne pripadaju hrvatskom standardnom jeziku zbog toga što su to rusizmi, posuđenice iz ovog jezika i treba ih zamijeniti ili pridjevima *mjerodavan* ili *ovlašten* ili svezom *u čijem je djelokrugu*, a imenicu *nadležnost*, ovisno o kontekstu, imenicama *mjerodavnost*, *djelokrug* ili *ovlast* (Blagus Bartolec i dr. 2016: 97–98). Ovi izrečeni sudovi o pridjevu *nadležan* u hrvatskom standardu zahtijevaju da se na njegovom mjestu upotrijebi kakva zamjena od ponuđenih pridjeva. S druge strane, *nadležan*, *mjerodavan* i *ovlašten* jednakovrijedni su dubleti u bosanskome (Halilović – Palić – Šehović 2010: 660, 693), u srpskome *mjerodavan*, *nadležan*, *ovlašćen* (Vujanić i dr. 2007: 699–700, 762), te je zasigurno pridjev *mjerodavan* bolje rješenje za sve verzije od pridjeva *nadležan*. Kako smo već ranije vidjeli (druga analiza)²⁶, i lik *ovlašten* ima opravdanje za upotrebu u svim normama, s tim što je lik *ovlašten* manje običan od *ovlašćen* u srpskome jeziku.

5.2. Imenica *osnov/osnova*

O imenici *osnov/osnova* govorili smo već ranije (druga analiza²⁷) i ustanovili da je ženski rod u svim standardima prihvaćen, te ga ponudili kao oblik valjan za sve tri verzije. Ovdje ta upotreba i potvrđuje naše navode. Međutim, pored ovog oblika uočen je i muški rod u verzijama na bosanskome i srpskome u izrazu *na osnovu* (po dva puta), na čijem je mjestu na hrvatskome *na temelju* (ova se razlika nalazi u prvoj skupini primjera ove analize). Dakle, javljaju se primjeri jednake upotrebe normativno valjanih oblika u svim verzijama (ž. r. *osnovama*), ali se, bez normativne potrebe,

²⁵ <https://rjecnik.hr/search.php?q=nadle%C5%BEan>; <https://rjecnik.hr/search.php?q=mjerodavan>; pristup 5. 5. 2024.

²⁶ Vidjeti dio Likovi *ovlašten/ovlašćen*.

²⁷ Vidjeti dio Prijedložni izraz *na osnovu* / prijedlog *temeljem*.

načini razlika među verzijama makar to značilo i da se u jednoj verziji koriste oba roda. No, i prijedložni izraz *na osnovi* ili *na temelju*, kako smo već istakli, bio bi jednako valjan za sve verzije.

5.3. Imenica *original*

Imenica latinskoga porijekla *original*, upotrijebljena u svim verzijama, nema jednaku ocjenu u našim standardima: u hrvatskome je prihvaćena, ali je normativno bolja riječ *izvornik* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*²⁸), u bosanskome su i *original* i *izvornik* jednako prihvaćene (Halilović – Palić – Šehović 2010: 449, 838), a nalazimo ih u *Rečniku srpskoga jezika* bez naznake o njihovom drugačijem statusu (Vujanić i dr. 2007: 452, 885). Premda je bolja riječ *izvornik* u hrvatskome, *original* nije neprihvatljiva, pa ovu upotrebu opet valja prihvatiti, a s druge strane, ni *izvornik* nije riječ koju treba isključiti kao valjan izbor za sve tri verzije.

5.4. Lik *podaci*

S obzirom na to da smo o liku *podaci* već govorili (druga analiza)²⁹, posebno se baveći njenim statusom u hrvatskom standardu, ovdje ćemo potvrditi da se lik bez dentala koristi i u ovom dokumentu u svim verzijama, pa i na hrvatskome.

5.5. Imenica *radnik*

I imenica *radnik* jedna je od pojava koja izjednačava sve tri verzije ovoga dokumenta. Znajući za čestu supstituciju imenicom *djelatnik* u hrvatskom jeziku, sagledat ćemo normativnu ocjenu i značenje u hrvatskome i imenice *radnik* i *djelatnik*: *radnik* je osoba koja za plaću obavlja poslove (*lučki* ~, *građevinski* ~, potom osoba koja za plaću djeluje na određenom javnom području (*javni* ~, *zdravstveni* ~) i tada mu je sinonimno *djelatnik* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*)³⁰. U verziji na hrvatskome upotrijebljena je, dakle, imenica *radnik*, šireg značenjskog opsega koja obuhvata i značenje imenice *djelatnik*: *znanstveni radnik*, te su sve tri verzije izjednačene upotrebom imenice *radnik*. Opet, imenicu *djelatnik* prihvata bosanski standard i u značenju osobe koja se bavi poslom iz javnog života, ali i

²⁸ <https://rjecnik.hr/search.php?q=original>; <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=izvornik>, pristup 5. 5. 2024.

²⁹ Vidjeti dio Lik *podaci* u hrvatskome.

³⁰ <https://rjecnik.hr/search.php?q=radnik>; <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=djelatnik>, pristup 5. 5. 2024.

kao administrativni neologizam za osobu u radnom odnosu, zaposlenik, uposlenik, radnik, službenik (Halilović – Palić – Šehović 2010: 195), a u *Rečniku srpskoga jezika uz djelatnik* stoji *radnik*, *trudbenik*, *stvaralac*, *pregalac* (Vujanić i dr. 2007: 261). Prema tome, da se kojim slučajem u svim verzijama upotrijebila i imenica *djelatnik*, opet bi imala normativna opravdanja, kao i imenica *radnik*.

6. Zaključna razmatranja

U ovoj analizi sačinili smo popis svih načinjenih razlika među verzijama dokumenta, uporedili pojave za koje smo smatrali da su vrijedne naše pažnje s normativnim statusom u svakom jezičkom standardu, te izrekli ocjenu o takvom postupku, i na kraju prokomentirali na isti način neke jednakosti u svim verzijama.

6.1. Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta

Primjeri iz sve tri grupe razlike (bosanski, srpski : hrvatski; bosanski, hrvatski : srpski; bosanski : hrvatski : srpski) ukupno broje 41 pojavu i 104 ponavljanja: prva grupa sadrži 34 pojavu i 83 ponavljanja, druga 5 pojava i 17 ponavljanja, treća 2 pojave i 4 ponavljanja. Gramatičkih je pojava 13 i 42 ponavljanja, leksičkih 22 pojave i 88 ponavljanja, pravopisne su tri pojave i 5 ponavljanja, te jedna pojava upotrebe jednine i množine što donosi semantičke promjene. S obzirom na broj riječi u verzijama (882, 875, 881), zaključujemo sljedeće: lektorske intervencije izvršene su u dijelu teksta koji bi se mogao procijeniti na iznos između osmine i devetine ukupnoga broja riječi.

6.2. Normativna (ne)opravdanost razlika

Ocijenivši normativni status pojava koje su poslužile da se verzije međusobno razlikuju, kao i u prethodnim analizama, ukazujemo na neke od njih po kojima se verzije nisu morale razlikovati, dapače, mogle su sadržavati isti lik normativno prihvaćen u svim standardima (iako su neki označeni kao manje obični u određenom standardu, ipak nisu normativno neprihvatljivi):

- lik *suradnja* prihvaćen je u sva tri standarda (1 primjer);
- i pridjev *unutrašnji* i pridjev *unutarnji* mogu se upotrijebiti u sve tri verzije (1 primjer);
- imenica *list* normativno je valjana za sve verzije, ali i imenica *novine* (1 primjer);

- premda se i *nivo* i *razina* mogu koristiti u sve tri verzije, razlika načinjena u njihovoj upotrebi nije imala potrebno opravdanje – imenica *plan* trebala se naći na njihovom mjestu (1 primjer);
- *područje* je imenica prihvaćena u svim standardima (4 primjera);
- *primitak* opet može funkcionirati u svim verzijama, ali i *primanje* (1 primjer);
- imenica *razvoj* trebala bi svakako biti rješenje valjano za sve verzije (1 primjer);
- imenica *upotreba* zadovoljava normativne uzuse svih jezika (1 primjer);
- prijedlog *izvan* također može se koristiti u svim verzijama (1 primjer);
- sintagma *internetska stranica* valjano je rješenje za sve verzije;
- sastavljeno pisanje pridjeva *zlatnožut* jedino je i prihvatljivo za sve tri verzije (81 primjer);
- primjer s različitom upotrebom jednine ili množine u sintagmi sasvim je izlišan (1 primjer).

Dakle, normativni status (jednakovrijedan, manje običan, preporučljivi, ali nikako neprihvatljiv) razlika smanjuje broj pojava za 12, što znači da se umjesto 41 pojave može govoriti o 29 pojava te o 82 ponavljanja umjesto 104.

Ovome ćemo pridružiti i pojave koje smo komentirali u prvoj i drugoj analizi: pridjev *daljnji* prihvatljiv je za sve verzije (*u daljnjem tekstu* ili pak konstrukcija *u nastavku teksta*) (7 primjera), i izraz *u skladu s* i prijedlog *sukladno* jednako se mogu upotrijebiti (2 primjera), kao i izrazi *na osnovi* i *na temelju* (2 primjera), umjesto opozicije *kopija/preslika* leksema *fotokopija* može se iskoristiti u svim verzijama (1 primjer), infinitivna dopuna uz modalni i fazni glagol također može funkcionirati u svim verzijama (2 primjera). Tako 29 pojava umanjujemo na 24, a ponovljene 82 razlike na 78. Tako bi se ukupni broj pojava koje čine razlike među verzijama mogao gotovo prepoloviti, a četvrtina ponavljanja ne bi bila potrebna.

6.3. Druga rješenja

Još jedanput ističemo načine koji su praktični i umanjuju broj nepotrebnih razlika:

- **pisanjem skraćenica** čl., st. i t. izbjegava se 20 ponavljanja razlika;
- **pisanjem datuma i naziva mjeseci brojkom** (*do kraja 6. mjeseca*) (2 primjera).

I u ovoj analizi broj pojava i njihovih ponavljanja može se smanjiti za polovinu: od 41 pojave preostalo je njih 19, a od 104 ponavljanja 56.

6.4. Normativna (ne)opravdanost jednakosti

Ni u ovoj analizi nećemo izostaviti normativnu procjenu jednakosti među verzijama. Komentirali smo nekoliko takvih primjera i potvrdili samo jednu neopravdanu upotrebu za sve verzije, i to kod pridjeva *nadležan* (nije odlika hrvatskog standarda). No, kako se na njegovom mjestu mora naći zamjena *mjerodavan* ili *ovlašten*, koja je svakako prihvatljiva za preostala dva standarda, broj razlika neće se promijeniti, niti će utjecati na konačni njihov broj.

Izvori

1. *Pravilnik o nagradi u oblasti nauke u Bosni i Hercegovini za uspjehe na međunarodnom planu*, Službeni glasnik BiH, godina XXVII, br. 75, 31. oktobra/listopada 2023. godine (bosanski)
2. *Pravilnik o nagradi u području znanosti u Bosni i Hercegovini za uspjehe na međunarodnom planu*, Službeni glasnik BiH, godina XXVII, br. 75, 31. oktobra/listopada 2023. godine (hrvatski)
3. *Pravilnik o nagradi u oblasti nauke u Bosni i Hercegovini za uspjehe na međunarodnom planu*, Službeni glasnik BiH, godina XXVII, br. 75, 31. oktobra 2023. godine (srpski)

V. Jezičke odlike *Pravilnika* (2024a) i njegovih triju verzija

*Pravilnik o cijeni dokumenata o vozilu i cijeni oznaka
za obilježavanje vozila (bosanski jezik)*

*Pravilnik o cijeni isprava o vozilu i cijeni oznaka
za obilježavanje vozila (hrvatski jezik)*

*Pravilnik o cijeni dokumenata o vozilu i cijeni oznaka
za obilježavanje vozila (srpski jezik)*

1. O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku

U četvrtom dijelu analiziran je ovaj pravilnik u svoje tri jezičke verzije: objavljen je u *Službenom glasniku Bosne i Hercegovine* (2024, XXVIII godina, br. 20) pod navedenim naslovima. Verzija na bosanskome ima 925 riječi, na hrvatskome 921, a na srpskome 923 (verzija na hrvatskome nema 3 riječi koje preostale imaju, izostavljene su riječi *ukupnom broju izdatih* /st. 3, čl. 7/, a svaka verzija ima lektorskih i korekturnih nedostataka kod polysloženice *diplomatsko-konzularno*, tako da je u biti razlika samo u ove 3 izostavljene riječi na hrvatskome)¹. Naravno, latinicom su štampane verzije na bosanskome i hrvatskome, ćirilicom na srpskome.

Analiza je pokazala da se opet mogu izdvojiti 2 grupe razlika: brojnika po kojoj se verzija na hrvatskome razlikuje od verzija na bosanskome i srpskome, te malobrojna grupa primjera po kojoj se verzija na srpskome razlikuje od verzija na bosanskome i hrvatskome. U ovim verzijama zabilježeni su i primjeri jednake upotrebe određenih primjera pored ostvarenih razlika.

¹ Brojevi riječi preuzeti su iz opcije automatskoga brojanja riječi dokumenta, te svaku eventualnu netačnost podataka pripisujemo ovoj opciji.

2. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski

Ova grupa primjera broji 28 pojava s 99 ponavljanja, od kojih 4 pojave imaju zabilježene i primjere jednake upotrebe jednog od članova para po kojem su se verzije razlikovale.

Tabela 1. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski*

	bosanski, srpski	hrvatski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	finansije	financije ²	2	–
2.	finansijski	financijski	3	–
3.	prelazne	prijelazne	1	prelazne 1
4.	član	članak	18	–
5.	stav	stavak	5	–
6.	podnosilac	podnositelj	1	–
7.	predsjedavajuća	predsjedateljica	1	–
8.	registovanje	registriranje	5	–
9.	registracija	registriranje	1 ³	registracija 4
10.	unutrašnji ⁴	unutarnji	2	–
11.	identifikacioni	identifikacijski	3	–
12.	informacioni	informacijski	1	–
13.	izdat	izdan ⁵	3	–
14.	registrovan	registriran	2	–
15.	njen	njezin ⁶	1	–
16.	prestaje da važi	prestaje važiti	1	–
17.	u skladu s	sukladno	3	–
18.	budžet	proračun	4	–

² Jedan primjer u verziji na hrvatskome ima štamparsku grešku *finacija*.

³ Ovaj primjer sastavni je dio naziva pravilnika koji je objavljen 2009. (B, S: *Pravilnik o cijeni dokumenata za registraciju vozila i naknadi za korištenje registarskih tablica*; H: *Pravilnik o cijeni dokumenata za registriranje vozila i naknadi za korištenje registarskih tablica*, "Službeni glasnik BiH", broj 76/09) i koji prestaje važiti stupanjem na snagu ovoga pravilnika.

⁴ Verzija na bosanskome ima jedan primjer sa štamparskom greškom *unutarašnji*.

⁵ U verziji na hrvatskome nedostaje dio teksta iz verzija na bosanskome i srpskome, te ove dvije verzije imaju po 4 primjera pridjeva *izdat*, na hrvatskome 3 primjera *izdan*.

⁶ Verzija na hrvatskome ima i primjer u *slučaju njenog njezinog*, u kojem nedostaje riječ *nestanak*, a udvojeni su oblici zamjenice (B, S: *u slučaju njegovog nestanka*).

	bosanski, srpski	hrvatski	broj razlika	broj jednake upotrebe
19.	dokument	isprava	15	dokument 1 ⁷
20.	februar	veljača	1	–
21.	lice (fizičko, pravno)	osoba	3	–
22.	nivo	razina	1	–
23.	organ	tijelo	6 ⁸	–
24.	(na) osnovu	(na) temelju	3	–
25.	probna (vožnja)	pokusna	1	–
26.	sistem	sustav	1	–
27.	tablica	pločica	10	tablica 1 ⁹
28.	s. r.	v. r.	1	–
ukupno			99	

Na svim jezičkim nivoima zabilježene su razlike ove grupe primjera, pa se i po fonetskim, morfološko-tvorbenim, sintaksičkim i leksičkim pojavama verzija na hrvatskome razlikuje od verzija na bosanskome i srpskome.

Tri su pojave fonetske prirode (6 ponovljenih razlika):

- konsonantska alternacija *s/c* u primjeru *finansije/financije*,
- konsonantska alternacija *s/c* u primjeru *finansijski/financijski*,
- refleks jata u primjeru *prelazan/prijelazan*.

Dvanaest pojava tiče se njihove morfološko-tvorbene prirode (43 ponovljene razlike):

- lik imenice *član/članak*,
- lik imenice *stav/stavak*,
- lik imenice *podnosilac/podnositelj*,
- lik poimeničenoga pridjeva *predsjedavajuća* i imenice *predsjedateljica*,
- lik imenice *registovanje/registriranje*,
- lik imenica *registracija* i *registriranje*,
- lik pridjeva *unutrašnji/unutarnji*,
- lik pridjeva *identifikacioni/identifikacijski*,
- lik pridjeva *informacioni/informacijski*,
- lik pridjeva *izdat/izdan*,

⁷I ovaj primjer sastavni je dio naziva pravilnika iz 2009.

⁸Uporediti s primjerom *tijelo/organ* u narednoj tabeli.

⁹I ovaj primjer sastavni je dio naziva pravilnika iz 2009.

- lik pridjeva *registrovan/registriran*,
- lik zamjenice *njen/njezin*.

Dvije pojave pripadaju sintaksičkom nivou analize (4 ponovljene razlike):

- prezentska/infinitivna dopuna faznom glagolu,
- prijedložni izraz *u skladu s* i prijedlog *sukladno*.

Leksičkih je 10 pojava u ovoj grupi razlika (45 ponovljenih razlika):

- *budžet/proračun*,
- *dokument/isprava*,
- *februar/veljača*,
- *lice/osoba*,
- *nivo/razina*,
- *organ/tijelo*,
- *osnov/temelj*,
- *probni/pokusni*,
- *sistem/sustav*,
- *tablica/pločica*.

Jednu ćemo pojavu posmatrati iz pravopisnog aspekta: upotrebu različitih skraćenica.

U ovoj grupi 17 je gramatičkih pojava (53 primjera), a leksičkih je 10 (45 primjera) po kojima se ove verzije razlikuju, što znači da je više prvih.

2.1. Lik *prelazan/prijelazan*

Gramatička norma bosanskoga propisuje naporedne likove *prijelaz/prelaz* (Jahić – Halilović – Palić 2000: 162), rječnička također kada je riječ o pridjevu *prelazan/prijelazan* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1011, 1038) te i aktuelna pravopisna norma bosanskog jezika potvrđuje da je liku *prelazan*, s jednosložnom zamjenom u prefiksu, dubletan lik *prijelazan*, s dvosložnom zamjenom u prefiksu (Halilović 2017: 129, 572). Pravopisna norma srpskoga, ističući da književni (standardni) jezik ima dva ravnopravna izgovora, ekavski i ijekavski (a razlike između ekavske i ijekavske verzije uglavnom su svedene na različite zamjene jata), za ijekavsku verziju ovog jezika tvrdi sljedeće: “U ijek. paralelno se upotrebljavaju i ispravni su, mada su neki ijek. likovi knjiški podržavani (npr. kao gram. ili geogr. termini): *prevara* i *prijevara*, *prevoj* i *prijevoj*, *predlog* i *prijedlog*, *prelaz* i *prijelaz*, *prelazni* i *prijelazni*, *prestupna* i *prijestupna* (godina), *presto* i *prijesto*, *presto-lje* i *prijestolje*...” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 25). U pravopisnoj

normi hrvatskoga stavovi spram ovih likova počinju od savjeta da je u kolebanju između likova sa *pre-* i *prije-* bolje upotrijebiti likove sa *prije-*, a u Pravopisnom rječniku, kao sve običnije takve riječi, popisane su i *prelazan* i *prijelazan*, *prijelazan* i *prelazan* (Babić – Finka – Moguš 2004: 39, 360, 367; Babić – Moguš 2011: 25, 327, 335), potom su preporuke takve da je namjesto *prelazan* bolje, preporučljivije *prijelazan*, ali ne i neprihvatljivo (Jozić i dr. 2013: 375, 381); i konačno, u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* lik *prelaz* proglašen je normativno neprihvatljivim¹⁰, te se samo lik pridjeva s dvosložnom zamjenom u prefiksu *prijelazan*¹¹ može naći u ovom normativnom rječniku. U verziji na hrvatskome, u naslovu četvrtoga dijela dokumenta upotrijebljen je lik *prijelazne* (*DIO ČETVRTI – PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE*), a odmah potom u naslovu čl. 9 lik *prelazne* (*Članak 9. /Prelazne odredbe/*). Ovdje valja naglasiti da za ovakvu upotrebu opravdanja nema (ne bi ga bilo ni za jednu normu ni stil), premda o normativnoj upotrebi lika *prelazan* u hrvatskome nema jedinstvenog stava, te se ne može u potpunosti isključiti kao moguća upotreba. Premda bi tako i lik *prelazan* imao normativno uporište u svim jezicima, ipak bez dvojbe lik s dvosložnom zamjenom u prefiksu ima normativno opravdanje za sve tri verzije i sva tri jezika.

2.2. Lekseme *dokument/isprava*

Najprije ćemo uporediti značenja uz odredničke riječi *dokument* i *isprava* predočena u rječnicima različitih jezika, i to za odgovarajuća značenja upotrijebljena u verzijama: *dokumenti o vozilu / isprave o vozilu* (11 primjera), *dokumenti za registraciju / isprave za registraciju* (1 primjer), *Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine / Agenciji za identifikacijske isprave, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine* (3 primjera), a jedanput bilježimo i jednaku upotrebu u nazivu *Pravilnik o cijeni dokumenata za registriranje vozila i naknadi za korištenje registarskih tablica*. *Dokument* je lična, osobna isprava, legitimacija, iskaznica: *pokaži ~e*, a *isprava* je ovjereni pismeni dokument kojim se predočuju neki podaci a služi kao dokazno sredstvo: *lažna ~* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 210, 412); *dokumen(a)t* je hartija sa određenim podacima koji služe kao dokaz ili potvrda za nešto, javna ili lična isprava: *izdati nekome dokumente, podneti dokumente*, *isprava* je pismeni dokument kojim se potvrđuje, posvedočava nešto zvanično i koji služi

¹⁰ <https://rjecnik.hr/search.php?q=prelaz>; pristup 10. 5. 2024.

¹¹ <https://rjecnik.hr/search.php?q=prijelazan>; pristup 10. 5. 2024.

kao dokazni materijal (Vujanić i dr. 2007: 301, 487); *dokument* je isprava ili službeni papir koji sadržava podatke koji se moraju čuvati i koji se može upotrebljavati kao dokaz za što, *isprava* je službeni dokument koji što potvrđuje i služi kao dokaz čemu (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*¹²). Kao što se može vidjeti, suštinske razlike među opisima značenja u ovim rječnicima nema, opisi značenja sadržavaju drugu riječ (*dokument* je *isprava*, a *isprava* je *dokument*), odnosno oni su značenjski ekvivalenti i normativno jednakovrijedni. Prema tome, razlike načinjene u odabiru leksema *dokument* i *isprava* u primjerima koji se ne tiču zvaničnog naziva (Agencije) nisu ni normativno ni značenjski utemeljene – u svim verzijama jednako su se mogle koristiti obje riječi u primjeru *dokumenti o vozilu* ili *isprave o vozilu*, *dokumenti za registraciju* ili *isprave za registraciju* (riječ *dokument* latinskog je porijekla, ali nije u hrvatskom standardu zbog stranoga porijekla data prednost drugoj riječi).

2.3. Lekseme *probni/pokusni*

Rječnik bosanskoga jezika sadrži oba odnosna pridjeva *probni* i *pokusni*, prvi se odnosi na *probu* (lat. 1. čin, postupak, provjeravanja kvaliteta, veličine, mjere čega; provjera: *podvrgnuti* ~i; 2. pokušaj: *to je bila samo* ~; 3. vježbanje, uvježbavanje čega što treba biti javno izvedeno /npr. scenskog djela i sl./: *generalna* ~), drugi se odnosi na *pokus* i sinonimi su mu *eksperimentalni*, *opitni*, *ogledni* (pokus 1. istraživački postupak izazivanja određenih pojava u određenim uvjetima; eksperiment: *hemijski* ~; 2. razg. proba, pokušaj) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1056, 1057, 942). I u *Rečniku srpskoga jezika* oba su pridjeva uvrštena i opisana značenja: *probni* se odnosi na *probu* (1. ispitivanje, iskušavanje, provera; 2. vežbanje kao priprema za izvođenje čega /obično pozorišnog, operskog, koncertnog dela/), *pokusni* na *pokus* (1. ogled, opit, eksperiment; 2. pokušaj; proba) (Vujanić i dr. 2007: 1054, 962). Razlike, dakle, između tretiranja značenja ovih pridjeva u navedenim rječnicima nema osim što u bosanskome *pokus* ima etiketu *razgovorno* za značenje *proba*, *pokušaj*, a u srpskome i to značenje odlika je standarda. U *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* nije uvršten pridjev *probni*, ali jeste imenica *proba*¹³ (1. provjera je li što učinjeno kako treba: ~ *odijela kod krojača*; 2. izvođenje scenskoga djela prije glavnoga nastupa: ~ *orkestra prije koncerta*; ~ *u kazalištu*), potom pridjev *pokusni*¹⁴,

¹² <https://rjecnik.hr/search.php?q=dokument>; <https://rjecnik.hr/search.php?q=isprava>; pristup 12. 5. 2024.

¹³ <https://rjecnik.hr/search.php?q=proba>; pristup 14. 5. 2024.

¹⁴ <https://rjecnik.hr/search.php?q=pokusni>; pristup 14. 5. 2024.

koji se odnosi na *pokus*¹⁵ (postupak kojim se pod određenim uvjetima namjerno izazivaju neke pojave, stanja i procesi radi znanstvenoga ispitivanja: *laboratorijski* ~; ~ *na kunićima*; sinonimi koji su prihvatljivi, ali ne i preporučljivi su *eksperiment* i *eksperimentalni*). Anić je uvrstio u svoj *Rječnik* i pridjev *probni* (koji je namijenjen probi, koji je radi probe, koji je pripremljen za probu: ~ *o snimanje*; ~ *i primjerak*), imenicu *proba* (1.a. kušanje, provjeravanje kakvoće čega /vina, jela/, b. provjeravanje mjere i kroja odijela koje se šije: *imati* ~ *u*; 2. pokušaj: *skok za* ~ *u*; *hitac za* ~ *u*; 3. vježbanje kao priprema za izvođenje čega /kazališnog, glazbenog djela/; *pokus*), pridjev *pokusni* (koji se odnosi na pokuse; probni, eksperimentalni) i imenicu *pokus* (1. postupak kojim se pod određenim uvjetima namjerno izazivaju pojave radi ispitivanja; eksperiment: *atomske* ~; 2. prethodno pretpremijerno izvođenje kazališnog komada, opere, koncerta i sl. bez publike; *proba*) (Anić 2006: 1213–1214, 1212, 1085, 1084). U verzijama dokumenta ovi pridjevi nalaze se u sintagmi *probna vožnja* / *pokusna vožnja*, što bi na osnovu predloženih značenja iz rječničke građe značilo sljedeće: u verziji na bosanskom može se koristiti samo *probna vožnja*, jer *pokusna* u ovom značenju nije odlika standarda već razgovornog jezika, na srpskom može i *probna vožnja* i *pokusna vožnja*, a na hrvatskom značenje *pokusni* opisano u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* ne odgovara datom kontekstu (pridjev *probni* nije ni uvršten), ali opisana značenja obaju pridjeva u *Velikom Aniću* odgovaraju mu i zamjenjivi su. Stoga opet sugeriramo da pridjev *probni* može poslužiti u svim verzijama dokumenta.

2.4. Lekseme *tablica*/*pločica*

Umanjenice *tablica* i *pločica* poslužile su da se verzije na bosanskom i srpskom razlikuju od verzije na hrvatskom upotrebom u sintagmama *registarska tablica* ili *registarska pločica* te *prenosiva tablica* ili *prenosiva pločica*. Uporedit ćemo njihov pojedinačni normativni status i njihovo značenje iz rječnika triju jezika odgovarajuće za ovaj primjer. *Tablica* je manja ploča (ob. s nekim natpisom ili znakom) koja se pričvršćuje na metal, kamen i sl.: *registarska* ~, *pločica* je umanjena od *ploča* – plosnata ravna površina od različitih materijala: *kamena* ~, *betonska* ~ (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1311, 911); *tablica* je manja ploča s nekim natpisom ili znakom: *registarske tablice*, *pločica* kao deminutiv od *ploča*, označava oveci pljosnati, četvrtasti komad metala, kamena, drveta ili dr., *tabla*: *betonska* ~, *školska* ~ (Vujanić i dr. 2007: 1297, 936). *Tablica* je, osim u značenju prikaza

¹⁵ <https://rjecnik.hr/search.php?q=pokus>; pristup 14. 5. 2024.

različitih podataka poredanih po stupcima i redcima, normativno neprihvatljiva i mjesto nje treba koristiti *pločica* – mala ploča: *keramičke pločice* (Školski rječnik hrvatskoga jezika¹⁶). Stoga ovu upotrebu u verzijama i razliku među njima prihvatamo kao jedino valjano rješenje u ovom kontekstu.

O pojavama *unutrašnji/unutarnji* (treća analiza¹⁷), *izdat/izdan* (prva analiza¹⁸), *prezentskoj/infinitivnoj dopuni faznim glagolima* (prva analiza¹⁹), *u skladu s / sukladno* (prva analiza²⁰), *februar/veljača* (prva analiza²¹), *lice/osoba* (prva analiza²², druga analiza²³), *nivo/razina* (treća analiza²⁴), *organ/tijelo* (prva analiza²⁵), *osnov/temelj* (druga analiza²⁶, treća analiza²⁷), *sistem/sustav* (prva analiza²⁸) te skraćenicama s. r. / v. r. (treća analiza²⁹) već je bilo govora ranije.

3. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski

Ova grupa razlika, po kojoj se verzija na srpskome razlikuje od verzija na bosanskome i hrvatskome, ima svega 3 pojave s 5 ponovljenih razlika.

Tabela 2. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski*

	bosanski, hrvatski	srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	opći	opšti	1	–
2.	tijelo	organ	1	–
3.	Vijeće	Savjet	3	–
ukupno			5	

¹⁶<https://rjecnik.hr/search.php?q=tablica>; <https://rjecnik.hr/search.php?q=plo%C4%8Dica>; pristup 14. 5. 2024.

¹⁷ Vidjeti dio Pridjevi *unutrašnji/unutarnji*.

¹⁸ Vidjeti dio Glagolski pridjev trpni *izdat/izdan*.

¹⁹ Vidjeti dio Infinitivna i prezentska dopuna u predikatu.

²⁰ Vidjeti dio Prijedložni izraz *u skladu sa / prijedlog sukladno*.

²¹ Vidjeti dio Nazivi mjeseci.

²² Vidjeti dio Lekseme *lice/osoba*.

²³ Vidjeti dio Lekseme *lice i osoba*.

²⁴ Vidjeti dio Lekseme *nivo/razina*.

²⁵ Vidjeti dio Leksema *organ*.

²⁶ Vidjeti dio Prijedložni izraz *na osnovu / prijedlog temeljem*.

²⁷ Vidjeti dio Imenica *osnov/osnova*.

²⁸ Vidjeti dio Lekseme *sistem/sustav*.

²⁹ Vidjeti dio Skraćenice s. r. / v. r.

Jedna je pojava fonetske prirode i odnosi se na jotovanu grupu *opć-/opšt-* (1 primjer), dok su preostale dvije leksičke pojave: *tijelo/organ* i *vijeće/savjet* (4 primjera).

O svim ovim pojavama već je bilo riječi ranije: o likovima *opći/opšti* govorili smo u drugoj analizi³⁰, s tim da je u verzijama raspodjela likova bila drugačija – *opšti* na bosanskome i srpskome, *opći* na hrvatskome; o paru *vijeće/savjet* govorili smo u trećoj analizi³¹; par *tijelo/organ* nalazi se i u prethodnoj tabeli ove analize samo s različitim rasporedom s obzirom na verziju, pa se *organ* nalazilo na bosanskome i srpskome, *tijelo* na hrvatskome – u ovom slučaju verzija jednoga dokumenta na bosanskome ima i leksemu *tijelo* i leksemu *organ*.

4. O jednakostima u svim verzijama dokumenta

I ovdje su izdvojene tek poneke pojave po kojima su verzije izjednačene – one o kojima je već bilo riječi u ranijim analizama ili one koje su svojom prirodom zavrijedile na neki način pažnju.

Tabela 4. Izdvojeni primjeri jednake upotrebe u sve tri verzije

	bosanski, hrvatski, srpski	broj ponovljenih pojava
1.	korištenje	7
2.	sa motorom	1
3.	podaci	1
4.	čl.	1
5.	daljnji	3
6.	ne može služiti	1
7.	nadležni	7
8.	nadležnost	1
9.	oldtimer vozilo	1
10.	stiker – naljepnica	2
11.	diplomatsko-konzularno predstavništvo	1
12.	diplomatsko konzularno predstavništvo	1
13.	30%	2
14.	70%	2

³⁰ Vidjeti dio Lik *opšti/opći*.

³¹ Vidjeti dio Lekseme *vijeće/savjet*.

4.1. Lik *korištenje*

Norma bosanskog jezika prihvata oba lika imenice *korištenje/korišćenje* (i glagolskoga pridjeva trpnog *korišten/korišćen*) (Halilović 1996: 300; Halilović 2017: 378; Halilović – Palić – Šehović 2010: 537), te bi upotreba bilo kojeg lika u verziji na bosanskome svakako bila valjana. Likovi s grupom *šč* rašireniji su, likovi s grupom *št* nisu izvan norme, ali su po pravilu manje obični: *korišćenje* (korištenje), *iskorišćen* (iskorišten) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 48); u verziji na srpskome, dakle, koristi se lik koji je manje običan, ali nije nepravilan. Verzija na hrvatskome sadrži jedini normativno prihvaćeni lik – *korištenje* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*³²). Lik s grupom *št* prihvaćen je u svim normama (u srpskome jeste manje običan, ali nije izvan norme), te je dokaz da jedan lik može funkcionirati u svim verzijama bez razlike među njima (podsjetimo se: kada je riječ o refleksima jo-tovanja pri tvorbi izvedenica od glagola s osnovom *-stiti*, u dokumentu koji je poslužio za drugu analizu³³ načinjena je razlika među verzijama upotrebom likova sa sekvencom *št* na bosanskome i hrvatskome te sekvencom *šč* na srpskome u likovima *ovlašten/ovlašćen*, a kako je jednak odnos normi spram njih kao i spram likova *korištenje/korišćenje*, ovaj slučaj potvrđuje da to ipak već funkcionira te takva upotreba ne bi bila ni nametnuta ni novina u ovim tekstovima).

4.2. Prijedlog *s/sa*

O odnosu normi spram likova prijedloga *s/sa* pisali smo u drugoj analizi³⁴ i potvrdili u tom izvoru također jednaku upotrebu dužeg lika prijedloga koji nema normativno opravdanje u hrvatskome. I ovaj primjer pridružiti ćemo tim primjerima – kraći lik prijedloga bio bi prihvatljivo rješenje za sve tri norme.

4.3. Lik *podaci*

Lik *podaci* još jednom nalazimo u svim verzijama, te s pravom ističemo da ovaj lik postaje zajednička odlika administrativnih tekstova na svim jezicima. O ovom liku, njegovoj jednakoj upotrebi u svim verzijama te njegovom statusu govorili smo u drugoj³⁵ i trećoj³⁶ analizi.

³² <https://rjecnik.hr/search.php?q=kori%C5%A1tenje>; pristup 19. 5. 2024.

³³ Vidjeti dio Likovi *ovlašten/ovlašćen*.

³⁴ Vidjeti dio Prijedlog *s/sa*.

³⁵ Vidjeti dio Lik *podaci* u hrvatskome.

³⁶ Vidjeti dio Lik *podaci*.

4.4. Skraćenica čl.

Već od prve analize ističemo da bi se upotrebom skraćenica za riječi *član/članak*, *stav/stavak* i *tačka/točka* umanjio broj razlika među verzijama izvora. U ovom dokumentu zabilježeno je 18 ponovljenih razlika upotrebom riječi *član/članak*, a ovaj jedan primjer upotrebe skraćenice *čl.*, jednake za sve verzije, potvrđuje izrečeni stav da bi skraćenice bez ikakve sumnje izuzetno dobro funkcionirale u svim verzijama namjesto punih riječi – tekstovi sa skraćenicama ekonomičniji su u svakom pogledu, a broj razlika među verzijama znatno bi se umanjio.

4.5. Pridjev *daljnji*

U prvoj analizi³⁷ govorili smo i o pridjevu *daljnji/dalji*: u verzijama tog izvora upotreba nije bila izjednačena, pa se pridjev *daljnji* koristio u verzijama na bosanskome i hrvatskome, a *dalji* na srpskome. U drugoj analizi³⁸ raspodjela je bila sljedeća: *dalji* na bosanskome i srpskome, *daljnji* na hrvatskome. Ovo je treća, jednaka u svim verzijama. Već u prvoj analizi izdvojen je upravo lik *daljnji*, koji zadovoljava normativne uzuse sva tri standarda. U ovom izvoru takvu upotrebu i potvrđujemo – jednaku, a pravilnu za sve verzije.

4.6. Prezentska/infinitivna dopuna u sastavu predikata

Primjer *ne može služiti*, jednak u svim verzijama, uporedit ćemo tek s primjerima *prestaje da važi* (B, S) i *prestaje važiti* (H) iz prve grupe primjera ove analize. O ovim dopunama, kako smo naglasili, govorili smo ranije, a sada ćemo tek naznačiti da je jednaka upotreba, s infinitivnom dopunom, jednako valjanom za sve standarde, ipak moguća i upotrebljiva u verzijama. Primjeri različitih i jednakih dopuna predikatu mogu se, dakle, naći i u jednom izvoru.

4.7. Pridjev *nadležan* i imenica *nadležnost*

I pridjev *nadležan* zabilježen je i ranije kao jednakost u svim verzijama dokumenta koji je poslužio za treću analizu³⁹. Već sada možemo reći da ni to nije bio usamljen slučaj i da upotreba pridjeva *nadležan* u svim verzijama ima izgleda da postane zajednička odlika administrativnih tekstova na svim jezicima, premda, kako smo vidjeli, njegova upotreba u hrvatskom

³⁷ Vidjeti dio Pridjev *daljnji/dalji*.

³⁸ Vidjeti dio Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski.

³⁹ Vidjeti dio Pridjev *nadležan*.

standardu nije ocijenjena prihvatljivom (*mjerodavan* ili *ovlašten* prihvatljiva su rješenja za sve tri verzije). Ovo vrijedi i za imenicu *nadležnost* (*mjerodavnost*, *ovlast*).

4.8. *Oldtimer vozilo i stiker – naljepnica*

Nastojanje da se očuva domaća jezička tradicija i potiskivanje svake strane riječi kojoj se može naći domaća zamjena izrazito je obilježje savremene hrvatske jezičke politike i norme. Stoga ne čudi upotreba domaćih riječi namjesto tuđica u verzijama na hrvatskome. Ova dva primjera jednaka u svim verzijama posebice izdvajamo iz jednog razloga: u prvome je upotrijebljen samo anglicizam *oldtimer*, u drugome i anglicizam *stiker* i domaća riječ *naljepnica*. Sintagmi s anglicizmom *oldtimer vozilo* nije ni na hrvatskome dodan prijevod *starodobno vozilo* (inače se može naći u upotrebi u dokumentima RH uz *oldtimer vozilo*⁴⁰), ali jeste uz *stiker* dodano *naljepnica* – valja reći da je *naljepnica* semantički ekvivalent anglicizmu *stiker*, vrlo česta u upotrebi te bi i bez nje funkcionirala sasvim dobro. Nije nadmet, istina, u ovakvim tekstovima i prilikama pojasniti dokraja pojmove, ali nam je pažnju privukao tek različit postupak kod njihova tumačenja.

4.9. *Diplomatsko-konzularno predstavništvo*

Sve tri pravopisne norme na jednak način reguliraju pisanje ovakvih spojeva pridjeva: svaki član čuva svoje posebno značenje, jedan nije odredba ni dopuna drugoga, te iako imaju spojnik *o*, pišu se s crticom (Halilović 2017: 36); sa spojnicom se pišu pridjevi s barem dvjema ravnopravnim sastavnicama od kojih svaka ima svoj naglasak (Jozić i dr. 2013: 52); pišu se s crticom spojevi prideva s ravnopravnim odnosom (a ne dopunskim, uz to i sa neokrnjenim sastavnicama), sa značenjem naporednosti ili suprotstavljenosti (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 87–88). U verzijama ovoga dokumenta po tri puta ponavlja se ova pridjevska polusloženica, a samo je po jedanput pravilno napisana (*diplomatsko-konzularno*), po jedanput bez crtice (*diplomatsko konzularno*), te je u verzijama na bosanskome i hrvatskome po jedan primjer u kojem je polusloženica rastavljena na kraju retka na mjestu gdje se nalazi crtica, a bez crtice ispred drugog člana u narednom redu koja označava spojnicu (bez korektorne intervencije ovaj primjer shvata se kao sastavljeni način pisanja pridjeva), a u verziji na srpskome s razmakom iza crtice (*diplomatsko- konzularno*). Prema tome, od tri primjera samo je jedan koji zadovoljava pravopisna načela pisanja pridjeva.

⁴⁰ <https://www.zakon.hr/z/78/Zakon-o-sigurnosti-prometa-na-cestama>; pristup 8. 5. 2024.

4.10. 30% i 70%

“Znak za postotak piše se bez bjeline: 17%, 33,33%, 7%-tni i sl.” (Halilović 2017: 92). “– znak ‘procenta’ [%], koji se čita *posto/odsto* (ređe *nasto*), smešta se uz brojku bez beline: izlaznost je bila 55%, u 75% slučajeva radi se o prevari” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 143). Dakle, pravila iz pravopisnih priručnika bosanskoga i srpskoga o pisanju znaka za postotak bez bjeline iza brojke jednaka su. No, u hrvatskome to nije tako: “Znak za postotak bjelinom se odvaja od broja: 63 %” (Jozić i dr. 2013: 114), a da to i nije pravopisno pitanje, stoji u savjetniku, nego pravopis samo prenosi taj podatak iz međunarodnih normi kojima je propisano pisanje s bjelinom između broja i znaka za postotak (Blagus Bartolec i dr. 2016: 161). Prema tome, ovaj način bilježenja u verziji na hrvatskome nije u skladu s normom ovog jezika, te bi se ovi primjeri trebali naći u prvoj grupi razlika (bosanski, srpski : hrvatski), a ne u jednakostima.

5. Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta

Izdvajanje razlika među verzijama dokumenta, pregled normativnih statusa tih pojava za svaki standard i ocjena opravdanosti takve upotrebe, uočavanje eventualnog lika koji zadovoljava sve tri jezičke norme, te komentiranje pojedinih jednakosti među verzijama i u ovoj analizi bili su ciljevi istraživanja.

5.1. Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta

Obje grupe razlika uočenih među verzijama dokumenta imaju 31 pojavu i 104 ponavljanja: prva grupa, znatno brojnija, sadrži 28 pojava i 99 ponavljanja, a druga 3 pojave i 5 ponavljanja. Više je gramatičkih razlika od leksičkih: 18 gramatičkih pojava ima 54 ponavljanja, a 12 leksičkih 49 ponavljanja. Uzev u obzir ukupni broj riječi u verzijama dokumenta (925, 921, 923), lektorske intervencije zahvatile su nešto manje od devetine ukupnoga broja riječi.

5.2. Normativna (ne)opravdanost razlika

Kao i u dosadašnjim analizama, nakon procjene normativne vrijednosti izdvojenih pojava po kojima se verzije međusobno razlikuju istaknute su neke među njima koje po svom statusu i nisu morale biti razlike – mogao se upotrijebiti jedan lik jednakovrijedan u svim standardima:

- lik *prijelazan* nije izvan normativnih okvira niti jednog standarda i može se koristiti u svim verzijama (zabilježen je i jedan slučaj kada je u sve tri verzije upotrijebljen lik *prelazan*, koji pojedini normativni priručnici hrvatskoga ne smatraju prihvatljivim) (1 primjer);
- svojim značenjem i normativnim statusom i leksema *dokument* i leksema *isprava* mogu se naći u sve tri verzije (15 primjera);
- pridjev *probni* zadovoljava principe sve tri norme (1 primjer).

Prema tome, normativni status (jednakovrijedan, manje običan, preporučljiviji, ali nikako neprihvatljiv) razlika smanjuje ih za 3 pojave i 17 ponavljanja – 28 pojava i 87 ponavljanja.

Sada ćemo im dodati i pojave koje smo komentirali u ranijim analizama, a koje se mogu upotrijebiti u sve tri verzije: i *unutarnji* i *unutrašnji* (2 primjera), *izdan* (3 primjera), i *na osnovi* i *na temelju* (3 primjera), infinitivna dopuna predikatu (1 primjer), i *u skladu s* i *sukladno* (3 primjera), i *nivo* i *razina* (1 primjer). Tako bismo još za 6 pojava i 13 ponavljanja umanjili početni broj – 22 pojave i 74 ponavljanja. Dakle, približno trećina pojava i njihovih ponavljanja koje su poslužile za razlikovanje verzija sudeći po normativnoj vrijednosti nije morala biti u grupi razlika – norme imaju jednako rješenje i za te pojave.

5.3. Druga rješenja

Dodajući već spomenute praktične načine korištenja skraćenica i brojki za označavanje naziva mjeseci, svodi se na naredno:

- **pisanjem skraćenica** čl. i st. umanjuju se još 23 ponovljena slučaja razlikovanja (naglašavamo da je u svim verzijama u jednom slučaju i upotrijebljena skraćenica čl. što dodatno argumentira ovu tvrdnju);
- **pisanje naziva mjeseci brojkom** (1 primjer).

U konačnici, početni broj razlika od 31 sveo bi se na 19, a broj ponovljenih razlika sa 104 smanjio bi se na 50 – prepolovio bi se.

5.4. Normativna (ne)opravdanost jednakosti

Od komentiranih jednakosti u svim verzijama izdvajamo primjer *sa motorom* (jedanput) koji nije u normativnom okviru hrvatskoga jezičkog standarda, ali bi lik prijedloga *s* bio prihvatljiv za sve verzije (lik *s* i nalazi se u verzijama na bosanskome i srpskome u izrazu *u skladu s* po tri puta, pa je i očekivan kraći lik *i* u ovom primjeru slijedeći princip jednakoobrazne

upotrebe jednog lika u jednom tekstu). Pridjev *nadležan* i imenica *nadležnost* nisu u saglasnosti s normom hrvatskoga, no na tim mjestima u svim verzijama može funkcionirati *mjerodavan*, *mjerodavnost* ili *ovlašten*, *ovlast*, te ni ovdje ne nalazimo potrebu za razlikovanjem verzija. Ipak, primjeri 30% i 70% (po 2 ponavljanja) ne bi se smjeli javiti u ovoj grupi primjera, jer je norma hrvatskoga jasna da se bjelina mora naći između brojke i oznake za postotak, te bi se ova jednakost morala preinačiti u razliku i javiti se u grupi primjera po kojoj se verzija na hrvatskome razlikuje od verzija na bosanskome i srpskome.

Izvori

1. *Pravilnik o cijeni dokumenata o vozilu i cijeni oznaka za obilježavanje vozila*, Službeni glasnik BiH, godina XXVIII, br. 20, 22. ožujka/marta 2024. godine (bosanski)
2. *Pravilnik o cijeni isprava o vozilu i cijeni oznaka za obilježavanje vozila*, Službeni glasnik BiH, godina XXVIII, br. 20, 22. ožujka/marta 2024. godine (hrvatski)
3. *Pravilnik o cijeni dokumenata o vozilu i cijeni oznaka za obilježavanje vozila*, Službeni glasnik BiH, godina XXVIII, br. 20, 22. marta 2024. godine (srpski)

VI. Jezičke odlike *Pravilnika* (2024b) i njegovih triju verzija

*Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra zahtjeva
za pristup informacijama* (bosanski jezik)

*Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra zahtjeva
za pristup informacijama* (hrvatski jezik)

*Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra zahtjeva
za pristup informacijama* (srpski jezik)

1. O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku

U petoj analizi za izvor istraživanja poslužio je ovaj pravilnik objavljen u *Službenom glasniku BiH* (2024, XXVIII godina, br. 35) u svoje tri verzije. Verzije na bosanskome i hrvatskome sadrže po 770 riječi, a verzija na srpskome 776 (verzija na srpskome ima umjesto infinitivne dopune prezent-sku dopunu s veznikom *da*, izraz *u skladu sa* namjesto *shodno* i *sukladno*, te umjesto pisanja tačke iza rimskoga broja u označavanju poglavlja I., II. i III., što se broji kao po jedna riječ, crticu s razmacima ispred i iza nje I -, II - i III -, a to su dodatne 3 “riječi” u ovoj verziji)¹. Čirilica je pismo verzije na srpskome, latinica na bosanskome i hrvatskome.

Nakon provedene analize izdvojene su 3 skupine razlika među verzijama dokumenta: najbrojnija je ona po kojoj se verzija na hrvatskome odvađa od verzija na bosanskome i srpskome, a po brojnosti znatno zaostaju za njom grupe s primjerima koji verziju na srpskome razlikuju od ostalih te s različitim primjerima u svakoj verziji.

¹ Brojevi riječi preuzeti su iz opcije automatskoga brojanja riječi dokumenta, te svaku eventualnu netačnost podataka pripisujemo ovoj opciji.

2. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski

Ovaj put izdvojene su 24 pojave sa 67 ponavljanja, s jednim slučajem kada je zabilježena i jednaka upotreba jednog člana u svim verzijama (2 primjera) pored slučaja kada se verzije razlikuju (1 primjer).

Tabela 1. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski*

	bosanski, srpski	hrvatski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	tačan	točan	1	–
2.	obaveza	obveza	1	–
3.	član	članak	14	–
4.	stav	stavak	3	–
5.	(pravni) osnov	(pravna) osnova	2	–
6.	ispravka	ispravak	2	–
7.	podnosilac	podnositelj	2	–
8.	informisanje	informiranje	4	–
9.	obavještenje	obavijest	2	–
10.	elektronski	elektronički	5	–
11.	klasifikacioni	klasifikacijski	1	evidencijski 1
12.	djelimično	djelomično	2	–
13.	decembar	prosinac	1	–
14.	drugostepeni	drugostupanjski	2	–
15.	forma	oblik	1	oblik 2
16.	horizontalan	vodoravan	1	–
17.	maj	svibanj	1	–
18.	nivo	razina	4	–
19.	(na) osnovu	(na) temelju	1	–
20.	organ	tijelo	4	–
21.	prijem	primitak	3	–
22.	prvostepeni	prvostupanjski	2	–
23.	upotreba	uporaba	7	–
24.	s. r.	v. r.	1	–
ukupno			67	

Na gramatičkom planu izdvajaju se pojave fonetske i morfološko-tvorbene prirode, dok su sintaksičke izostale.

Dvije su pojave fonetske prirode (2 ponovljene razlike):

- vokalska alternacija *a/o* u primjeru *tačan/točan*,
- redukcija vokala u primjeru *obaveza/obveza*.

Deset je pojava morfološko-tvorbene prirode (37 ponavljanja):

- lik imenice *član/članak*,
- lik imenice *stav/stavak*,
- lik imenice *osnov/osnova*,
- lik imenice *ispravak/ispravka*,
- lik imenice *podnosilac/podnositelj*,
- lik imenice *informisanje/informiranje*,
- lik imenice *obavještenje/obavijest*,
- lik pridjeva *elektronski/elektronički*,
- lik pridjeva *klasifikacioni/klasifikacijski*,
- lik priloga *djelimično/djelomično*.

Jedanaest je leksičkih pojava (27 ponavljanja):

- *decembar/prosinac*,
- *drugostepeni/drugostupanjski*,
- *forma/oblik*,
- *horizontalan/vodoravan*,
- *maj/svibanj*,
- *nivo/razina*,
- *osnov/temelj*,
- *organ/tijelo*,
- *prijem/primitak*,
- *prvostepeni/prvostupanjski*,
- *upotreba/uporaba*.

I ovdje ćemo jednu pojavu posmatrati kao pravopisno pitanje: upotreba različitih skraćenica.

Na osnovu dobijenih podataka više je gramatičkih pojava (12) i njihovih ponavljanja (39) nego leksičkih pojava (11) i njihovih ponavljanja (27).

2.1. Imenica *ispravka/ispravak*

Likovi u muškom rodu *ispravak* i ženskom rodu *ispravka* jednakovrijedni su dubleti ove imenice u bosanskom jeziku (Halilović – Palić – Šehović

2010: 413; Halilović 2017: 329). U nekim normativnim priručnicima srpskog jezika ova imenica upisana je u ženskom rodu i istaknuti oblici dativa zbog izmijenjene osnove i likova u genitivu množine: *ispravka*, dat. -*ci*, gen. mn. -*vki* (sporadično i -*vaka*) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 333), *ispravka*, dat. *ispravci*, gen. mn. *ispravki* (Ivić i dr. 2011: 252), *ispravka*, dat. *ispravci*, gen. mn. *ispravki* (ređe *ispravaka*) (Klajn 2011: 102), a muški rod ove imenice nije naveden – da li zbog toga što u ovom rodu nema kolebanja ni glede izmjene osnove u jednini ni nastavka u genitivu množine, te ovaj lik nije zaslužio posebnu pažnju da se navede zasebno ili pak iz drugih razloga, nismo u potpunosti sigurni. No, oba roda uvrštena su u *Rečnik srpskoga jezika* s tim što su uz lik u muškom rodu koji je prvi po poretku navedeni samo sinonimi (*ispravak*, -*āvka*, m *ispravka*, *popravak*, *popravka*), a tek u ženskom rodu stoji opis značenja (*ispravka*, ž a. *preinačenje nečega*, *delimična promena*, *korekcija*: ~ granica, dramaturška ~. b. *izmena kojom se otklanja kakva greška*, *netačnost*: ~ u zapisniku, ~ u knjizi. v. *primedba*, *komentar*; *demanti nečega*: ~ na govor, napisati *ispravku*.) (Vujanić i dr. 2007: 487). Norma hrvatskog jezika prihvatila je samo muški rod ove imenice (Babić – Moguš 2011: 216; Babić 2002: 108; *Školski rječnik hrvatskoga jezika*²; Blagus Bartolec i dr. 2016: 72). Iako se norma srpskoga nije izričito odrekla muškog roda ove imenice, jasno je da je naklonjena liku u ženskom rodu, te stoga i nemamo namjeru nametanjem lika u muškom rodu tražiti jedan lik za sve standarde i verzije.

2.2. Imenica *obavještenje*/*obavijest*

Imenice *obavijest* i *obavještenje* u *Rječniku bosanskoga jezika* tretiraju se kao dubleti (zn. 1. pismeno ili usmeno saopćenje, 2. element spoznaje ili osnovni podatak koji je moguće prenijeti i sačuvati uz pomoć koda; informacija) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 782). U *Rečniku srpskoga jezika* uvrštena je samo imenica *obaveštenje* jek. *obavještenje* (pismeno ili usmeno saopštenje o nekome ili nečemu; vest, informacija) (Vujanić i dr. 2007: 844). S druge strane, *Školski rječnik hrvatskoga jezika* sadrži samo imenicu *obavijest*³ (priopćeni podatak o čemu ili kakva novost: ~ o *roditeljskome sastanku*; ~ na *školskoj ploči*; sin. /informacija/) (ni uz glagol *obavijestiti*⁴ nije unesena ni glagolska imenica *obavještenje*), a uputu da je *obavijest* bolje ili preporučljivo u odnosu na *obavještenje* nalazimo u pravopisima ovog

² <https://rjecnik.hr/search.php?q=ispravak>; pristup 28. 5. 2024.

³ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=obavijest>; pristup 2. 6. 2024.

⁴ <https://rjecnik.hr/search.php?q=obavijestiti>; pristup 2. 6. 2024.

jezika (Babić – Moguš 2011: 275; Jozić i dr. 2013: 329). Dakle, i ovu upotrebu i razliku među verzijama smatramo normativno utemeljenom.

2.3. Pridjev *elektronski/elektronički*

Rječnik bosanskoga jezika sadrži oba ova pridjeva s potpuno različitim značenjem: *elektronički* – koji se odnosi na elektroniku, *elektronski* – koji se odnosi na elektrone (~ *mikroskop*), i uz ustaljene spojeve riječi primjere *elektronska pošta* – sistem za prijenos poruka pomoću kompjutera ili terminala spojenih na neku komunikacijsku mrežu, e-pošta, e-mail, i *elektronski mediji* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 267). I u *Rečniku srpskoga jezika* nalaze se oba pridjeva, ali predstavljena kao sinonimi: *elektronički* – koji se odnosi na elektroniku; *elektronski* (~ *inženjer*, ~ *tehničar*, ~ *industrija*, ~ *mikroskop*, ~ *uređaj*), *elektronski* – koji se odnosi na elektrone i elektroniku (koji se zasniva na svojstvima elektrona) (~ *teorija*, ~ *cev*, ~ *mikroskop*, ~ *sočivo*) (Vujanić i dr. 2007: 352). *Školski rječnik hrvatskoga jezika* značenje ovih pridjeva opisuje na sljedeći način: *elektronički*⁵ 1. koji se odnosi na elektroniku (~ *priručnik*), 2. koji radi na načelu elektronike (~ *uređaj*, *elektronička pošta*); *elektronski*⁶ 1. koji se odnosi na elektrone (~ *par*), 2. → *elektronički* (što u ovom slučaju znači da *elektronski* u drugim kontekstima nije normativno prihvaćena riječ i upućena je na normativno prihvatljivu riječ *elektronički*). U savjetniku hrvatskog jezika dodatno je pojašnjena razlika između ovih pridjeva na primjerima: “Tako je glazba koja se temelji na elektroničkim uređajima za proizvodnju zvuka *elektronička glazba*, a računalom se dobivaju i šalju *elektroničke poruke*. Mikroskop koji umjesto svjetlosti upotrebljava snop elektrona naziva se *elektronski mikroskop*, a uređaj za proizvodnju snopa elektrona *elektronski snop*. Također govorimo o *elektronskoj temperaturi*, *elektronskoj tomografiji*, *elektronskome prijelazu* i *elektronskoj konfiguraciji*, ali o *elektroničkoj tehnologiji*, *elektroničkome zapisu*, *elektroničkome dokumentu* i o *elektronički pohranjenim podacima*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 55). U konačnici, rječnici bosanskoga i hrvatskoga istog su stajališta: pridjev *elektronički* odnosi se na elektroniku, *elektronski* na elektrone, s tim da su primjeri u njima drugačije prihvaćeni, pa je u *Rječniku bosanskoga jezika* primjer *elektronska pošta*, a u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* primjer *elektronička pošta*, dok u srpskome, kako je predstavljeno u rječniku ovog jezika, može i *elektronička pošta* i *elektronska pošta*. Primjeri iz ovoga dokumenta su sljedeći: (B, S)

⁵ <https://rjecnik.hr/search.php?q=elektroni%C4%8Dki>; pristup 3. 6. 2024.

⁶ <https://rjecnik.hr/search.php?q=elektronski>; pristup 3. 6. 2024.

Registar se vodi u elektronskom obliku... (dva puta *elektronski oblik*); *elektronska pošta, adresa elektronske pošte; elektronska pohrana*; (H) *Registar se vodi u elektroničkom obliku...* (dva puta *elektronički oblik*); *elektronička pošta, adresa elektroničke pošte; elektronička pohrana*. Dakle, razlika načinjena među verzijama ima svoje normativno opravdanje. No, kako ovdje, kada je moguće, nudimo i druga rješenja, rješenja koja su prihvaćena u svim normama, a koja ne zahtijevaju pravljenje razlika među verzijama, tako ćemo i sada ponuditi jedno rješenje za sve verzije: umjesto *elektronska pošta* ili *elektronička pošta* može skraćeno, ekonomičnije, raširenije, pa i popularnije *e-pošta*, a s obzirom na to da je sve više i ostalih *e-izvedenica* (*e-knjige, e-knjižara, e-konkurs, e-karton, e-prijava, e-dnevnik...*), tako ni *e-pohrana*, pa ni *e-oblik* nije nimalo neobično, strano, neuobičajeno i samo je pitanje kada će ovakvi skraćeni načini pisanja jače prodrjeti i u zakonodavno-pravne dokumente. U prilog ovome ističemo i jedan ovako napisan jednak primjer u svim verzijama iz obrazaca koji su sastavni dijelovi verzija ovoga dokumenta: *adresa e-pošte*⁷. Dakle, jedanput je već ovaj skraćeni način pisanja i upotrijebljen – bez razlika među verzijama. Nije suvišno spomenuti i savjet koji zbog svog utemeljenog argumenta može vrijediti za sve verzije kada je riječ o kraćem načinu pisanja, a tiče se primjera *adresa elektronske pošte* (B, S) ili *adresa elektroničke pošte* (H), odnosno *adresa e-pošte* (B, H, S): “Izraz *elektronička adresa* skraćeno se piše *e-adresa*. Izraz *elektronička pošta* označuje način prenošenja poruka računalnim sustavom. Skraćeno ga pišemo *e-pošta*. Umjesto izraza *adresa e-pošte* bolje je pisati samo *elektronička adresa* ili *e-adresa*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 25). Prema tome, *e-adresa* rješenje je koje preporučujemo za sve tri verzije.

2.4. Lekseme *forma/oblik*

Prije nego što prikazemo stanje u normama vezano za status leksema *forma* i *oblik*, te uporedimo njihovo značenje predstavljeno u rječnicima ovih jezika, napomenut ćemo da smo netom vidjeli da u dva slučaja nije načinjena razlika među verzijama glede upotrebe lekseme *oblik* (*elektronski oblik / elektronički oblik*), a jedanput je načinjena razlika i to u sljedećem slučaju: (B, S) *Institucije Bosne i Hercegovine dužne su uspostaviti Registar zahtjeva za slobodu pristupa informacijama, koji se vodi u formi Upisnika*. (H) *Institucije Bosne i Hercegovine dužne su uspostaviti Registar zahtjeva za slobodu pristupa informacijama, koji se vodi u obliku Upisnika*. Obje ove lekseme nalaze se i u *Rječniku bosanskoga jezika* i u *Rečniku srpskoga*

⁷ Primjer je evidentiran u tabeli 4. Izdvojeni primjeri jednake upotrebe u sve tri verzije.

jezika, a izdvojit ćemo samo opise značenja koji su relevantni za primjere iz verzija dokumenta: *forma* – izgled, oblik, vanjska strana nekog predmeta, *oblik* – a. vanjski izgled čega, vanjski obrisi predmeta, tijela ili osobe (*imati ~ kugle*), b. lik, izgled ili vrsta čega (*~ života*) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 294, 786); *forma* – spoljašnji, vanjski izgled nekog predmeta, tela, oblik (*zaobljena ~, izdužena ~, četvrtasta ~, jajasta ~, savršena ~*), *oblik* – 1. spoljašnji, fizički izgled; izgled zemljišta, reljef (*imati oblik zmiје, površinski oblici Zemljine kore*), 2. vid, način (*~ života*) (Vujanić i dr. 2007: 1443, 848). *Školski rječnik hrvatskoga jezika* latinizam *forma*⁸ upućuje na normativno preporučljiviju riječ *oblik*⁹ – vanjski izgled predmeta ili tijela (*izdužen ~; ovalan ~; Zemlja ima ~ kugle.*). S jedne strane, tačno je da je umjesto *forma* u hrvatskome standardu bolje upotrijebiti *oblik*, ali nije neprihvatljivo, a s druge strane, u bosanskome i srpskome standardu jednakog su statusa i značenjski zamjenjivi u ovim kontekstima i *forma* i *oblik*, te niti jedna leksema ne bi bila normativno neprihvatljiva u svim standardima, s tim što leksema *oblik* ne bi imala nikakvih prepreka da se upotrijebi u svim verzijama, kao što se, uostalom, u dva navrata i desilo.

2.5. Lekseme *horizontalan/vodoravan*

Pridjevi *horizontalan* i *vodoravan* standardni su oblici i bosanskoga (Halilović – Palić – Šehović 2010: 368, 1448; Halilović 2017: 311, 748) i srpskoga (Vujanić i dr. 2007: 162, 1470), no u hrvatskome pridjev *horizontalan*¹⁰ nije normativno preporučljiv, preporučljiviji je pridjev *vodoravan*¹¹. Slijedeći upute o boljem liku, u verziji na hrvatskome je i upotrijebljen lik *vodoravan*. Opet ističemo da lik *horizontalan* nije neprihvatljiv i da se ovaj pridjev mogao naći u svim verzijama, a pridjev *vodoravan* bez ikakve dileme jednako bi dobro funkcionirao u svim verzijama.

Mada se u ovom dokumentu ne upotrebljavaju, naznačit ćemo status i njihovih antonima u jezičkim normama (ne navodeći prenesena značenja pridjeva). Sva tri pridjeva *okomit*, *uspravan*, *vertikalan* navedena su u rječnicima sva tri jezika. U *Rječniku bosanskoga jezika* pridjev *okomit* ima etiketu *razg.* umjesto *uspravan*, *vertikalan*, *mat.* koji stoji pod pravim uglom (od 90°) prema podlozi, koji s njom čini pravi ugao, *uspravan*, *vertikalan*; pridjev *uspravan* ima značenje koji stoji pravo, okomito, vertikalno; pridjev *vertikalan* pojašnjen je sinonimima *uspravan*, *okomit* (Halilović – Palić

⁸ <https://rjecnik.hr/search.php?q=forma>; pristup 4. 6. 2024.

⁹ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=oblik>; pristup 4. 6. 2024.

¹⁰ <https://rjecnik.hr/search.php?q=horizontalan>; pristup 4. 6. 2024.

¹¹ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=vodoravan>; pristup 4. 6. 2024.

– Šehović 2010: 818, 1397, 1429). U *Rečniku srpskoga jezika* pridjev *okomit* ima značenje koji u odnosu na vodoravnu osnovu stoji uspravno, pod pravim uglom, vertikalno (~ *položaj*, ~ *stena*, ~ *staza*), *uspravan* značenje koji stoji pravo, okomito, vertikalno, pridjev *vertikalan* značenje koji čini prav ugao s horizontalnom ravni, *uspravan*, *okomit* (Vujanić i dr. 2007: 870, 1415, 141). *Školski rječnik hrvatskoga jezika* pridjev *okomit*¹² upućuje na normativno preporučljivije *uspravan*, a uz odrednicu *mat.* ima značenje koji siječe crtu ili plohu pod pravim kutom (*okomiti pravac*, *okomita projekcija*), sin. ortogonalan; pridjev *uspravan*¹³ određen je značenjem koji ide ravno prema gore (*uspravna crta*), sin. (*okomit*, *vertikalno*); pridjev *vertikalan*¹⁴ upućen je na normativno preporučljivije *uspravan* – što znači da među trima pridjevima u značenju koji ide prema gore pridjev *uspravan* ima normativnu preporuku kao preporučljiviji u hrvatskome u odnosu na pridjeve *okomit* i *vertikalan*. No, opet bi, ako bi se kontekstom zahtijevalo ovo značenje, našao pridjev koji bi zadovoljio uzuse triju normi – *uspravan*.

O pojavama *osnov/osnova* (druga analiza¹⁵, treća analiza¹⁶), *decembar/prosinac* i *maj/svibanj* (prva analiza¹⁷), *nivo/razina* (treća analiza¹⁸), *organ/tijelo* (prva analiza¹⁹), *prijem/primitak* (treća analiza²⁰), *upotreba/uporaba* (treća analiza²¹), s. r. / v. r. (treća analiza²²) bilo je već govora ranije.

3. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski

U dva se slučaja verzija na srpskome razlikuje od verzija na bosansko-me i hrvatskome.

¹² <https://rjecnik.hr/search.php?q=okomit>; pristup 5. 6. 2024.

¹³ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=uspravan>; pristup 5. 6. 2024.

¹⁴ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=vertikalan>; pristup 5. 6. 2024.

¹⁵ Vidjeti dio Prijedložni izraz *na osnovu* / prijedlog *temeljem*.

¹⁶ Vidjeti dio Imenica *osnov/osnova*.

¹⁷ Vidjeti dio Nazivi mjeseci.

¹⁸ Vidjeti dio Leksema *nivo/razina*.

¹⁹ Vidjeti dio Leksema *organ*.

²⁰ Vidjeti dio Leksema *prijem/primitak*.

²¹ Vidjeti dio Leksema *upotreba/uporaba*.

²² Vidjeti dio Skraćenice s. r. / v. r.

Tabela 2. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski*

	bosanski, hrvatski	srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	opći	opšti	1	–
2.	dužna je osigurati	dužna je da obezbijedi	1	dužne su voditi 1 dužne su uspostaviti 1

Prvi su likovi *opć-/opšt-*, drugi su infinitivna ili prezentska dopuna u predikatu. O prvome smo govorili u drugoj²³ i četvrtoj²⁴ analizi: lik *opšti* je prvi put zabilježen na bosanskome i srpskome, drugi put samo na srpskome, a i u ovoj analizi nalazimo takvu raspodjelu. Infinitivnu i prezentsku dopunu komentirat ćemo nešto kasnije²⁵.

4. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski

Ovaj dokument bilježi i rijetku grupu primjera po kojima se svaka verzija razlikuje međusobno od preostalih.

Tabela 3. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski*

	bosanski	hrvatski	srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	shodno	sukladno	u skladu sa	1	u skladu s 1

Ovakav način razlikovanja verzija ostvaren je samo jedanput, a specifičan je i po tome što je u drugom slučaju, na mjestu gdje se opet mogla načiniti ista razlika, upotrijebljen isti prijedložno-padežni izraz u svim verzijama *u skladu s*. Tako se za verziju na bosanskome veže upotreba prijedloga *shodno* i izraza *u skladu s*, za verziju na hrvatskome prijedloga *sukladno* i izraza *u skladu s*, a samo za verziju na srpskome izraza *u skladu s(a)* (*u skladu sa Zakonom, u skladu s odredbama*). I ovo je pojava koju smo susreli već ranije (prva analiza²⁶) – raspodjela je i tada također bila neujednačena (*u skladu sa* na bosanskome i srpskome, *sukladno* na hrvatskome, *te shodno* na bosanskome i srpskome, *sukladno* na hrvatskome). Stoga opetujemo: izraz *u skladu s* i prijedlog *sukladno* izbori su prihvatljivi za sve tri verzije.

²³ Vidjeti dio Lik *opšti/opći*.

²⁴ Vidjeti dio Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski.

²⁵ Vidjeti dio Jednakosti u svim verzijama (Infinitivna dopuna u predikatu).

²⁶ Vidjeti dio Prijedložni izraz *u skladu sa* / prijedlog *sukladno*, te Prijedlog *sukladno* / prijedlog *shodno*.

5. Jednakosti u svim verzijama dokumenta

Tabela 4. *Izdvojeni primjeri jednake upotrebe u sve tri verzije*

	bosanski, hrvatski, srpski	broj ponovljenih pojava
1.	prijenosni	1
2.	redoslijed	1
3.	podaci	4
4.	osmoga dana	1
5.	ovog Pravilnika	2
6.	daljnji	2
7.	izdan	2
8.	sadrži	2
9.	ne smije brisati	1
10.	može se ispraviti	1
11.	datum	3
12.	kopija	1
13.	neposredno	1
14.	pogreška	1
15.	pohrana	1
16.	žalba	4
17.	kontakt telefon	2
18.	e-pošta	1

I u ovom dokumentu svjedočili smo na određenim mjestima da se iz dubleta koje nude pojedine norme, više bosanskoga i srpskoga nego hrvatskoga, birao baš lik koji je različit od onog jedinoga prihvaćenog u trećoj normi – na tome se zasnivala većina načinjenih razlika među verzijama dokumenta. Izdvajanjem ovih jednakih likova u svim verzijama u primjerima kada se na isti način moglo doći do nove razlike među njima želimo pokazati da to i ne mora biti nužni izbor da bi se ostvarile takve razlike među verzijama. Naravno, kao i dosad pojedine jednakosti zahtijevat će dodatne komentare.

5.1. Lik *prijenosni*

U bosanskom pravopisnoj normi dubletni su likovi pridjeva s jednosložnom i dvosložnom zamjenom jata u prefiksu, te je *prijenosni/prenosni*

(Halilović 2007: 573). U srpskoj pak pravopisnoj normi primjetan je nesklad između postavljenih pravila ijekavskog izgovora u dijelu *Pravila i njihovi osnovi* i ponuđenih oblika u *Rečniku uz pravopis*: utvrđujući odnos između prefiksa *pre-* i *prije-* te izdvajajući posebne skupine primjera u kojima je prednost na jednoj ili drugoj strani, uz pojavu i drugih likova, izdvojena je skupina imenica koje imaju samo *pre-* i jedna od njih je *prenos*, no u *Rečniku uz pravopis* za ijekavski izgovor istaknuto je *prenos*, ali u zagradi uneseno i *prijenos*: *ijek. prenos* (prijenos) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 25, 423). U starijem izdanju ovoga pravopisnoga priručnika imenica *prenos* imala je svoje mjesto u dijelu *Pravila* u obrascu u kojem se uz lik s *pre-* nalazio u zagradi i lik s *prije-*, te je tako i u *Rječniku* stajao isti obrazac: **prenos** (prijenos) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 68, 278). Očito je da je došlo do promjena u pravopisnoj normi srpskoga, a pitanje je da li one u rječničkom dodatku nisu evidentirane i usklađene s pravilima ili je riječ opet o previranju u normi ili kakvom drugom razlogu. Norma hrvatskoga prihvata samo lik *prijenosni* (Jozić i dr. 2013: 381; *Školski rječnik hrvatskoga jezika*²⁷). Premda nismo potpuno sigurni kakav je status ovog lika u savremenom srpskom jeziku zbog nesklada u samom pravopisnom priručniku i premda lik s *prije-* ranije nije bio prvi izbor u ovoj normi, lik *prijenosni* upotrijebljen je jednako u svim verzijama. Dakle, unatoč različitim pravopisnim savjetima lik *prijenosni* jednako se upotrijebio u svim verzijama.

5.2. Lik *redoslijed*

U bosanskome i hrvatskome jeziku standardan je oblik *redoslijed* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1138; Halilović 2017: 131; Babić – Moguš 2011: 359; Jozić i dr. 2013: 401; *Školski rječnik hrvatskoga jezika*²⁸), u ijekavskom srpskom je *redoslijed* i *redosljed* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 28). Lik s dvosložnom zamjenom jata poslužio je da sve tri verzije izjednači u upotrebi.

5.3. Lik *podaci*

O liku *podaci* govorili smo u drugoj²⁹, trećoj³⁰ i četvrtoj³¹ analizi, te u svakoj potvrdili upotrebu ovog lika u svim verzijama dokumenta i izdvojili ga kao zajedničku odliku ovih izvora na svim jezicima.

²⁷ <https://rjecnik.hr/search.php?q=prijenosni>; pristup 5. 6. 2024.

²⁸ <https://rjecnik.hr/search.php?q=redoslijed>; pristup 6. 6. 2024.

²⁹ Vidjeti dio Lik *podaci* u hrvatskome.

³⁰ Vidjeti dio Lik *podaci*.

³¹ Vidjeti dio Lik *podaci*.

5.4. Pokretni vokal *a*

Upotreba pokretnog vokala *a* bilo je pitanje koje smo razmatrali još u prvoj analizi³², a isticali primjere i u drugoj analizi³³. Ovdje valja samo istaknuti da se nije pravila razlika među verzijama s obzirom na njegovu upotrebu ili izostanak, nego da se u istom fonemskom okruženju među eksplozivnim suglasnicima u primjeru *osmoga dana* upotrijebio u svim verzijama (jedanput), a u primjeru *ovog Pravilnika* izostao je (dva puta). Sada već možemo reći da se za upotrebu pokretnog vokala *a* ne može utvrditi ustaljeni način njegove raspodjele niti glede upotrebe u verzijama dokumenata s obzirom na različit jezik niti glede upotrebe u verzijama na jednom jeziku.

5.5. Lik *daljnji*

O liku *daljnji* govorili smo najprije u prvoj³⁴ i drugoj³⁵ analizi, te svjedočili različitoj raspodjeli likova *daljnji* i *dalji*: u prvoj lik *daljnji* na bosanskome i hrvatskome, *dalji* na srpskome; u drugoj lik *dalji* na bosanskome i srpskome, lik *daljnji* na hrvatskome. Potom smo u četvrtoj analizi³⁶ evidentirali jednaku upotrebu lika normativno prihvatljivog za sve tri verzije – *daljnji*. I ovdje opet konstatiramo njegovu jednaku upotrebu u svim verzijama, a to može potvrditi da izvori iz četvrte analize nisu rijetki primjeri ovakve izjednačene upotrebe.

5.6. Lik *izdan*

Lik *izdan* i lik *izdat* komentiran je u okviru prve analize³⁷ – lik *izdat* bio je određen za verzije na bosanskome i srpskome, a lik *izdan* na hrvatskome. Istu raspodjelu zabilježili smo i u četvrtoj analizi³⁸. I ovaj dokument sa svoje tri verzije predstavlja potvrdu da se *izdan* bilježi u sve tri verzije.

5.7. Glagol *sadržati*

Dok su u bosanskome i srpskome jednako prihvaćeni likovi glagola *sadržati* i *sadržavati* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1166; Vujanić i dr. 2007: 1184), u hrvatskome je glagol *sadržavati* normativno preporučljiviji

³² Vidjeti dio Pokretni vokal *a*.

³³ Vidjeti dio Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski.

³⁴ Vidjeti dio Pridjev *daljnji/dalji*.

³⁵ Vidjeti dio Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski.

³⁶ Vidjeti dio Pridjev *daljnji*.

³⁷ Vidjeti dio Glagolski pridjev trpni *izdat/izdan*.

³⁸ Vidjeti dio Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski.

od prihvatljivog, ali ne i preporučljivog lika *sadržati* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*³⁹). Istu preporuku da je bolje upotrebljavati glagol *sadržavati* nego *sadržati* u hrvatskom standardnom jeziku daju i autori savjetnika – iako je u prezentu jednako uobičajena upotreba i jednog i drugog oblika, u ostalim se vremenima mnogo češće ostvaruje *sadržavati*, te je radi sustavnosti i u svim drugim vremenima, pa i u infinitivu, bolje upotrebljavati glagol *sadržavati* (Blagus Bartolec i dr. 2016: 129). U ovom dokumentu u svim verzijama upotrijebio se prezent glagola *sadržati* uprkos ovim normativnim uputama i savjetima hrvatskih priručnika.

5.8. Infinitivna dopuna u predikatu

Infinitivna i prezentska dopuna u predikatu bilo je pitanje o kojem smo govorili u prvoj analizi⁴⁰, potom potvrdili razlike među verzijama glede različitih dopuna u četvrtoj analizi⁴¹. U ovoj analizi nailazimo na sljedeću upotrebu: u jednom su slučaju (kako smo vidjeli u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski) različite dopune i time se pravi razlika među verzijama na bosanskome i hrvatskome naspram verzije na srpskome (*dužna je osigurati* – *dužna je da obezbijedi*), a potom jednake dopune za sve verzije (*dužne su voditi*, *dužne su uspostaviti*, *te ne smije brisati*, *može se ispraviti*) – tako se jedanput verzije razlikuju s obzirom na to da li je infinitiv ili konstrukcija s prezentom u sastavu predikata, a četiri puta verzije su izjednačene s infinitivom u toj funkciji. Infinitiv kao predikatska dopuna, dakle, može jednako dobro funkcionirati u svim verzijama za šta se nalazi potvrda u ovom dokumentu.

5.9. Leksema *datum*

Upotreba lekseme *datum* u svim verzijama zabilježena je i ranije, pa smo o ovome već govorili (druga analiza⁴²). Valja naznačiti da i ovu upotrebu možemo izdvojiti kao ustaljenu, zajedničku odliku ovih tekstova.

³⁹ <https://rjecnik.hr/search.php?q=sadr%C5%BEati>; <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=sadr%C5%BEavati>; pristup 6. 6. 2024.

⁴⁰ Vidjeti dio Infinitivna i prezentska dopuna u predikatu.

⁴¹ Vidjeti dio Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski.

⁴² Vidjeti dio Leksema *datum* u hrvatskome.

5.10. Leksema *kopija*

Opet se susreće pojava koja je komentirana u prethodnim analizama (prvoj⁴³ i drugoj⁴⁴) (primjere smo naveli i u trećoj analizi⁴⁵) i za koju smo predstavili i normativni status i ponudili leksemu *fotokopija* prihvaćenu za sve standarde (leksema *kopija* nije odlika hrvatskoga standarda).

5.11. Leksema *neposredno*

Prilog *neposredno* jednako se upotrijebio u svim verzijama u sljedećem primjeru: (B, S) *način podnošenja zahtjeva (poštom, elektronskom poštom i neposredno)*, (H) *način podnošenja zahtjeva (poštom, elektroničkom poštom i neposredno)*. Budući da prilog *neposredno* u zn. na neposredan način, bez posrednika ima sinonime *izravno* i latinizam *direktno*, pažnju privlači jednaka upotreba baš ovoga priloga, te ćemo sagledati statuse svih ovih priloga u pojedinim standardima. Prilozi *direktno/izravno/neposredno* standardni su oblici s jednakim normativnim statusom bosanskoga (Halilović – Pačić – Šehović 2010: 188, 444, 751) i srpskoga (Vujanić i dr. 2007: 282, 464, 822); u hrvatskome su jednakog statusa prilozi *neposredno* i *izravno*, te su normativno preporučljiviji oblici od priloga *direktno* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*⁴⁶). Ranije je zabilježeno u ovakvim slučajevima da se iskoristi postojanje višestrukosti u svim standardima, te su se i činile razlike među verzijama dokumenata glede upotrebe ovih priloga (i pridjeva) (Mešano-ović-Meša 2011: 128), pa s odobravanjem gledamo na ovu jednaku upotrebu u svim verzijama – upotrebu priloga *neposredno* prihvaćenog u svim standardima, a u ovom primjeru to može biti i prilog *izravno*, a na koncu i *direktno*.

5.12. Leksema *pogreška*

I *greška* i *pogreška* u *Rječniku bosanskoga jezika* prihvaćene su lekseme i međusobno zamjenjive: *greška* – 1. a. ono što se uradi drugačije nego što bi trebalo ili protiv utvrđenih pravila, neizravan postupak, omaška; b. učinak, rezultat neizravnog postupka; feler; 2. *razg.* netačnost u radu, mišljenju, ponašanju, govoru itd. 3. tjelesni nedostatak, urođeni ili stečeni; mahana; *pogreška* – ono što je zamišljeno ili izvedeno loše, netačno, nepravilno; *greška*

⁴³ Vidjeti dio Lekseme *kopija/preslika*.

⁴⁴ Vidjeti dio Leksema *kopija* u hrvatskome.

⁴⁵ Vidjeti dio Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski.

⁴⁶ <https://rjecnik.hr/search.php?q=neposredno>; <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=izravno>; pristup 9. 6. 2024.

(Halilović – Palić – Šehović 2010: 337, 933). Takav je pristup i u *Rečniku srpskoga jezika: greška* – 1. ono što se (u)radi drukčije nego što bi trebalo, odstupanje od pravilnog, tačnog, neispravan, pogrešan postupak, pogreška, omaška; 2. nedostatak, mana; *pogreška* – nepravilnost, omaška, greška, propust (u radu, aktivnosti, pisanju itd.); 2. mana, nedostatak (Vujanić i dr. 2007: 224, 945). *Školski rječnik hrvatskoga jezika* nije istog stajališta kao prethodna dva rječnika: *greška*⁴⁷ nije normativno preporučljiva (ali nije neprihvatljiva) i upućena je na normativno bolju riječ *pogreška*⁴⁸. Dakle, leksema *pogreška* dobar je izbor za sve verzije, ali i leksema *greška* ne bi se mogla ocijeniti kao neprihvatljiva za verziju na hrvatskome, te bi i ona mogla funkcionirati na ovome mjestu.

5.13. Leksema *pohrana*

O leksemi *pohrana* govorili smo ranije (druga analiza)⁴⁹ i to u slučaju kada su se verzije na bosanskome i srpskome upotrebom leksema *čuvati* i *čuvanje* razlikovale od verzije na hrvatskome u kojoj su se upotrebljavale lekseme *pohrana* i *pohranjivati*. Da nema potrebe činiti onakve razlike, potvrđuje upravo ovakav primjer jednake upotrebe.

5.14. Veze dviju imenica (*kontakt telefon*)

I o vezama dviju imenica i njihovom pisanju govorili smo u trećoj analizi⁵⁰, sagledavši način pisanja veze dviju imenica *internet stranica* u verzijama na bosanskome i srpskome, te veze pridjeva i imenice *internetska stranica* na hrvatskome i ustanovivši da je pravilan način za verzije na bosanskome i hrvatskome *internet-stranica*, na srpskome *internet stranica*, te da se preporučuje za hrvatski standard veza pridjeva i imenice *internetska stranica*. Tada smo istakli da bi i u verzijama na bosanskome i srpskome bez smetnji mogla funkcionirati veza s pridjevom i imenicom. Kako se veze dviju imenica određuju i pravopisno zavisno od pojedinačnoga primjera, i ovdje ćemo učiniti tako te posebnu pažnju posvetiti i primjeru *kontakt telefon*. *Pravopis bosanskoga jezika* veze dviju riječi koje označavaju jedan pojam, a prvi im je dio odredbeni i ostaje bez promjene smatra polusloženicama, kao npr. *internet-stranica*, *panel-ploča*, *klima-uređaj*, *pilot-projekt* i sl.

⁴⁷ <https://rjecnik.hr/search.php?q=gre%C5%A1ka>; pristup 9. 6. 2024.

⁴⁸ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=pogre%C5%A1ka>; pristup 9. 6. 2024.

⁴⁹ Vidjeti dio Lekseme *čuvanje/pohranjivanje*, *pohrana* i *čuvati/pohranjivati*.

⁵⁰ Vidjeti dio Veze dviju imenica ili veze pridjeva i imenice (*internet stranica* / *internetska stranica*).

(Halilović 2017: 32), te je u bosanskome pravilno *kontakt-osoba*, *kontakt-program*, *kontakt-telefon* (Halilović 2017: 375). *Pravopis srpskoga jezika* za ovakve veze propisuje odvojeno pisanje (spojevi čiji je prvi član izvan ovakvih veza promjenjiv i ima samostalnu upotrebu), npr. *internet stranica*, *taksi stanica*, *kolor televizor*, *kontakt program*... (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 81–82). Kao i norma bosanskoga, i norma hrvatskoga u ovim primjerima zahtijeva pisanje spojnice (dvije sastavnice od kojih se prva ne sklanja, koje označuju jedan pojam, a svaka ima svoj naglasak): *klima-uređaj*, *pilot-projekt*, *student-servis* itd. (Jozić i dr. 2013: 49), te je i *kontakt-emisija*, *kontakt-osoba*, *kontakt-program*, *kontakt-telefon*, a kako ovakve sveze treba zamijeniti svezama pridjeva i imenice (Jozić i dr. 2013: 141), tako treba i *kontakt-osoba* > *osoba za kontakt*, *kontakt-telefon* > *telefon za kontakt* (Jozić i dr. 2013: 268). Dakle, upotrijebljeni način pisanja *kontakt telefon* samo je usklađen s normom srpskoga, dok s normama bosanskoga i hrvatskoga nije: u verziji na bosanskome treba se upotrijebiti *kontakt-telefon*, na hrvatskome *telefon za kontakt*. No, veza pridjeva i imenice svakako bi i u verzijama na bosanskome i srpskome funkcionirala jednako valjano kao na hrvatskome, te bi jednom intervencijom ova pojava koja na ovaj način ne zaslužuju svoje mjesto u jednakostima u svim verzijama mogla ostati u ovoj skupini primjera.

Na koncu pregleda dijela Jednakosti u svim verzijama valja naglasiti da pravljenje razlika među verzijama temeljenih na postojanju višestrukosti u svim standardima i njihovim različitim odabirom ne ostavlja dojam ni potrebnog ni nužnog nego neuvjerljivoga i prisilnoga djela, a ovakve jednake upotrebe upravo pokazuju kako jedna leksema prihvaćena u svim standardima može funkcionirati u svim verzijama bez ikakvih zamjerki. Naravno, ni nepoštivanje normi nije ni prihvatljiv ni valjan rad.

6. Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta

I u ovoj analizi najprije smo izdvojili sve razlike među verzijama dokumenta, njihov broj ponavljanja, te nekoliko jednakih upotreba i pored ostvarenih razlika (4 pojave), ispitali normativni status za pojave koje su na neki način postale zanimljive za ovaj dio istraživanja, a za neke od njih ustanovili i da se ponavljaju u izvorima. Kao i do sada, manji dio jednakosti dokumenta komentirani su ili povezani s ranijom upotrebom.

6.1. Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta

Tri grupe primjera po kojima se verzije razlikuju imaju 25 pojava i 70 ponavljanja: prva je grupa opet najbrojnija s 24 pojave i 67 ponavljanja, druga ima 2 pojave i treća 1. Više je gramatičkih pojava od leksičkih: 15 gramatičkih pojava ima 42 ponavljanja, a 11 leksičkih 27 ponavljanja. Uporedivši ukupni broj riječi u verzijama dokumenta (770, 770, 776) s načinjenim razlikama, lektorske intervencije obuhvataju jedanaestinu teksta ovoga dokumenta.

6.2. Normativna (ne)opravdanost razlika

Kako je i ovdje bio cilj ispitati normativnu ocjenu načinjenih razlika u standardima, tako smo za neka od njih dobili potvrdu da su s razlogom načinjena, a za neka smo ponudili rješenja koja su normativno prihvatljiva u svim standardima:

- leksema *oblik* valjana je za sve tri norme, a ni *forma* nije neprihvatljiva za hrvatsku normu (1 primjer);
- leksema *vodoravan* također se može upotrijebiti u svim verzijama, kao i *horizontalan*, koji nije neprihvatljiv, iako je nepreporečljiv za normu hrvatskoga (1 primjer).

Razlike se na ovaj način smanjuju za 2 pojave i isto toliko ponavljanja (23 pojave i 68 ponavljanja).

Pridružimo li primjere koje smo komentirali u ranijim analizama, dobit ćemo sljedeće likove ili konstrukcije koji se mogu upotrijebiti u sve tri verzije: i *na osnovi* i *na temelju* (1 primjer), (*pravna*) *osnova* (2 primjera), i *nivo* i *razina* (4 primjera), *primitak* ili *primanje* (3 primjera), *upotreba* (7 primjera), infinitivna dopuna predikatu (1 primjer), i *u skladu s* i *sukladno* (1 primjer). Stoga ćemo broj pojava umanjiti za 7 i dobiti broj 16, a ponavljanja će umjesto 68 iznositi 49. Dakle, približno trećina pojava koja se iskoristila da se verzije međusobno razlikuju nije morala biti u ovoj grupi primjera – normativno dobro rješenje za sve verzije postoji, ali se nije iskoristilo u tu svrhu.

6.3. Druga rješenja

I ovdje ćemo ponuditi druga rješenja koja bi poslužila u svim verzijama:

- **pisanjem skraćenica** čl. i st. broj ponovljenih razlika smanjit će se za 17;
- **pisanje naziva mjeseci brojkom** (2 pojave i 2 ponavljanja);

- **pisanje skraćeno e-** umjesto pridjeva *elektronski* ili *elektronički* (*e-adresa, e-pošta, e-pohrana, e-oblik*) umanjit će 5 ponavljanja;
- **upotrebom dijelom usvojen** umjesto *djelimično* ili *djelomično usvojen* još 2 ponavljanja bi se umanjila.

Na ovaj način bi se umanjio broj pojava po kojima se verzije međusobno razlikuju i dobilo 11 pojava i 23 ponavljanja.

6.4. Normativna (ne)opravdanost jednakosti

U ovom dokumentu uočen je određeni broj pojava koje su upotrijebljene u svim verzijama jednako, a koje smo komentirali u prethodnim analizama i isticali da postoji jednako rješenje za sve verzije. Ovo je potvrda da se u slučajevima kada tri standarda nude višestrukosti ne mora koristiti u jednoj od varijanata jedan lik različit od lika u preostale dvije varijante samo da bi se kakva-takva razlika među njima načinila. Upotreba istog lika, normativno prihvatljivog u svim standardima, ne umanjuje vrijednost posla pripreme triju verzija jednoga dokumenta. Naprotiv, ovakav način govori upravo suprotno – poznavanje triju normi i svjesnost da se postojanje triju standarda ne temelji na ovakvom radu. Naravno, pojave koje ne zaslužuju da budu u skupini jednakosti valja spomenuti, pa još jednom izdvajamo primjer upotrebe lekseme *kopija* koja bi zamjenom s *fotokopija* ostala u ovoj skupini, kao i zamjena primjera *kontakt telefon* primjerom *telefon za kontakt*.

Dakle, pojave koje su iskorištene da izjednače verzije u ovom dokumentu zapravo potvrđuju ideju koju otpočetak podržavamo – upotrebu jednog istog lika koji zadovoljava normativne zahtjeve sva tri jezika, a razlike koje su normativno nužne nipošto ne izostavljati. Time bi se posao pripreme tri verzije s jednoga predloška dokumenta uveliko umanjio, pojednostavio, postao ekonomičniji – i najvažnije postao odraz stanja u normama.

Izvori

1. *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra zahtjeva za pristup informacijama*, Službeni glasnik BiH, godina XXVIII, br. 35, 21. svibnja/maja 2024. (bosanski)
2. *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra zahtjeva za pristup informacijama*, Službeni glasnik BiH, godina XXVIII, br. 35, 21. svibnja/maja 2024. (hrvatski)
3. *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra zahtjeva za pristup informacijama*, Službeni glasnik BiH, godina XXVIII, br. 35, 21. maja 2024. (srpski)

VII. Jezičke odlike *Instrukcije* (2024) i njenih triju verzija

Instrukcija o načinu izvještavanja o udjelu evropskih djela i evropskih djela nezavisnih producenata u programskim sadržajima TV-stanica i u katalozima pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev
(bosanski jezik)

Instrukcija o načinu izvještavanja o udjelu europskih djela i europskih djela neovisnih producenata u programskim sadržajima TV-postaja i u katalozima pružatelja audiovizualnih medijskih usluga na zahtjev
(hrvatski jezik)

Instrukcija o načinu izvještavanja o učešću evropskih djela i evropskih djela nezavisnih producenata u programskim sadržajima TV stanica i u katalozima pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtjev
(srpski jezik)

1. O dokumentu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku

Za šestu analizu poslužila je instrukcija objavljena u *Službenom glasniku BiH* (2024, XXVIII godina, br. 39) u svoje tri verzije. Verzija na bosansko-me ima 1597 riječi, na hrvatskome 1591 riječ, na srpskome 1601 riječ,¹ a uz njih smo analizirali i po jedan obrazac s nazivima *Izvještaj o udjelu evropskih djela – VOD* (bosanski jezik), *Izvješće o udjelu europskih djela – VOD* (hrvatski jezik), *Izvještaj o učešću evropskih djela – VOD* (srpski jezik), koji imaju po 126 riječi. Verzije na bosanskome i hrvatskome pisane su latinicom, verzija na srpskome ćirilicom (i u verziji na srpskome latinicom su napisane riječi na engleskome *Video on Demand*).

Ovaj dokument izdvaja se po većem broju skupina primjera na osnovu kojih se verzije međusobno razlikuju: najbrojnija je ona po kojoj se verzija na hrvatskome razlikuje od verzija na bosanskome i srpskome, potom

¹ Brojevi riječi preuzeti su iz opcije automatskoga brojanja riječi dokumenta, te svaku eventualnu netačnost podataka pripisujemo ovoj opciji.

slijedi ona po kojoj se verzija na srpskome razlikuje od verzija na bosanskome i hrvatskome, pa skupina u kojoj svaka verzija ima svoju jedinstvenu upotrebu, a na posljednjem mjestu nalazi se primjer po kojem se verzija na bosanskome razlikuje od verzija na hrvatskome i srpskome. Ova potonja dokument čini jednim od rijetkih.

2. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski

Skupina primjera po kojima se verzija na hrvatskome razlikuje od verzija na bosanskome i srpskome u ovome dokumentu ima 38 pojava s 209 ponavljanja. Nije zabilježena njihova jednaka upotreba.

Tabela 1. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta
– bosanski, srpski : hrvatski*

	bosanski, srpski	hrvatski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	tačan	točan	3	–
2.	obaveza	obveza	11	–
3.	Evropa	Europa	1	–
4.	evropski	europski	53	–
5.	hronološki	kronološki	1	–
6.	tokom	tijekom	1	–
7.	u toku	u tijeku	2	–
8.	član	članak	25	–
9.	stav	stavak	6 ²	–
10.	pružalac	pružatelj	12	–
11.	izvještaj	izvješće	11	–
12.	dat	dan	1	–
13.	(dužni su) poštovati	(dužni su) poštivati	1 ³	–
14.	zadržava pravo da traži	zadržava pravo tražiti	2	–
15.	da li je	je li	4	–
16.	da li spada	spada li	1	–
17.	decembar	prosinac	2	–

² Uporediti s množinskim oblicima u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski.

³ Uporediti s primjerima u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski i u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski.

	bosanski, srpski	hrvatski	broj razlika	broj jednake upotrebe
18.	elektronski (evidencija, verzija, pošta)	elektronički	6	–
19.	grupa	skupina	1	–
20.	januar	siječanj	3 ⁴	–
21.	kolona	stupac	18	–
22.	nezavisni	neovisni	16	–
23.	nivo	razina	1	–
24.	(na) osnovu	(na) temelju	2	–
25.	red	redak	1	–
26.	red	redoslijed	1	–
27.	pažnja	pozornost	1	–
28.	period	razdoblje	5	–
29.	porijeklo	podrijetlo	7	–
30.	učestvovati	sudjelovati	2	–
31.	upotreba	uporaba	1	–
32.	uputstvo	uputa	1	–
33.	tabela	tablica	1	–
34.	zbir	zbroj	1	–
35.	s. r.	v. r.	1	–
36.	5. i 6,	5. i 6.,	1	–
37.	iz kolone 2,	iz stupca 2.,	1	–
38.	30%	30 %	1	–
ukupno			209	

Na gramatičkom planu izdvojene su pojave fonetske, morfološko-tvorbene i sintaksičke prirode.

Sedam je pojava fonetske prirode (72 ponavljanja):

- vokalska alternacija *a/o* u primjeru *tačan/točan*,
- nepostojano *a* u primjeru *obaveza/obveza*,
- skupina *ev-/eu-* u primjeru *Evropa* i *Europa*,
- skupina *ev-/eu-* u primjeru *evropski* i *europski*,
- konsonanti *h/k* u primjeru *hronološki/kronološki*,
- prijevoj vokala u primjeru *tokom/tijekom*,
- prijevoj vokala u primjeru *u toku / u tijeku*.

⁴Uporediti s primjerom u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski.

Šest je morfološko-tvorbenih pojava (56 ponavljanja):

- lik imenice *član/članak*,
- lik imenice *stav/stavak*,
- lik imenice *pružalac/pružatelj*,
- lik imenice *izvještaj/izvješće*,
- lik glagolskoga pridjeva trpnog *dat/dan*,
- lik glagola *poštovati/poštivati*.

Tri su sintaksičke pojave (7 ponavljanja):

- prezentska ili infinitivna dopuna u primjeru *zadržava pravo da traži / pravo tražiti*,
- čestične skupine *da li / je li*,
- čestična skupina *da li / čestica li*.

Najviše je leksičkih pojava, njih 18 (70 ponavljanja):

- *decembar/prosinac*,
- *elektronski/elektronički*,
- *grupa/skupina*,
- *januar/siječanj*,
- *kolona/stupac*,
- *nezavisni/neovisni*,
- *nivo/razina*,
- *osnova/temelj*,
- *red/redak*,
- *red/redosljed*,
- *pažnja/pozornost*,
- *period/razdoblje*,
- *porijeklo/podrijetlo*,
- *učestvovati/sudjelovati*,
- *upotreba/uporaba*,
- *uputstvo/uputa*,
- *tabela/tablica*,
- *zbir/zbroj*.

Četiri pojave posmatrat ćemo iz pravopisnog aspekta: upotreba skraćenica, bilježenje ili izostavljanje tačke iza rednoga broja kada slijedi drugi interpunkcijski znak, stavljanje ili izostavljanje bjeline između brojke i znaka % (4 ponavljanja).

Dakle, približan je broj gramatičkih i leksičkih pojava, ali je ponavljanja duplo više na gramatičkom planu.

2.1. Lik imenice *izvještaj/izvješće*

Likovi *izvješće/izviješće* u *Rječniku bosanskoga jezika* ocijenjeni su kao neologizmi i upućeni na standardizirani lik *izvještaj* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 448), a sva tri lika navedena su u *Pravopisu bosanskoga jezika* (Halilović 2017: 344). U *Rečniku srpskoga jezika* uvršteno je *izveštaj* jek. *izvještaj* (Vujančić i dr. 2007: 450). *Hrvatski pravopis* sadrži dva lika: *izvješće* i *izvještaj* (Jozić i dr. 2013: 253), a jednak status ovih dviju imenica potvrđen je i u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika: izvješće*⁵ i *izvještaj*⁶ sinonimi su jednake normativne vrijednosti; u savjetniku hrvatskog jezika ističe se da obje imenice pripadaju hrvatskom standardnom jeziku, a “mala je prednost imenice *izvještaj* pred imenicom *izvješće* što se od nje tvori i pridjev te je prihvaćeni naziv *izvještajno razdoblje*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 75) (u svim verzijama je i potvrđen pridjev *izvještajni*). Imenica *izvještaj*, dakle, ima normativnu opravdanost da se upotrijebi u svim verzijama, čak i preporuku, ali se ipak verzija na hrvatskome razlikuje od preostalih dviju upotrebom imenice *izvješće*.

2.2. Lik glagola *poštovati/poštivati*

U *Rječniku bosanskoga jezika* jednakog su statusa i potpuni su sinonimi glagol *poštivati* i *poštovati* (imati dobro, pozitivno mišljenje o kome, cijeliti, uvažavati, štovati: ~ kolege; imati korektan odnos prema kome ili čemu, /sa/čuvati ugled, dostojanstvo koga ili čega, ne omalovažiti/omaložavati, ne uvrijediti/vrijediti: ~ roditelje, ~ starije, ~ instituciju, ~ tuđu privatnost; pridržavati se čega, slijediti šta: ~ propise, ~ zakon, ~ dato obećanje) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 976, 977); *Pravopis bosanskoga jezika* sadrži samo likove imenice *poštovalac/poštivalac*, na osnovu čega je i glagolima potvrđen jednak status (Halilović 2017: 545). *Rečnik srpskoga jezika* glagol na *-ivati*, u azbučnom poretku prije unesen, upućuje na glagol na *-ovati*, što kazuje da je prednost data glagolu *poštovati* (osetiti, osećati i pokaz/iv/ati poštovanje prema nekome, nečemu, ceniti: ~ roditelje, ~ istoriju; pridržavati se nekakvih pravila, zakona, postupiti, postupati u skladu sa nečim: ~ odredbe zakona) (Vujančić i dr. 2007: 993); *Pravopis srpskoga jezika* ima glagol *poštovati* i imenicu *poštovalac* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 419),

⁵ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=izvje%C5%A1%C4%87e>; pristup 24. 6. 2024.

⁶ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=izvje%C5%A1taj>; pristup 24. 6. 2024.

a *Srpski jezički priručnik* imenicu *poštovalac* (Ivić i dr. 2011: 288); dakle, sve ovo upućuje da norma srpskog jezika daje prednost glagolu na *-ovati*. U *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* glagolu *poštovati*⁷ u značenju priznavati čiju vrijednost, držati do koga ili čega (~ *nastavnike*, ~ *roditelje*) jednakovrijedan je sinonim glagol *cijeniti*, a s dodanim značenjem ponašati se u skladu s čim (~ *pravila igre*, ~ *zadanu riječ*, ~ *zakon*) sinonim mu je glagol *poštivati*, koji nema jednaku normativnu vrijednost kao glagol *poštovati*; *poštivati*⁸ nije normativno preporučljiv, te je upućen na bolju riječ *poštovati*; ovakav stav potvrđen je još jednom: “U hrvatskome standardnom jeziku prednost se daje glagolu *poštovati* iz tradicijskih razloga i zbog toga što je glagolska imenica *poštovanje* mnogo bolje potvrđena od glagolske imenice *poštivanje*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 116), a *Hrvatski pravopis* donosi preporuku za imenicu *poštovalac* > *poštovatelj* vezanu za imeničke sufikse *-lac* i *-telj*, dok u ovom liku imenice glagolskom sufiksu *-ovati* nije ponuđen konkurentni sufiks *-ivati* (Jozić i dr. 2013: 368). Dakle, samo je norma bosanskoga dala jednaku vrijednost glagolima *poštivati* i *poštovati*, dok su norme srpskoga i hrvatskoga dale prednost i preporuku za upotrebu glagola *poštovati*. Unatoč tome, u verziji na hrvatskome korišten je glagol na *-ivati* kako bi se razlikovala od verzija na bosanskome i srpskome s glagolom na *-ovati*. I opet izdvajamo jedno rješenje: normativno opravdanu upotrebu za sve tri verzije ima glagol *poštovati*.

2.3. Lekseme grupa/skupina

Leksička norma bosanskog jezika prihvata i leksemu francuskoga porijekla *grupa* i leksemu *skupina*, te su zamjenjive u sljedećim značenjima: *grupa* – više ljudi ili pojedinaca koji čine cjelinu ili djeluju kao cjelina na nekom poslu, *skupina* (*radna* ~); više predmeta ili čestica povezanih zajedničkim obilježjima, *skup*, *skupina* (~ *pitanja*); *skupina* – skup (više predmeta i pojava i sl. koji kao jedinice čine cjelinu; više osoba udruženih i povezanih čim (interesima, statusom, profesijom, poslom itd.), *grupa* (*društvena* ~, *radna* ~) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 343, 1206) (dakle, osim leksema *grupa* i *skupina*, i *skup* im je sinonim u određenom značenju). I u srpskom jeziku standardizirane su obje lekseme, te izdvajamo značenja u kojima su zamjenjive: *grupa* – više lica, životinja ili predmeta okupljenih na jednom mestu, *skup*, *skupina*, gomila (~ *dece*, ~ *studenata*, ~ *pasa*, ~ *kuća*, *stajati u grupi*); *skupina* – veći ili manji broj ljudi, predmeta i sl. koji se nalaze

⁷ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=po%C5%A1tovati>; pristup 1. 7. 2024.

⁸ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=po%C5%A1tivati>; pristup 1. 7. 2024.

zajedno (~ ljudi, ~ zastava, ~ grobova) (Vujanić i dr. 2007: 232, 1234). U *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* nije im pridružena ista normativna vrijednost: *grupa*⁹ nije normativno preporučljiva, bolja je riječ *skupina*¹⁰ (veći ili manji skup ljudi, predmeta ili pojava: *posebna* ~, *radna* ~, *dobna* ~, *plesna* ~). Uzmemo li u obzir to da leksema *grupa* nije preporučljiva, ali nije neprihvatljiva u hrvatskome, možemo reći da se i ona mogla upotrijebiti u svim verzijama (*grupa djela*), no leksema *skupina* bez ikakvih dilema može se koristiti u svim verzijama (*skupina djela*).

2.4. Lekseme *kolona/stupac*

Leksema italijanskoga porijekla *kolona* označava: ljude, životinje ili vozila koja se kreću jedna za drugim; vertikalni niz čega što se piše ili unosi (brojki, riječi i sl.), *stupac* (*prva* ~), a *stupac* označava: *dem.* od *stup*; *štam.* okomit niz redaka teksta na jednoj stranici; račvu ili debelu granu u krošnji stabla, dok *stubac* nije standardizirano (Halilović – Palić – Šehović 2010: 518, 1261, 1260). Dakle, *kolona* i *stupac* zamjenjivo je u značenju vertikalni niz čega u bosanskome standardu. Kao u *Rječniku bosanskoga jezika*, i u *Rečniku srpskoga jezika* izdvojena su, između ostalih, ova ista značenja za leksemu *kolona*, dok je namjesto *stupac* prednost data leksemi *stubac*: jedna od dve ili više kolona štampanog teksta čiji su kratki redovi raspoređeni jedan ispod drugoga (Vujanić i dr. 2007: 554, 1280, 1281). *Školski rječnik hrvatskoga jezika* razdvaja ova značenja i za leksemu *kolona*¹¹ veže samo značenje niz ljudi, životinja ili vozila koji se kreću jedan za drugim, a za leksemu *stupac*¹² značenje niz redaka uz koji stoji ili može stajati još takvih nizova (*novinski* ~, ~ *u tablici*) (i dodatno značenje koje nama nije relevantno za ovaj kontekst), a *stubac* nije uvršteno u ovaj rječnik. S obzirom na to da je ovdje riječ o vertikalnom nizu, valja istaći da je razlika među verzijama normativno nužna: u verziji na bosanskome može se koristiti i *kolona* i *stupac*, na srpskome *kolona* i *stubac*, na hrvatskome samo *stupac*. Razlika je među verzijama, dakle, normativno opravdana.

⁹ Uporediti s množinskim oblicima u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski.

¹⁰ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=skupina>; pristup 1. 7. 2024.

¹¹ <https://rjecnik.hr/search.php?q=kolona>; pristup 1. 7. 2024.

¹² <https://rjecnik.hr/search.php?q=stupac>; pristup 1. 7. 2024.

2.5. Leksema *red/redak*

Leksema *red* u *Rječniku bosanskoga jezika* označava, pored ostalog što nama u ovom slučaju nije relevantno, i niz pisanih ili štampanih slova, odnosno riječi u jednoj liniji, redak, a uz odredničku riječ *redak* unesena je etiketa *ekspr.* i upućena je v. *red* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1137), što znači da su *red* i *redak* u ovom značenju sinonimi od kojih jedan ima prednost, ali je i drugi prihvatljiv: *red* ima prednost, ali je i *redak* prihvatljiv. *Rečnik srpskoga jezika* također nudi isto značenje za *red* – niz štampanih ili pisanih slova, reči u jednoj liniji, linija u sveskama: *podvući redove u knjizi, sveska na redove*, a uz redak stoji *dem.* i *hip.* od *red* (Vujanić i dr. 2007: 1149, 1150). U *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* prihvatljiva je, ali nije preporučljiva u ovom značenju riječ *red*¹³, te je prednost dodijeljena riječi *redak*¹⁴ – niz znakova ispod ili iznad kojega stoji ili može stajati još takvih nizova (*treći ~, ~ u tablici*). Dakle, u rječnicima bosanskoga i srpskoga *redak* je označeno ekspresivno ili u značenju deminutiva i hipokoristika, dok u hrvatskome *red* nije preporučljivo, ali jeste prihvatljivo: prvi izbor za sve verzije imao bi specifičnu oznaku za bosanski i srpski, a drugi ne bi bio preporučljiv za hrvatski.

2.6. Leksema *red/redoslijed*

U drugom slučaju leksema *red* navedena je u verzijama na bosanskome i srpskome (*unosí se svaki dan u godini hronološkim redom*) namjesto lekseme *redoslijed* na hrvatskome (*unosí se svaki dan u godini kronološkim redoslijedom*). *Rječnik bosanskoga jezika* za leksemu *red* ne donosi značenje koje bi se moglo zamijeniti leksemom *redoslijed* niti je navedeno uz opisana značenja sinonim *redoslijed*, a uz *redoslijed* je i – tok po kojem se odvijaju stvari ili pojave, poredak, slijed (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1137, 1138). *Rečnik srpskoga jezika* uz leksemu *red* navodi značenje – redosled, raspored, poredak (*složiti po redu, ~ misli*), a za *redosled* jek. *redoslijed* – tok zbivanja, delovanja, red (*~ poteza, ~ predstava*) (Vujanić i dr. 2007: 1149, 1151). *Školski rječnik hrvatskoga jezika* proglašava jednakovrijednim sinonimima *red*¹⁵ i *redoslijed*¹⁶ u značenju: raspored prema kojemu se nižu događaji, obično u skladu s određenim pravilima (*~ plovidbe, vozni ~*). Dakle, bez ikakve dileme, i *red* i *redoslijed* u hrvatskome standardu sinonimi su

¹³ <https://rjecnik.hr/search.php?q=red>; pristup 2. 7. 2024.

¹⁴ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=redak>; pristup 2. 7. 2024.

¹⁵ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=red>; pristup 2. 7. 2024.

¹⁶ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=redoslijed>; pristup 2. 7. 2024.

u ovom značenju i međusobno su zamjenjivi, te nije bilo nikakvih opravdanih razloga glede normativnog statusa odvajati ovu verziju od verzija na bosanskome i srpskome bez obzira na izbor jednoga ili drugoga člana sinonimnoga para (a da na koncu spomenemo još jednu leksemu normativno prihvatljivu u svim standardima, a koja se mogla naći na ovom mjestu u svim verzijama – *slijed* /Halilović – Palić – Šehović 2010: 1211¹⁷; Vujanić i dr. 2007: 1238¹⁸; *Školski rječnik hrvatskoga jezika*¹⁹).

2.7. Lekseme *učestvovati/sudjelovati*

Oba glagola u bosanskom jeziku standardizirana su s jednakom normativnom vrijednošću: *učestvovati* – uzeti/uzimati učešće u čemu, sudjelovati; *sudjelovati* – uzeti/uzimati, imati udjela u čemu, učestvovati (~ *u borbi*) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1363, 1264). Isti odnos iskazan je i u srpskom jeziku: *učestvovati* – uzeti, uzimati učešća u nekoj zajedničkoj akciji, sudjelovati; *sudjelovati*. jek. *sudjelovati* – delovati, raditi zajedno sa nekim, imati udela u kakvom poslu (Vujanić i dr. 2007: 1427, 1285); glagol *učestvovati* jedan je od niza riječi i glagola koji je srpski jezik dobio “prevodenjem” ruskih uzora uglavnom u 19. vijeku (Ivić i dr. 2011: 182). Glagol *učestvovati*²⁰ nije odlika hrvatskog jezičkog standarda, te je samo glagol *sudjelovati*²¹ normiran (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*). U savjetniku hrvatskoga iskazan je nešto blaži sud o ovom glagolu: “Glagol *učestvovati* i imenica *učesnik* preuzeti su u hrvatski iz ruskoga preko srpskoga jezika, a tvoreni su od osnove *čest*, koja znači ‘dio’. U hrvatskome je standardnom jeziku, kad se označuje da što u čemu ima kakav udjel ili čemu pripada, bolje upotrebljavati riječi koje se izvode iz osnove *dio*. Stoga riječi *učestvovati*, *učesnik* i *učesnica* treba zamijeniti riječima *sudjelovati*, *sudionik*, *sudionica*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 149). Ni norma bosanskoga ni norma srpskoga nisu se odrekle glagola *sudjelovati* kao što se norma hrvatskoga odrekla kalka *učestvovati*, te je opet moguće jedno normativno korektno rješenje za sve verzije – *sudjelovati*.

¹⁷ Red čega što dolazi jedno iza drugoga, redosljed radnji, postupaka, zbivanja itd. (~ *poteza*).

¹⁸ Redosled, niz onoga što sledi, dolazi jedno iza drugoga (~ *brojeva*, ~ *događaja*).

¹⁹ Red zbivanja, razvoj stvari, ono što se događa ili dolazi jedno za drugim (~ *događaja*, ~ *brojeva*) <https://rjecnik.hr/search.php?q=slijed>; pristup 2. 7. 2024.

²⁰ <https://rjecnik.hr/search.php?q=u%C4%8Destvovati>; pristup 3. 7. 2024.

²¹ <https://rjecnik.hr/search.php?q=sudjelovati>; pristup 3. 7. 2024.

2.8. Lekseme *tabela/tablica*

U bosanskome jeziku latinizam *tabela* i imenica *tablica* jednakovrijedni su sinonimi u značenju: *tabela* – skup obavijesti koje su razvrstane tako da se lahko mogu pročitati (ob. u kolonama, redovima i stupcima), *tablica*; *tablica* – tabelarni prikaz podataka, *tabela* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1311). I *Rečnik srpskoga jezika* sadrži obje lekseme u značenju: prikaz nečega naročitim rasporedom podataka (vodoravnim i uspravnim kolonama, redovima, stupcima) (Vujanić i dr. 2007: 1297). *Tabela*²² nije normativno prihvatljiva riječ u hrvatskom standardu, normativno je prihvatljiva *tablica*²³: prikaz različitih podataka poredanih po stupcima i redcima (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*). Dakle, u verziji na hrvatskome *tabela* se i nije mogla upotrijebiti, ali se *tablica* mogla upotrijebiti i u verzijama na bosanskome i srpskome, i da se sve tri norme i njihova pravila poštuju.

2.9. Lekseme *zbir/zbroj*

U ovom slučaju sve tri norme različito ocjenjuju normativni status ovih leksema: *zbir* i *zbroj* prihvaćeni su sinonimi u bosanskome, ali je prednost na strani člana *zbir* (broj koji se dobija sabiranjem dvaju ili više brojeva, suma, zbroj) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1516, 1517); u srpskome su pak prihvaćeni bez ikakve razlike među njima glede normativne vrijednosti u ovom značenju (Vujanić i dr. 2007: 426, 427), dok u hrvatskome *zbir*²⁴ nije normativno prihvaćeno i na njegovom mjestu valja koristiti *zbroj*²⁵ (ili *skup* u drugom značenju) (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*). Uprkos tome, opet se *zbroj* mogao upotrijebiti u svim verzijama, s tim da je u bosanskom standardu prednost data članu *zbir*, ali ni *zbroj* nije neprihvatljivo. Ako bismo tražili druga rješenja, došli bismo do vrlo slične situacije: *suma* je prihvaćena u bosanskome i srpskome (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1266; Vujanić i dr. 2007: 1288), a u hrvatskome jeste prihvaćena, ali je preporučljivo *zbroj* (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*²⁶). No, opet naglašavamo, preporuka za bolji izbor ne znači normativno neprihvaćanje i kršenje normativnih odredbi.

²² <https://rjecnik.hr/search.php?q=tabela>; pristup 2. 7. 2024.

²³ <https://rjecnik.hr/search.php?q=tablica>; pristup 2. 7. 2024.

²⁴ <https://rjecnik.hr/search.php?q=zbir>; pristup 2. 7. 2024.

²⁵ <https://rjecnik.hr/search.php?q=zbroj>; pristup 2. 7. 2024.

²⁶ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=suma>; pristup 2. 7. 2024.

2.10. Pisanje ili izostavljanje tačke iza rednoga broja kada slijedi drugi interpunkcijski znak (i obilježavanje uspravnog nabiranja)

Pravopisne norme bosanskog i srpskog jezika imaju jednako načelo kada iza arapske brojke koja označava redni broj slijedi kakav drugi pravopisni znak (zarez, crta, upitnik itd.). “Iza arapskih rednih brojeva ne piše se tačka onda kada iza njih slijedi zarez, crta sa značenjem *do*, kosa crta, zagrada: (1) Vidi na str. 8, 12, 15. i 114. – (2) Seid Vehab Ilhamija (1773–1821) zadavljen je u Travniku zato što je osuđivao manjkavosti ondašnjeg društvenog poretka. – (3) Portugalski pisac J. Saramago (Asinjaga, 1922 – Kanarski otoci, 2010) dobio je Nobelovu nagradu 1998. godine. – (4) U srednjoj školi radi od 2015/16. godine.” (Halilović 2017: 53–54). “Tačka se ne piše iza arapskih brojki kad znače redne brojeve ako se nalaze ispred nekog drugog znaka interpunkcije: Drugi svetski rat (1939–1945); skup je održan 15–18. juna 2001, ali je javnost o tome obavještena tek 18. juna 2002; knjige objavljene 1959, 1962, 1965. i 1966. godine” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 100). S druge strane, pravopisno načelo u hrvatskome glasi drugačije: “Tačka se piše: (...) f) ispred drugih pravopisnih znakova: Sretna 2013.! U vrijeme rata (1991. – 1995.) sve je bilo drukčije. Upisala se na studij 2005./2006., a diplomirala je 2009./2010.” (Jozić i dr. 2013: 86). Time bi se oba slučaja i 5. i 6, i iz kolone 2, kada u verzijama na bosanskome i srpskome izostavlja tačka ispred zareza, i 5. i 6., i iz stupca 6, u verziji na hrvatskome na prvi pogled činila usklađena s normama ovih jezika. No, sagledat ćemo širi kontekst ovih primjera i dodatna načela iz pravopisnih priručnika.

(B, S) *Ukoliko se unese opcija “NE”, ne popunjavaju se kolone 5. i 6, (...)*

(H) *Ukoliko se unese opcija “NE”, ne popunjavaju se stupci 5. i 6., (...)*

U ovom slučaju prije brojki koje označavaju redne brojeve nalaze se imenice *kolona* ili *stupac*, te valja ovaj primjer sagledati u skladu s pravilima koja propisuju ovakav poredak, ali i s pravilima koja se tiču obilježavanja uspravnog nabiranja teksta (primjer je posljednja rečenica dijela d) u nabiraju iza kojeg slijedi dio e) u novom redu).

Upute za ovakve slučajeve navedene su u prvom izdanju *Pravopisa bosanskoga jezika* (1996) i glase: “U pojedinim slučajevima brojevi koji su po smislu redni mogu se izgovarati pri čitanju kao osnovni, ovisno o tome da li broj dolazi ispred imenice na koju se odnosi ili iza nje. Ako broj dolazi ispred imenica *član*, *strana*, *tačka* i sl., obavezno će se čitati kao redni, te se i tačka iza broja obavezno piše: *Objavio je prve priloge u 3. i 5. broju ‘Lastavice’*. Ukoliko je obrnuti poredak, tj. kad je neka od spomenutih imenica ispred broja, moguće je dvojako čitanje: “*U ‘Lastavici’ trećoj i petoj ...*” i

“U ‘Lastavici’ tri i pet ...”, te u skladu s tim nije obavezno pisanje tačke iza broja. Moguće je, dakle, dvojako pisanje: (1) *Vidi članove 15 i 16 na stranama 31 i 32.* – (2) *Vidi članove 15. i 16. na stranama 31. i 32.”* (Halilović 1996: 59)²⁷. U drugom izdanju *Pravopisa bosanskoga jezika* (2017) nisu ponovljena ova pravila niti upute za dvojako čitanje i pisanje brojeva u ovakvim slučajevima, već je naglašeno: “Tačka se piše iza arapskih rednih brojeva, kako bi se razlikovali od glavnih: (...) (4) Vidi članove 15. i 16. na stranicama 31. i 32. – (5) Vidi 6. red odozgo na 14. stranici. – (6) Prve pjesme objavio je u 7. godini, u 3. broju “Lastavice.” (Halilović 2017: 51). Ovo upućuje na promjene glede prvotnih dvojakih mogućnosti i čitanja i pisanja brojeva te ukazuje na to da se u ovim slučajevima brojevi čitaju i pišu samo kao redni, dakle, s tačkom iza njih. *Pravopisom bosanskoga jezika* (2017) propisano je i sljedeće: “Ako se odsječci teksta veličine rečenice nižu jedni ispod drugih, mogu se odjeljivati tačkom zarezom, zarezom ili bez ikakva znaka” (Halilović 2017: 59). Uzmemo li u obzir sva navedena pravila, vezana za obilježavanje rednih brojeva, izostavljanje tačke iza njih kada slijedi drugi interpunkcijski znak, te mogućnost obilježavanja uspravnog nabiranja zarezom, primjer iz verzije na bosanskome *ne popunjavaju se kolone 5. i 6.* (...) usklađen je s normom bosanskog jezika.

U *Pravopisu srpskoga jezika* (2018) nakon navedenoga pravila o tome da se tačka ne piše kada iza brojke koja označava redni broj slijedi neki drugi interpunkcijski znak stoji i sljedeće pravilo: “Tačka se ne piše iza arapskog broja koji se može čitati i kao osnovni, a ne samo kao redni broj (najčešće kad se navode brojke iz nabiranja i to iza imenice koja označava jedinicu toga nabiranja): u tački 18 i 21a priručnika; ispraviti greške u fusnotama 3, 6 i 7a i na str. 29 i 32; termin u čl. 59, 120, 150 i 151 Zakonika, u sveskama 3 i 4–5 časopisa. **Napomena:** Kada dotična ‘jedinica’ nabiranja dolazi iza brojki, brojka se čita kao *redni broj* i tačka se redovno piše: *na 11. i 13. stranici* knjige; *u 3. svesci*; *u 5. i 7. članu Zakona* itd.” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 100). To znači da primjer iz verzije na srpskome *kolone 5. i 6.* nije u skladu s normom, jer se imenica nalazi ispred jedinica u nabiranju i tačka se ne piše u tom slučaju, pa tačka iza brojke 5 nije u skladu s tim pravilom. Kako razdvajanje jedinica koje se nabiraju spada u osnovne službe zareza, i katkad se mogu zamijeniti tačkom zarezom (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 114), a odnosi se na nabiranje čiji dijelovi teksta počinju crtom, posebnim klasifikacionim znakovima (brojevima, slovima

²⁷ S obzirom na to da u citiranom dijelu već stoje navodnici i polunavodnici, u ovom slučaju nismo promijenili strukturu niti njihovo obilježavanje. Iz istog razloga i sljedeći citat donosimo u izvornom obliku.

alfabeta) ili im je početak bez takvih znakova (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 128–129), pisanje zareza iza dijela u nabrajanju jeste propisano, a kako je tačka svakako izostala ispred brojke 6, to je i korektno. Dakle, u verziji na srpskome primjer *ne popunjavaju se kolone 5. i 6.*, treba normativno uskladiti i pisati *ne popunjavaju se kolone 5 i 6, (...)*.

U pravopisima hrvatskog jezika ne navodi se posebno pravilo o čitanju i pisanju brojeva kada ispred dolazi kakva imenica; u *Hrvatskom pravopisu* (2011) naznačeno je: “Budući da točka iza brojke ima razlikovnu ulogu, treba ju pisati bez obzira dolazi li iza nje koji drugi razgodak ili pravopisni znak: *na str. 17., 9., 14. i 17., u 5. – 8. poglavlju, August Šenoa (1838. – 1881.)* i bez obzira pišu li se brojevi arapskim ili rimskim brojkama” (Babić – Moguš 2011: 116), te iz ovoga i navedenih primjera proističe da bez obzira na to da li imenica stoji ispred ili iza brojeva u nabrajanju brojevi se čitaju i pišu kao redni – s tačkom. Nabrajanje dijelova jedan ispod drugog ne označava se isto kao na bosanskome i srpskome: “Kad se u nizanju dijelovi pišu jedan ispod drugoga, tada se iza njih ne piše zarez... To isto vrijedi i kad se dijelovi nabrajaju jedan ispod drugoga sa a), b), c) ili sa 1) 2) 3) ili sa prvo, drugo, treće... Kad u takvom nabrajanju dolaze rečenice koje počinju malim početnim slovom, one se mogu odjeljivati točkom sa zarezom” (Babić – Moguš 2011: 85). I u *Hrvatskom pravopisu* (2013) propisano je da se zarez ne piše pri uspravnom nabrajanju (Jozić i dr. 2013: 97–98). Dakle, ni primjer iz hrvatske verzije *ne popunjavaju se stupci 5. i 6., (...)* nije u skladu s normom i treba ga pisati *ne popunjavaju se stupci 5 i 6.* Ovo pak znači da zarez iza svakoga dijela u nabrajanju u verziji na hrvatskome nije usklađen s pravopisnim načelima i u 10 slučajeva kada dijelovi nabiranja počinju malim slovom i imaju formu rečenica treba zamijeniti tačkom zarezom (sedam ih je u čl. 4, tri u čl. 9), a u 7 slučajeva ne treba stajati niti jedan pravopisni znak iza jedinica u uspravnom nabrajanju čiji dijelovi nemaju formu rečenice (čl. 8) (naravno, tačka mora ostati iza posljednjega dijela u nabrajanju /Babić – Moguš 2011: 85; Jozić i dr. 2013: 86/).

Sljedeći primjeri iz verzija na bosanskome, srpskome i hrvatskome napisani su korektno i pravopisno usklađeni s normativnim načelima svakog standarda – iza brojke koja označava redni broj upisan je zarez i slijedi nastavak teksta: na bosanskome i srpskome tačka se ispred zareza ne piše, na hrvatskome se piše i tačka i zarez.

(B) ...unosí se ukupno neto trajanje pojedinačnog emitiranog djela iz kolone 2, bez uračunatog trajanja (...)

- (S) ...unosí se ukupno neto trajanje pojedinačnog emitovanog djela iz kolone 2, bez uračunatog trajanja (...)
- (H) ...unosí se ukupno neto trajanje pojedinačnog emitiranog djela iz stupca 2., bez uračunatog trajanja (...)

O pisanju tačke iza rednoga broja bit će govora još jedanput nešto kasnije u nastavku tekstu (Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski). Budući da smo u ovom dijelu govorili o slučaju kada brojka koja označava redni broj dolazi iza imenice koja označava jedinicu tog nabiranja i dali pregled normativnih uputa iz različitih pravopisnih priručnika, ovdje ćemo istaći jednu važnu odliku svih verzija dokumenta (i ne samo ovoga dokumenta, nego svih o kojima je bilo riječi u dosadašnjim analizama). Uobičajeno je i redovno u upotrebi da ispred naziva člana stoji prvo imenica pa redni broj – brojka s tačkom, npr. *Član 1.* ili *Članak 1.* Osim toga, redovno se i u tekstu brojka koja označava redni broj piše s tačkom kada ispred dolazi imenica *član*, *stav* ili *članak*, *stavak*.

(B, S) *Na osnovu člana 40. stav 1. Zakona o komunikacijama...*

(H) *Na temelju članka 40. stavak 1. Zakona o komunikacijama...*

Dakle, u tekstovima ovih zakonodavno-pravnih dokumenata broj člana nije osnovni broj nego redni, te se redovno piše s tačkom – i treba ih citati kako su i napisani, kao redni brojevi. Premda u *Pravopisu srpskoga jezika* (2018) stoji da se u primjerima s poretkom imenica pa brojka koja se može citati i kao osnovni i redni broj tačka ne piše, ovdje je tačka redovna, pa i u verzijama na srpskome. Administrativni stil je stil čiji žanrovi imaju svoje stalne, uobičajene odlike koje se teško mijenjaju, pa i onda kada nisu u skladu s jezičkom normom, a ovu bismo istakli kao jednu od onih na koju jezička i pravopisna norma nije mogla utjecati niti je promijeniti. Slična je situacija i sa sljedećim savjetom i uputom iz normativnoga priručnika, a koja upravo govori o navedenom primjeru: “*u članku 4., stavak 2. > u članku 4., stavku 2.* U zakonskim tekstovima često je pozivanje na članke i stavke koji su dio članka. Pritom se postavlja pitanje treba li iza broja članka pisati zarez te treba li imenicu *stavak* sklanjati. Budući da je riječ o inverziji (prema *u 2. stavku 4. članka*), treba pisati zarez. S obzirom na to da se prijedlog *u* odnosi i na članak i na stavak, potrebno je sklanjati i imenicu *članak* i imenicu *stavak*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 147). To znači da se namjesto *Na temelju članka 40. stavak 1.* treba pisati *Na temelju članka 40., stavka 1.* Ako uzmemo u obzir da je ovo uputa koja je normativno utemeljena za svaku od navedenih normi i koja nije isključivo namijenjena samo za normu hrvatskoga, ovaj savjet bi trebalo prihvatiti za svaku verziju (i

svaki drugi dokument sa svojim verzijama). Prema tome, i administrativni tekstovi, uprkos svojim specifičnim odlikama, moraju biti usklađeni s jezičkim normama i slijediti pravila i upute normativnih priručnika – a posebice u ovakvim prilikama kada se priprema na tri verzije treba temeljiti na normativnim razlikama triju standarda.

O pojavama *elektronski/elektronički* (peta analiza²⁸), *decembar/prosinac* i *januar/siječanj* (prva analiza²⁹), *osnov/temelj* (druga analiza³⁰, treća analiza³¹), *period/razdoblje* (prva analiza³²), *upotreba/uporaba* (treća analiza³³), *uputstvo/uputa* (druga analiza³⁴), s. r. / v. r. (treća analiza³⁵) i stavljanju ili izostavljanju bjeline između brojke i znaka % (četvrta analiza³⁶) već je bilo govora.

3. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski

Skupina primjera po kojima se verzija na srpskome razlikuje od verzija na bosanskome i hrvatskome broji 24 pojave sa 75 ponavljanja. Primjeri jednake upotrebe i pored načinjenih razlika zabilježeni su u infinitivnoj dopuni u predikatu i upotrebi pune riječi *broj* namjesto njene skraćenice.

Tabela br. 2. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski*

	bosanski, hrvatski	srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	opći	opšti	1	–
2.	korištenje	korišćenje	1	–
3.	s članom, s člankom	sa članom	1	–
4.	kriterij	kriterijum	4	–
5.	(ne)emitiranje	(ne)emitovanje	9	–

²⁸ Vidjeti dio Pridjev *elektronski/elektronički*.

²⁹ Vidjeti dio Nazivi mjeseci.

³⁰ Vidjeti dio Prijedložni izraz *na osnovu / prijedlog temeljem*.

³¹ Vidjeti dio Imenica *osnov/osnova*.

³² Vidjeti dio Lekseme *period/razdoblje*.

³³ Vidjeti dio Lekseme *upotreba/uporaba*.

³⁴ Vidjeti dio Lekseme *uputstvo/uputa/naputak*.

³⁵ Vidjeti dio Skraćenice s. r. / v. r.

³⁶ Vidjeti dio 30% i 70%.

	bosanski, hrvatski	srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
6.	definiran	definisan	2	–
7.	(re)emitiran	(re)emitovan	9	–
8.	(mora biti) registriran	(mora biti) registrovan	1	–
9.	komunikacijski	komunikacioni	1	–
10.	spomenut	pomenut	1	–
11.	definirati	definisati	1	–
12.	rezervirati	rezervisati	1	–
13.	dužni su voditi	dužni su da vode	2	dužni su popunjavati 1 dužni su dostavljati 2 ³⁷
14.	prestaje važiti	prestaje da važi	1	–
15.	kontinuirano	neprekidno	1	–
16.	udio ³⁸	učesće	21	–
17.	Vijeće	Savjet	1	–
18.	internet-stranica	internetska stranica	1	–
19.	web-stranica	internetska stranica	1	–
20.	redni broj 1.	redni broj 1	8 ³⁹	–
21.	redni broj 1.	redni broj 1	4 ⁴⁰	–
22.	(npr. 01.01.2024.)	(npr. 1. 1. 2024)	1 ⁴¹	–
23.	trailer	trejler	1	–
24.	broj	br. ⁴²	1	broj 4
ukupno			75	

³⁷ Uporediti i primjer iz dijela Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski.

³⁸ Da je ovdje riječ o liku *udio* u nominativu, a ne liku *udjel*, potvrđeno je u dva slučaja kada je upotrijebljen nominativ *udio* (u ostalima je zavisni padež).

³⁹ Primjeri s tačkom i bez nje iza brojke idu od brojke 1 do 8.

⁴⁰ Primjeri s tačkom i bez nje iza brojke idu od brojke 1 do 4.

⁴¹ Uporediti s primjerom u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski.

⁴² Kada ispred brojke stoji riječ *broj*, u svim verzijama piše puni naziv ako se radi o jedini, a ako se radi o više brojki koje slijede u nabranjanju, onda se u verziji na srpskome koristi skraćenica *br.*, a na bosanskome i hrvatskome opet riječ *broj*. Uporedimo li ovu upotrebu sa skraćenicom *st.* u verziji na srpskome (primjer se nalazi u tabeli u dijelu

Na gramatičkom planu uočene su pojave fonetske, morfološko-tvorbene, sintaksičke i leksičke prirode.

Tri su pojave fonetske prirode (3 ponavljanja):

- grupe *opć-/opšt-* u primjeru *opći/opšti*,
- grupe *št/šč* u primjeru *korištenje/korišćenje*,
- nepostojano *a* u primjeru prijedloga *s/sa*.

Devet je pojava morfološko-tvorbene prirode (29 ponavljanja):

- lik imenice *kriterij/kriterijum*,
- lik imenice *(re)emitiranje/(re)emitovanje*,
- lik pridjeva *definiran/definisan*,
- lik pridjeva *(re)emitiran/(re)emitovan*,
- lik pridjeva *registriran/registrovan*,
- lik pridjeva *komunikacijski/komunikacioni*,
- lik pridjeva *spomenut/pomenut*,
- lik glagola *definirati/definisati*,
- lik glagola *rezervirati/rezervisati*.

Dvije su sintaksičke pojave (3 ponavljanja):

- infinitivna ili prezentska dopuna u primjeru *dužni su voditi / dužni su da vode*,
- infinitivna ili prezentska dopuna u primjeru *prestaje važiti / prestaje da važi*.

Tri su pojave leksičke prirode (23 ponavljanja):

- leksema *kontinuirano/neprekidno*,
- leksema *udio/učešće*,
- leksema *Vijeće/Savjet*.

Sedam pojava posmatrat ćemo iz pravopisnog aspekta (17 ponavljanja): pisanje imeničkih i pridjevskih veza, datuma, rednih brojeva, anglizma i upotreba skraćenice namjesto pune riječi.

Dakle, znatno je veći broj gramatičkih negoli leksičkih razlika i njihovih ponavljanja.

3.1. Prijedlog *s/sa*

O prijedlogu *s/sa* govorili smo u drugoj⁴³ i četvrtoj⁴⁴ analizi, te već iznijeli normativne poglede triju jezika spram upotrebe kraćeg i dugog lika. Primjer različite upotrebe kraćeg i dužeg lika ovoga prijedloga ispred riječi koja počinje glasom *č* privukao je pažnju ne zbog toga što norme zahtijevaju takvu raspodjelu, nego iz drugog razloga: različita upotreba prijedloga *s/sa* ispred riječi koja počinje glasom *č* utvrđena je u jednom ranijem istraživanju, s tim da u tom istraživanju nije duži lik u verziji na srpskome nego na hrvatskome, pa je u verziji na bosanskome i srpskome primjer *s čajem*, na hrvatskome *sa čajem* (Mešanović-Meša 2023a: 116, 121–123). U ovom slučaju, dakle, u verziji na bosanskom i hrvatskom nalazi se primjer *s članom/člankom*, a na srpskome *sa članom*. Stoga ukazujemo da ni ovakva upotreba nije ustaljen način raspodjele ovoga prijedloga, nego zavisi od izvora u kojem se upotrebljava, a razlike se, kako vidimo, proizvoljno čine kako bez normativnih razloga tako i bez ustaljenog modela. (U ovom izvoru potvrđena je i jednaka upotreba kraćeg lika: *s početne*.)

3.2. Lik imenice *kriterij/kriterijum*

U bosanskom jezičkom standardu imenice grčkoga i latinskoga porijekla na *-ium* prenose se s analoškim nastavkom *-ij*: *aluminij, barij, auditorij, akvarij, delirij, kriterij*,... (Halilović 2017: 141), pa je samo lik *kriterij* i standardiziran (Halilović – Palić – Šehović 2010: 553), a takav odnos ima i hrvatski standard – *kriterij* (Babić – Moguš 2011: 237; *Školski rječnik hrvatskoga jezika*⁴⁵). U *Pravopisu srpskoga jezika* (2018) o preuzimanju ovakvih imenica iz grčkog i latinskog jezika navodi se: “Drugu grupu primera u kojima se zadržava nastavak predstavljaju osnove na *-i-*: *stadion, stadijum, radijus, primarijus, odijum, atrijum, simpozijum*, a onda i hemijski termini *aluminijum, kalijum, kalcijum, radijum* itd. (prema *-ijum* postoji i varijanta na *-ij*)” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 162), pa je ***kriterijum*** (*kriterij*) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 352), odnosno ***kriterijum*** i *kriterij* (Klajn 2011: 127); dakle, liku na *-ijum* data je blaga prednost stavljanjem na prvo mjesto, no lik na *-ij* nije neprihvaćen niti nepravilan. Prema tome, i lik *kriterij* može zadovoljiti normativna pravila sva tri jezika.

⁴³ Vidjeti dio Prijedlog *s/sa*.

⁴⁴ Vidjeti dio Prijedlog *s/sa*.

⁴⁵ <https://rjecnik.hr/search.php?q=kriterij>; pristup 8. 7. 2024.

3.3. Lekseme *kontinuirano/neprekidno*

Oba ova priloga jednakog su normativnog statusa u bosanskome: *kontinuirano* – u kontinuitetu, stalno, trajno, neprekidno, neprestano (~ *opadati*), *neprekidno* – bez prekida, prestanka, neprestano, neprestance (~ *raditi*) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 530, 753), kao i u srpskome: *kontinuirano* – neprekidno, trajno, stalno, povezano (~ *raditi*), *neprekidno* – bez prekida, neprestano, stalno (Vujančić i dr. 2007: 565, 823). *Školski rječnik hrvatskoga jezika* nudi samo natuknicu *neprekidno*⁴⁶ – bez prestanka, bez prekida (~ *učiti*), *sin.* (kontinuirano), neprestance, neprestano, (permanentno), stalno, uvijek, vazda *zast.*; dakle, u hrvatskome *kontinuirano* nije normativno preporučljiv sinonim, ali je prihvaćen. Slijedi da se u svim verzijama mogao upotrijebiti normativno prihvatljiv prilog *neprekidno*, ali i prilog *kontinuirano*, koji, istina, nije preporučljiv za normu hrvatskoga (no, nije neprihvatljiv); dalje, po opisu značenja i upisanih sinonima uz priloge *kontinuirano* i *neprekidno*, samo iz ovih rječnika i ovih odrednica, osim njih, jednako u svim verzijama mogla se naći i sintagma *bez prekida*, a potom prilozima *neprestano*, *neprestance*, *stalno*. Dakle, osim priloga *neprekidno*, koji je mogao bez ikakve zamjerke poslužiti u svim verzijama, na tom mjestu mogli su se naći i drugi prilozima koji zadovoljavaju normativne zahtjeve sva tri jezika – veći je broj jednakih rješenja normativno prihvatljivih za sva tri jezika, a tek ovaj jedan primjer kada se razlika načinila zbog normativno nepreporučljivog sinonima.

3.4. Lekseme *udio/učešće*

O glagolima *učestvovati* i *sudjelovati* pisali smo u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski, gdje smo prikazali razliku među verzijama načinjenu tako što je glagol *učestvovati* upotrijebljen u verzijama na bosanskome i srpskome, glagol *sudjelovati* na hrvatskome, te njihovu normativnu ocjenu u zasebnim standardima. U skladu s tom razlikom, bilo je očekivano da su se i imenice upotrijebile tako da je *učešće* u verzijama na bosanskome i srpskome, a *udio* ili *udjel* na hrvatskome. No, kako vidimo, to nije slučaj: u verziji na bosanskome našla se imenica *udio* (dakle, na bosanskome je glagol *učestvovati*, a imenica *udio*). Neovisno o ovoj prethodnoj razlici kada je riječ o glagolima, sagledat ćemo opet stanje u normama glede ovih imenica (jedan od primjera u kojem su značenju upotrijebljene nalazi se u naslovu ovoga dokumenta: *o udjelu evropskih djela / o udjelu europskih djela / o učešću evropskih djela*). U bosanskom jeziku

⁴⁶ <https://rjecnik.hr/search.php?q=neprekidno>; pristup 2. 8. 2024.

jednakog su statusa imenice *učešće* i *udio* (*udjel*): *učešće* – učestvovanje u nekom zajedničkom poslu, dioništvo, sudioništvo, sudjelovanje (~ u *diskusiji*); prisustvo na mjestu gdje se šta događa (*otvorenje uz ~ mnogobrojnih gostiju*); udio u novcu koji se daje prilikom uzimanja kredita, polog; *udjel* (*udio*) – dio koji pripada kome u zajedničkoj svojini; učestvovanje u čemu (~ u *izradi zakona*) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1363–1364, 1366, 1367). Na jednak način i norma srpskog jezika prihvatila je obje imenice: *učešće* – učestvovanje u nekom zajedničkom poslu, sudelovanje u nekoj zajedničkoj akciji; prisustvo na mestu gde se nešto dešava; upliv, uticaj; saosećanje, saučešće, sažaljenje; *udeo* jek. *udio* (*udjel*) – deo koji pripada nekome u zajedničkoj svojini (*imati udeo u očevini*); *učešće*, sudelovanje u nečemu (*imati udeo u izradi zakona*) (Vujanić i dr. 2007: 1372, 1427). Norma hrvatskoga prihvatila je samo imenicu *udio*⁴⁷ (*udjel*)⁴⁸ – dio imovine ili prava koji pripada komu (*najveći ~; nemati nikakva udjela*); dio u čemu zajedničkomu (~ u *odgoju djeteta*) (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*). Po navodima ovih rječnika, opet za sve tri verzije postoji isto rješenje koje standardi prihvataju – *udio* ili *udjel*.

3.5. Veze dviju imenica ili veze pridjeva i imenice (*internet-stranica*, *web-stranica* / *internetska stranica*)

O pisanju primjera *internet-stranica*, *internet stranica* i *internetska stranica* govorili smo u trećoj analizi⁴⁹ (sličnoga govora bilo je i u petoj analizi⁵⁰), te ćemo se ukratko podsjetiti o načinu upotrebe ovih primjera u verzijama i o njihovoj normativnom ocjeni: u verzijama na bosanskome i srpskome nalazio se primjer *internet stranica*, na hrvatskome *internetska stranica*, dok pravopisne norme bosanskoga i hrvatskoga prihvataju pisanje *internet-stranica*, s tim da norma hrvatskoga jasno preporučuje da se spojevi od dviju imenica kao *internet-stranica* zamjenjuju vezom pridjeva i imenice *internetska stranica*, odnosno *mrežna stranica*, a pravopisna norma srpskoga prihvatila je pisanje *internet stranica*. Kao rješenje koje bi moglo funkcionirati u svim verzijama ponudili smo upravo veze pridjeva i imenice – *internetska stranica*.

U ovom dokumentu po jedanput je upotrijebljen primjer s dvjema imenicama *internet-stranica* i *web-stranica* u verzijama na bosanskome

⁴⁷ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=udio>; pristup 2. 8. 2024.

⁴⁸ <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=udjel>; pristup 2. 8. 2024.

⁴⁹ Vidjeti dio Veze dviju imenica ili veze pridjev i imenica (*internet stranica* / *internetska stranica*).

⁵⁰ Vidjeti dio Veze dviju imenica (*kontakt telefon*).

i hrvatskome, na čijem mjestu u verziji na srpskome oba puta stoji veza pridjeva i imenice *internetska stranica*. Kako smo već rekli, norme bosanskoga i hrvatskoga prihvataju pisanje dviju imenica kao polusloženice *internet-stranica*, uz savjet da se veza *internet-stranica* zamijeni vezom *internetska stranica* > *mrežna stranica* u hrvatskome, a kada takva sveza ima stranu riječ, zamijeniti je domaćom, npr. *web-stranica* > *mrežna stranica* (Jozić i dr. 2013: 141). U savjetniku hrvatskoga stoji i pojašnjenje zašto je bolje umjesto *web-stranica* koristiti *mrežna stranica*: “Engleska imenica *web* znači ‘paučina, mreža’ i u engleskome pripada i općemu i računalnomu nazivlju, u kojemu je istoznačna s pokratom WWW. U hrvatskome se *web* upotrebljava samo u računalnome nazivlju i označuje jednu od najkorištenijih internetskih usluga (WWW). Naziv *web* nalazi se u nizu izraza i kao prvi dio polusloženice. Za engleski naziv *web-page* u hrvatskome se upotrebljava hibridna polusloženica *web-stranica*, prilagođenica *veb-na stranica*, polusloženica *internet-stranica* te nazivi *internetska stranica* i *mrežna stranica*. Budući da je *mreža* (*web* ili WWW) samo jedna od internetskih usluga, prednost treba dati dobro prihvaćenomu i kratkomu hrvatskom nazivu *mrežna stranica*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 156). Norma bosanskoga daje savjet kako je anglizme koji nemaju domaće zamjene bolje pisati u fonetiziranom obliku nego izvorno, npr. *veb-dizajn*, *veb-portal*, *veb-stranica* (Halilović 2017: 139). (Premda nije upotrijebljen primjer *web* na srpskome, istaknut ćemo da je i u srpskome prihvaćen fonetizirani način pisanja ovakvih veza, npr. *veb-sajt* /Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 82/.) Na koncu da kažemo da je u ovom dokumentu zabilježena drugačija raspodjela primjera s imeničkom polusloženicom *internet-stranica* i vezom *internetska stranica* nego u dokumentu iz treće analize, da nije ustaljen model njihove raspodjele, nego je opet riječ o proizvoljnom izboru, potom da je i u samom dokumentu načinjen još jedan novi način njihove upotrebe dodajući još i naziv *web-stranica*, koji nije preporučljiv ni u normi bosanskoga ni hrvatskoga (tako je broj različitih kombinacija njihove upotrebe uvećan). Opet naglašavamo da je *internetska stranica* rješenje koje bi moglo funkcionirati u svim verzijama – rješenje koje nije ni norma hrvatskoga odbacila, a u bosanskome i srpskome neupitna je njegova normativna vrijednost.

3.6. Pisanje rednoga broja napisanoga brojkom

U više navrata (riječ je o 12 primjera) napravljena je razlika među verzijama dokumenta tako što se verzije na bosanskome i hrvatskome razlikuju od verzije na srpskome po pisanju tačke iza brojke u primjerima kao *pod*

rednim brojem 1. itd. (verzija na srpskome nema tačku iza brojke, te je *pod rednim brojem 1*). Radi jasnoće navodimo po jedan primjer.

- (B) *a) u kolonu pod rednim brojem 1. (Datum emitiranja) unosi se svaki dan u godini...*
 (H) *a) u stupac pod rednim brojem 1. (Datum emitiranja) unosi se svaki dan u godini...*
 (S) *a) у колону под редним бројем 1 (Датум емитовања) уноси се сваки дан у години...*

Primjeri koji su u dokumentu prikazani kao razlike među verzijama, zasigurno pravopisne prirode, vrlo su delikatni, ali ne zbog toga što bi tu trebale ili morale biti razlike među verzijama uvjetovane različitim normativnim pravilima glede pisanja tačke iza brojke koja označava redni broj (sve tri norme, jasno je, propisuju pisanje tačke iza arapske brojke koja označava redni broj), nego što je kod većine govornika čitanje (izgovaranje) tih brojeva u kontradikciji s već naznačenom vrstom broja: iako već stoji *redni broj*, izgovara se – kao glavni, npr. *pod rednim brojem jedan, pod rednim brojem dva, pod rednim brojem tri...* Dalje, kada se taj broj, ma kako god ga ko čitao, piše brojkom, nužno je da iza nje stoji tačka – upravo se po tome razlikuje glavni od rednoga broja označenoga brojkom. U normativnim priručnicima o ovome nema posebnoga govora, tek u jednome uz pojašnjenje o bjelinama nalazimo primjer vrlo sličan našim primjerima: “Kao jedna riječ pišu se redni brojevi od 11. do 19.: jedanaesti...” (Jozić i dr. 2013: 85). S obzirom na to da u pravopisnom priručniku srpskog jezika ne nalazimo potvrdu da se u ovom slučaju redni broj treba bilježiti drugačije osim kao redni (ovdje nije riječ o mogućnosti dvojakog čitanja broja /kao osnovnog i kao rednog/ kao što smo pojasnili u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski), ne možemo smatrati normativno opravdanim izostavljanje tačke iza brojki koje označavaju redni broj u verzijama na srpskome, pa tako ni sve ove razlike među verzijama načinjene na ovaj način.

3.7. Pisanje datuma

U *Pravopisu bosanskoga jezika*, u dijelu koji regulira bjeline (razmake) u tekstu, nalaze se primjeri pisanja datuma: “Bjelina se ostavlja: (...) f) između brojeva koji označavaju dan, mjesec i godinu unutar datuma: 16. 9. 1988. (ili: 16. IX 1988), 27. 11. 1995. (ili: 27. XI 1995)” (Halilović 2017: 50), te u dijelu o izostavljanju tačke iza rimskih brojeva: “Predrag Matvejević rođen je u Mostaru 7. X 1932, a umro u Zagrebu 2. II 2017. godine.” (Halilović

2017: 54). Osim toga da se mjeseci mogu pisati i arapskom i rimskom brojem (dakle, uz arapske se piše tačka, uz rimske ne), na osnovu samih primjera proizlazi i da se nula ne piše ispred jednocifrenih rednih brojeva u sastavu datuma. U pisanoj praksi često se upisuje nula ispred jednocifrenoga broja, napominje se u drugome priručniku bosanskog jezika, za šta ne bi trebalo biti opravdanja osim pisanja datuma “na raznim dokumentima, priznanicama, potvrđama, uplatnicama i sličnim pisanim tekstovima koji mogu imati karakter dokumenta. Razlog je tome eventualna mogućnost ispravljanja datuma” (Bulić 2001: 25). I *Hrvatski pravopis* bjelinu propisuje “između sastavnica nadnevka: 24. 12. 1998.” (Jozić i dr. 2013: 83), a nulu ispred jednocifrenoga broja ne nalazimo ni u drugim primjerima: “Rođen je 6. XI. 1989. godine.” (Jozić i dr. 2013: 86). Pisanje datuma detaljno je opisano u savjetniku: “Ako datum zapisujemo brojevima, iza brojeva kojima se označuju dan i mjesec treba biti bjelina. U datumu se jednoznačasti brojevi uvijek (osim u obrascima u kojima se pisanje nule zahtijeva) pišu bez nule ispred broja. Pogrešan je npr. zapis datuma 17.03.2016., a točan je 17. 3. 2016.” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 94). I u *Pravopisu srpskoga jezika* među rednim brojevima u datumu nalaze se bjeline, nula se opet ispred jednocifrenih brojeva ne piše: “... – dovršena je 4. I 1494. godine”, “rat 6. IV 1941 – 9. V 1945; (...)” (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 100, 127), te se preporučuje: “Pri pisanju ciframa mogu se sva tri broja označiti arapskim ciframa, s tačkom, ili se mesec označava rimskim brojem bez tačke: 4. 10. 1957. ili 4. X 1957. (...) Pisanje nule ispred jednocifrenog broja, npr. 07. 03. 1982, nije preporučljivo izvan tehničkih tekstova i poslovne korespondencije” (Klajn 2011: 53). Sve tri pravopisne norme, dakle, propisuju bjeline iza rednih brojeva u datumu, a pisanje nule ispred jednocifrenih brojeva ograničavaju na obrasce i/ili slične dokumente u kojima je moguća njihova zloupotreba i dopisivanje drugih brojki. U vezi s tim, uzet ćemo najprije u obzir da su svi ovi dokumenti koji služe za naše analize objavljeni u službenom glasilu (svaki tekst je u PDF-formatu), te da izglednija opasnost ove prirode ne postoji, a potom činjenicu da ako opasnost za ovakvu zloupotrebu postoji u jednoj verziji, postoji i u ostalima, te bi u oba slučaja verzije bile jednake glede ovoga pitanja. Primjer iz verzija na bosanskome i hrvatskome (*npr. 01.01.2024.*) niti je u saglasnosti s normama kada je riječ o stavljanju bjelina niti pisanju nula u ovim pozicijama, a u verziji na bosanskome zadržana je tačka iza rednoga broja kada slijedi drugi interpunkcijski znak (podsjetit ćemo se da smo komentirali primjere u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski koji su bili usklađeni i s normom bosanskoga, te je tačka izostajala u tim pozicijama), dakle,

verzija na bosanskome morala bi se izjednačiti s verzijom na srpskome i njenim primjerom (*npr.* 1. 1. 2024), dok bi valjan zapis datuma u verziji na hrvatskome bio (*npr.* 1. 1. 2024.).

3.8. Anglizam *trailer/trejler*

Ovaj anglizam označava kraću najavu kakvog filma ili serije, sastavljena je od nekoliko scena, služi kao reklama i postala je gotovo neizostavna u savremenom medijskom prostoru. Bosanski jezički standard ima dva rješenja u pogledu anglizama novijega postanja koji se, premda često upotrebljavaju, nisu uklopili u jezički sistem u toj mjeri da se pišu isključivo prema izgovoru: mogu se pisati u izvornom obliku (*attachment*, gen. jd. *attachmenta*, *displey*, *Facebook*, *gender*, *handout*, *mail*, *e-mail*, *online*, *selfie*, *Twitter*, *web*, *Wikipedia*) i prema približnom izgovoru, fonetizirano (*atačment*, gen. jd. *atačmenta*, *displej*, *Fejsbuk*, *džender*, *hendaut*, *mejł*, *imejl*, *on-lajn*, *selfi*, *Tviter*, *veb*, *Vikipedija*), ali su date i sljedeće upute: “U bosanskome standardnom jeziku bolje je upotrijebiti domaću zamjenu (ukoliko postoji) ili bliskoznačnicu: *alati* (mj. *Tools*), *prilog* (mj. *atačment* ili *attachment*), *rod* (mj. *džender* ili *gender*) i sl. Anglizme koji nemaju domaće zamjene bolje je pisati u fonetiziranome obliku negoli izvorno: *džender-centar*, *hendaut*, *kompakt disk*, *veb-dizajn*, *veb-portal*, *veb-stranica* i sl.” (Halilović 2017: 139). U hrvatskom standardu odnos spram načina pisanja riječi iz stranih jezika iskazan je različito i ovisi o izdanjima pravopisnih priručnika. U jednome je iskazan stav da se zbog velikoga prodora novije posuđenice pišu različito, one posuđenice koje téžē usvojenosti ili su već usvojene, pišu se kao usvojenice (*antidamping*, *autsajder*, *brifing*, *displej*, *erkondišn*, *establišment*,...), druge se pišu izvorno, posebno ako su dvočlane i višečlane (*after shave*, *body building*, *break dance*, *bug*, *catering*, *copyright*,...), neke se pišu na oba načina, izvorno i kao usvojenice (*jackpot* i *džekpot*, *jazz* i *džez*, *jeans* i *džins*, *jingle* i *džingl*, *jumbo* i *džambo*, *show* i *šou*,...), a najbolja rješenja su upotreba domaćih riječi kao njihovih zamjena (*best-seler* > *uspješnica*, *brain drain* > *odljev mozгова*, *by-pass* > *premosnica*, *e-mail* > *e-pošta*, *e-pismo*, *feedback* > *povratna sprega*, *password* > *lozinka*, *zaporka*, *šifra*, *talk show* > *pričaonica*,...) (Babić – Moguš 2011: 47–48). U drugome se riječi i sveze riječi iz stranih jezika pišu ovisno o stupnju njihove prilagođenosti hrvatskom jeziku na dva načina: izvorno, onako kako se pišu u jeziku iz kojeg su preuzete, i to kosim slovima ako se ne uklapaju u glasovni sastav hrvatskog jezika (*attachment*, *brainstorming*, *buffet*, *catering*, *celebrity*, *copyright*, *gadget*, *intermezzo*, *jacuzzi*...) (ako ne odudaraju od glasovnog sastava hrvatskog jezika, ne pišu se ukošeno i smatraju se posuđenicama,

npr. printer; stanu riječ treba, kad god je to moguće, zamijeniti hrvatskom riječju ili svezom: *attachment* – privitak, *bookmark* – straničnik, *bypass* – premosnica, *call-centar* – pozivni centar, *copyright* – autorsko pravo, *e-mail* – e-pošta, e-poruka, e-adresa, donor – darivatelj, futsal – mali nogomet, printer – pislač, ...), i fonetizirano, prilagođeno hrvatskom jeziku (aluminij, apneja, bilijar, brend, čips, evergrin, folksdojčer, garsonijera, ...); strane riječi sklanjaju se tako da se oblični nastavak dodaje bez spojnice, npr. *catering*, *cateringa*, *catering*..., *pizza*, *pizze*, *pizzi*... (Jozić i dr. 2013: 67–70). Kako za riječ *trailer* postoji domaća zamjena, “umjesto riječi *trailer* bolje je upotrebljavati hrvatsku riječ *najava*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 145–146). U *Pravopisu srpskoga jezika* o pisanju riječi iz engleskog jezika kazano je u dijelu o spojenom i odvojenom pisanju riječi, istakavši da se za leksiku stranoga porijekla (novija je najčešće iz engleskoga) primjenjuju pravila koja vrijede za domaće riječi ili se primjenjuje pravopis iz jezika iz kojeg se te riječi preuzimaju, te se pišu sastavljeno (*bajpas*, *bebisiter*, *vorkšop*, *imejl/mejl*, *lajtmotiv*, *plejbek*, *postpejd*, *rentakar*, *erkondišn*, *džuboks*, ...) ili s crticom (*bar-kod*, *big-ben*, *veb-sajt*, *drim-tim*, *njuz-magazin*, *onlajn-trgovina*, ...) (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 82). Nakon prikazanih normativnih pravila uporedit ćemo ih s primjerima iz jezičkih verzija, a kako bismo dobili jasniju sliku, donosimo primjere iz verzija (ovaj put bez ikakvih dorada, pa ni promjena vrste slova cijeloga dijela teksta).

- (B)f korištenje promotivnih alata za isticanje evropskih djela, poput prikazivanja isječaka (trailera) iz evropskih audiovizuelnih djela,...
- (H)f korištenje promotivnih alata za isticanje europskih djela, poput prikazivanja isječaka (trailera) iz europskih audiovizualnih djela,...
- (S) ф коришћење промотивних алата за истицање европских дјела, попут приказивања исјечака (трејлера) из европских аудио-визуелних дјела,...

Primjer *trailer* u verzijama na bosanskome i hrvatskome vrijedi detaljnije komentirati – obje norme zagovaraju upotrebu domaćih riječi, pa bi *najava* sigurno mogla poslužiti i u verziji na bosanskome, a ako se ipak ova riječ ne “osjeća” dovoljno kao zamjena anglizmu *trailer* ili ako ga je jasnoće radi bolje upotrijebiti, valjalo ga je, po preporuci iz *Pravopisa bosanskoga jezika* (2017), pisati fonetizirano “trajlera” (*Pravopis* /2017/ ne navodi nikakve upute o tipu slova kada se anglizmi pišu u izvornom obliku kao *Hrvatski pravopis* /2013/, no dao je prednost fonetiziranom pisanju); iz dosad rečenog možemo reći da primjer *trailer* u verziji na bosanskome nije neprihvatljiv, no dvama rješenjima norma je dala prednost – domaćoj riječi ako

postoji (ovdje je to riječ *najava*) i obliku *trejler*. U verziji na hrvatskome, bez sumnje, jedino je valjano rješenje domaća riječ *najava* i tu preporuku nalazimo u svim normativnim priručnicima i savjetnicima hrvatskog jezika; dalje, naglasit ćemo da niti u jednoj verziji ova riječ nije pisana kosim slovima, pa ni u hrvatskoj, gdje se, ako se kojim slučajem i upotrijebila, trebala napisati kosim slovima, po preporuci *Hrvatskog pravopisa* (2013). U verziji na srpskome primjer *trejler* usklađen je s osnovnim pravilima ovog standarda, a kako je tekst na srpskome štampan ćirilicom, i ovaj primjer pisan je ćirilicom, te je ovakav način adaptacije jedino i valjan. (Oblički nastavci napisani su u skladu sa svim normama.) Dakle, primjer iz verzije na hrvatskome nije u saglasnosti s normom hrvatskoga, u verziji na bosanskome nalazi se primjer koji od tri rješenja što ih je norma bosanskoga ponudila ima najmanju normativnu vrijednost – nije preporučljiv, jedino verzija na srpskome ima primjer potpuno usklađen i prihvaćen u srpskom jeziku. Može li se, ipak, primjer *trailer* upotrijebiti u verzijama na bosanskom i hrvatskome jasnoće radi (primjer je u samom tekstu u zagradi, služi da precizira na šta se odnosi riječ *odsječak*)? Primjer *trailer*, iako ima bolja rješenja na bosanskome, ne možemo smatrati potpuno izvan njegove norme, te i ovako napisan može se prihvatiti; u verziji na hrvatskome, ako se i upotrijebio iz bilo kojih razloga, trebalo ga je napisati kosim slovima *trailer* – jedino tako ova rješenja imaju uporište u normama. Kako norme imaju različita polazišta, jedno rješenje za sve tri verzije ne može se ponuditi.

O nekim pojavama govorili smo u ranijim analizama: *opći/opšti* (druga analiza⁵¹), *Vijeće/Savjet* (treća analiza⁵²).

4. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski

Ovaj dokument odlikuje se i skupinom primjera po kojoj sve tri verzije imaju svoje rješenje, jedinstveno samo za tu verziju. Zabilježeno je 6 takvih pojava i 26 ponavljanja.

⁵¹ Vidjeti dio Lik *opšti/opći*.

⁵² Vidjeti dio Lekseme *vijeće/savjet*.

Tabela 3. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta*
– bosanski : hrvatski : srpski

	bosanski	hrvatski	srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1.	audiovizuelan	audiovizualan	audio-vizuelan ⁵³	20	–
2.	stavovi	stavci	st.	1	–
3.	dužni su poštovati	dužni su poštivati	dužni su da poštuju	1	–
4.	TV-stanica	TV-postaja	TV stanica	2	–
5.	01. januar	01. siječnja	1. januar	1	–
6.	08. maja	08. svibnja	8. maja	1	–
ukupno				26	

Ove pojave često su kombinirane s gramatičkim, pravopisnim ili leksičkim pitanjima (vokalska alternacija *a/e* u pridjevu na *-alan/-elan* uz pisanje pridjeva spojeno ili s crticom kada je u prvome dijelu *audio: audiovizuelan/audiovizualan/audio-vizuelan*; imenice *stav/stavak* ili upotreba njihove skraćenice kada se upotrebljava u množini; infinitivna ili prezent-ska dopuna u predikatu uz različitu upotrebu glagola *poštovati/poštivati*, pisanje složenih skraćenica uz imenice *stanica* i *postaja*), te pisanje nule ispred jednocifrenog broja u datumu.

4.1. Pridjev *audiovizuelan/audiovizualan/audio-vizuelan*

Pravopisna norma bosanskog jezika imenice kojima se pridodaje kao prvi dio nepromjenjivi i nesamostalni morfem stranoga porijekla koji se završava na vokal *a* prihvata kao složenice i propisuje njihovo sastavljeno pisanje (Halilović 2017: 31), te se i pridjevi kao i imenice s kojima su u tvorbenoj vezi pišu sastavljeno (Halilović 2017: 31), a dubletni su pridjevi latinskoga porijekla na *-alan/-elan*, te je u konačnici dublet *audiovizualan/audiovizuelan* (Halilović 2017: 186). I za normu hrvatskoga prihvatljivo je sastavljeno pisanje imenica nastalih dodavanjem stranih prefiksoida od kojih je jedan i *audio-* (Jozić i dr. 2013: 47, 131), a kako je samo nastavak *-alan* normiran, tako i pridjev dobiva konačni lik *audiovizualan* (Jozić i dr. 2013: 161). Autori *Pravopisa srpskoga jezika* (2018) imenice koje u svom prvom dijelu imaju formant ili prefiksoid stranoga porijekla posmatraju zavisno od toga šta

⁵³ U verziji na srpskome u 5 primjera nije izvršena korektura kada se polusloženica rastavila na kraju reda i crtica nije upisana i na početak sljedećega.

se nalazi kao sastavnica u drugom dijelu, pa navode imenice *audio-kaseta*, *audio-uređaj* i uz njih pridjev *audio-vizuelan*, koji samo u ovom obliku donose i u *Rečniku uz pravopis* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 80, 261), ali kada je riječ o drugim pridjevima i njima srodnim riječima, onda se navode s oba nastavka, npr. **aktuelan** i **aktualan**, **aktuelizacija** i **aktualizacija**, **aktuelnost** i **aktualnost** (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 256); dakle, za normu srpskoga prihvatit ćemo da je pridjev samo u liku *audio-vizuelan* prihvatljiv. Složit ćemo se da je odabir ovih likova u sve tri verzije usklađen s njihovim normama, s tim da je i za verziju na bosanskome prihvatljivo još i rješenje jednako kao u verziji na hrvatskome – *vizualan*.

4.2. Glagol *poštovati*/*poštivati* kao infinitivna ili prezentska dopuna u predikatu

O glagolu *poštovati*/*poštivati* bilo je riječi u dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski kada je ustanovljeno da razlika koja se činila među verzijama tako što se *poštovati* koristilo u verzijama na bosanskome i srpskome, *poštivati* na hrvatskome nije imala normativno utemeljenje – i u hrvatskome standardu prednost je na strani lika *poštovati*. Razlika glede ovoga pitanja, dakle, nije bila normativno potrebna ni opravdana. Uz ovo se još dodala razlika vezana za različitu dopunu u sastavu predikata (o ovome smo dosta govorili i napominjali u ranijim analizama⁵⁴), pa verzije na bosanskome i hrvatskome imaju infinitivnu dopunu, verzija na srpskome prezentsku (*dužni su poštovati* / *dužni su poštivati* / *dužni su da poštuju*). U dijelu Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski nalazi se primjer jednak po infinitivnoj dopuni *dužni su poštovati* (B, S) / *dužni su poštivati* (H), a u okviru samo ove analize nalazimo i slične primjere: *dužni su voditi* (B, H) / *dužni su da vode* (S), *dužni su popunjavati* (B, H, S), *dužni su dostavljati* (B, H, S – dva puta). Iz ovoga slijedi zaključak da je ova razlika među verzijama sasvim neopravdana, i iz normativnih i iz stilskih razloga.

4.3. Pisanje složenih skraćenica uz imenicu (*TV-stanica*/*TV-postaja*/*TV stanica*)

U drugoj analizi pisali smo o ovom pravopisnom pitanju i ustanovili da norma bosanskoga zahtijeva odvajanje crticom složene skraćenice od imenice (pisanje kao polusloženice), a norme hrvatskoga i srpskoga složenu skraćenicu i imenicu ne vezuju crticom; to pitanje predložili smo na osnovu

⁵⁴ Vidjeti prvu, četvrtu i petu analizu.

jednake upotrebe primjera u svim verzijama (*ATS jedinice, DVD mediji*). U ovom dokumentu načinjena je razlika u pogledu pisanja crtice koju bilježi verzija na bosanskome i hrvatskome. I opet ovakav odabir ne možemo prihvatiti: kako smo već vidjeli, po normi hrvatskoga složena skraćenica i imenica pišu se kao dvije riječi. Rekli smo i da jednako rješenje za sve verzije nije moguće zbog različitih normativnih zahtjeva triju jezika, a ovdje je to još složenije upotrebom leksema *stanica* i *postaja*.

4.4. Još ponešto o pisanju datuma

U ovoj analizi pojasnili smo normativne stavove triju normi i komentirali pisanje datuma u verzijama dokumenta – bjeline se moraju iza svake brojke koja označava dan, mjesec ili godinu bilježiti, mjesec se može pisati arapskim rednim ili rimskim brojem, a nula se ispred jednocifrenih brojeva ne piše; primjeri koje smo komentirali pisani su arapskim brojevima, verzije na bosanskome i hrvatskome imale su zapisanu nulu ispred jednocifrenoga broja i nisu imale bjeline među sastavnicama datuma. U ova dva nova slučaja nule su zadržane u tim verzijama, što je i dalje potpuno neprihvatljivo, ali novost jeste pisanje naziva mjeseca. Jedan od savjeta za pisanje datuma u hrvatskome jeste i sljedeći: “Mjesec se može zapisati arapskim i rimskim brojem, ali je ipak bolje, kad god je to moguće, napisati naziv mjeseca. Pritom treba paziti da naziv mjeseca bude u genitivu jer je izraz kojim označujemo datum zapravo skraćeni oblik punoga zapisa *17. dan mjeseca ožujka*” (Blagus Bartolec i dr. 2016: 94). Ovaj savjet nije primjenjivan u već komentiranim primjerima, a vjerujemo da ni sada nije bio presudno usklađivanje s njim, nego izostanak rednoga broja koji označava godinu.

- (B) ..., tako da prvi uneseni datum bude 01. januar, a da posljednji uneseni datum bude 31. decembar tekuće godine,...
- (H) ..., tako da prvi uneseni datum bude 01. siječnja, a da posljednji uneseni datum bude 31. prosinca tekuće godine,...
- (S) ..., тако да први унесени датум буде 1. јануар, а да посљедњи унесени датум буде 31. децембар текуће године,...

Jasnoća iskaza bio je povod za pisanje naziva mjeseca, poštovan je zahtjev i za genitivnim oblikom u hrvatskome i sve je prihvatljivo, no, s obzirom na to da ispred stoji riječ *datum*, ni bilježenje brojkama ne bi ugrozilo jasnoću ovog iskaza, a svakako mu u prilog ide i ekonomičniji način pisanja. Naglasit ćemo da se u ovom primjeru verzija na bosanskome i srpskome podudaraju u pisanju naziva mjeseca u nominativu. No, da se još verzije mogu razlikovati po nečemu, svjedoče sljedeći primjeri, u kojima se

verzija na srpskome podudara sada s verzijom na hrvatskome po genitivnom obliku naziva mjeseca.

(B) 08. maj 2024. godine

(H) 08. svibnja 2024. godine

(S) 8. maja 2024. године

Broj razlika među verzijama dokumenta samo na temelju pisanja datuma, kako vidimo, može se uvećavati, no razlike ovakve prirode nisu ni normativno opravdane, nisu ni usklađene s pojedinačnim normama, niti su odlike dobrog stila (kada se uzmu u razmatranje pojedinačne verzije, koristi se neujednačeno pisanje i bilježenje kakve pojave).

5. Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski, srpski

U dosadašnjim analizama verzija na bosanskome nije se razlikovala od verzija na hrvatskome i srpskome. Ovdje potvrđujemo tek jedan takav primjer.

Tabela 4. *Primjeri razlika među verzijama dokumenta*
– bosanski : hrvatski, srpski

bosanski	hrvatski, srpski	broj razlika	broj jednake upotrebe
1. obezbijediti	osigurati	1	–

U drugoj analizi⁵⁵ govorili smo o leksemama *osiguravati/obezbjediti* i utvrdili da je norma bosanskoga, kao i srpskoga, prihvatila i *obezbijediti* i *osigurati*, a hrvatskoga samo *osigurati*. Naznačili smo i da bi *osigurati/osiguravati* bilo valjano rješenje za sve verzije. Stoga izdvajanje verzije na bosanskome upotrebom glagola *obezbijediti*, koji u prvom izdanju *Pravopisa bosanskoga jezika* nije bio ni normiran (Halilović 1996: 367), nema ni normativnoga ni kakvog drugog opravdanja – *osigurati* se moglo upotrijebiti i u toj verziji.

⁵⁵ Vidjeti dio Lekseme *osiguravati/obezbjediti*.

6. Jednakosti u svim verzijama

I u okviru ove analize izdvojili smo određene jednakosti koje ćemo komentirati nanovo ili uporediti s razlikama ili jednakostima iz prethodnih analiza.

Tabela 5. *Izdvojeni primjeri jednake upotrebe u svim verzijama*

bosanski, hrvatski, srpski	broj ponovljenih pojava
1. minuta	4
2. daljnji	3
3. može uključivati	1
4. datum	3
5. generalni direktor	2
6. forma	5
7. marketinške kampanje	1
8. testni signal	1

6.1. Lik *minuta*

Ova imenica može biti u obliku muškog i ženskog roda, te su je kao dvorodnu imenicu prihvale norme bosanskoga (Halilović – Palić – Šehović 2010: 654; Halilović 2017: 419) i srpskoga (Vujanić i dr. 2007: 712; Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 372), dok se norma hrvatskoga opredijelila samo za ženski rod (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*⁵⁶). Da se verzije ne moraju razlikovati kada postoji mogućnost proizašla iz normativnih višestrukosti, naše je temeljno polazište u ovom istraživanju – primjer *minuta* i njemu slični primjeri potvrde su da su takva rješenja već primjenjivana i da to nije nikakva prisilna novotarija već nešto sasvim prirodno i spontano u ovakvim dokumentima.

6.2. Lik *daljnji*

Lik *daljnji* do sada je često komentiran (prva⁵⁷, druga⁵⁸, četvrta⁵⁹ i peta⁶⁰ analiza), utvrđena razlika među verzijama dokumenta u prvoj i drugoj

⁵⁶ <https://rjecnik.hr/search.php?q=minuta>; pristup 9. 8. 2024.

⁵⁷ Vidjeti dio Likovi *daljnji/dalji*.

⁵⁸ Vidjeti dio Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski.

⁵⁹ Vidjeti dio Pridjev *daljnji*.

⁶⁰ Vidjeti dio Lik *daljnji*.

analizi, a u četvrtoj i petoj potvrđena upotreba samo jednog lika – *daljnji*. I u ovoj analizi lik *daljnji* koristi se u svim verzijama.

6.3. Infinitivna dopuna predikatu

I ova pojava nije rijetka u ovim izvorima, komentirana je i skrenuta pažnja na nju u prvoj⁶¹, četvrtoj⁶² i petoj⁶³ analizi, a ustanovljeno je kako infinitiv nema normativnih prepreka da bude iskorišten kao dopuna predikatu. I u ovoj analizi već smo istaknuli da je uočena i jednaka i različita predikatska dopuna, a u ovome dijelu još jedanput ističemo jednaku infinitivnu dopunu.

6.4. Leksema *datum*

Leksema *datum* bila je u žiži interesiranja u drugoj analizi⁶⁴. I u inim dokumentima (npr. peta analiza⁶⁵) uočena je stalna upotreba ove lekseme u svim verzijama.

6.5. Leksema *direktor*

I o ovome smo već govorili (druga analiza⁶⁶), te ovdje samo potvrđujemo da je primjer *generalni direktor* u skladu s normativnim preporukama i hrvatskog jezika.

6.6. Leksema *forma*

U petoj analizi⁶⁷ uočeno je da su u dva slučaja verzije jednake glede upotrebe lekseme *oblik*, a u jednom slučaju u verzijama na bosanskome i srpskome koristi se leksema *forma*, na hrvatskome *oblik*. Također je prikazan odnos normi spram ovih leksema: u bosanskome i srpskome jednakog su statusa, u hrvatskome se preporučuje upotreba lekseme *oblik* premda ni *forma* nije neprihvatljiva. Poštujući savjet, izdvojena je leksema *oblik*, koja u svim standardima ima jednako valjanu upotrebnu vrijednost. U ovom dokumentu i njenim verzijama samo je korištena leksema *forma*, koja nije preporučljiva u hrvatskome, ali razlike među verzijama nema. Dakle, u

⁶¹ Vidjeti dio Infinitivna i prezentska dopuna predikatu.

⁶² Vidjeti dio Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski.

⁶³ Vidjeti dio Infinitivna dopuna predikatu.

⁶⁴ Vidjeti dio Leksema *datum* u hrvatskome.

⁶⁵ Vidjeti dio Leksema *datum*.

⁶⁶ Vidjeti dio Lekseme *direktor/ravnatelj*.

⁶⁷ Vidjeti dio Lekseme *forma/oblik*.

petoj analizi utvrđena je i jednaka upotreba lekseme *oblik*, potom razlika *formal/oblik*, a u šestoj analizi jednaka upotreba lekseme *forma*.

6.7. Veze pridjeva i imenice (*marketinške kampanje, testni signal*)

O vezama dviju imenica ili pridjeva i imenice govorili smo najprije u drugoj⁶⁸ te u petoj⁶⁹ analizi, a i u ovoj analizi bilo je već govora o ovom pitanju. Ostaje da potvrdimo da se u svim verzijama koriste veze pridjeva i imenice *marketinške kampanje* i *testni signal*, te da se naša tvrdnja da se ova veza može iskoristiti u svim verzijama kako se ne bi morala činiti razlika u pisanju dviju imenica kao polysloženica ili dviju riječi, što zahtijevaju norme, itekako primjenjuje u praksi i u drugim primjerima.

7. Zaključna razmatranja o jezičkim verzijama dokumenta

Kao i u dosadašnjim analizama, i u ovoj analizi prikazali smo pojave po kojima se ostvaruju razlike među jezičkim verzijama dokumenta, utvrdili njihov broj i broj ponavljanja, zatim evidentirali jednake upotrebe i pored ostvarenih razlika, utvrdili normativni status u zasebnim jezicima pojava za koje smo smatrali da na neki način privlače pažnju čitatelja, a za neke smo opet naglasili da su komentirane ranije i da se ponavljaju i u ovom dokumentu. Neke jednake pojave u svim verzijama također su komentirane.

7.1. Ukupni broj razlika među verzijama dokumenta

Četiri skupine primjera imaju ukupno 69 pojava po kojima se verzije razlikuju i 311 njihovih ponavljanja: najbrojnija je skupina po kojoj se verzija na hrvatskome razlikuje od verzija na bosanskome i srpskome (38 pojava – 209 ponavljanja), potom skupina po kojoj se verzija na srpskome razlikuje od verzija na bosanskome i hrvatskome (24 pojave – 75 ponavljanja), zatim skupina u kojoj svaka verzija ima svoje rješenje (6 pojava – 26 ponavljanja), a na osnovu jednoga primjera verzija na bosanskome razlikuje se od verzija na hrvatskome i srpskome. S obzirom na ukupni broj riječi verzija i broj ponovljenih razlika, približno je šestina teksta imala lektorske intervencije.

⁶⁸ Vidjeti dio Veze dviju imenica ili veze pridjeva i imenice (*internet stranica / internet-ska stranica*).

⁶⁹ Vidjeti dio Veza dviju imenica (*kontakt telefon*).

7.2. Normativna (ne)opravdanost razlika

Nakon što smo uočili razlike među verzijama dokumenta, tim smo pojavama utvrdili normativnu vrijednost u svim standardima te ocijenili da li su te razlike utemeljene u normativnim zahtjevima i da li se, ipak, jedan lik od para koji čini razliku među verzijama mogao upotrijebiti u svim verzijama. Na tom tragu izdvajamo sljedeće:

- imenica *izvještaj* čak ima preporuku da se upotrebljava i u hrvatskom standardu, te se može koristiti u svim verzijama (11 ponavljanja);
- glagol *poštovati* također ima prednost i u hrvatskom standardu, pa i on može zadovoljiti sve verzije (2 ponavljanja);
- leksema *skupina* rješenje je prihvatljivo u svim standardima (1 primjer);
- i *red* i *redosljed* može se koristiti u svim verzijama (1 primjer);
- leksema *sudjelovati* rješenje je prihvatljivo za sve verzije (2 ponavljanja);
- leksema *tablica* također je standardizirana u svim jezicima (1 primjer);
- prijedlog *s* ispred riječi *član* ili *članak* može se koristiti u kraćem liku (1 primjer);
- lik imenice *kriterij* zadovoljava normativne uzuse sva tri jezika (4 ponavljanja);
- prilog *neprekidno* bez ikakvih primjedbi funkcionirao bi jednako dobro u svim verzijama (1 primjer);
- leksema *udio* ili *udjel* može se upotrijebiti u svim verzijama (21 ponavljanje);
- veze pridjeva i imenice također su rješenja za sve verzije (2 ponavljanja);
- pisanje tačke iza brojke koja označava redni broj treba biti rješenje za sve verzije (12 ponavljanja);
- infinitivna dopuna u predikatu opet je prihvatljiva za sve verzije (4 ponavljanja);
- izostavljanjem nule ispred jednocifrenih brojeva i pisanje naziva mjeseca brojkom također se može naći u svim verzijama (2 ponavljanja);
- leksema *osigurati* dobro je rješenje za sve verzije (1 primjer).

Na ovaj način smanjio bi se broj evidentiranih razlika za 17, a ponavljanja za 66 – dakle, sada govorimo o 52 pojave po kojima se verzije razlikuju i 143 ponavljanja.

I ovdje ćemo pridodati primjere koje smo komentirali u ranijim analizama te naglasiti sljedeće: konstrukcije *na osnovi* i *na temelju* mogu funkcionirati u svim verzijama (2 ponavljanja), i *nivo* i *razina* također (1 primjer), *razdoblje* ima veću naklonost i u hrvatskoj normi, premda ni *period* nije neprihvatljiv (5 ponavljanja), *upotreba* je dobar izbor za sve tri verzije (1 primjer). Broj koji označava razlike sada iznosi 48, a broj ponavljanja 134. To znači da i ovdje trećina razlika među verzijama dokumenta nije morala biti razlika – postojalo je isto rješenje za sve tri verzije, no ono se opet nije iskoristilo.

Moramo naglasiti i da smo ukazali na česta pravopisna ogrešenja o norme, a tiču se bilježenja ili izostavljanja tačke iza rednoga broja kada iza slijedi drugi interpunkcijski znak, odvajanja dijelova u nabranjanju koji se nižu jedan ispod drugoga, te pisanja datuma.

7.3. Druga rješenja

Dodatnim savjetima smanjili bismo razlike:

- **pisanjem skraćenica** čl. i st. u značajnom broju (31 ponavljanje);
- **pisanjem naziva mjeseci brojkom** (5 ponavljanja);
- **pisanjem skraćeno e-** umjesto *elektronski* i *elektronički* (6 ponavljanja).

Ovim bi se broj razlika umanjio na 45, a njihovo ponavljanje bi se i više nego prepolovilo (92 ponavljanja).

7.4. Normativna (ne)opravdanost jednakosti

Sve komentirane jednakosti poslužile su samo da potvrdimo da se u pojedinim slučajevima koristi isto rješenje, odnosno jedan isti član iz sinonimnoga para prihvaćenog u svim normama. Dakle, ono što ističemo i u razlikama nalazi se već sprovedeno u djelo u jednakostima.

Izvori

1. *Instrukcija o načinu izvještavanja o udjelu evropskih djela i evropskih djela nezavisnih producenata u programskim sadržajima TV-stanica i u katalogima pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev*, Službeni glasnik BiH, godina XXVIII, br. 39, 21. juna/lipnja 2024. (bosanski)

2. *Instrukcija o načinu izvještavanja o udjelu europskih djela i europskih djela neovisnih producenata u programskim sadržajima TV-postaja i u katalozima pružatelja audio-vizualnih medijskih usluga na zahtjev*, Službeni glasnik BiH, godina XXVIII, br. 39, 21. juna/lipnja 2024. (hrvatski)
3. *Instrukcija o načinu izvještavanja o učešću evropskih djela i evropskih djela nezavisnih producenata u programskim sadržajima TV stanica i u katalozima pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtjev*, Službeni glasnik BiH, godina XXVIII, br. 39, 7. juna 2024. (srpski)

VIII. Zaključak

Ovo istraživanje obuhvatilo je šest dokumenata koji imaju po svoje tri verzije – verziju na bosanskome, verziju na hrvatskome i verziju na srpskome. Svaki od tih dokumenata i njihove verzije na isti su način analizirani: najprije su izdvojene sve razlike po kojima se bilo koja verzija razlikuje od ostalih i utvrđen njihov broj, te se na osnovu ukupnoga broja riječi iz sve tri verzije utvrdio približan udio intervencija koji verzije čine različitima, potom su te razlike svrstane u jednu od mogućih skupina primjera (Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, srpski : hrvatski; Razlike među verzijama dokumenta – bosanski, hrvatski : srpski; Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : hrvatski : srpski; Razlike među verzijama dokumenta – bosanski : srpski, hrvatski), a u svakoj takvoj skupini nalazi se tabela s ukupnim brojem pojava po kojima se verzije razlikuju i brojem njihovih ponavljanja, ali i brojem jednake upotrebe tih istih ili vrlo sličnih pojava; nakon toga slijede komentari o pojedinim razlikama (sve pojave koje se nalaze u tabelama nisu mogle biti komentirane posebice – neke su već toliko poznate kao razlike među verzijama ovakvih dokumenata i često su spominjane u dosadašnjim radovima i publikacijama s istim predmetom interesiranja tako da su tek određene pojave zavrijedile ovom prilikom našu pažnju ili svojom aktualnošću ili iz kakvoga drugog razloga bitnoga za istraživanje) koji sadrže prikaz njihovog statusa u svakoj normi, uporedbu i ocjenu s njihovom upotrebom u svakoj verziji, te izdvajanje, ukoliko je postojalo, jednog rješenja koje se moglo iskoristiti da se ne čine dodatne razlike među verzijama; osim razlika komentirane su na isti način i određene jednakosti među verzijama; na kraju svake analize upoređen je broj načinjenih razlika među verzijama s brojem koji bi se dobio kada bi se razlike činile samo na mjestima gdje zaista normativni uzusi triju normi to zahtijevaju.

Iz svake analize saznali smo koliki je dio teksta (izvornika) zahvaćen lektorskim intervencijama i promjenama da bi se u konačnici dobile tri verzije jednoga dokumenta – obuhvaćena je približno petina, šestina, osmina, devetina ili jedanaestina teksta izvornika kako bi se dobile tri jezičke verzije. Kada smo sagledali te razlike poredeći ih s normativnom

ocjenom pojedinačnih standarda i ustanovivši da, ipak, za njima i nije bilo nužne potrebe, dobili smo podatke da se taj broj, koristeći istu normativno prihvatljivu formu u sve tri verzije, može znatno umanjivati – najčešće se trećina već načinjenih razlika pokazala kao nepotrebna. Dalje, i upotrebom nekih drugih jedinica ili formi istih u svim verzijama, a koje bi jednako dobro funkcionirale u svim standardima, namjesto postavljenih razlika za koje ne postoje normama prihvatljiva ista rješenja, pokazalo se da su se tri verzije jednoga dokumenta mogle sačiniti bez čak polovine prvobitno prikazanih razlika (dakle, time petina, šestina, osmina,... postaje desetina, dvanaestina, šesnaestina... teksta izvornika koja bi bila zahvaćena intervencijama). A takvih istih rješenja, zasigurno, može se ponuditi mnogo više negoli smo ih mi istakli (npr. predložili smo pisanje skraćenica za riječi *član* ili *članak*, *stav* ili *stavak*, *tačka* ili *točka*, pisanje datuma brojkama umjesto s nazivima mjeseci, pomjeranje enklitike u futuru I prema početku rečenice /namjesto sastavljenoga ili rastavljenoga pisanja kada enklitika dolazi iza infinitiva/, pisanje *e-* namjesto *elektronski* ili *elektronički*, *dijelom usvojen* namjesto *djelomično* ili *djelimično* usvojen itd.) – za njima se ne bi trebalo ni dugo tragati, jer u svakom standardu postoji veliki broj sinonimnih formi, istoznačnica ili bliskoznačnica, koji omogućavaju da se plan sadržaja ne mijenja, a uvijek se može pronaći bar jedna od njih standardizirana u sva tri jezika. Ovdje ćemo posebno istaći i pokretni vokal *a* – njegova upotreba u ovim dokumentima nije ustaljena, najčešće odvađa verziju na hrvatskome od verzija na bosanskome i srpskome, nekada je prisutan u svim verzijama u pojedinim slučajevima, a nerijetko ni u verziji na hrvatskome nije konstantan, stoga smatramo da u ovim tekstovima njegova upotreba zaista nije opravdana i da se tekstovi ovakve prirode trebaju pripremati bez pokretnih vokala. Na koncu, vidjelo se i to da se znatan broj pojava po kojima su se verzije razlikovale ponavlja u svakom novom izvoru (pojave koje su posebno označene i upućene na prethodne analize, npr. *s/sa*, *unutrašnji/unutarnji*, *izdat/izdan*, *u skladu s / sukladno*, *na osnovu / na temelju*, *lice/osoba*, *nivo/razina*, *organ/tijelo*, *sistem/sustav*, *internacionalni i domaći nazivi mjeseci*, *vijeće/savjet*, *oblik/forma*, *upotreba/uporaba*, *uputstvo/uputa*, *s. r. / v. r.*, infinitivna ili prezentska dopuna u predikatu...), a nerijetko prvobitni izbor likova po verzijama dokumenta nije zadržan nego je drugačiji (npr. *opći* i *opšti*) ili je negdje čak poslužio kao jednakost za sve verzije (npr. likovi *dalji* i *daljnji* > *daljnji*), te da se zavisno od oblasti koje dokument uređuje ili oblasti koje se tiče pojavljuju tek poneke nove razlike – najčešće je riječ o leksičkim jedinicama i to ne u velikom broju. Najveći broj razlika među verzijama svakoga dokumenta sadrži

grupa primjera po kojima se verzije na bosanskome i srpskome razlikuju od verzije na hrvatskome, nekada su brojnije leksičke, a nekada gramatičke prirode (sintaksičke su najmalobrojnije ili su potpuno izostavljene); grupa primjera s razlikama između verzija na bosanskome, srpskome i verzije na hrvatskome znatno je manjega broja negoli prva; najmanji broj razlika, ako se i utvrde u dokumentu, ima grupa na osnovu čijih se primjera svaka verzija razlikuje od ostalih, a jedanput smo utvrdili i primjer po kojem se verzija na bosanskome razlikovala od verzija na hrvatskome i srpskome. Ne treba izostaviti ni činjenicu da su uočene razlike i pravopisne prirode i da ih je većina vezana za pisanje crtice ili interpunkcijskih znakova, te da je red riječi ustaljen u svim verzijama (jednak u svim verzijama).

Nakon analiza svih dokumenata možemo odgovoriti i na postavljena pitanja u uvodnom dijelu – do bitnijih promjena (a možda ni do kakvih) u pripremi zakonodavno-pravnih dokumenata na tri službena jezika u odnosu na ranija istraživanja i njihove rezultate (Mešanović-Meša 2011, 2019), nažalost, nije došlo:

- a) ogrešenja o norme vrlo su česta i prisutna u svakom analiziranom dokumentu (od toga da su nepravilnosti i neusaglašenosti s normativnim principima zabilježene u svim verzijama jednoga dokumenta, npr. *videozapis* na srpskome, a *video-zapis* na bosanskome i hrvatskome, izostavljanje zareza u prepoziciji glagolskoga priloga s dodacima ili bilježenje *diplomatsko konzularno* u svim verzijama, potom u dvije verzije, npr. *zlatno-žut*, *kontakt telefon* i bilježenje datuma na bosanskome i hrvatskome, do pojedinačnih ogrešenja o normu, npr. lik prijedloga *sa*, prezentska dopuna u predikatu, prijedlog *van*, 30% i 70%, glagol *sadržati*, upotreba anglizma namjesto domaće riječi u verzijama na hrvatskome, lik *takođe*, *ATS jedinice* i *DVD mediji*, *internet stranica* u verzijama na bosanskome), tako da se za ove zakonodavno-pravne dokumente, kao žanru administrativnog funkcionalnog stila, ne može reći da imaju *strog* ili *stroži odnos prema normi* (u njima, dakle, ne bi smjelo biti ovakvih pogrešaka);
- b) prosječan govornik ne može i ne smije prihvatati ove dokumente kao potpuno korektne, pravilne i normativno usklađene tekstove s normom bilo kojeg jezika na kojem su pripremani (podsjetimo da govornici ovakve tekstove u skladu s njihovom važnošću i ozbiljnošću neupitno prihvataju i kao jezički tačne, s visokim nivoom jezičke pravilnosti i korektnosti), niti razlike koje su predstavljene među

verzijama može prihvatiti kao razlike među jezičkim standardima (one to vrlo često nisu, a nerijetko su i potpuno pogrešno predstavljene; nekada su banalne, nekada su u tom procesu izostavljeni dijelovi teksta ili su pogrešno upisani, a zabilježeni su opet i primjeri kako se na osnovu pravljenja razlika među verzijama na jezičkom planu dovodi i do različitoga tumačenja teksta, npr. *naučno-istraživački/znanstveno-istraživački* i *naučnoistraživački*, ili upotreba jednine naspram množine – o tome koliko to pak može naštetiti komunikaciji ne treba posebno ni govoriti);

- c) pored razlika koje se čine među verzijama nerijetke su jednake upotrebe u svim verzijama jednoga dokumenta ili pojave da se u neposrednoj blizini u jednoj verziji zabilježe oba lika, npr. *prijelazni* i *prelazni* na hrvatskome, *organ* i *tijelo* na bosanskome, lik s pokretnim vokalom i bez nj, zbog čega opet postavljamo toliko puta ponovljeno pitanje – čemu onda ikako različita upotreba likova?;
- d) standardnojezičke norme svojom ocjenom pojedinih likova kao *običajni*, *preporučljivi*, *bolji*, *češći*, a pri tome se ne odričući ni drugog lika koji su *neobičajni*, *rjeđi* ili *stilske rezerve*, upravo ostavljaju mogućnost upotrebe i tih drugih likova, koji su, s druge strane, prihvaćeni u ostalim normama i tako zapravo mogu jednako funkcionirati u svim verzijama;
- e) u svakoj analizi izdvojeni su likovi ili konstrukcije koji ne moraju biti razlike među verzijama, oni mogu biti jednakosti (*izdan*, *razmjerno*, *u skladu s*, *period* i *razdoblje*, *osoba*, *fotokopija*, *iskorišten* ili *upotrijebljen*, *daljnji*, *organ*, *probni*, *dokument* i *isprava*, *također*, *dužina* i *duljina*, *na osnovi* i *na temelju*, *zavisiti od*, *čuvati*, *čuvanje*, *pohrana*, *pohranjivanje*, *pohraniti*, *direktor*, *ovlašten*, *osigurati* i *osiguravati*, *suradnja*, *unutrašnji* i *unutarnji*, *list* i *novine*, *područje*, *nivo* i *razina*, *primitak* i *primanje*, *razvoj*, *upotreba*, *prijedlog izvan*, *internetska stranica*, *oblik*, *vođoravan*, *izvještaj*, *poštovati*, *skupina*, *red* i *redoslijed*, *sudjelovati*, *tablica*, *kriterij*, *neprekidno*, *udio* i *udjel*), jer su standardizirani u svim jezicima;
- f) prijedlozi i ideje da se pojedini likovi ili konstrukcije mogu koristiti u svim verzijama namjesto prikazane razlike potvrđeni su već u ovim dokumentima – oni nisu novotarija (npr. lik *daljnji*, *datum*, *direktor*, *nadležan*, *organ*, *podaci*);
- g) alati, opcije, aplikacije i informatička podrška izostali su u ovom procesu pripremanja tekstova na tri jezika, što je potvrđeno čestim

slučajevima da se poneki primjer pojavi i kao razlika i kao jednakost u jednoj verziji ili u svim verzijama.

Čemu sva ova analiza razlika i jednakosti u jezičkim verzijama dokumenata? Ako se u jednom dokumentu i u njegove tri verzije nalaze razlike koje nisu normativno utemeljene, a posebno kada odabrani likovi ili konstrukcije nisu u skladu s normom ili normama, i kada se takva praksa iznova i iznova ponavlja već gotovo tri decenije, ne preostaje ništa drugo do tragati za *modelom* da u tekstovima budu *samo razlike* koje zaista moraju biti načinjene, *normativno nužne* i prijeko potrebne kako bi tekstovi na sva tri jezika bili u skladu s pravilima njihovih standarda, a sve druge razlike koje nisu normativno neophodne i koje se u jednom izvoru prikazu, a u drugima ne ili pak samo u jednom slučaju u jednome izvoru (dakle, one koje se nisu pokazale ni kao normativno nužne ni praksom ustaljene, nego tek pojedinačne pojave koje će poslužiti da se broj razlika među tekstovima na tri jezika prikaže većim ili “bolje” urađenim poslom) treba zanemariti, ne podržavati ih i ne primjenjivati. Time bi tekstovi bili ne samo usklađeni s normom svog standarda i ispunili osnovni zahtjev administrativnog stila kome pripadaju – *imati strog odnos prema standardno-jezičkoj normi*, odnosno *biti u potpunosti u skladu s normom* (Mihaljević 2002; Coca-Colin priručnik 2011; Blagus Bartolec 2017), nego bi i prilike da svi oni koji čitaju ovakve tekstove neupitno prihvataju sve predstavljene razlike i kao razlike među standardima dobile šansu da poluče valjanu rezultate. Ovome u prilog ide i tvrdnja da administrativno-poslovni stil kao *najuprosječeniji funkcionalni stil* ne trpi i ukida svaku gramatičku (komunikacijski nebitnu) raznolikost i ujednačava pojedine morfološke kategorije što je poznato kao morfološka unifikacija, a sklon je i pojednostavljivanju i ujednačavanju (unifikaciji) leksičkosemantičkih odnosa (Silić 2006), odnosno leksičkoj unifikaciji, tj. odabiru jedne istoznačnice na štetu ostalih (Mihaljević 2002). Dakle, korištenje istih formi i leksičkih jedinica u tekstovima na jednom jeziku nije ništa novo u administrativnom stilu, čak je po toj odlici ovaj stil i prepoznatljiv, a to što bi se u isto vrijeme iste forme i leksičke jedinice našle i u drugim verzijama također ne predstavlja nikakvo ni normativno ni stilsko ogrešenje – uostalom, tome u korist idu sve ostale jednakosti među jezičkim verzijama, a one, kako smo vidjeli, čine neuporedivo veći udio u ovim tekstovima. Svjesni smo pak da ovo samo po sebi vodi i pogoduje jednoj od najvećih mahana administrativno-poslovnog stila – jezičkoj inflaciji (*pretjerano povećanje količine uz smanjenje vrijednosti*), a svaka je inflacija, pa i jezička (stilsko), ističe Silić, štetna;

opasnost leži u tome što jedan način izražavanja briše sve druge moguće načine izražavanja, a primjer je prijedlog *glede (toga)* koji zamjenjuje postepeno i *s obzirom na (to)*, i *s gledišta / sa stajališta (toga)*, i *što se tiče (toga)*, i *kada je riječ (o tome)*, i *kad se radi (o tome)*, i *kad je posrijedi (to)*, i *imajući na umu (to)*, i *uvažavajući (to)*, i *uzevši u obzir (to)*, i *uključivši (to)*, i *uračunavši (to)*, i *u pogledu na (to)*, i *u odnosu prema (tome)*, i *u vezi / svezi (s time)*, i *gledajući na (to)*, i *polazeći od (toga)*, i *u prilog (tome)* itd.; administrativno-poslovni stil stilski je najneizdiferencijalniji upravo zbog svođenja više načina izražavanja jednog te istog sadržaja na jedan jedini (Silić 2006: 70, 71). No šteta koja se nalazi s druge strane i koja se godinama pravila prikazanim načinom funkcioniranja službene trojezičnosti nemjerljiva je u poređenju s jezičkom inflacijom. Naše zagovaranje odabira jednog načina izražavanja ne podrazumijeva odabir samo jednog načina u jednoj verziji – jezičku inflaciju valja koristiti među različitim jezičkim verzijama kako bi se osigurao što manji broj nepotrebnih intervencija i razlika, a postupak pripreme triju verzija jednostavnijim, lakšim i sigurnijim u pogledu na to da se verzije značenjski neće razlikovati. Tako, da bi se što jednostavnije, brže i lakše pripremila tri teksta s jednog izvornika, mnogostruko bi koristili unaprijed provjereni i utvrđeni jednaki načini izražavanja (umjesto onih koje smo i mi istakli kao nepotrebne razlike) što se mogu koristiti u svim tekstovima, a ne različiti načini kakve smo dosada običavali susretati na tim mjestima (npr. *na osnovi*, *na temelju*, *u skladu s/a*/, prijedlog *s*, *razmjerno*, *fotokopija*, *daljnji*, *direktor*, *datum*, *dužina*, *duljina*, *zavisiti od*, *upotrijebljen*, infinitivna dopuna u složenom glagolskom predikatu i sličnim konstrukcijama itd.). Tome se daju pridružiti i vrlo praktična rješenja za tekstove administrativnog stila kao što su upotreba skraćenica, čija se funkcija i ekonomičnost nisu prepoznali i iskorištavali dosada u ovim tekstovima, te se namjesto punih riječi *član* i *članak*, *stav* i *stavak*, *tačka* i *točka* skraćenicama umanjuje znatan broj lektorskih intervencija, potom se pisanje datuma brojkama također pokazalo kao način izražavanja koji eliminira bespotrebno navođenje različitih naziva mjeseci, domaćih ili stranih. Sve ovo potvrđuje da se vrlo jednostavno može naći jedan način, i normativno korektan za sva tri jezika, i praktičan za upotrebu u administrativnim tekstovima, pa bi i oni stvarali okosnicu *zajedničkoga predloška* kao što čini veliki broj inih načina izražavanja (osim što bi se on mogao pripremiti u formi savjeta, u ovom slučaju mislimo i na informatički program za obradu tekstova). Budući da je funkcija administrativnih, pa time i zakonodavno-pravnih tekstova jasna, nedvosmislena i precizna komunikacija u državno-pravnom poretku, isticati da je to ujedno i najsigurniji način

da se plan sadržaja neće promijeniti i time ugroziti komunikacija među institucijama, pojedincima i svim ostalima koji koriste ove zakonodavno-pravne tekstove nesuvislo je. Svaka upotreba različitih jedinica, posebice na leksičkom planu (a vidjeli smo i pravopisnom), u ovakvim tekstovima potencijalna je prilika da se promijeni značenje i dovede do nemilih prilika različitog razumijevanja i tumačenja zakona, poslovnika, odluka, rješenja ili kakva drugoga teksta koji se može ticati najrazličitijih djelatnosti i nauka (privrede, ekonomije, trgovine, obrazovanja, saobraćaja, prirodnih, društvenih ili medicinskih nauka itd.), što predstavlja i veliki problem za lektore – samo onaj lektor koji izuzetno dobro razumije sadržaj teksta, poznaje terminologiju i specifičnosti neke djelatnosti može se upustiti u takvo pripremanje jezičke verzije ili verzija teksta s izvornika. Stoga bi opet unaprijed utvrđeni *termini* koji mogu funkcionirati u svim verzijama bili od nemjerljive koristi (rječnici obično sadrže općeupotrebnu leksiku, a specijalizirani rječnici postoje samo za određene oblasti i rijetko su dostupni za sva tri jezika). Sumnja da će se u ovako pripremljenim tekstovima naštetiti posebnosti, osobnosti ili specifičnom izrazu svakoga pojedinačnog jezika opovrgnut će se upravo temeljnim odrednicama funkcionalnog stila kome dokumenti pripadaju (u njima nema stilske raznovrsnosti, obilježnosti, markiranosti; ukida se svaka gramatička raznolikost; ovaj stil ne trpi sinoniman način izražavanja; jednostavnost, kratkoća, tačnost i ustaljena struktura odlikuje njegove tekstove itd.) – u drugim stilovima i njihovim žanrovima koji nemaju ovakve stroge i krute odrednice sva tri jezika iskazuju svoju osobitost i prirodu.

Dakle, ovaj model funkcioniranja triju jezika u službenoj komunikaciji opterećen je višestruko: svaka jezička verzija mora biti usklađena s normom svog standarda i u njima se moraju strogo primjenjivati pravopisne, gramatičke i leksičke norme, što dovodi do promjena plana izraza jezičkih varijanti, dok se plan sadržaja ne smije mijenjati – on mora ostati isti, i na kraju, pošto svaki tekst pripada administrativnom stilu standardnog bosanskog, standardnog hrvatskog i standardnog srpskog jezika, treba poštovati i zahtjeve tog funkcionalnog stila svog standarda. Istina, posljednji zahtjevi u sjeni su namjere da se samo sačine tri jezičke verzije, no njima treba itekako posvetiti veću pažnju. Naime, svi funkcionalni stilovi standardnog jezika imaju nešto zajedničko: “to je općeobvezatni neutralni standardni jezik” (Mihaljević 2002: 328), a svi se dalje međusobno razlikuju na leksičkoj, morfološkoj, tvorbenoj i sintaksičkoj razini, a svaki od funkcionalnih stilova, bez obzira koliko strog odnos prema normi ima, odstupa od normativne korektnosti, te je pitanje koliko takve primjere valja

tolerirati da bi stil pripadao standardnom jeziku. Nepravilnosti koje se sreću u tekstovima ovog stila raznolike su: ukidanje razlike između kategorije živoga i kategorije neživoga kad se radi o zamjenicama-veznicima *koji* i *kakav*, jedinstven oblik futurskog infinitiva na *-ti*, pleonazmi (izražavanje jednoga te istoga značenja dvjema ili s više različitih riječi) (Silić 2006: 68–70), nezgrapne formulacije, pojedini galicizmi, parazitne riječi (*Coca-Colin priručnik* 2011: 13–16) itd. No, i ovdje postoji nesuglasje između stila i standardnog jezika: dok se s jedne strane neke pojave smatraju odlikama stila, npr. “nominalnost traži od administrativno-poslovnoga stila zamjenu samoznačnoga glagola suznačnim i odglagolnom imenicom”, te ulogu suznačnoga glagola dobijaju glagoli *vršiti*, *obavljati*, *provoditi* (*vršiti prodaju robe*, *vršiti istovar robe*), kao i izrazi *imati mogućnosti*, *biti u mogućnosti*, *ukazati pomoć*, *dati do znanja*, *staviti do znanja*, *biti suglasan*, *nositi se mišlju*, *donositi zaključke* (Silić – Pranjković 2005: 379), s druge su te odlike označene kao one koje treba izbjegavati i koje treba zamijeniti kad god je to moguće, npr. *dati prijedlog* / *davati prijedloge* > *predložiti/predlagati*, *dati izjave* / *davati izjave* > *izjaviti/izjavljivati*, *donijeti odluku* / *donositi odluke* > *odlučiti/odlučivati* (*Coca-Colin priručnik* 2011: 18), ili npr. izostavljanje navezaka veže se za to što nominalni žanrovi ovog stila ne trpe stilsku obilježenu (Silić – Pranjković 2005: 381), a da su navesci poželjniji, tumači se strožim odnosom prema normi ovog stila (Mihaljević 2002: 329), ili da se, zato što se i rečenice i njihovi dijelovi nižu po logičkom načelu, enklitike smještaju između subjekta i objekta bez obzira na svoju višestranost (Silić 2006: 73), a zato što imaju stroži odnos prema normi, glagolske enklitike u složenim glagolskim oblicima najčešće stoje iza prve naglašene riječi u rečenici ili iza prve naglašene riječi druge naglasne cjeline (a to je najčešće iza glagola) (Mihaljević 2002: 330). Postoje, dakle, i oprečna mišljenja šta nije i šta jeste valjano u ovim tekstovima, šta je svrsishodno i šta treba izbjegavati. Dodatno usložnjavanje ovih prilika i modela funkcioniranja službenih jezika proizašlo je iz toga da je ovdje riječ o tri standardna jezika te o njihovim funkcionalnim stilovima, što opet dalje znači da bi za valjanu pripremu triju tekstova trebalo besprijekorno poznavanje triju standardnojezičkih normi i k tomu još i *odlika koje treba izbjegavati*, *dopustivih* te *poželjnih* odlika njihovih administrativnih funkcionalnih stilova (bar onih o kojima su se normativci i stilističari očitovali). Stoga bi unifikacija i glade odlika administrativnog stila među trima jezičkim verzijama zakonodavno-pravnih dokumenata bila razumljivo rješenje (a kako smo vidjeli u analizama dokumenata, taj proces je već uveliko započet, te smo uočili pojedine zajedničke odlike kao *daljnji*, *organ*, *nadležan*, *datum*, *podaci*...).

To podrazumijeva, naravno, studiozno bavljenje mnogim pitanjima od kojih smo samo neke spomenuli (upotreba pokretnih vokala /navezaka/, dekliniranje brojeva, pisanje anglizama itd.), ali i rješavanje dilema o tome šta smatrati “namjernim” (nužnim, potrebnim), a šta “nenamjernim” pleonazmom (znakom bolesti ovog stila)¹, te se posebno pozabaviti administrativizmima, i poželjnim i “lažnim”², onim bez kojih administrativni stil ne bi postojao i onim zbog kojih ga kude. Dakako da ovakav pristup iziskuje istraživanja potpomognuta i institucionalno i interdisciplinarno, ali s obzirom na informatički napredak, postojanje digitalnih korpusa i mnogih drugih dosada neiskorištenih pogodnosti i alata ovakva ideja stvaranja (ili proširivanja) *zajedničkoga predloška* ne mora čekati nova desetljeća da bi se postigao dugo priželjkivani napredak u funkcioniranju triju službenih jezika u bosanskohercegovačkim zakonodavno-pravnim dokumentima.

¹ Silić (2006: 68–69)

² Kovačević – Badurina (2001), prema Mihaljević (2002: 329)

Sažetak

Već treću deceniju u Bosni i Hercegovini i njenom državno-pravnom porijeklu postoji i opstaje vrlo specifičan način funkcioniranja triju službenih jezika – bosanskoga, hrvatskoga i srpskoga. Svaki dokument objavljuje se u službenim glasilima na tri službena jezika, pa svaki zakon, pravilnik, rješenje, odluka i sl. ima svoje tri verzije kako bi se pripadnicima sva tri konstitutivna naroda osiguralo pravo na svoj jezik. U tim dokumentima plan sadržaja ne smije se mijenjati, dok su promjene moguće na planu izraza zbog usklađivanja verzija sa standardojezičkim normama. Ova knjiga nastala je iz potrebe da se još jednom sagleda ovaj model funkcioniranja triju službenih jezika u Bosni i Hercegovini na primjerima zakonodavno-pravnih dokumenata novijega postanja (od 2021. do 2024) kako bi se utvrdilo da li postoje promjene glede pripreme tekstova na tri jezika u odnosu na ranija istraživanja ovakvih izvora (Mešanović-Meša 2011, 2019). Istraživanjem je obuhvaćeno šest dokumenata i njihove po tri verzije. Svaki od tih dokumenata i njihove verzije na isti su način analizirani: izdvojene su sve razlike po kojima se bilo koja verzija razlikuje od ostalih i utvrđen njihov broj; razlike su svrstane u jednu od mogućih skupina primjera s tabelom i ukupnim brojem pojava po kojima se verzije razlikuju te brojem njihovih ponavljanja, ali i brojem jednake upotrebe tih istih ili vrlo sličnih pojava; pojedine razlike su komentirane osvrćući se na njihov status u svakoj normi; izdvojena su rješenja koja su se mogla iskoristiti da se ne čine dodatne razlike među verzijama; osim razlika komentirane su na isti način i određene jednakosti među verzijama; na kraju svake analize upoređen je broj načinjenih razlika među verzijama s brojem koji bi se dobio kada bi se razlike činile samo na mjestima gdje zaista normativni uzusi triju normi to zahtijevaju. Ovakve analize omogućile su posve drugačiju i novu uporedbu pripreme triju verzija s jednog izvornika, te su pokazale da se broj razlika može znatno umanjiti koristeći jednu formu, leksemu ili konstrukciju prihvatljivu u svim standardima, kao i upotrebom skraćenica ili kakvog drugog načina izražavanja zajedničkoga za sva tri jezika i sve tri jezičke verzije. To je potaklo ideju o sačinjavanju *zajedničkoga predloška* koji će sadržavati sve moguće i normativno prihvatljive jednakosti za sve tri verzije,

a svodeći razlike na normativno nužne, rezultati bi bili višestruko bolji – normativna ocjena svake verzije bila bi puno bolja nego dosadašnje procjene, te bi i prikaz razlika među verzijama također bio pravi odraz razlika među standardima. Ovim bi se ujedno ukazala i prilika da se izdvoje poželjne i nepoželjne jezičke odlike zakonodavno-pravnih dokumenata, ali i administrativnog stila kako bi se u nekim slučajevima i odnos normi i stila definirao i utvrdio.

Summary

For the third decade now in Bosnia and Herzegovina and its state-legal framework, there has been and has persisted a unique way of functioning for its three official languages – Bosnian, Croatian, and Serbian. Each document published in official gazettes appears in all three languages, ensuring that every law, regulation, ruling, decision, etc., has three versions to guarantee the right of each of the three constituent peoples to use their own language. While the content of these documents must remain unchanged, adjustments are possible to align each version with the norms of its respective standard language. This book arises from the need to re-examine the model of the functioning of three official languages in Bosnia and Herzegovina on the examples of legislative and legal documents of recently created documents (from 2021 to 2024) in order to determine whether there are changes in the preparation of texts in three languages compared to earlier research of such sources (Mešanović-Meša 2011, 2019). The research analyzed six documents and their three language versions. Each document and its versions were examined the same way: all the differences in which any version differs from the others were identified and quantified. The differences were categorized into specific groups, presented in tables showing the total number of variations in which the versions differ and their repetitions, as well as the number of equal uses of the same or very similar structures; certain differences were analyzed concerning their status within each linguistic norm; alternative solutions were identified that could have been used to avoid additional discrepancies between versions. In addition to differences, certain equivalences between versions were also examined. At the end of each analysis, the number of identified differences between versions was compared to the number that would arise if variations were made only in places where the normative standards of the three linguistic norms strictly required them. These analyses provided a completely new and different comparison of the preparation of three language versions from a single original, demonstrating that the number of differences can be significantly reduced by using a single form, lexeme, or construction acceptable in all standards, as well as by employing

abbreviations or other means of expression common to all three languages and their respective versions. This led to the idea of creating *a common template* that would incorporate all possible and normatively acceptable equivalences for all three versions by limiting differences to only those that are normatively necessary, the results would be significantly improved – the normative assessment of each version would be much more accurate than previous evaluations, and the representation of differences between versions would more accurately reflect the actual distinctions between linguistic standards. Additionally, this approach would also provide an opportunity to identify both desirable and undesirable linguistic features of legislative and legal documents, as well as administrative style, helping to define and establish the relationship between norms and style in certain cases.

Резюме

Уже третье десятилетие в Боснии и Герцеговине и её государственно-правовом порядке существует и сохраняется весьма специфический способ функционирования трёх официальных языков – боснийского, хорватского и сербского. Каждый документ публикуется в официальных ведомостях на трёх официальных языках, поэтому каждый закон, свод правил, резолюция, решение и т.п. имеют три версии, чтобы обеспечить право представителей всех трёх конститутивных народов на свой собственный язык. В этих документах план содержания не может быть изменён, в то время как изменения возможны в плане выражения за счёт приведения версий в соответствие с общепринятыми нормами стандартных языков. Эта книга возникла из-за необходимости ещё раз рассмотреть эту модель функционирования трёх официальных языков в Боснии и Герцеговине на примерах законодательно-правовых документов, созданных в последнее время (с 2021 по 2024 год) с целью определить, есть ли какие-либо изменения при подготовке текстов на трёх языках по сравнению с более ранними исследованиями таких источников (Мешанович-Меша 2011, 2019). Исследование включает шесть документов и три версии каждого из них. Каждый из этих документов и их версии были проанализированы одинаково: были выделены все различия, которыми какая-либо версия отличается от других, и определено их количество; различия классифицированы в одну из возможных групп примеров с таблицей и общим количеством употреблений, которыми версии отличаются, и количеством их повторений, а также количеством равноправного использования одних и тех же или очень похожих употреблений; отдельные различия прокомментированы со ссылкой на их статус в каждой норме; были выделены решения, которые можно было бы использовать для избежания дополнительных различий между версиями; помимо различий, таким же образом были прокомментированы и некоторые сходства между версиями; в конце каждого анализа количество различий, сделанных между версиями, сравнивалось с числом, которое

было бы получено, если бы различия были сделаны только в тех местах, где нормативные требования трёх норм действительно этого требуют. Такие анализы позволили провести совершенно иное и новое сравнение подготовки трёх версий одного оригинала и показали, что количество различий можно существенно сократить, используя одну форму, лексему или конструкцию, приемлемую во всех стандартах, а также используя сокращения или какой-либо другой способ выражения, общий для всех трёх языков и всех трёх языковых версий. Это породило идею создания *общего шаблона*, который будет содержать все возможные и нормативно приемлемые равенства для всех трёх версий, а сведя различия к нормативно необходимым, можно получить значительно лучшие результаты – нормативная оценка каждой версии была бы намного лучше предыдущих оценок, а представление различий между версиями также был бы верным отражением различий между стандартами. В то же время это даст возможность выделить желательные и нежелательные языковые особенности законодательно-правовых документов, а также административного стиля, чтобы в некоторых случаях определить и установить взаимосвязь между нормами и стилем.

Literatura

- Anić (2006) – Anić, V., *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi Liber.
- Anić – Silić (2001) – Anić, V., Silić, J., *Pravopis hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi Liber, Školska knjiga.
- Babić – Finka – Moguš (2004) – Babić, S., Finka, B., Moguš, M., *Hrvatski pravopis (VIII izdanje)*, Zagreb: Školska knjiga.
- Babić – Ham – Moguš (2005) – Babić, S., Ham, S., Moguš, M., *Hrvatski školski pravopis*, Zagreb: Školska knjiga.
- Babić – Moguš (2011) – Babić, S., Moguš, M., *Hrvatski pravopis usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika (2. izdanje)*, Zagreb: Školska knjiga.
- Babić (1962) – Babić, S., “Žigosani sufiks -telj”, *Jezik*, X/4, Zagreb, 113–116.
- Babić (1969) – Babić, S., “Vozni red, a ne red vožnje”, *Jezik*, XVII/1, Zagreb, 21–23.
- Babić (1993) – Babić, S., “O lomovima hrvatskoga književnog jezika”, *Jezik*, XL/5, Zagreb, 135–141.
- Babić (1997) – Babić, S., “Hrvatski književni jezik u Bosni i Hercegovini”, *Jezik*, XL/1, Zagreb, 29–34.
- Babić (1998a) – Babić, S., “O Guberininima pogledima na hrvatsko-srpske jezične razlike”, *Jezik*, XL/5, Zagreb, 176–182.
- Babić (1998b) – Babić, S., “Glasovi je/e iza pokrivenoga r”, *Jezik*, XL/1, Zagreb, 4–14.
- Babić (1999a) – Babić, S., “Standardizacija – stabilizacija književnoga jezika”, u: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb: Matica hrvatska, 212–234.
- Babić (1999b) – Babić, S., “Problem norme hrvatskog književnog jezika”, u: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb: Matica hrvatska, 182–202.
- Babić (2000a) – Babić, S., “Polovica ili polovina kao pitanje”, *Jezik*, XLVII/4, Zagreb, 152–155.
- Babić (2000b) – Babić, S., “Kritični trenutci hrvatske jezične kulture”, *Jezik*, XLVII/5, Zagreb, 166–179.
- Babić (2001) – Babić, S., “Pravopisna rješenja treba birati prema razlozima”, *Jezik*, XLVI-II/2, Zagreb, 55–60.
- Babić (2002) – Babić, S., *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku (treće, poboljšano izdanje)*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus.
- Babić (2004) – Babić, S., “Zbrka oko hrvatskoga jezičnog standarda”, *Jezik*, LI/2, Zagreb, 46–49.

- Babić i dr. (2007) – Babić, S., Brozović, D., Škarić, I., Težak, S., *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Badurina (2004) – Badurina, L., “Novije promjene u hrvatskome standardnom jeziku”, *Časopis za hrvatske studije*, 3–4/1, Split: Filozofski fakultet, 83–93.
- Baotić (1999) – Baotić, J., “Standardni jezici štokavskog narječja”, u: *Simpozij o bosanskom jeziku (posebna izdanja, knj. 10)*, Sarajevo: Institut za jezik, 89–95.
- Baotić (2001) – Baotić, J., “Jezik u procesu integracije i dezintegracije društvene zajednice”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 203–212.
- Baotić (2005) – Baotić, J., “Književnojezička politika 1970–1990 – borba za zajedništvo i ravnopravnost”, u: *Jezik u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Institut za jezik, Institut za istočnoevropske i orijentalne studije, Oslo, 435–477.
- Baotić (2012) – Baotić, J., *Približavanje jeziku ili približavanje jezika*, Sarajevo: Slavistički komitet.
- Barac-Grum i dr. (1971) – Barac-Grum, V., Malić, D., Pavešić, S., Vince, Z., *Jezični savjetnik s gramatikom*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Barić i dr. (1997) – Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M., *Hrvatska gramatika (II. promijenjeno izdanje)*, Zagreb: Školska knjiga.
- Bašić (1994) – Bašić, N., “Nasilna kroatizacija”, *Jezik*, XL/5, Zagreb, 157–160.
- Bašić (1999) – Bašić, N., “Sport i šport u hrvatskome”, *Jezik*, XLVII/2, Zagreb, 52–62.
- Bašić (2000a) – Bašić, N., “Uvod u nastanak Guberina – Krstićevih Razlika”, *Jezik*, XLVII/4, Zagreb, 121–134.
- Bašić (2000b) – Bašić, N., “Odjeci Guberina – Krstićevih Razlika u hrvatskome jeziku i jezikoslovlju”, *Jezik*, XLVII/5, Zagreb, 179–194.
- Belaj (2005) – Belaj, B., “O nekim aktualnim problemima pravopisne i leksičke norme u hrvatskom jeziku”, u: *Norma i kodifikacija crnogorskog jezika*, Cetinje: Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, 319–335.
- Belić (2000) – Belić, A., *O različitim pitanjima savremenog jezika*, (prir. D. Gortan-Premk), Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstava – Novi Sad: Budućnost.
- Blagus Bartolec (2017) – Blagus Bartolec, G., “Glagolske kolokacije u administrativno-funkcionalnom stilu”, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 43/2, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 285–309.
- Blagus Bartolec i dr. (2016) – Blagus Bartolec, G., Hudeček, L., Jozić, Ž., Matas Ivančević, I., Mihaljević, M., *555 jezičnih savjeta*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Bošković (1935) – Bošković, R., “O leksičkoj i stilskoj diferencijaciji srpskoga i hrvatskoga književnog jezika”, *Naš jezik*, III, Beograd, 277–282.
- Brabec – Hraste – Živković (1968) – Brabec, I., Hraste, M., Živković, S., *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika (VIII, neizmijenjeno izdanje)*, Zagreb: Školska knjiga.
- Brborić (2000) – Brborić, B., *O jezičkom raskolu (Sociolingvistički ogledi I)*, Beograd: CPL – Novi Sad: Prometej.

- Brborić (2001a) – Brborić, B., “Trojezičnost i/ili jednojezičnost”, u: *Jezik i demokratizacija*, Sarajevo: Institut za jezik, 55–68.
- Brborić (2001b) – Brborić, B., *S jezika na jezik (Sociolingvistički ogledi II)*, Beograd: CPL – Novi Sad: Prometej.
- Brodnjak (1991) – Brodnjak, V., *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*, Zagreb: Školske novine.
- Brozović (1976) – Brozović, D., “Tijek teče, a tok stoji”, *Jezik*, XXIV/5, 154–157.
- Brozović (1978) – Brozović, D., “O jeziku u zakonima i o zakonima jezika”, *Jezik*, XXVI/1, Zagreb, 13–23.
- Brozović (1995) – Brozović, D., “Stanje i zadatci jezikoslovne kroatistike”, *Jezik*, LXV/5, Zagreb, 161–176.
- Brozović (1998a) – Brozović, D., “Aktualna kolebanja hrvatske jezične norme u slaven-skome i europskome svjetlu”, *Jezik*, LXV/5, Zagreb, 161–176.
- Brozović (1998b) – Brozović, D., “Refleks starohrvatskoga dugog jata u hrvatskome slo-vopisu”, *Jezik*, LXVI/1, Zagreb, 1–4.
- Brozović (1999a) – Brozović, D., “O općim jezičnim i izvanjezičnim uvjetovanostima standardnoštokavske pravopisne problematike sa stanovišta njezina historijata i su-vremenoga stanja”, u: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb: Matica hrvatska, 127–139.
- Brozović (1999b) – Brozović, D., “Odnos hrvatskoga i bosanskoga odnosno bošnjačkoga jezika”, *Jezik*, XLVII/1, Zagreb, 13–16.
- Brozović (2000) – Brozović, D., “Mučna razmatranja o pravopisnim nevoljama”, *Jezik*, XLVII/5, Zagreb, 161–166.
- Brozović (2001) – Brozović, D., “Lingvistički nazivi na srednjojužnoslavenskom područ-ju”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 25–32.
- Brozović (2002) – Brozović, D., “Jezik kao bitna odrednica kulturnog identiteta”, *Jezik*, XLIX/3, Zagreb, 82–91.
- Brozović (2003) – Brozović, D., “Genetskolingvistički i sociolingvistički kriteriji u siste-matizaciji južnoslavenskih idioma, s posebnim obzirom na Bosnu i Hercegovinu”, *Jezik*, L/1, Zagreb, 1–6.
- Brozović (2004) – Brozović, D., “O pravim problemima hrvatskoga pravopisa”, *Jezik*, LI/5, Zagreb, 177–181.
- Brozović (2006) – Brozović, D., *Neka bitna pitanja hrvatskoga jezičnog standarda*, Za-greb: Školska knjiga.
- Bugarski (1996) – Bugarski, R., “Jezičke razlike”, *Srpski jezik*, god. I, br. 1/1–2, Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, Studije srpske i sloven-ske, Filozofski fakultet u Beogradu i Filozofski fakultet u Nikšiću, 399–403.
- Bulić (2001) – Bulić, R., *Bosanski jezik: jezičko-pravopisni priručnik za učenike osnovnih i srednjih škola*, Tuzla: Bosanska riječ.

- Bulić (2011) – Bulić, H., *Iz morfologije i sintakse savremenog bosanskog jezika*, Sarajevo: Slavistički komitet.
- Bulić (2016) – Bulić, H., *Teme iz lingvističke bosnistike*, Tuzla: Institut za bosanski jezik i književnost.
- Bulić (2021) – Bulić, H., *Veznici u savremenom bosanskom jeziku*, Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Bulić (2022) – Bulić, R., *Bosanski pravopis*, Tuzla: Institut za bosanski jezik i književnost.
- Coca-Colin priručnik (2011) – *Jezični priručnik Coca-Cole HBC Hrvatska*, prir. Hudeček, L., Matković, M. (u suradnji s Igorom Čutkom), Zagreb: Coca-Cola HBC Hrvatska d.o.o. <http://www.gfos.unios.hr/images/jezicni-prirucnik-coca-cole-hbc-hrvatska-02-2012-1.pdf>
- Čedić (1999) – Čedić, I., “Jedna karakteristična crta bosanskog jezika”, u: *Simpozij o bosanskom jeziku (posebna izdanja, knj. 10)*, Sarajevo: Institut za jezik, 117–121.
- Čedić (2001a) – Čedić, I., *Osnovi gramatike bosanskog jezika*, Sarajevo: Institut za jezik.
- Čedić (2001b) – Čedić, I., “Bosanskohercegovački standardnojezički izraz – bosanski jezik”, u: *Jezik i demokratizacija*, Sarajevo: Institut za jezik, 69–77.
- Čedić (2005) – Čedić, I., “Pisana riječ i jezičke norme u Bosni i Hercegovini”, u: *Standardna novoštokavština i bosanskohercegovačka jezička situacija*, Sarajevo: Institut za jezik, 112–173.
- Čedić (2013) – Čedić, I., *Jezički savjetnik (Edicija Priručnici, knj. IX)*, Sarajevo: Institut za jezik.
- Čedić i dr. (2007) – Čedić, I., Hajdarević, H., Kadić, S., Kršo, A., Valjevac, N., *Rječnik bosanskog jezika*, Sarajevo: Institut za jezik.
- Ćorić (1998) – Ćorić, B., “Anatomija naopake hrvatske jezičke politike”, *Srpski jezik*, god. III, br. 3/1–2, Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, Studije srpske i slovenske, Filozofski fakultet u Beogradu i Filozofski fakultet u Nikšiću, 551–559.
- Čužić (2016) – Čužić, T., “Funkcionalni stilovi u pravopisnome kontekstu (tekstu)”, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 42/2, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 353–378.
- Đorđić (1935) – Đorđić, P., “Hronika ili kronika”, *Naš jezik*, III, Beograd, 86–87.
- Fekete (2008a) – Fekete, E., *Jezičke doumice (Knjiga prva)*, Beograd: Beogradska knjiga.
- Fekete (2008b) – Fekete, E., *Jezičke doumice (Knjiga druga)*, Beograd: Beogradska knjiga.
- Frančić – Hudeček – Mihaljević (2005) – Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M., *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Gluhak (2000) – Gluhak, A., “Internet, mreža, e-pošta”, *Jezik*, XLVII/3, Zagreb, 105–108.
- Halilović – Palić – Šehović (2010) – Halilović, S., Palić, I., Šehović, A., *Rječnik bosansko-ga jezika*, Sarajevo: Filozofski fakultet.

- Halilović (1996) – Halilović, S., *Pravopis bosanskoga jezika*, Sarajevo: Kulturno društvo Bošnjaka Preporod.
- Halilović (1999) – Halilović, S., *Pravopis bosanskoga jezika (Priručnik za škole)*, Zenica: Dom štampe.
- Halilović (2001) – Halilović, S., “Morfološka norma bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika – osobenosti i tendencije”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 307–318.
- Halilović (2003) – Halilović, S., “Bosanska, hrvatska, srpska i crnogorska pravopisna norma (opće značajke i tendencije)”, *Književni jezik*, XXI/1, Sarajevo, 32–39.
- Halilović (2017) – Halilović, S., *Pravopis bosanskoga jezika (Drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*, Sarajevo: Slavistički komitet.
- Halilović (2019) – Halilović, S., *Školski pravopis bosanskoga jezika*, Sarajevo: Slavistički komitet.
- Ham (2001a) – Ham, S., “Pravopisna, morfo(n)ološka i leksička zbrka”, *Jezik*, XLVI-II/2–3, Zagreb, 96–98.
- Ham (2001b) – Ham, S., “Može li osoba umjesto lica biti glagolska kategorija?”, *Jezik*, XL-VIII/1, Zagreb, 19–27.
- Ham (2007) – Ham, S., *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Hlavač (2006) – Hlavač, J., “Jezična politika i praksa u Europskoj Uniji”, *Jezik*, LIII/3, Zagreb, 96–110.
- Hudeček – Lewis – Mihaljević (2011) – Hudeček, L., Lewis, K., Mihaljević, M., “Pleonazmi u hrvatskome standardnom jeziku”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 37/1, Zagreb, 41–72.
- Hudeček (2020) – Hudeček, L., “Administrativizmi u rječniku (na primjeru Hrvatskoga mrežnog rječnika – Mrežnika)”, u: *Od norme do uporabe 2*, (zbornik radova), ur. Glušac, M., Osijek – Zagreb: Filozofski fakultet – Hrvatska sveučilišna naklada, 53–76.
- Ivić i dr. (1991) – Ivić, P., Klajn, I., Pešikan, M., Brborić, B., *Jezički priručnik*, Beograd: Radio-televizija.
- Ivić i dr. (2011) – Ivić, P., Klajn, I., Pešikan, M., Brborić, B., *Srpski jezički priručnik (5. izdanje)*, Beograd: Beogradska knjiga / Službeni glasnik.
- Jahić – Halilović – Palić (2000) – Jahić, Dž., Halilović, S., Palić, I., *Gramatika bosanskoga jezika*, Zenica: Dom štampe.
- Jahić (1999) – Jahić, Dž., “Lingvistički i kulturno-historijski izvori bosanskog jezika – Glavna problemska pitanja”, u: *Simpozij o bosanskom jeziku (posebna izdanja, knj. 10)*, Sarajevo: Institut za jezik, 25–30.
- Jahić (2009) – Jahić, Dž., “Fragmenti o jezičkim odnosima između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika”, u: *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*, Graz – Sarajevo: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Institut za jezik, 15–39.
- Jonke (1958) – Jonke, Lj., “O upotrebi tuđih riječi”, *Jezik*, II, Zagreb, 1–4.

- Jozić i dr. (2013) – Jozić, Ž., Blagus Bartolec, G., Hudeček, L., Lewis, K., Mihaljević, M., Ramadanović, E., Birtić, M., Budja, J., Kovačević, B., Matas Ivanković, I., Milković, A., Miloš, I., Stojanov, T., Štrkalj Despot, K., *Hrvatski pravopis*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Karadža (1999) – Karadža, M., “Sociolingvistički aspekti jezičke situacije u Bosni i Hercegovini”, u: *Simpozij o bosanskom jeziku (posebna izdanja, knj. 10)*, Sarajevo: Institut za jezik, 31–35.
- Katičić (1995) – Katičić, R., “Hrvatski jezik u svijetu”, *Jezik*, XLVIII/1, Zagreb, 15–23.
- Katičić (2002) – Katičić, R., *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika (treće, poboljšano izdanje)*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus.
- Katičić (2004) – Katičić, R., “Hrvatski jezični standard”, *Jezik*, LI/2, Zagreb, 49–60.
- Katičić (2005) – Katičić, R., “Pogled na standardizaciju bošnjačkoga, crnogorskoga, hrvatskoga i srpskoga jezika”, u: *Norma i kodifikacija crnogorskog jezika*, Cetinje: Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, 35–43.
- Katnić-Bakaršić (2001) – Katnić-Bakaršić, M., *Stilistika (priručnik za studente)*, Sarajevo: Ljiljan.
- Klajn (2010) – Klajn, I., *Ispici pa reci*, Novi Sad: Prometej.
- Klajn (2011) – Klajn, I., *Rečnik jezičkih nedoumica (12. izdanje)*, Novi Sad: Prometej.
- Kordić (2008) – Kordić, S., “Izmišljanje neodrživih teorija /Josip Silić: Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika/”, *Književna republika*, god. 6, br. 3–4, Zagreb, 230–244.
- Kovačec (2004) – Kovačec, A., “Izazovi globalizacije i hrvatski jezični standard”, *Jezik*, LI/2, Zagreb, 60–66.
- Kovačević (1988) – Kovačević, M., *Uzročno semantičko polje*, Sarajevo: Svjetlost.
- Kovačević (1992) – Kovačević, M., *Kroz sintagme i rečenice (I izdanje)*, Sarajevo: Svjetlost.
- Kovačević (2001) – Kovačević, M., “Jedan ili tri jezika?”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 33–44.
- Kuna – Mikić (2009) – Kuna, B., Mikić, A., “Sinonim(ič)nost i uporaba glagola na -avati/-ivati”, *Nova Croatica*, III/3, Zagreb: Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 33–49.
- Kunzmann-Müller (2001) – Kunzmann-Müller, B., “Tipovi jezičnih promjena u hrvatskom suvremenom jeziku”, *Drugi hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova I*, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 511–518.
- Lisac (1999) – Lisac, J., “Leksička norma i hrvatska narječja”, u: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb: Matica hrvatska, 246–259.
- Lisac (2001) – Lisac, J., “Nacionalno u srednjojužnoslavenskim i drugim idiomima”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 95–100.
- Lončarić (2005) – Lončarić, M., “Odnosi među standardnim jezicima”, u: *Norma i kodifikacija crnogorskog jezika*, Cetinje: Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, 409–423.

- Mamić (1983) – Mamić, M., “Grčke riječi u južnoslavenskim jezicima”, *Jezik*, XXXI/1, Zagreb, 3–8.
- Mamić (2004) – Mamić, M., *Hrvatsko pravno nazivlje (članci i rasprave)*, Zadar: Lin-Cro.
- Maretić (1963) – Maretić, T., *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika (treće, nepromijenjeno izdanje)*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Marjanović (2010) – Marjanović, B., “Nastanak civilizacijskoga leksika bosanskoga, hrvatskoga i srpskoga jezika u 19. stoljeću na primjeru vojne i pravne terminologije”, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 53/2, Novi Sad, 62–75.
- Marojević (1996) – Marojević, R., “Srpski jezik u porodici slovenskih jezika”, *Srpski jezik*, god. I, br. 1–2, Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, Studije srpske i slovenske, Filozofski fakultet u Beogradu i Filozofski fakultet u Nikšiću, 334–342.
- Marojević (2001) – Marojević, R., *Rat za srpski jezik i pravopis (lingvistički ogledi iz fonologije i ortografije)*, Beograd: Srpski fond slovenske pismenosti i slovenskih kultura; Beograd: Trebnik; Podgorica: Unireks; Banja Luka: Media centar Prelom.
- Marojević (2005) – Marojević, R., “Srpski književni jezik i njegovi varijeteti”, u: *Norma i kodifikacija crnogorskog jezika*, Cetinje: Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, 305–318.
- Mešanović (2004) – Mešanović, E., “Upotreba sintagmi s posesivnim pridjevom i posesivnim genitivom u bosanskome jeziku (na primjerima književnoumjetničkog stila)”, *Književni jezik*, 22/1–2, Sarajevo: Institut za jezik, 86–109.
- Mešanović-Meša (2011) – Mešanović-Meša, E., *Kontrastivna analiza bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika u zakonima Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Slavistički komitet.
- Mešanović-Meša (2012a) – Mešanović-Meša, E., “Refleks jata u zakonima na bosanskom standardnom jeziku”, *Pismo*, X/1, Sarajevo: Bosansko filološko društvo, 11–24.
- Mešanović-Meša (2012b) – Mešanović-Meša, E., “Rječnici bosanskoga jezika”, *Bosanskohercegovački slavistički kongres I, Zbornik radova (knjiga I)*, Sarajevo: Slavistički komitet, 35–43.
- Mešanović-Meša (2016) – Mešanović-Meša, E., “Neke jezičke odlike zakonodavno-pravnih dokumenata u Bosni i Hercegovini na bosanskom jeziku”, u: *Drugi simpozij o bosanskom jeziku (posebna izdanja, knjiga 24)*, Sarajevo: Institut za jezik, 269–294.
- Mešanović-Meša (2018) – Mešanović-Meša, E., “Funkcioniranje službenih jezika u Bosni i Hercegovini”, *Sarajevski filološki susreti 4, Zbornik radova (knj. 1)*, Sarajevo: Bosansko filološko društvo, 305–325.
- Mešanović-Meša (2019) – Mešanović-Meša, E., *Jezik u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu*, Sarajevo: Slavistički komitet.
- Mešanović-Meša (2022a) – Mešanović-Meša, E., “Savremena norma bosanskog jezika u administrativnom funkcionalnom stilu”, u: *Treći simpozij o bosanskom jeziku*, (zbornik radova), Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Institut za jezik, 289–314.

- Mešanović-Meša (2022b) – Mešanović-Meša, E., “Službena trojezičnost u Bosni i Hercegovini: Od formalizma do zbilje”, u: *Bosanskohercegovački slavistički kongres III*, Zbornik radova (knjiga 1), Sarajevo: Slavistički komitet, 257–284.
- Mešanović-Meša (2022c) – Mešanović-Meša, E., “Službena trojezičnost u Bosni i Hercegovini na primjeru jednoga dokumenta”, *SaZnanje*, 3, Zenica: Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici, 55–69.
- Mešanović-Meša (2023a) – Mešanović-Meša, E., “Jedan dokument s tri jezičke verzije – sudba bosanskohercegovačka”, *Književni jezik*, 34, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Institut za jezik, 113–146.
- Mešanović-Meša (2023b) – Mešanović-Meša, E., “Putevi i stranputice službenih jezika u Bosni i Hercegovini”, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zenici*, Zenica: Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici, 3–23.
- Mešanović-Meša (2024) – Mešanović-Meša, E., “Skrćenice u zakonodavno-pravnim dokumentima Bosne i Hercegovine”, *SaZnanje*, 4, Zenica: Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici, 168–196.
- Midžić (2009) – Midžić, M., “Leksičke razlike u bosanskoj, hrvatskoj i srpskoj verziji Dejtonskog sporazuma”, u: *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*, Graz – Sarajevo: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Institut za jezik, 253–261.
- Mihaljević – Kovačević (2006) – Mihaljević, M., Kovačević, B., “Frazemi kroz funkcionalne stilove”, *Jezik*, 53/1, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1–15.
- Mihaljević (2002) – Mihaljević, M., “Funkcionalni stilovi hrvatskoga (standardnog) jezika”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 28, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 325–343.
- Mihaljević (2020) – Mihaljević, M., “Osobni podstil – nazivlje i razvoj u prvoj polovici 20. stoljeća”, u: *Od norme do uporabe 2*, (zbornik radova), ur. Glušac, M., Osijek – Zagreb: Filozofski fakultet – Hrvatska sveučilišna naklada, 11–52.
- Miletić (2003a) – Miletić, J., “Nedostatci novoga kaznenopravnoga nazivlja”, *Jezik*, L/14, Zagreb, 133–140.
- Miletić (2003b) – Miletić, J., “Hrvatsko kaznenopravno nazivlje”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 29, Zagreb, 407–413.
- Mønnesland (2001) – Mønnesland, S., “Sociolingvistička situacija deset godina poslije raspada Jugoslavije”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 17–24.
- Mønnesland (2005) – Mønnesland, S., “Od zajedničkog standarda do trostandardne situacije”, u: *Jezik u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Institut za jezik; Oslo: Institut za istočnoevropske i orijentalne studije, 481–524.
- Muratagić-Tuna (1999) – Muratagić-Tuna, H., “Nešto o dvorodnim imenicama”, *Srpski jezik*, god. IV, br. 4/1–2, Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, Studije srpske i slovenske, Filozofski fakultet u Beogradu i Filozofski fakultet u Nikšiću, 521–544.

- Muratagić-Tuna (2005) – Muratagić-Tuna, H., *Bosanski, hrvatski, srpski aktuelni pravopisi (sličnosti i razlike)*, Sarajevo: Bosansko filološko društvo.
- Muratagić-Tuna (2016) – Muratagić-Tuna, H., “Ka ujednačenijoj normi bosanskog jezika”, u: *Drugi simpozij o bosanskom jeziku (posebna izdanja, knjiga 24)*, Sarajevo: Institut za jezik, 459–487.
- Musa (2007) – Musa, Š., “Hrvatski jezik u Bosni i Hercegovini s obzirom na njegov zakonski i stvarni položaj u društvu”, *Filologija*, 48, Zagreb, 115–134.
- Nuhodžić i dr. (2013) – Nuhodžić, L., Čapelj, T., Aginčić, A., Bešić, A., *Priručnik pojmova i izraza najčešće korištenih u jeziku pravnih propisa institucija BiH = Priručnik pojmova i izraza najčešće korištenih u jeziku pravnih propisa institucija BiH*, Sarajevo: Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine.
- Okuka (1999) – Okuka, M., “Hrvatski kontra srpski”, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 42/1, Novi Sad, 277–301.
- Opačić (2007) – Opačić, N., “Prodor engleskih riječi u hrvatski jezik”, *Jezik*, LIV/1, Zagreb, 22–27.
- Palić (1999) – Palić, I., “Osobnosti gramatičke norme bosanskog, hrvatskog i srpskog standardnog jezika”, *Forum Bosne*, 5/99, Sarajevo, 227–245.
- Palić (2009) – Palić, I., “Mogućnost funkcioniranja triju standardnih jezika (bosanskoga, hrvatskoga i srpskoga) u Bosni i Hercegovini”, u: *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*, Graz – Sarajevo: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Institut za jezik, 77–90.
- Pešikan – Jerković – Pižurica (2005) – Pešikan, M., Jerković, J., Pižurica, M., *Pravopis srpskoga jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Novi Sad: Matica srpska.
- Pešikan – Jerković – Pižurica (2018) – Pešikan, M., Jerković, J., Pižurica, M., *Pravopis srpskoga jezika*, (treće izdanje, izmenjeno i dopunjeno), Novi Sad: Matica srpska.
- Pranjković (1996) – Pranjković, I., “Funkcionalni stilovi i sintaksa”, *Suvremena lingvistika*, 41/42, 1–2, Zagreb, 519–527.
- Pranjković (2001) – Pranjković, I., “Za demokratizaciju hrvatske ortoepske norme”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 299–306.
- Pranjković (2008) – Pranjković, I., *Sučeljavanja (Polemički dueli oko hrvatskoga jezika i pravopisa)*, Zagreb: Disput.
- Radovanović (1996) – Radovanović, M., “Faze (dez)integracije srpske standardnojezičke norme”, *Srpski jezik*, god. I, br. 1–2, Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, Studije srpske i slovenske, Filozofski fakultet u Beogradu i Filozofski fakultet u Nikšiću, 404–408.
- Radovanović (2001) – Radovanović, M., “Standardni jezik, njegove varijante, subvarijante i urbano-regionalne realizacije (raslojavanje i promovisanje)”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 169–178.
- Remetić (2001) – Remetić, S., “S jednog jezika na tri: premoć politike nad lingvistikom”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 45–54.

- Ridanović (2009) – Ridanović, M., “O specifičnostima Bosanskog u odnosu na Srpski, Hrvatski i Crnogorski jezik”, u: *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*, Graz – Sarajevo: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Institut za jezik, 93–109.
- Ristić (2006) – Ristić, S., *Raslojenost leksike srpskog jezika i leksička norma*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Rittgasser (2003) – Rittgasser, S., “Mijene u leksiku hrvatskoga jezika”, *Jezik*, L/1, Zagreb, 6–14.
- Rječnik hrvatskoga jezika* (2000) – ur. Šonje, J., Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.
- Sajter – Hudeček (2009) – Sajter, D., Hudeček, L., “Temeljni pojmovi i nazivi stečajnoga prava”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 35, Zagreb, 309–332.
- Samardžija (1997) – Samardžija, M., “Utjecaj sociolingvističkih mijena na leksik hrvatskoga jezika u XX. stoljeću”, *Croatica*, sv. 45–46, Zagreb, 177–192.
- Samardžija (2001) – Samardžija, M., “Deideologizacija kao uzrok nekim promjenama u leksiku hrvatskoga standardnog jezika potkraj XX. stoljeća”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 319–322.
- Samardžija (2004) – Samardžija, M., “Hrvatski jezik i Hrvati izvan Hrvatske”, *Časopis za hrvatske studije*, 3–4/1, Split: Filozofski fakultet, 55–69.
- Silić – Pranjković (2005) – Silić, J., Pranjković, I., *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Silić (1999a) – Silić, J., “Leksik i norma”, u: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb: Matica hrvatska, 246–259.
- Silić (1999b) – Silić, J., “Hrvatski jezik kao sustav i kao standard”, u: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb: Matica hrvatska, 235–245.
- Silić (1999c) – Silić, J., “Nekoliko misli o normi”, u: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb: Matica hrvatska, 203–211.
- Silić (2001) – Silić, J., “Hrvatski i srpski jezik”, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, Zagreb, 147–155.
- Silić (2006) – Silić, J., *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Zagreb: Disput.
- Simić – Jovanović (2007) – Simić, R., Jovanović, J., *Srpska gramatika*, Beograd: Jasen.
- Simić (2000) – Simić, R., *Osnovi sintakse srpskoga jezika*, Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika; Jasen Nikšić.
- Simić (2006) – Simić, R., *Srpski pravopis (II izdanje)*, Beograd: Jasen.
- Simić (2008) – Simić, R., “Savremeno stanje i zadaci srbistike”, u: *Srpski jezik u (kon)tekstu*, Kragujevac, 11–18.
- Stakić (1996) – Stakić, M., “Derivacioni morfonološki dubleti u srpskom jeziku”, *Srpski jezik*, god. I, br. 1–2, Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, Studije srpske i slovenske, Filozofski fakultet u Beogradu i Filozofski fakultet u Nikšiću, 149–162.

- Stanojčić – Popović (2008) – Stanojčić, Ž., Popović, Lj., *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole (jedanaesto, prerađeno izdanje)*, Beograd: Zavod za udžbenike.
- Stevanović (1940) – Stevanović, M., “Posesivne forme u srpskohrvatskom jeziku”, *Godišnjak skopskog Filozofskog fakulteta*, IV/1, Skoplje.
- Stevanović (1964) – Stevanović, M., *Savremeni srpskohrvatski jezik I (uvod, fonetika, morfologija)*, Beograd: Izdavačka ustanova Naučno delo.
- Stevanović (1969) – Stevanović, M., *Savremeni srpskohrvatski jezik II (sintaksa)*, Beograd: Naučna knjiga.
- Šator (1999) – Šator, M., “Principi standardizacije bosanskoga jezika”, u: *Simpozij o bosanskom jeziku (posebna izdanja, knj. 10)*, Sarajevo: Institut za jezik, 105–115.
- Šator (2001) – Šator, M., “Od Kallayevog monocentrizma do policentričnih jezičkih standarda”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 149–161.
- Šipka (2001) – Šipka, M., *Standardni jezik i nacionalni odnosi u Bosni i Hercegovini (1850–2000) (dokumenti)*, Sarajevo: Institut za jezik.
- Šipka (2004) – Šipka, M., “Pridevi s nastavkom -ioni”, *Naš jezik*, 35/1–4, Beograd, 30–45.
- Šipka (2006) – Šipka, M., *Jezik i politika*, Beograd: Beogradska knjiga.
- Škarić (1994) – Škarić, I., “Hrvatski jezik danas”, *Jezik*, XLI/4, Zagreb, 97–103.
- Škarić (2005) – Škarić, I., “Kroatizmi u hrvatskome jeziku ili što to o jeziku doista propisuje hrvatski Ustav”, *Jezik*, 52/4, Zagreb, 121–128.
- Školski rječnik hrvatskoga jezika – <https://rjecnik.hr/o-rjecniku.php>
- Tafra (1996) – Tafra, B., “Bliskoznačni odnosi u leksiku”, *Filologija*, 26, Zagreb, 73–84.
- Tafra (1999) – Tafra, B., “Povijesna načela normiranja leksika”, u: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb: Matica hrvatska, 260–281.
- Tafra (2000) – Tafra, B., “Lice i osoba”, *Jezik*, XLVII/3, Zagreb, 95–105.
- Tafra (2003a) – Tafra, B., “(Ne)osobno o licu”, *Jezik*, L/1, Zagreb, 35–37.
- Tafra (2003b) – Tafra, B., “Preispitivanje hrvatske jezične norme”, *Jezik*, L/2, Zagreb, 48–58.
- Tafra (2004) – Tafra, B., “Dopune hrvatskoj gramatici”, *Jezik*, LI/5, Zagreb, 169–176.
- Tanasić (2001) – Tanasić, S., “Jezička situacija u Bosni i Hercegovini: Komunikacijsko jedinstvo i upadljiva simbolička razvedenost, s naglaskom na problematici u školstvu”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 249–259.
- Težak – Babić (2005) – Težak, S., Babić, S., *Gramatika hrvatskoga jezika (priručnik za osnovno jezično obrazovanje) (15. izdanje)*, Zagreb: Školska knjiga.
- Tošović (2002) – Tošović, B., *Funkcionalni stilovi*, Beograd: Beogradska knjiga.
- Turk (2001) – Turk, M., “Tvorbene značajke kalkiranih imenica”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 27, Zagreb, 267–280.

- Vajzović (2001) – Vajzović, H., “Savremena jezička situacija u Bosni i Hercegovini – komunikativna i simbolička funkcija jezika”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 79–93.
- Vajzović (2008) – Vajzović, H., *Jezik i nacionalni identiteti (sociolingvističke teme)*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
- Valjevac (1999) – Valjevac, N., “Ekstralingvistički faktori u jeziku”, u: *Simpozij o bosanskom jeziku (posebna izdanja, knj. 10)*, Sarajevo: Institut za jezik, 53–66.
- Valjevac (2005a) – Valjevac, N., “Standardna novoštokavština i jezička situacija u Bosni i Hercegovini”, u: *Standardna novoštokavština i bosanskohercegovačka jezička situacija*, Radovi Instituta za jezik u Sarajevu, XVII, Sarajevo, 4–111.
- Valjevac (2005b) – Valjevac, N., “Standardnojezička norma između tradicije, politike i prakse”, u: *Norma i kodifikacija crnogorskog jezika*, Cetinje: Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, 425–440.
- Vratović (1983) – Vratović, V., “Europa ili Evropa”, *Jezik*, XXXI/1, Zagreb, 8–13.
- Vratović (2000) – Vratović, V., “Početno h ili k u riječima grčkoga podrijetla”, *Jezik*, XLVII/5, Zagreb, 194–196.
- Vujanić i dr. (2007) – Vujanić, M., Gortan-Premk, D., Dešić, M., Dragičević, R., Nikolić, M., Nogo, Lj., Pavković, V., Ramić, N., Stijović, R., Tešić, M., Fekete, E., *Rečnik srpskoga jezika*, Novi Sad: Matica srpska.
- Vukomanović (2001) – Vukomanović, S., “O jezičnoj i etničkoj netoleranciji”, u: *Jezik i demokratizacija (posebna izdanja, knj. 12)*, Sarajevo: Institut za jezik, 101–119.

Imenski indeks

A

Anić, V. 22–25, 28, 30, 52, 66, 72, 87

B

Babić, S. 20–22, 27–28, 37–38, 44, 46–47, 50–52, 59–60, 66–67, 71–72, 85, 99–100, 106, 126, 131, 137

Badurina, L. 15, 158

Barić, E. 46, 70

Blagus Bartolec, G. 13–15, 21, 39, 42, 51, 64, 68, 74, 76, 93, 99–101, 108, 118–119, 122, 127, 134, 136, 138, 142, 154

Brborić, B. 23

Bulić, R. 66, 72, 136

Č

Čedić, I. 20–21, 24, 27, 37

F

Fekete, E. 68, 70

Finka, B. 21–22, 27–28, 37–38, 44, 46, 47, 50–52, 59–60, 67, 71–72, 85

Frančić, A. 14

H

Halilović, S. 13, 20–25, 27–30, 37–42, 44–47, 49, 59–68, 70–73, 76–78, 84–87, 90, 92–93, 98–100,

102, 106–107, 109–111, 118–125, 131–135, 137, 140, 143–144

Hudeček, L. 14

I

Ivić, P. 23, 38, 60, 62–63, 66, 99, 119, 122

J

Jahić, Dž. 13, 20–21, 29, 45, 59, 84

Jerković, V. 20–21, 27–28, 37–38, 44–47, 59–60, 66–67, 71–74, 84, 90, 92–93, 99, 106, 111, 118, 124–126, 131, 134, 136, 138, 141, 144

Jozić, Ž. 21, 25, 28, 37, 46–47, 50–52, 59, 66–68, 71–74, 85, 92–93, 100, 106, 111, 118–119, 124, 126, 134–136, 138, 140

K

Katičić, R. 29

Katnić-Bakaršić, M. 13

Klajn, I. 27, 38, 44, 46, 60–61, 66, 99, 131, 136

Kovačević, B. 13–15, 158

M

Mamić, M. 30

Mešanović-Meša, E. 11–12, 15–16, 22, 30, 32, 37, 39, 44, 76, 109, 131, 152, 159, 161, 163

Mihaljević, M. 13–15, 154, 156–158

Moguš, M. 21–22, 27–28, 37–38, 44, 46–47, 50–52, 59–60, 67, 71–72, 85

P

Palić, I. 13, 20–22, 24–25, 27–30, 37–42, 44–45, 49, 59–66, 68, 70–71, 76–78, 84–87, 90, 98–100, 102, 106–107, 109–110, 118–123, 131–133, 144

Pešikan, M. 20–21, 27–28, 37–38, 44–47, 59–60, 66–67, 71–74, 84, 90, 92–93, 99, 106, 111, 118, 124–126, 131, 134, 136, 138, 141, 144

Pižurica, M. 20–21, 27–28, 37–38, 44–47, 59–60, 66–67, 71–74, 84, 90, 92–93, 99, 106, 111, 118, 124–126, 131, 134, 136, 138, 141, 144

Popović, Lj. 20, 29, 45

Pranjeković, I. 13–14, 20, 29, 46, 157

R

Ristić, S. 23

S

Silić, J. 13–14, 20, 29, 46, 66, 72, 154–155, 157–158

Stanojčić, Ž. 20, 29, 45

Š

Šehović, A. 21–22, 24–25, 27–28, 30, 37–42, 44, 49, 59–66, 68, 70–71, 76–78, 84–87, 90, 98–100, 102–103, 106–107, 109–110, 118–123, 131–133, 144

T

Tafra, B. 48

Težak, S. 20–21, 46

Tošović, B. 13

V

Vujanić, M. 21–25, 27–28, 30, 37–42, 44, 48, 60–67, 70–71, 76–78, 86–87, 99–100, 102–103, 107, 109–110, 118, 120–123, 132–133, 144

Predmetni indeks

A

administrativizam 14
 administrativni stil 13, 14–16, 32,
 127, 154–158, 160
 akcenatska inačica 65
 akcent 65
 alternacija 19, 36, 58, 83, 98, 116,
 140
 angli(ci)zam 92, 130, 134, 137–
 138, 152, 158

B

bjelina 93, 95, 117, 128, 135–136,
 142
 bliskoznačnica 137, 151
 broj 124–127, 130, 135–136, 142,
 147, 158

Č

čestica 54, 117
 čestična skupina 117

D

dental 51, 77

E

eksplozivni suglasnik 20, 107
 enklitika 32, 151

F

fazni glagol 29, 58, 79, 84, 88
 formant 46, 140
 frezem 14

futur I 17, 26–27, 32, 151

G

genitiv 39, 51, 75, 99, 142, 143
 glagolski pridjev trpni 19–21, 27,
 44, 88, 90, 107, 117
 glagolski prilog sadašnji 19

I

infinitiv 29, 108, 151, 157
 infinitivizacija 29
 infinitivna dopuna 29, 58, 79, 84,
 88, 91, 96, 104, 108, 112, 117,
 128, 130, 140–141, 145, 147,
 151, 155
 internacionalizam 25, 63
 interpunkcijski znak 28, 45, 117,
 124–125, 136, 148, 152
 izvedenica 27, 43, 64, 66, 90, 101

J

jednina 73, 75, 78–79, 99, 153

K

kalk 63, 122
 komparativ 27, 38

L

latinizam 52, 102, 109, 123

M

množina 73, 75, 78–79, 99, 130,
 140, 153
 mocijski parnjak 69–70

modalni glagol 29, 58, 79
morfem 46, 140

N

neologizam 78, 118
nepostojano a 50, 116, 130
nepromjenjiva riječ 46

P

pleonazam 14, 157
pokretni vokal 19–20, 31, 36, 49,
54, 107, 151, 158
polusloženica 47, 67–69, 73–74,
92, 110, 134, 140–141, 146
posuđenica 64, 76, 137
pozajmljenica 63
predikat 14, 29, 88, 91, 94, 104,
108, 112, 128, 140–141, 145, 147,
152, 155
prefiks 43, 52, 59–60, 65, 84–85,
105–106
prefiksoid 140
prezent 29, 108
prezentska dopuna 29, 58, 84, 88,
91, 96, 104, 108, 117, 130, 140–
141, 151
prijedlog 17, 19, 22, 31, 33–34, 36,
38–39, 45–46, 51–52, 58, 65–66,
76, 79, 84, 88, 90, 94, 103–104,
127–128, 130–131, 147, 152–
153, 155

prijedložni izraz 17, 19, 22, 28, 31,
34, 38, 54, 58, 76–77, 84, 88, 103,
128
prijedložno-padežni izraz 104
prijevoj vokala 36, 84, 116–117
prilog 19, 21–22, 51–52, 60, 65–66,
98, 109, 132, 147
purizam 63

R

red riječi 28, 45, 152
rusizam 21, 76

S

sinonim 25, 28, 39, 42, 50, 63, 65,
76, 86–87, 99–100, 102, 109,
118–119, 121, 123, 132
skraćenica 32, 36, 47, 55, 59, 66–
67, 69, 72, 79, 84, 88, 91, 94,
98, 103, 112, 128–130, 140–142,
148, 151, 155, 159
slaganje 71
složenica 66, 73–74, 140
sufiks 43, 60, 70, 119

U

unifikacija 15, 154, 157
usvojenica 137

V

veznik 96, 157

O autorici

Emira Mešanović-Meša (1977, Višegrad) završila je osnovnu školu u Višegradu, a gimnaziju u Fojnici. Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu diplomirala je na Odsjeku za bosanski, hrvatski i srpski jezik i književnosti naroda BiH (2002), te završila postdiplomski studij, magistrirala (2009) i doktorirala (2015). Od 2003. radi na Pedagoškom fakultetu u Sarajevu. Bila je stručna saradnica pri izradi *Rječnika bosanskoga jezika* (2010), članica naučnih i organizacionih odbora konferencija i skupova kao i redakcija časopisa te međunarodnih i domaćih projekata, urednica zbornika i knjiga, recenzentica i lektorica mnogih knjiga i radova, učesnica brojnih konferencija, skupova, simpozija, radionica. Objavila je monografije *Kontrastivna analiza bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika u zakonima Federacije Bosne i Hercegovine* (2011) i *Jezik u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu* (2019), te veći broj radova. Koautorica je *Bosanskohercegovačkog lingvističkog atlasa I: Fonetika* (2021) i dobitnica nagrade Univerziteta u Sarajevu za poseban doprinos nauci u 2021. godini. Bavi se pitanjima iz oblasti savremenog bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika, njihovim odnosom i službenom upotrebom ovih jezika.

EMIRA MEŠANOVIĆ-MEŠA

**TROJEZIČNOST U BOSANSKOHERCEGOVAČKOM
ZAKONODAVSTVU**

Slavistički komitet, Biblioteka *Bosnistika*, Monografije, knjiga 29

Za izdavača

Mehmed Kardaš

Prijevod i sažetaka

Amina Mušinbegović-Hodžić (engleski)

Amela Ljevo-Ovčina (ruski)

Dizajn korica

Tarik Jasenković

Prijelom

Narcis Pozderac, TDP Sarajevo

BIBLIOTEKA BOSNISTIKA | **MONOGRAFIJE**

STARS

978-9958-648-40-3

9 789958 648403